

ЗВІТ
про діяльність Академії
наук вищої школи України
в 2004 році

Київ – 2004

*Друкується за ухвалою
Президії Академії наук ви-
щої школи України
від 17 грудня 2004 р.*

(протокол № 9)

*Звіт про наукову діяльність Академії наук вищої школи
України. – К.: Експрес, 2004. – 180 с.*

*Відповідальний за випуск – перший віце-президент
АН ВШ України, акад. Рудик С.К.*

*Розділи Звіту підготували академіки-секретарі фахових та ре-
гіональних (обласних) Відділень.*

*Наукову редакційну роботу здійснили віце-президенти Акаде-
мії: суспільствознавчі науки – акад. Масляк П.О., природничі науки –
акад. Зозуля І.С., технічні науки – акад. Кузнєцов Ю.М.*

*Розділи “Регіональні (обласні) відділення” та “Наукові
центри” відредагували віце-президент С.К.Рудик та Головний вчений
секретар акад. Литвин В.П.*

*Вступ і розділ “Редакційно-видавнича діяльність” підготував
акад. Дубина М.І.*

*Над підготовкою Звіту до друку працював апарат Президії
Академії.*

ISBN 966 – 8005 – 00 – 7

© АН ВШ України

Річні загальні збори в цьому, 2004 році, відбуваються в напружений час, коли, власне, вирішується доля України і її народу. Бути йому вільним, а Україні демократичною, суверенною державою, рівною серед інших європейських країн, чи провінцією північно-східного сусіда і нести, як і несла понад 300 років страшну колоніальну кормигу. Віримо, що правда переможе. Під таким гаслом жила останнім часом Україна, діяла також і Академія наук в цьому році.

За рік відбулися певні зміни. Вони викликані передусім антистатутною діяльністю колишнього президента, виключеного з рядів Академії. Під впливом його агітації ряд падких на сенсації членів Академії ввійшли до оголошеної ним секти, яка не маючи підстав, претендує на загальну назву, що згідно з Законом України «Про об'єднання громадян» (див. Ст.) не витримує жодної критики. Замість них в цьому році подано 67 заяв кандидатів у академіки, дві заяви кандидатів у почесні зарубіжні академіки, одна – Героя України Миколи Янковського – в національні почесні академіки.

Нині до складу Академії (згідно поданих анкет, заявок, сплачених річних внесків) входить **325 членів**. У минулому році ми звітувалися за **376**. Відтік членів Академії обумовлений байдужістю окремих членів до її життя, до проблем, які вона переживає, до перешкод, що заважають її розвитку і набуттю всеукраїнського авторитету. Що з того, що, наприклад, в медичному відділенні значилось 57 членів, коли такі «академіки», як: Бобров, Віничук, Волянський, Гнатейко, Коваленко, Кривченя, Мороз, Синяченко, Сміян, Чекман, і ще ряд інших жодного разу після отримання диплому не взяли участі ні в зборах відділення, Загальних зборах Академії, не звітувалися за вико-

нану роботу, не підтримували Академію ні матеріально, ні морально?

Ряд членів академії аби уникнути всілякої роботи і тим більше звітності за неї, матеріальної підтримки заявили свою солідарність з «дешевою» сектою Дробнохода, який провів шабаш 17 квітня ц.р. скориставшись безмовною присутністю купки таких прийняв на ньому зміни до Статуту, що не виправдані ні юридично, ні морально. Так вчинило ряд представників досить штучно заявленого в Академії Відділення металургії, відділень фізико-математичного і біологічного профілю, намагаючись цим дезорганізувати, внески розкол в Академію. Не вдалося. На місце купки відступників, до Академії прийшли високі науковим і моральним рівнем вчені – і вирівняли, а той збагатили її ушкоджені демагогією ряди.

За своїм персональним складом АН ВШ України не конкурує з жодною нині існуючих установ такого плану. Візьмемо для прикладу хоч би відділення медицини. Серед академіків-медиків 6 ректорів ВМНЗ України 3-4 рівнів акредитації, один з них Герой України, 2 директори НДІ, 18 проректорів, 2 декани факультетів, 4 академіки АМН України, 8 член-кореспондентів АМН України, 2 член-кореспонденти АПН України, 12 – академіки інших академій наук (Національного прогресу, Української академії наук, техніки і кібернетики, Нью-Йоркської академії та ін.). Так, акад. Т.П.Никула і П.С.Мошчич є дійсними членами Нью-йоркської академії, акад. Ю.Вороненко є членом академії медичних наук Польщі та Міжнародної академії ім. А.Швейцера. 20 Заслужених діячів науки і техніки України. 2 Заслужених працівники вищої школи України, 11 лауреатів Державної премії, 9 лауреатів іноземних премій та нагород, 13 лауреатів Державних нагород і відзнак Президента України, 22 лауреатів академічних нагород АН ВШУ, з них 5 – Святого Володимира і 17 Ярослава Мудрого.

56 академіків відділення є членами спеціалізованих вчених рад по захисту докторських та кандидатських дисертацій. 6 академіків є членами ВАК України.

Таке можна сказати і про інші фахові відділення Академії. Щорічно члени її отримують 60% усіх Державних нагород. Так, у звітному році за значні наукові здобутки удостоєні науковці АН ВШУ 20 державних нагород різного рівня. Наприклад, акад. Т.Никула одержав золоту медаль і сертифікат міжнародного вченого 2004 р., почесне звання – «Людина 2004 року» (США), акад. Акад. В.Туманов нагороджений орденом «Знак Пошани», акад. І.Зозуля – Почесною грамотою Київського міського Голови, а також орденом Святого Рівноапостольного князя Володимира 3-го ступеня та нагородою Святого Володимира АН ВШ України; акад. Р.Процюк одержав знак «Відмінник освіти України». Почесну грамоту МОЗ України та подяку Київського міського Голови.

Акад. В.Коляденко – Почесну грамоту МОЗ України, акад. Н.Корбозерова удостоєна Почесної грамоти МОН, акад. В.Паращук став «Заслуженим працівником освіти України», акад. А.Циганенко отримав орден «За заслуги» I ст. Та «Почесну грамоту Верховної Ради», акад. Дубина М.І. обраний почесним професором Уманського агроуніверситету, акад. В.Болшаков отримав лицарський орден «Святий князь Володимир» IV ст. і т.д.

Успіхи вчених вищих навчальних закладів України – наукової бази АН ВШ України – і в кількості закінчених науководослідних робіт (84), виданої чи підготовленої до друку наукової продукції: вийшло в світ 96 монографій, 84 підручники, 123 навчальних посібників. Ряд з них посіли друге місце на конкурсі, організованому Президією, зокрема монографії «Ілюстрована історія Прикарпаття», «Хронічна ниркова недостатність» та «Соціокультурний світ України», авторами яких є Володимир Грабовецький, Тарас Никула та Михайло Юрій; підручники «Теоретична граматики української мови», «Бджільництво», авторами яких є Анатолій Загнітко та Віктор Поліщук; навчальні посібники «Основа композиції», «курс лекцій з порівняльної анатомії», «Основи психології», що їх написали Всеволод Михайленко, Станіслав Рудик, Олена Лазуренко.

Дійсні члени Академії результати своїх дослідницьких пошуків опублікували і в 1743 наукових статтях та рекомендаціях. Кращі з цих результатів отримали державну гарантію оригінальності – зафіксовані 94 патентами та свідоцтвами на винаходи.

Серед таких авторів слід назвати академіків С.Рудика, І.Ібатулліна, Р.Кравціва, І.Астреліна, О.Лобойка, Б.Зименковського, В.Сиромятнікова, О.Біляєву, В.Большакова, А.Циганенка, В.Баранова та багатьох інших.

У 2004 році відділення Академії провели 289 наукових конференцій, симпозіумів, круглих столів, нарад, з них 93 – Міжнародні. Найбільш популярними з них були: «Прикладна лінгвістика в умовах глобалізації університетської освіти», «Актуальні проблеми викладання соціально-гуманітарних дисциплін у медичних навчальних закладах України», «Кантівські читання», «Філософія освіти в контексті Болонського процесу», «Журналістика 2004 у світлі підготовки журналістських кадрів», «Українська журналістика в контексті доби», «Теоретичні і практичні аспекти культури мови», «Прикладна лінгвістика в умовах глобалізації університетської освіти», «Україна-Польща: історія, сучасність, перспективи», «Християнство і література», «Традиції Харківської лінгвістичної школи», Міжнародні конгреси з продуктивності тварин. З історії медицини, «Заходи, шляхи та спроби поліпшення якості продукції рослинництва», «Сільське господарство: наука і практика», «Поліпшення спеціального призначення», «Фізичні та технічні проблеми світлотехніки та електроенергетики», «Поновлена енергетика», «Силова електроніка та енергоактивність та ін. До речі, цікавий факт. Щорічно проводиться в Рівненському університеті водного господарства при активній участі акад. Е.Зіня наукова конференція «Проблеми управління регіональним економічним та соціальним розвитком» та ін.

В поточному році довелося внести корективи в структуру Академії – об'єднати чи вирізнити окремі фахові Відділення,

зокрема відділення матеріалознавства, інформатики та математики, біології.

Як і раніше, в секціях Академії працює понад 2.500 докторів, близько 11.5 тис. кандидатів наук. Вони входять до чотирьох великих наукових центрів – Південного, Східного, Західного і Південно-східного. Якщо перший і другий відповідають своєю роботою всім параметрам, визначених Президією, то Західний, очолюваний акад. О.Г.Влохом впродовж року переглядав і, ясно, деформував «Положення про наукові центри», прийняте ще при Стрісі В.І. Щодо Південно-Західного, то його вчений секретар Дронь М.М. взагалі забув свої функціональні обов'язки.

Президія Академії наук здійснює керівництво через регіональні відділення. Їх 25 – Київське, Харківське, Львівське, Дніпропетровське, Полтавське, Ужгородське, Чернівецьке, Чернігівське, Черкаське, Херсонське, Донецьке. Луганське, Кримське, Запорізьке, Волинське, рівненське, Тернопільське, Вінницьке, Одеське, Миколаївське, Сумське, Уманське та ін.

Життям Академії в звітному році керувала Президія. До складу якої входило 38 членів. На жаль, такі члени, як акад. Влох О.Г. та Філіпенко А.С., в час роботи Президії знаходили важливіші справи. Не регулярно відвідували засідання Президії В.К.Позур та М.М. Новіков.

За звітний період відбулося 11 засідань Президії, так 20 лютого відбулося на засіданні Президії затверджено план зауважень і пропозицій, висловлених на Загальних зборах АН ВШ України, затвердження плану роботи Президії та плани наукових відділень на 2004 р., затверджено кошторис на 2004 р., розглянуто питання про роботу сектора із зв'язків з громадськістю і ЗМІ.

Були затверджені чергові “Інформаційний” та “Науковий” вісники.

На засіданні проаналізовано підготовку та проведення Загальних зборів АН ВШУ, що відбулися 31 січня 2004 р., затверджено план реалізації Ухвали Загальних зборів та план ро-

боти Президії на 2004 р., призначено керівника Сектору нагород та конкурсів. Обрано на цю посаду Щуліпенка І.М.

В інформації голови сектора по зв'язках з громадськістю та ЗМІ В.Ф.Баранівського йшлося про план роботи на 2004 р., про те, що відбулася перша в цьому році на національному радіо передача про діяльність АН ВШУ, про рішення та Ухвалу проведених 31 січня 2004 р. Загальних зборів Академії.

Академік Ярмаш Ю.Ф. проінформував членів Президії про те, що в пресі з'являються антисемітські публікації за підписом Дробнохода М.І. як президента АН ВШ України. Вирішено було звернутися до редакції цих періодичних видань з опротестуванням такої інформації, оскільки виступати від імені Академії з подібними заявами Дробноход М.І. не має ніякого права.

По-перше, у 2002 р. він не був обраний президентом АН ВШУ і повинен підписувати подібні заяви як приватна особа.

По-друге, він не має права втягувати таку шановану наукову організацію, виступаючи нібито її "лідером", в міжетнічні протистояння. АН ВШУ об'єднує науковців різної етнічної приналежності. Національні, конфесійні чинники ніколи не були визначальними в діяльності Академії, оскільки всі академіки АН ВШУ працюють на благо України, на подальший розвиток української освіти та науки.

Засідання 19 березня було урочистим, присвяченим 190-річчю від дня народження Т.Шевченка. На ньому з цікавими науковими дослідженнями виступили академіки Дубина М.І., Попов М.В., Мощич П.О., а також студенти інституту філології КНУ ім. Т.Шевченка. Вони виступили з декламаціями творів Т. Шевченка та проспівали ряд пісень.

23 квітня відбулося засідання Президії АН ВШ України. Основними питаннями порядку денного були: науково-організаційна-робота Відділення фізики, астрономії та матеріалознавства; про роботу Західного наукового центру та Львівського регіонального Відділення; про перспективи зв'язків АН

ВШ України з іншими академіями та ВНЗ зарубіжних країн; перспективи розвитку АН ВШ України; результати парламентських слухань щодо розвитку вищої школи та ін.

На жаль, доповідачі з питань роботи Відділення фізики, астрономії та матеріалознавства (акад. Вакуленко О.В.) та роботи Західного наукового центру й Львівського регіонального Відділення (акад. Влох О.Г.) не надали Президії відповідних матеріалів та й взагалі проігнорували засідання.

Доповідали віце-президенти, які ознайомилися з незадовільною роботою Відділень на місцях. Президія прийняла відповідні організаційні рішення щодо подальшої роботи цих Відділень.

З питань міжнародних зв'язків АН ВШ України виступив акад. Сиромятников В.Г.

Розглядаючи питання перспектив розвитку АН ВШ України члени Президії дійшли висновку, що одними з найважливіших питань сьогодення залишається: підвищення авторитету Академії, отримання державного статусу та проблема відповідного матеріального забезпечення її. В АН ВШ України сконцентрований сильний інтелектуальний потенціал, який може це робити. Були визначені основні напрями цієї роботи.

28-29 травня відбулось виїзне засідання Президії Академії наук вищої школи України у Харкові – на базі Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, Харківського національного технічного університету (ХПТ), Харківського державного медичного університету, Харківської державної академії міського господарства, Української інженерно-педагогічної Академії, Харківського гуманітарного університету та ін.

В роботі виїзного засідання взяло участь понад 30 представників ВНЗ Харкова та керівників наукових і регіонального відділень Академії наук вищої школи України.

З доповіддю про сучасний стан та перспективи розвитку АН ВШ України виступив президент Академії – акад. Дубина М.І.

У своїй доповіді він охарактеризував здобутки дійсних членів Академії за минулий рік, розкритикував Комітет з науки і освіти Верховної Ради України за те, що він, зациклившись на тому, що “наука” робиться лише в установах НАН’у, не обізнаний з реальним станом наукової діяльності у ВНЗ України. Президент навів ряд фактів, які свідчать про значні наукові здобутки вузів країни. Поряд з цим звернув увагу на “односторонні” зв’язки Академії з МОН України, яке чомусь (?) сторониться участі учених вузів, що складають АН ВШ України, в науково-організаційній діяльності Міністерства.

У доповіді накреслено ряд конкретних заходів щодо поліпшення роботи Академії

В обговоренні доповіді взяли участь ряд членів Харківського регіонального Відділення. Так, акад. Артюх С.Ф. підкреслив оригінальне обличчя АН ВШ України, яка не конкурує з жодною державною академією і без якої не може обійтися держава, бо у ВНЗ сконцентрована величезна наукова сила, з якою навряд чи може змагатися будь-яка з нині діючих державних академій. Він розповів про підготовку наукових кадрів у Інженерно-педагогічній академії, якою керував не один десяток років. Звернув увагу на недопустимість розбрату, що його культивує уже 1,5 року Дробноход, засудив його брудні, неінтелігентні випадки проти законнообраного керівництва Академією. Нинішньому керівництву Академією не слід зважати на наклепи таких людей, а керуватись у своїй діяльності загальноакадемічними інтересами.

Акад. Братута Е.Г. звернув увагу на необхідність створення нової концепції діяльності Академії, на її господарсько-економічну віддачу. Він критикував нинішнє керівництво Президією за те, що давно не поклало край розкольницькій діяльності “групи Дробнохода”.

Акад. Міхільов О.Д. поділився своїми спостереженнями з проведення Загальних зборів Академії, які відбулися 31 січня 2004 р. Зібралось тоді близько 200 академіків і рішення, прийняті на зборах, треба неухильно виконувати, незважаючи на те,

що Дробноход і його група вносять дезорганізацію, агітують за невизнання сучасного законного керівництва тощо.

Треба виконувати статутні настанови, а до переобрання чи поновлення сучасного керівництва повернутися у 2005 році. Оце і є демократія, а не диктатура, до якої закликає Дробноход.

Акад. Кривонос М.В., проректор медичного університету, звернув увагу на дійове і ефективне керівництво роботою всіх відділень з боку Президії АН ВШ України. Він сказав про те, що проведені в грудні 2002 р. збори були демократичними, велелюбними, що тільки сліпий чи недобрий чоловік може говорити про них негативно. І число присутніх було достатнє, і вибори керівництва були законними. Тому побрехеньки Дробнохода солідними людьми не повинні братися до уваги. Хай буде це на його совісті.

Миколі Івановичу Дубині треба працювати і, як він вміє, ефективно керувати нашою Академією.

Акад. Зарицький П.В. говорячи про проведене Дробноходом “зібрання” в квітні 2004 р., відмовився назвати кількість його учасників. Про технологію голосування, а голосували один за трьох, чотирьох і навіть... за 26 неприбулих на збори академіків, також промовчав.

Виступили на засіданні члени Президії – академіки Щупленко І.М., Процьок Р.Г., Опальчук А.В.

Акад. Болотських О.С. порушив питання про те, що Дробноход не може називатися інтелігентом. Пише він, що має заслуги в організації освіти. Але насправді, які заслуги? Чи є в нього якісь наукові праці? За що отримав він академічну Нагороду – знає хіба що сам Бог. Як хлопчик веде себе, хоча йому вже під сімдесят. Виступив проти Академії і скиглив, щоб Академія поновила його в президентах. Цього ніколи не буде.

А обрана Президія працює, керує відділеннями, здійснює свою відповідальну роботу. І ми підтримуємо її.

Керівник Харківським регіональним відділенням акад. Говоров П.П. підсумував висловлене на засіданні. І на вимогу

зібраних сформулював ухвалу, яку прийнято одногосно. Акад. П.Зарицький відмовився голосувати.

На засіданні прийнято ухвалу:

1. Підтримати діяльність обраної 21 грудня 2002 р. Президії АН ВШ України і її президента Дубини М.І.

2. Грунтовніше інформувати про науково-організаційну діяльність Академії всі вузи та науковців ВНЗ України.

3. Зобов'язати Президію провести виїзні засідання по всіх регіональних відділеннях АН ВШ України.

Президія оголосила конкурси на здобуття Нагороди Святого Володимира і Ярослава Мудрого у 2004 році та на кращі наукові видання – монографію, підручник, навчальний посібник.

Основними питаннями порядку денного засідань Президії 25 червня були: звіт про виконання плану реалізації ухвали та пропозицій, висловлених на Загальних зборах АН ВШ України; про створення при Відділенні енергетики та ресурсозбереження АН ВШ України Національного Світлотехнічного комітету; звіти академіків-секретарів про діяльність Відділень за півріччя; результати виїзного засідання Президії до Харкова.

Доброю традицією проведення засідань Президії стало проголошення на них доповідей нашими академіками. На засіданні 25 червня виступив Іван Муковський з темою “Друга світова війна в інтерпретації істориків”. У своїй доповіді він підкреслив, що 22 червня кожного року нагадує нам про початок збройного конфлікту двох тоталітарних систем, учасниками якого стали й українці. Наслідок – втрачено 13 млн. чоловік, військові втрати за підрахунками доповідача, який займається цією проблемою вже понад 7 років, становлять 6 млн. 34 тис. 768 чол.

При обговоренні доповіді розгорнулася дискусія з назви війни: чи була вона Вітчизняна чи Світова. Доповідач підкреслив, що одні називають ті глобальні події Другою світовою війною, інші – Вітчизняною. Для учасників кривавих 1941-1945 років вона, безумовно, Вітчизняна. Такою вона є для всіх, хто

пережив її на окупованій території чи в тилу. Разом з тим вона є і Другою світовою, оскільки брало участь в ній 61 держава, бойові дії велися на території 40 країн світу. Вважається, що загинувших близько 60 млн. людей. Кожен десятий – українець. Таку сумну статистику навів Іван Муковський. Ця ж статистика свідчить, що в Україні війна залишила 5 млн. вдів. Мільйони були вигнані в рабство до нацистів, мільйонами обчислювалися сироти та потерпілі на окупованій території. Така гірка правда минулої війни.

Зі звітом про виконання плану реалізації ухвали та пропозицій, висловлених на Загальних зборах АН ВШ України, виступив Головний учений секретар Литвин В.П. У виступі дав аналіз роботи по наданню АН ВШ України статусу державної. Це і письмові звернення Президії АН ВШУ до Адміністрації Президента, Прем'єр-міністра, Верховної Ради, до керівників політичних партій. Це – особисті зустрічі членів Президії АН ВШУ С.Табачникова, М.Дубини, С.Рудика, В.Шакуна з представниками Адміністрації Президента, Кабінету Міністрів, Міністерства освіти та народними депутатами. Це – виступи керівництва Академії по телебаченню, радіо та в пресі.

Плідно працювала Президія у плані утвердження української мови як державної та висвітлення досягнень академіків вищої школи у науковій та освітянській роботі. Литвин В.П. відзначив активну позицію у вирішенні цих питань акад. Ярмиша Ю.Ф., який зміцнив сектор по зв'язках з громадськістю, спрямував його роботу на висвітлення всебічної діяльності АН ВШ України.

Розроблено єдиний загальноакадемічний план проведення наукових конференцій та семінарів АН ВШУ. Основою його стали плани фахових та регіональних Відділень.

Проблематичними залишаються стосунки Академії з Міністерством освіти і науки. Це також прозвучало у виступі В.П. Литвина. Декілька разів зроблено спробу зустрічі керівництва АН ВШ України з міністром освіти і науки Кременем В.Г. Але ж до сих пір зв'язки Академії і Міністерства обмежуються

лише листуванням та безрезультатними обговореннями деяких питань з першими заступниками міністра – Журавським В.С. та Гуржієм А.М. Хоч Президія давно вже підготувала пакет документів з пропозиціями спільної співпраці і бере активну участь в нарадах та семінарах, що проводяться по лінії Міністерства.

На засіданні 14 вересня розглянуто питання про перебіг подій в діяльності Академії. Головний учений секретар Литвин В.П. проінформував присутніх про брудну діяльність Дробнохода, який “протягнув” з допомогою працівників Департаменту легалізації Мінюсту (Кравченко Н.Л.) “зміни” до статуту і заявив, що його підтримує міністерство.

Насправді зроблено чергову спробу грубої підтасовки і фальсифікації. Проведене збіговисько в стінах Лінгвістичного університету – не що інше, як цинічна брутальна авантюра, чергова і невдала спроба завадити діяльності справжньої Академії наук вищої школи. Спроба незаконна і брудна. То були не “збори академіків”, як іменує їх Дробноход, а якийсь “шабаш купки змовників”, розкольницької секти: обласні відділення делегатів-бо не обирали. І це вони підтвердили (відповідні документи надіслали). Не делегували на нього своїх представників і наукові чи науково-педагогічні установи. І якщо хтось, дивлячись у залу, представлену ректором Г.І. Артемчуком, якого так непривабливо свого часу поносив Дробноход, бачив там аж 249 (а згодом 258!) делегатів, то він або захворів на той час курячою сліпотою, або ж не має совісті взагалі.

Змінювати Статут мають право лише Загальні збори, а не купка інфікованих бацилою отаманства безвідповідальних, залюблених у себе осіб, яких до того ж викинула зі свого середовища матірня Академія. На одних зборах приймають зміни і лише згодом з врахуванням змін проводять чергові збори. Так мусило бути. Але для Дробнохода і К^о – це не закон. Замість демагогічних кличів, які про ніщо конкретне не говорять, замість оббріхування чесних людей. – сказав В.П. Литвин, – зібрані 17 квітня зробили б краще для загальної справи, якби за-

судили безпринципові мотиви відколення групи змовників, яка силоміць єдиному організму Академії протиставила сектантство і продовжує оправдувати своє святотатство, розпалювати бунт проти законного керівництва, проти усталеного порядку і життя Академії. Та, незважаючи на викид шаленого бруду і пропаганди хаосу, намагання збурити статутну дисципліну членів Академії, групка змовників, які себе прирекли на зневагу і ганьбу, не в змозі завадити поступу Академії, її організованій і плідній діяльності.

На засіданні прийнято постанову про остаточний склад академіків по Відділеннях (нині їх 325) та підготовку до Загальних зборів Академії, що відбудуться у грудні цього року.

14 вересня Президія АН ВШ України привітала Зозулю І.С. зі славним ювілеєм. Доповідь про творчий шлях Ювіляра зробив президент М.І. Дубина. Привітали І.С. Зозулю академіки Табачников С.І., Процюк Р.І., Біляєва О.О., Рудик С.К., Майборода В.К. та ін. На засіданні вручено І.С. Зозулі нагородний знак Міністерства освіти і науки “Відмінник освіти України”, Почесну Грамоту Київського Голови Омельченка О.О., Орден Пресвятого рівноапостольного князя Володимира (III ступеня) від Святійшого Філарета та Нагороду Святого Володимира АН ВШ України.

Група академіків, очолюваних президентом і першим віце-президентом, відвідала м. Рівне. Провела збори академіків і вчених області. Відвідала місцеві вищі навчальні заклади, взяла участь в роботі вченої ради Рівненського національного університету водного господарства та природокористування, заслухала інформацію про діяльність Рівненського регіонального відділення та вручила диплом про обрання д.т.н., проф. Кравця С.В. академіком.

У “Літературній Україні” за 23 вересня опубліковано “Звернення Президії АН ВШ України до науковців, докторів, професорів, доцентів, викладачів, аспірантів та студентів вищих

навчальних закладів України, всіх громадян України” в зв’язку з виборами нового Президента України.

Делегація АН ВШ України взяла участь у святкуванні 160-річчя Уманського державного аграрного університету. Святкування пройшло організовано, при великій кількості вчених з різних вузів, держустанов України.

Відвідували члени Президії Чернігівське, Житомирське обласні відділення.

Щодо роботи керівного складу Президії, то належно виконували свої обов’язки більшість його членів. Так, перший віце-президент представляв Академію на підсумковій колегії МОН в Одесі, Києві, на нараді фахівців державного департаменту ветеринарної медицини в Україні, виїжджав для ознайомлення з роботою регіональних відділень та центрів до: Одеси, Дніпропетровська, Житомира, Рівного, Умані, Сімферополя та Львова, зробив 15 доповідей на конгресах, симпозіумах, конференціях. З них три в далекому зарубіжжі (США, Франція, Італія).

Віце-президент І.С.Зозуля займався організаційно-методичною роботою в Президії Академії, брав участь у складанні планів роботи, проведенні засідань Президії, в підготовці матеріалів до засідань, у обговоренні питань, що виносились на засідання та в підготовці рішень, у підготовці випуску «Вісника АН ВШ України», в одному із номерів був головним редактором.

Брав участь у засіданнях народних судів по захисту прав АН ВШУ, а також у проведенні засідань медичного відділення. В розробці порядку денного, рішень, в організації і проведенні науково-практичних конференцій, а також сам постійно виступав з доповідями. Він організатор виступів членів Президії по радіо тощо.

Віце-президент П.О.Масляк – постійний редактор розділу «Суспільствознавчі науки» Звіту Академії, організатор наукових колективів гуманітарного циклу наук.

Позитивно проявив себе Ю.М.Кузнецов як віце-президент секції технічних наук, значну участь у долі Академії, в підготовці документів, взяв В.І.Шакун.

Недостатньо проявили себе В.К.Майборода, який мав завданням керувати діяльністю обласних відділень та В.Г.Сиромятников, який мав забезпечувати зовнішні зв'язки Академії.

Президія Академії наук у звітному році організувала виїзні засідання: до міст – Рівне, Житомира та Умані, на урочистості з приводу 160-річчя Уманського аграрного університету.

Досить ефективно працювали Сектори з різних напрямів діяльності Академії. Йдеться передусім про Сектор зв'язків зі ЗМІ і громадськістю (акад. Ярмиш Ю.Ф. та Баранівський В.Ф.) та Сектор нагород і проведення конкурсів (акад. Шуліпенко І.М., Майборода В.К. та Процюк О.Г.). Чого не скажеш про Сектор зведеного планування та контрольної-ревізійний сектори.

У поточному році **Сектор зв'язків з громадськістю** (керівник – акад. Баранівський В.Ф. та акад. Ярмиш Ю.Ф.) спрямував свою діяльність на висвітлення у ЗМІ досягнень та перспектив АН ВШУ, пропаганду передового досвіду Академії в сфері наукової та викладацької роботи.

Налагоджувались та підтримувались зв'язки як з центральними, так і з регіональними засобами телебачення, радіомовлення та пресою. Успішною роботою Сектору стало можливим завдяки підтримці та активній участі членів Президії Академії та більшості членів Академії. Велику роботу по налагодженню зв'язків з науковою та освітянською громадськістю виконували більшість академіків. Так ще на звітні збори АН ВШУ в січні 2004 р. були запрошені представники газети "Освіта", "Літературна Україна", "Молодь України". Президент Академії М.І.Дубина не одноразово публікував статті з проблем діяльності Академії в газеті "Літературна Україна", "Правда України", "Голос просвіти", "Освіта" та ін.

Сектор налагодив тісні зв'язки з Першим національним каналом українського радіо, який дав кілька розширених інфо-

рмаційних повідомлень про діяльність Академії, зокрема, про щорічні збори, про діяльність Президії Академії, про заходи в Академії, присвячені 190-річниці з Дня народження Тараса Григоровича Шевченка.

Канал “Культура” українського радіо надавав слово Першому віце-президентові Академії С.К.Рудику про стан освіти в Україні та перспективи її приєднання до Болонської угоди.

Зусиллями членів Сектору налагоджено зв'язок з Національним телебаченням України. Так, підписано лист до президента НТК України П.О.Савенка щодо виступів вчених Академії з питанням реформування вищої школи України, досягнутих успіхів відділень і центрів Академії на Першому і Другому каналах телебачення. В травні 2004 р. з досвідом роботи зі студентами Інституту ветеринарної медицини виступив академік С.К.Рудик.

Протягом року регіональними відділеннями Академії було здійснено низку телепередач про досягнення Академії по місцевому телебаченню.

Значу роль у пропаганді наукових досягнень Академії відігравали “Інформаційний вісник”.

Окремої розмови заслуговує діяльність **Сектора з зарубіжних зв'язків Академії.**

Академіки АН ВШУ в своїй професійній діяльності користуються досить розвинутими зарубіжними зв'язками. Це і публікації в зарубіжних виданнях, і участь у міжнародних наукових конференціях, і виконання спільних наукових проектів. Зростання їх особистого міжнародного престижу сприяє і зростанню міжнародного престижу Академії. Так у звітному році відбувалась Польсько-Українська наукова конференція “Полімери спеціального призначення”, що проходила в м. Радомі (Польща) 15-18 червня 2004 р. Її організаторами були три академіки АН ВШУ (хімічне Відділення, М.В.Бурмістр, В.Г.Сиромятніков, Томаш Прот). Воно проходило при сприянні Амбасади України і у вітальних промовах було відмічено роль АН ВШУ у розвитку міжнародної співпраці.

Значну роль у поглибленні міжнародних зв'язків Академії можуть відігравати її зарубіжні члени. Саме через них можливе становлення контактів з аналогічними науковими організаціями інших країн, пошуки фінансової підтримки тощо. На жаль, відділення майже втратили зворотні зв'язки зі своїми зарубіжними академіками.

Непростим є питання про встановлення контактів з іншими спорідненими академіями та науковими організаціями за кордоном. Що стосується західних країн, то там співпраця здійснюється головним чином між галузевими організаціями. Приклад – “Українське хімічне товариство” = “The American Chemical Society” = Deutsche Chemische Gesellschaft і т.д. Але при ретельному пошуку і з допомогою зарубіжних академіків такі організації все ж таки можна знайти. В Польщі крім НАН (дуже схожою з нашою НАНУ) є Польська Федерація науково-технічних товариств (NOT), куди входять представники різних галузей знань (як і в нашу Академію). За посередництвом нашого академіка від Польщі Томаша Прота вдалося встановити контакт з регіональним відділенням NOT. Пропозиція про встановлення постійних контактів і розвиток відносин між нашими організаціями викликало великий інтерес. На наступний рік можна планувати (після відповідних переговорів) обмін офіційними делегаціями керівництва NOT і АН ВШУ, що буде безумовно корисним. Першим кроком має бути обмін інформацією про діяльність NOT і АН ВШУ. Для цього треба розробити коротку довідку англійською мовою. Треба також подбати про необхідні зовнішні атрибути таких організацій, як наша Академія, а саме WEBSITE і e-mail адресу. Без цього неможливе спілкування з закордонними організаціями.

Ще один аспект поширення інформації про нашу Академію за кордоном пов'язаний з інформуванням про академіків АН ВШУ у міжнародні біографічні центри в США і Англії (Кембридж) з метою включення їх у відповідні довідники та представлення до міжнародних наукових нагород. У нас цього

поки що не ведеться. Віце-президент В.Г.Сиромятніков чомусь такі речі не враховував в своїй діяльності.

Урізноманітнілась за звітний період науково-організаційна діяльність фахових відділень Академії. Їхні члени беруть безпосередню участь у плануванні науки, експертизі науково-дослідних робіт, ведуть фахові семінари, організовують наукові конференції, симпозіуми, очолюють редколегії видань, активно працюють у комісіях і експертних радах Міносвіти та ВАК'у України. Стосується це передовсім відділень аграрного, матеріалознавства, загальнотехнічного, медичного, філології та мистецтвознавства, енергетики та ресурсозбереження, механіки та машинобудування, українознавства, історії науки, освіти й техніки, хімії та хімічної технології.

Значно поліпшили роботу в цьому році відділення економіки заст. академіка-секретаря Е.А.Зінь), загальнотехнічне (академік-секретар – акад. І.А.Цурпал), медичне (академік-секретар – акад. Р.Г.Процюк), енергетики та ресурсозбереження (академік-секретар – акад. П.П.Говоров), механіки та машинобудування (академік-секретар – акад. Є.Є.Александров). А от відділення наук про Землю, (акад.-секретар Г.Т.Продайвода), біології (акад.-секретар В.К.Позур, будівництва і архітектури (акад.-секретар Є.В. Горохов), фізики та астрономії (акад.-секретар Вакуленко О.В.) та ін. помітно збавили темпи роботи. А керівники відділення металургії та інформатики, запустивши будь-яку науково-організаційну роботу, долучилися ще й до ревізії ухвали Загальних зборів 2002 р. та до розкольницької діяльності, яку цілий звітний рік не соромився вести колишній “президент” і колишній член Академії М.Дробноход.

Потребує значного поліпшення діяльність Відділення масової комунікації. Ряд членів цього Відділення не сказали жодного слова у пресі про Академію та й взагалі ніколи навіть не відвідали президіального офісу. Очевидно, керівництву Відділення треба чітко спланувати роботу і, щонайперше, обов'язково виконувати заплановане, залучивши до цього якнайбільше членів секції – докторів та кандидатів наук відповід-

них факультетів ВНЗ країни та журналістів-практиків. Якби це здійснилося, то належною інформацією Академія була б повністю забезпечена. Люди б бачили її вчених; ознайомилися б з її успіхами, планами тощо. А не секрет, що саме вузівські науковці отримують найбільше нагород за свою наукову діяльність.

Не можна не сказати про значну роботу бюро Відділення історії науки, освіти і техніки (академік-секретар – О.Я. Пилипчук).

Заслуговує на увагу діяльність укрупнених наукових центрів, які об'єднують наукові сили ВНЗ певних регіонів. Досить успішно у звітному році працював Південний науковий центр, очолений акад. В.П. Малаховим. Центр, як відомо, обіймає науковців Одеси, Миколаєва і Херсона. За звітній період провів значну науково-організаційну роботу.

Стишив діяльність Західний науковий центр. Займається він більше дискусіями про права і обов'язки, а про Східний – годі й говорити. Його керівництво чомусь не знаходить часу для проведення науково-організаційної роботи в одному з найбільших вузівських центрів – м. Дніпропетровську.

Змістовною і результативною була діяльність Дніпропетровського центру з філології, яку очолює акад. Д.Х. Баранник.

Успішно працював у звітному році Волинський академічний дім (голова Надзірної ради – к.ф.н., доц. Зубович В.С.). Разом з Волинським університетом провів три наукові конференції, ряд презентацій нових книг, продовжував видання збірників “Проблеми славистики”, “Філологічні студії”, організував ювілейні урочистості, низку зустрічей із вченими, художні виставки тощо.

Шкода, що приклад Волинського академічного дому не наслідують у інших регіонах, зокрема в крупних містах України – Харкові, Дніпропетровську, Донецьку, Чернівцях, Ужгороді та ін.

І в звітному році Президія АН ВШ України намагалася виконувати ухвалу минулорічних Загальних зборів про надання

Академії статусу державної і, до речі, домоглась певних результатів: опубліковано на сторінках “Урядового кур’єру” за 13 травня 2004 року, «Правди України», статтю “Сподіваємось на державність”, «Академія-золушка» должна стать государственной» за 3 червня 2004 р., «Молодої України» за 18 жовтня, «Науковці дякують»; «Звернення до науковців» («Літературна Україна» за 27 жовтня). Цю статтю опубліковано в “Інформаційному віснику”, як і звернення до керівників Уряду України. Листи надіслано Президенту, членам Уряду України (і міністру освіти і науки України в т.ч.), керівникам політичних партій. В Адміністрації Президента вивчалось питання про надання Академії статусу державної. На жаль, міністр освіти і науки України утримався від відповіді, а віце-президент АПН п. Мадзігон, якому доручив він дати відповідь, висловив думку, що ще, мовляв, “не настав такий час”. Таку ж банальну відповідь продублював і начальник департаменту МОН п. Свіженко (і заступник міністра з науки – п. Гуржій). Питання про державність Академії порушувалось і на парламентських слуханнях. Та треба ще докласти чимало зусиль, щоб скресла крига і ми досягли поставленої мети.

МОН (хоч і підписав Угоду про співробітництво!) якось обходить АН ВШ України. Не треба йому ні послуг Академії в плануванні, звітності, не залучає членів Академії до роботи в експертних радах, акредитаційних комісіях, у редколегіях періодичних видань, не кажемо вже – в колегії міністерства тощо.

У зв’язку з блокуванням п. Дробноходом через його підвладні органи банківського рахунку АН ВШ України не використовувався в звітному році фонд підтримки діяльності заслужених і молодих учених ВНЗ України, не своєчасно здійснювалися операції з друкування академічних видань, не своєчасно виплачувалась зарплатня членам апарату Президії. І далі лишається не виконаним питання про прийняття колективними членами Академії усіх державних і недержавних ВНЗ України. А окремі ті, що вже давно прийняті, на жаль, не виконують своїх обов’язків: з 68 вузів тільки 9 надіслали річні внески, а бю-

джет діяльності Академії, як відомо, складають саме членські внески – індивідуальні і колективні.

Основні результати наукових досліджень

СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧІ НАУКИ

(керівник секції – віце-президент
акад. **Масляк П.О.**)

Відділення історії, філософії та права

(академік-секретар Попов М.В.)

До складу Відділення входять 12 академіків, які представляють понад 2,5 тисяч науковців-фахівців суспільствознавців вищих навчальних закладів та наукових установ України. За поточний рік відбулися певні зміни кадрового складу Відділення, викликані різними обставинами. Академіки В.В. Грабовецький та А.Г. Слюсаренко переведені у почесні академіки. Академіки Б.М. Гончар і В.І. Сергійчук припинили своє членство в академії. Але переважна більшість академіків Відділення, його наукове, організаційне і морально-етичне ядро залишилося вірним статуту АН ВШУ і продовжило протягом звітнього року свою наполегливу науково-педагогічну роботу в складі академії.

Як і в минулі роки, наукова робота академіків Відділення була спрямована на дослідження найактуальніших проблем розвитку теоретичного потенціалу суспільствознавства, розв'язання важливих практичних проблем наукового забезпечення державних інституцій, системи вищої освіти, додання складних, суперечливих колізій суспільної свідомості, поро-

джених сучасним станом розвитку нашої держави. За даними звітів академіків протягом 2004 року підготовлено до видання та опубліковано наукової (довідкової, монографічної, публіцистичної та навчальної) літератури понад 215 друкованих аркушів. Серед них варто виокремити наступні:

Акад. В.П. Горбатенко став упорядником 6 тому „Юридичної енциклопедії” та „Політологічного енциклопедичного словника”. Останній вперше видано в Україні і він став важливим кроком у наукових узагальненнях у галузі політології з врахуванням світового досвіду.

Акад. В.В. Грабовецький видав 3 том „Ілюстрованої історії Прикарпаття. Тисячолітній літопис Гуцульщини”. Це перше ґрунтовне історичне дослідження регіональної історії України. Воно стало добрим підмурком наступних наукових досліджень.

Акад. І.Ф. Надольний, П.Ю. Саух, О.В. Дзера, В.С. Щербина протягом звітного періоду видали фундаментальні підручники для вищих навчальних закладів з філософії та права. Підручник „Цивільне право” одержав схвальну оцінку науково-педагогічної громадськості.

У звітному році акад. Юрій М.Ф. досліджував проблеми соціальної філософії, психології та історії, соціально-економічні та політичні проблеми України та Росії поч. ХХ ст.

Видав підручники “Соціологія”, “Політологія”, “Історія України” та монографію “Соціокультурний світ України”.

Акад. Ляхоцький В.П. видав ряд навчальних посібників, в яких розкрив проблеми виховання і навчання студентів, зміст і методику вивчення гуманітарних і соціально-економічних дисциплін. Він – головний редактор науково-практичного щорічника “Гуманітарний сименаріум”.

Проблеми філософії і освіти та вищої школи України, духовності сучасного суспільства та особистості, демократизації суспільства та Збройні сили України досліджував акад. Баранівський В.Ф.

Переважна більшість академіків Відділення протягом року вела наполегливу роботу по підготовці науково-педагогічних

кадрів найвищої кваліфікації за основними напрямками суспільствознавства. За 2004 рік під їх керівництвом захищена 1 докторська і 13 кандидатських дисертацій.

Важливим напрямком науково-громадської роботи академіків стала їх активна участь у проведенні наукових та практичних конференцій, особливо міжнародного рівня. За рік проведено понад 30 конференцій та 10 семінарів і симпозіумів, серед яких 15 міжнародних. Слід відзначити проведення за науково-організаційної підтримки академіків Відділення і спільно з Інститутом філософії НАНУ „Кантівських читань”, присвячених 200-річчю з дня смерті І. Канта, а також спільну з АПН конференцію на тему „Філософія освіти в контексті Болонського процесу”.

Діяльність академіків Відділення протягом 2004 року охоплювала фактично всі основні напрямки теоретичних пошуків та практичних досліджень усіх розділів суспільствознавчого знання, перш за все його перспективних напрямків.

Відділення вносить пропозицію започаткувати видання наукового щорічника із актуальних суспільствознавчих проблем.

**Відділення
історії та методології освіти, науки і техніки**

(академік-секретар О.Я. Пилипчук)

Протягом звітнього 2004 року у Відділенні активно працювало 13 академіків, два з яких (В.О.Добровольський та В.Я.Уманський) є почесними членами Академії. Разом з керівниками філій та іншими членами Відділення почесні академіки брали участь у щоквартальних засіданнях, присвячених обговоренню актуальних наукових та науково-організаційних проблем.

Протягом 2004 року під егідою академіків Відділення було здійснено такі заходи;

1. Організація і проведення наукових конференцій:
  - а) ІХ конференція молодих істориків освіти, науки і техніки (Київ, 23 квітня);
  - б) ІІ конференція молодих учених і спеціалістів „Історія освіти, науки та техніки в Україні” (Київ, 27-28 травня);
  - в) Щорічна підсумкова науково-практична конференція медичного факультету Сумського державного університету (Суми, 22-23 квітня)
  - г) ІІІ Всеукраїнська науково-практична конференція „Український технічний музей: історія, досвід, перспективи” (Київ, 20-21 травня);
  - д) Науково-практична конференція „І.М. Сеченов та Одеська школа фізіологів” (Одеса, 13-14 вересня);
  - е) Міжнародна науково-краєзнавча конференція „Житомир в історії Волині і України” (Житомир, 21 вересня);
  - ж) ХХ Міжнародний симпозіум з наукознавства, історії науки і техніки „Академічна наука: минуле, сучасне і майбутнє” (Київ, 10-13 жовтня)
  - з) ІІІ Всеукраїнська наукова конференція „Актуальні питання історії техніки” (Київ, 21-22 жовтня)

2. Участь у вітчизняних та зарубіжних наукових форумах:

а) Конференція „Медична професура Російської імперії у ХУІІІ – першій половині ХІХ століття” (Росія, Москва, 12 березня);

б) ХУ Всеросійська конференція „Інтелігенція Росії та Заходу в ХХ-ХХІ ст.: пошук, вибір та реалізація шляхів суспільного розвитку” (Росія, м. Єкатеринбург, 28-30 травня);

в) Х конгрес Світової федерації українських лікарських товариств (Чернівці, 26-28 серпня);

г) Х міжнародна конференція з історії медицини (Білорусь, Мінськ, 23-24 вересня)

г) Всеукраїнська конференція „Наукова спадщина Михайла Максимовича (до 200-річчя з дня народження вченого)” (Переяслав-Хмельницький, 14-15 жовтня)

3. Проведення постійно діючих заходів:

а) Щомісячні історико-наукові засідання Одеської філії (Одеса, Будинок вчених);

б) Науковий семінар з історії математики і механіки (Київ, Інститут математики НАН України);

в) Міжвузівський науковий семінар з історії і філософії науки і техніки (Дніпропетровський національний університет);

г) Наукові читання з питань історії аграрної науки (Київ, Центральна наукова бібліотека Академії аграрних наук України)

4. Видавнича діяльність.

Періодичні видання

а) Щоквартальник „Українська наука на межі тисячоліть” (№№ 12-15)

б) Вісник Дніпропетровського національного університету: серія „Історія і філософія” (вип. 11);

в) Збірник наукових праць державного політехнічного музею „Дослідження з історії техніки” (№№ 3-4);

г) Збірник Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині „Велика Волинь” №26);

г) Історичні записки: збірник наукових праць Східно-українського національного університету ім. В. Даля (№1)

Видання наукових збірників:

а) Науковий збірник праць з історії науки і техніки АН ВШУ (Київ);

б) Матеріали 3-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції „Український технічний музей: історія, досвід, перспективи” (Київ);

в) Матеріали другої конференції молодих учених і спеціалістів „Історія освіти, науки і техніки в Україні” (Київ);

г) Матеріали науково-практичної конференції „І.М.Сеченов та одеська школа фізіологів” (Одеса);

г) Видные ученые Одессы – вып. 12-13

Монографії

а) Тартуский университет и Украина – Киев, 211 с.

б) Вергунов В.А., Коваленко С.Д. Петр Васильевич Будрин – М: Наука, 188 с.

в) Оноприенко В.А., Оноприенко М.В. Александр Сергеевич Поваренных – М: Наука, 330 с.

г) Васильев К.Г., Лапушенко О.В., Гоженко А.И. Чума и пограничные карантинны – Одесса: Фотосинтетика, 196 с.

г) Товажнянский Л.Л., Александров Е.Е., Бесов Л.М., Александрова И.Е. Танкоград: История. Люди. События – Харьков: НТУ „ХПИ”, 236

Навчальні підручники та посібники

а) Даценко І.І., Габович Р.Д. Профілактична медицина: загальна гігієна з основами екології – Київ: Здоров’я, 788 с.

б) Дещинський Л.С. З історії української і зарубіжної культури – Львів, 385 с.

в) Дещинський Л.Є. З історії України та її державності – Львів, 420 с.

г) Рудик С.К. Історія аграрної освіти та науки в Україні – Київ

г) Рудик С.Г. Курс лекцій з історії вітчизняної медицини Київ

д) Пилипчук О.Я. Основи екології – Київ, 100 с.

Біобібліографічні покажчики

а) Володимир Олександрович Портников (1873 – 1947): Біобібліографія вчених України – Київ, 57 с.

б) Видные ученые Одессы, вып. 14., библиографический указатель литературы. К 70-летию академика В.Р. Файтельберга-Бланка – Одесса, 95 с.

в) Пашковская Н.М., Грамма Р.М. Георгий Иосифович Потапенко – профессор Одесского университета: Библиографический дайджест – Одесса-Харьков, – 63 с.

5. Підготовка кадрів вищої кваліфікації з історії науки і техніки

В 2004 році під керівництвом академіків Відділення захищено 5 дисертацій на звання кандидата історичних наук зі спеціальності 07. 00. 07 – історія науки і техніки: З.А. Шквира (Київ) „Історія плуга в Україні в ХІХ на початку ХХ століття”; О.Ф. Глоба (Переяслав-Хмельницький) „Харківський сільськогосподарський науково-освітній центр з селекції і насінництва: становлення та діяльність (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.); М.Т. Вихватенко (Луганськ) „Історія зародження та розвитку систем землеробства в Україні (кінець ХІІІ – початок ХХ століття); В.М. Димитрук (Чернівці) „Формування та функціонування мережі залізниць Буковини австро-угорського періоду: 1866-1918”; Ю.В. Дятлов (Чернігів) „Діяльність Миколи Пильчикова в контексті розвитку фізичних досліджень (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)”. Крім того, відбулося 2 захисти з історії окремих дисциплін у відповідності з новим рішенням ВАКу Украї-

ни, а саме: звання кандидати географічних наук зі спеціальності 11.00.13 – історія географії отримав О.І. Чернюх (Чернівці), тема дисертаційного дослідження „Становлення конструктивно-географічних досліджень раціонального природокористування в Україні у першій половині ХХ ст.”, а також науковий ступінь кандидата біологічних наук отримав зі спеціальності 03.00.23 – історія біології Г.О. Чернишенко (Харків), яким захищена дисертація на тему „ Харківський національний університет як центр зародження та розвитку біохімічної науки в Україні”.

В цілому в розвитку вітчизняної історії науки за звітний період відбулися позитивні як кількісні, так і якісні зміни. Якщо до цього часу професійними представниками цього наукового напрямку виступали лише співробітники Центру Доброва НАНУ, а для інших істориків науки ця діяльність не була основною, то нині в Україні утвердилося вже кілька подібних професійних осередків:

- 1) при Національному технічному університеті „Харківський політехнічний інститут” відкрито кафедру історії науки і техніки;
- 2) при державній науковій сільськогосподарській бібліотеці УААН працює Центр історії аграрної науки;
- 3) Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля (Луганськ) заснував спільну з центром Доброва НАНУ лабораторію з історії науки і техніки;
- 4) при Київському університеті економіки та технологій залізничного транспорту відкрилися курси для аспірантів з історії науки і техніки

Акад. Пилипчук О.Я. протягом звітного року виступив на чотирьох вітчизняних і одній міжнародній конференції. За цей період крім уже згаданого підручника ним видано два практикуму для студентів: „Основи екології” – Київ, 40 с. та „Транспортна екологія” – Київ, 50 с. Був відповідальним редактором періодичних наукових видань „Історія української науки на межі тисячоліть” та „Науковий збірник Київського університе-

ту економіки та технологія транспорту”, членом редколегії журналів „Наука і наукознавство”, „Нариси з історії природознавства і техніки”. Протягом року працював у двох спеціалізованих радах з захисту дисертацій зі спеціальності 07.00.07 – історія науки і техніки. Під його керівництвом була захищена кандидатська дисертація з цієї спеціальності. В 2004 р. обраний академіком Української академії безпеки життєдіяльності.

Акад. Савчук В.С. брав участь у роботі 3 вітчизняних та 3 міжнародних конференцій. Виконував обов’язки заступника головного редактора фахового часопису „Вісник Дніпропетровського університету. Історія і філософія науки і техніки”. Член редколегії журналів „Наука та наукознавство”, „Нариси з історії природознавства і техніки”. „Дослідження з історії техніки”, „Історія української науки на межі тисячоліть”, наукового щорічника „Історія і культура Придніпров’я. Невідомі та маловідомі сторінки”. Голова Дніпропетровської філії Відділення. У січні 2004 року нагороджений відзнакою Ярослава Мудрого АН ВШУ. Є членом спеціалізованої ради зі спеціальності 07.00.07 – історія науки і техніки. Співавтор колективної монографії „Дніпропетровський національний гірничий університет”

Акад. Дупленко Ю.К. виступав на 4 вітчизняних та 2 зарубіжних конференціях. Є членом редколегії часописів „Наука та наукознавство”, „Нариси з історії природознавства і техніки”, „Історія української науки на межі тисячоліть”. Член спеціалізованої ради з захисту дисертацій зі спеціальності 07.00.07 – історія науки і техніки. Підготував до захисту докторанта з історії медицини. За його редакцією вийшов біобібліографічний словник „Медицина в Україні. Медична біографістика, вип. 2. – Друга половина XIX ст. Видав наукову програму з філософських проблем екології. Обраний членом президії Міжнародної конфедерації істориків медицини та правління наукового товариства істориків медицини України.

Акад. Даценко І.І. виступала на одній вітчизняній та одній зарубіжній конференції. Співавтор програми „Загальна гігієна та екологія людини” для студентів медичних навчальних закла-

дів України III-IV рівнів. Головний редактор журналу „Лікарський збірник” НТШ. Голова лікарської комісії Наукового товариства ім. Шевченка. Член спеціалізованої вченої ради з захисту дисертацій Д 35.600.03 Львівського національного медичного університету ім. Д. Галицького. Протягом звітнього року вела наукову роботу за темою „Еколого-гігієнічна оцінка негативного впливу хімічних чинників малої інтенсивності на здоров'я населення Львівської області”.

Акад. Табачніков С.І. протягом року взяв участь у 8 вітчизняних та 3 міжнародних наукових форумах. Опублікував монографію „Криминальная сексология” (Донецьк-Київ, 2004, 224 с., у співавторстві) та навчальний посібник „Нормативно-правові документи з питань надання психіатричної допомоги”. Голова спеціалізованої вченої ради Д 26.620.01 за спеціальностями 14.01.16 – психіатрія та 14.01.17 – наркологія. Під його керівництвом у 2004 році захистилося 2 кандидати наук. За звітний період нагороджений медалями „За співпрацю з внутрішніми військами МВС України” та „За сприяння органам внутрішніх справ України”, „За вклад в развитие фармакологии”.

Акад. Дещинський Л.С. протягом року брав участь у 5 всеукраїнських та 4 зарубіжних конференціях, організував і провів дві міжнародні конференції з виданням збірок матеріалів. Опублікував монографію „Міжнародні відносини в Україні в ХХ ст.” (Львів, 328 с.). Окрім двох уже згаданих у звіті підручників видав також 6 навчально-методичних посібників та навчальну програму „Діловодство та інформаційна діяльність” (Дещинський Л.С., Комова М.В. Львів, 220 с.) Голова спеціалізованої вченої ради К 35.052.15 – військова історія (20.02.22). Підготував до захисту 2 докторів та 5 кандидатів наук.

Акад. Стефурак В.П. брав участь у роботі 4 вітчизняних і 2 зарубіжних конференцій. Член редакційної ради „Мікробіологічного журналу”. Член центральної ради Товариства мікробіологів України, голова його обласного відділення. Член президії МАН. Входить до складу секції „Ґрунтознавство” Наукової ради НАН України. Член спеціалізованої вченої ради Д 76.051.05

при Чернівецькому університеті. У звітному році отримав грамоту обласної держадміністрації за високий професіоналізм та вагомий внесок у розвиток науки та освіти на Прикарпатті.

Акад. Руда С.П. протягом року виступила на 2 всеукраїнських і 5 міжнародних конференціях. Виконувала обов'язки відповідального секретаря періодичної наукової збірки „Історія української науки на межі тисячоліть”, входила до складу редколегії часописів „Нариси з історії природознавства і техніки”, „Дослідження з історії техніки”, „Бюлетень Центральної наукової сільськогосподарської бібліотеки УВВН”. Член двох спеціалізованих вчених рад зі спеціальності 07.00.07 – історія науки і техніки. Нагороджена грамотою Президії Академії наук вищої школи України.

Почесний акад. Добровольський В.О. брав участь у роботі 7 вітчизняних та 5 зарубіжних наукових конференцій Є членом редколегії журналів „Нариси з історії природознавства і техніки”, „Історія української науки на межі тисячоліть”, „Дослідження з історії техніки”. Член спеціалізованої вченої ради Центру досліджень науково-технічного потенціалу і історії науки НАН України Д 26.189.01 зі спеціальності 07.00.07 – історія науки і техніки.

У роботі Відділення активну участь брав академік аграрного Відділення АН ВШУ С.К. Рудик. Розвиваючи новий для нашої країни напрямок – історія ветеринарної науки, виступав з доповідями на 10 всеукраїнських і міжнародних наукових і науково-практичних конференціях і конгресах, видав 2 навчальних посібники та монографію. Член спеціалізованої вченої ради зі спеціальності 07.00.07 – історія науки і техніки.

Відділення масової комунікації

(академік-секретар Різун В.В.)

Протягом 2004 року Відділення масової комунікації АН ВШУ на чолі з академіком-секретарем проф. В.В. Різун, заступником академіка-секретаря проф. Б.І. Черняковим та вченим секретарем проф. Ю.Ф. Яришем здійснювало систематичну організаційну, наукову та науково-методичну роботу по згуртуванню вчених найвищої кваліфікації ВНЗ України в галузі підготовки кадрів журналістів та підвищення кваліфікації працівників засобів масової комунікації.

Відділення масової комунікації протягом звітного року об'єднувало вчених і викладачів найвищої наукової і педагогічної кваліфікації країни, які працюють в університетах Києва, Львова, Харкова, Дніпропетровська, Одеси, Ужгорода, Луганська. Вони працювали також і над створенням наукових рекомендацій для органів законодавчої влади щодо культурної політики і розвитку журналістських наук, прогнозування етнокультурних процесів.

Академіки Відділення за звітний період вели активну просвітницьку роботу, ділилися своїми роздумами з наукових проблем засобів масової комунікації, моніторингу діяльності газет, журналів, радіо і телебачення на Першому національному радіоканалі. Зокрема систематичні передачі готували і вели академіки В.В. Різун, В.Ф. Іванов, доц. О.В. Чекмишев.

Значною подією в діяльності Відділення стало відзначення у вересні 2004 року 50-річчя факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка. Академіки Відділення масової комунікації взяли активну участь у підготовці і проведенні урочистостей у тому числі і науково-педагогічних заходів. Протягом року зросли обсяги науково-дослідницької роботи у презентованому науковому напрямку. Так, в Інституті журналістики Київського національного уні-

верситету імені Тараса Шевченка, де значний час працює спеціалізована рада з захисту кандидатських і докторських дисертацій в галузі філологічних наук за звітний період додалася спеціалізована рада з захисту кандидатських і докторських дисертацій в галузі політичних наук. На факультеті журналістики Львівського національного університету за активної участі академіків Відділення створено спеціалізовану раду з захисту кандидатських дисертацій в галузі філології.

Академіки АН ВШУ В.В. Різун, Б.І. Черняков, О.Д. Понмарів, О.А. Сербенська, В.Ф. Іванов, І.Л. Михайлин, В.В. Лизанчук взяли активну участь у роботі цілого ряду всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій, зокрема „Журналістика 2004 у світлі підготовки журналістських кадрів” (Київ, травень 2004 року), „Перспективи розвитку молодіжної журналістики в контексті євроінтеграційних процесів (Київ, травень 2004 року), „Українська журналістика в контексті доби” (Львів, вересень 2004 року), „Теоретичні і практичні аспекти культури мови” (Київ, жовтень 2004 року).

Академіки Відділення були серед засновників, членів редколегії і активних дописувачів щорічного наукового журналу „Українське журналістознавство”, щорічних інформаційних бюлетенів „Актуальні питання масової комунікації”, „Стиль і текст”, „Образ.” Протягом року продовжувалася співпраця членів Відділення з „Вісником КНУ, серія журналістика”. Вони також опікувалися альманахом студентської літературної та наукової творчості „Святий Володимир”.

Академіки, члени Відділення масової комунікації, викладачі Інституту журналістики протягом звітної періоду відзначили ювілейні дати вчених, які зробили вагомий внесок у розвиток журналістознавчих дисциплін, виховання багатьох поколінь кваліфікованих журналістських кадрів. Видано „Матеріали третіх наукових читань”, присвячених 85-річчю від дня народження проф. Д.М. Прилюка та проф. О.К. Бабишкіна. Надруковано науковий збірник, присвячений 70-річчю від дня народження проф. А.З. Москаленка.

Академік-секретар Відділення масової комунікації проф. В.В. Різун протягом року здійснював дослідження за темою „Проблеми і перспективи розвитку журналістської освіти в Україні початку ХХІ століття”. Ним опубліковано концептуальні статті „Журналістська освіта й наука в Київському університеті” в збірнику наукових праць „Київський національний університет у ХХІ столітті”, „Метод спостереження в інтерпретації професора Д.М. Прилюка” в Матеріалах третіх наукових читань, „Поняття мас у зарубіжній і вітчизняній науці” у Наукових записках, том 5, факультет соціології і психології, інститут журналістики. „Про стан нашої науки та вимоги до написання дисертацій” в Наукових записках інституту журналістики, т. 10. Академік В.В. Різун також опублікував численні статті в періодичній пресі. Він проводив передачі в електронних засобах масової інформації.

Член наукової секції при Відділенні масової комунікації доц. О.В. Чекмишева видала статтю, яка мала значний розголос „Українська журналістика на межі тисячоліть: наука та практична взаємодія з владою, мас-медіа у протидії маніпулятивним технологіям. Вона була опублікована у збірнику наукових праць „Київський національний університет у ХХІ столітті”.

Акад. Михайлин І.Д., зав. кафедри журналістики Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за звітний період випустив нове, доповнене видання підручника „Основи журналістики”, монографію „Історія української журналістики. Книга перша “від журналістики в Україні до української журналістики”, ряд статей, серед яких „Українська журналістика: обсяг понять” та ін.

Акад. Пономарів О.Д. протягом року вже традиційно зробив вагомий внесок в галузі стилістики української мови, новогрецької мови тощо, який отримав визнання спеціалістів як в Україні, так і за її межами. За цей період видано „Новогрецько-український словник (у співавторстві), опубліковано статті „Грецькі омоніми в драматичних творах Лесі Українки, „Внесок до скарбниці Шевченкознавства”, „Українська ідея і украї-

нська мова”. Академік О.Д. Пономарів взяв участь у роботі багатьох мовознавчих конференцій, у тому числі у всеукраїнській науково-практичній конференції „Українська національна ідея: минуле, сучасне, майбутнє (Одеса, жовтень 2004 року).

Акад. Іванов В.Ф. – завідувач кафедри організації масової інформаційної діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка. За звітний період його наукова творчість продовжувалася в галузі соціології масової комунікації, телебачення спецоперацій. При цьому викристалізувалося нове спрямування, а саме висвітлення проблеми в публікаціях освітньої діяльності журналістів як освітнього феномена. Продовжуючи активно працювати в АН ВШУ, проф. В.Ф. Іванов виконував обов’язки президента академії української преси, головного редактора альманаху „Етноси України”, був членом громадсько-політичної Ради при Голові Верховної Ради України.

Акад. Лизанчук В.В. завідувач кафедри радіомовлення і телебачення (Львівський національний університет імені Івана Франка) за звітний період надрукував ґрунтовну монографію обсягом близько 1000 сторінок „Кайдани ще кують: факти, документи, коментарі про російщення в Україні”. В його активі також десять нових статей, надрукованих в журналах „Дзвін”, „Пам’ять століть”, у газеті „Літературна Україна” („Націоналізм і глобалізм”), доповіді на наукових конференціях, виступи на радіо і телебаченні.

Акад. Сербенська О.А. протягом року працювала професором Львівського національного університету імені Івана Франка. У 2004 році вона опублікувала в Києві навчальний посібник „Культура усного мовлення”, „Словник-довідник з культури української мови”, 8 статей з різних проблем вивчення української мови. Академік О.А.Сербенська виступила з доповідями на чотирьох наукових конференціях.

Акад. Черняков Б.І. , член Спілки журналістів України, член Спілки фотохудожників України, працюючи професором, обґрунтував за звітний період наявність феномену зображальної журналістики. Розробив і забезпечив методично викладання

комплексу навчальних дисциплін з цього виду журналістики. Академік Б.І.Черняков є автором понад 270 наукових та науково-методичних публікацій, в тому числі близько 90 окремих видань. Впродовж року він спрямовував основні зусилля на інформаційне забезпечення журналістичознавчих досліджень у галузі зарубіжної журналістики (опубліковано ретроспективний бібліографічний посібник „Засоби масової інформації зарубіжних країн”, джерелознавства історії вітчизняної молодіжної преси), покажчик „Періодичні видання учнівської і студентської молоді України XIX – початку XX: джерела дослідження), лекційних курсів із зображальної журналістики (14 брошур з матеріалами та текстами лекцій). Академік Б.І. Черняков започаткував серію видань по своєму рідному краю – „Кролевець і Кролевеччина”, всебічно досліджуючи історію життя і творчості свого видатного земляка, поета і перекладача Миколи Лукаша.

Учений секретар Відділення масової комунікації почесний акад. Ю.Ф. Ярмиш у 2004 році видав навчальний посібник „Жанри сатиричної публіцистики”, статті „Неопалима купина мудрості – до 170-річчя Київського університету („Дніпро”, №7-8) „Дмитро Прилюк, перші кроки науковця”, „Від журналістських стіннівок до Інтернету” та ін.

Чимало теоретичних і практичних проблем лежать в основі змісту журналістської освіти початку XXI століття. Академіки, члени Відділення масової комунікації продовжують творчо працювати в галузі журналістичознавства, теорії видавничої справи та редагування, масової комунікації, друкованих та електронних засобів масової комунікації.

Відділення українознавства

(академік-секретар Горбул О.Д.)

Протягом звітнього періоду робота академіків Відділення була спрямована на дослідження актуальних проблем українознавства. До складу відділення входили академіки різних науково-педагогічної спеціалізації: історики, географи, мовники, аграрії, журналісти тощо. Їх об'єднувала яскраво виражена українознавча складова їх науково-педагогічної і громадської діяльності. Швидкі темпи трансформації українського суспільства, суперечливі і неоднозначні процеси і явища в ньому примушувала членів Відділення постійно бути актуальними в свої дослідженнях. Характерною особливістю діяльності академік Відділення українознавства є їхня активна громадсько-політична позиція, яка знайшла свій прояв у великій кількості не лише суто наукових чи навчальних публікацій, а наявності значного масиву публіцистики. Кількість журналів, газет, інформаційних бюлетенів, в яких публікувалися члени Відділення, лише за назвами, але не за кількістю, за рік перевищила 20.

Практично всі академіки-українознавці впродовж року мали по декілька аспірантів, які за їхньої науково-методичної підтримки готували до захисту кандидатські дисертації. Крім того, вони виступали науковими консультантами у підготовці 3 докторських дисертацій. Було також направлено до спеціалізованих рад понад 10 відгуків на автореферати кандидатських і докторських дисертацій. Академіки Відділення виступали офіційними опонентами на захистах дисертацій як в Україні, так і за її межами. Були підготовлені також рецензії на різні видання, які були опубліковані в журналах і газетах.

Активну участь члени Відділення брали і в роботі різних вітчизняних і міжнародних наукових і науково-практичних форумів. З їх участю проведено понад 10 конференцій, семінарів, круглих столів і симпозіумів. Учені Відділення виступали пе-

ред учителями, працівниками обласних телерадіокомітетів, представниками громадських організацій тощо. Особливо слід відзначити широкомасштабні наукові зібрання міжнародного рівня в яких брали науково-організаційну участь академіки Відділення, зокрема конференція присвячена 170-річчю Київського національного університету імені Тараса Шевченка і черговий з'їзд Географічного товариства України.

Акад. Масляк П.О. протягом року видав підручники для середньої загальноосвітньої школи „Економічна і соціальна географія світу” та „Економічна і соціальна географія України”. Крім того, ним виданий підручник для 8-9 класів середньої загальноосвітньої школи „География Украины”, обсягом 30 друкованих аркушів. Понад 50 друкованих аркушів має його навчальний посібник для старшокласників і абітурієнтів „Географія”, виданий у співавторстві. За звітний період ним опубліковано також понад 15 статей в різних наукових збірниках, журналах і газетах.

Основні зусилля акад. Калакури Я.С. були спрямовані на реалізацію комплексної науково-дослідної теми “Спеціальні галузі та дисципліни історичної науки”, зокрема її підрозділу “Українська історична думка: від княжих часів до сьогодення”. У контексті цієї теми опублікував навчальний посібник, рекомендований Міністерством освіти і науки для історичних спеціальностей вузів України: (Українська історіографія. Курс лекцій. – К.: Генеза, 2004. – 495 с., а також 9 статей і 2 рецензії).

Здійснював наукове керівництво докторантом та аспірантами.

Брав участь у науково-методологічній конференції “Методика викладання гуманітарних дисциплін у контексті Болонського процесу” (Дніпропетровськ, червень 2004 р.) і виступив з доповіддю “Документалізм викладання історичних дисциплін в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка”, та в роботі Круглого стола “Михайло Максимович і українська історична думка” (листопад 2004, Інститут історії України НАН України).

Відділення економіки

(академік-секретар Філіпенко А.С.)

Впродовж звітного року у світовій і українській економіці відбувалися динамічні зрушення. Суттєво поглиблювався міжнародний територіальний поділ праці, поширювалися глобалізаційні процеси, що охоплюють економіку, політику, екологію та інші сфери людської діяльності. Науково-технічний прогрес швидкими темпами модернізував технологію виробництва, впливав на структурні зміни в галузях національних господарських комплексів, на товарну продукцію як внутрішнього ринку нашої країни, так і міжнародної торгівлі. Активізувалася міжнародна економічна інтеграція. Всі ці проблеми та багато інших були в полі зору академіків Відділення економіки АН ВШУ. Крім науково-дослідницької роботи дійсні і почесні члени Відділення брали активну участь у педагогічному процесі, готуючи не лише кадри економістів для національного господарського комплексу України, але й науково-педагогічні кадри найвищої кваліфікації (кандидатів і докторів наук). Було також багато виступів на всеукраїнських і міжнародних наукових і науково-практичних форумах. Деякі з них, а також публікації академіків Відділення в періодичній пресі, виступи на радіо і телебаченні отримали значний резонанс в регіонах і країні в цілому.

Відділенням виконувалась наукова робота, спрямована на дослідження актуальних проблем економічного та соціального розвитку України окремих регіонів, займалося розробкою конкретних рекомендацій щодо подолання кризових явищ, стабілізації виробництва, покращення умов життя та праці людей.

Акад. Е.А. Зінь здійснював керівництво бюджетною науковою темою “Регіональна економіка та управління”. Виконано дослідження стану та перспективи розвитку виробничої та соціальної сфер, особливості їх розвитку в регіонах України з врахуванням трансформації економічних відносин у суспільстві;

обґрунтовані напрями вдосконалення системи і методів регіонального управління та місцевого самоврядування; визначена сутність, стан та напрями розвитку транспортно-територіальної системи з участю різних видів транспорту.

Результати дослідження використані для підготовки статей, виступів на конференціях, для формування курсів лекцій дисциплін та розробки методичного матеріалу.

Організовував проведення в травні 2004 р. на базі Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне) при активній участі Академії наук вищої школи України та інших установ Всеукраїнської наукової конференції “Проблеми управління регіональним економічним і соціальним розвитком”, метою якої є узагальнення результатів наукових досліджень вищих навчальних закладів України в галузі управління регіональним економічним і соціальним розвитком, використання пропозицій вчених для обґрунтування заходів, спрямованих на виявлення резервів регіонального розвитку, покращення життя людей. В конференції взяли участь представники вищих навчальних закладів освіти та наукових установ з 24 міст України, 55 навчальних закладів освіти Києва, Вінниці, Дніпропетровська, Донецька, Житомира, Жовтих вод, Запоріжжя, Кіровограда, Краматорська, Червоноармійськ, Луганська, Луцька, Львова, Макіївки, Маріуполя, Миколаєва, Одеси.

Акад. Т.Г.Дудар протягом 2004 року здійснював керівництво бюджетною науковою темою „Реформування економічних відносин і системи управління в аграрних формуваннях ринкової орієнтації”. За звітний період брав участь у роботі 11 всеукраїнських і міжнародних наукових конференцій, конгресів і наукових зборів. Підготував і видав 9 наукових праць, зокрема підручник „Економіка природокористування”. Безпосередньо керував підготовкою і виданням двох методичних вказівок для магістрів. Будучи членом спеціалізованої вченої ради з захисту докторських дисертацій виступив офіційним опонентом по одній кандидатській і одній докторській дисертаціях. Керував на-

уковою роботою 5 аспірантів, пошукувачів і 8 магістрів з менеджменту і правового забезпечення агропромислового виробництва. Підготував відзиви на автореферати 9 кандидатських і 4 докторських дисертацій. Протягом звітнього року захистив кандидатську дисертацію аспірант, робота якого виконана під його керівництвом. Член редколегії 4 наукових видань.

Акад. В.С. Марцин у звітньому році наукову діяльність спрямовував на комплексне вивчення потреб і споживання, регулювання діяльності підприємств, формування елементів ринкової інфраструктури, трансформації процесів розвитку конкурентоспроможності. Результати цих та інших досліджень протягом року знайшли своє відображення у підручнику „Економіка торгівлі”. К.: Знання. – 398 с., двох колективних монографіях „Економічна свобода в Україні: держава, фірма, особа (суть, проблема, перспективи)” та „Економічні системи”. Крім того, видано 4 статті в основних економічних часописах країни. Впродовж 2004 року працював завідувачем кафедри фінансів Львівського банківського інституту національного банку України. Член докторської спеціалізованої Вченої ради. Консультант Департаменту реформування вищої освіти в Україні МОНУ.

Акад. І.В.Лазня у звітньому році досліджував теми “Закономірності і особливості формування нової економічної системи в Україні” (реєстр. номер 0101U0002749); “Теоретичні проблеми становлення нової економічної системи в Україні (р. н. 0101U0002784) – рекомендації центральним органам виконавчої влади з питань формувань національного бюджету та удосконалення функції реалізації та управління державною власністю.

Опублікував “Відносини власності в економічній системі”, розділ підручника “Політична економія. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. В.О.Рибалкіна, В.Г.Бодрова. – К.: Академвидав, 2004 р. та наукових статей.

Взяв участь в 1 міжнародній конференції “Стратегія сталого розвитку та структурно-інноваційної перебудови української економіки (2005-2005 рр.)”.

Акад. Лазня І.В. є заступником Голови правління Національної акціонерної компанії “Нафтогаз України”, заступник голови Державного комітету України з державного матеріального резерву.

Акад. І.Р. Михасюк взяв участь у 5 наукових конференціях.

Опублікував монографію “Управління глобальною економікою“ (Львів, ЛНУ ім. Франка), дві брошури та 8 статей.

Досліджував проблеми регулювання земельних відносин у підприємстві; менеджмент глобальної економіки.

Підготував 3 кандидати наук.

Акад. О.В. Батура взяв участь в двох наукових конференціях.

Опублікував дві монографії: “Сфера послуг в ринковій економіці України” та “Інтеграція країн з перехідною економікою”.

Підготував 3 кандидати наук.

**Відділення
філології та мистецтвознавства**

(академік-секретар – Корбозерова Н.М.)

У звітному році особливих змін у персональному складі Відділення не відбулося. Хіба що вибули з нього за власної ініціативи проф. Чередниченко О.І. та Зорівчак Р.П.

Члени Відділення працювали над актуальними проблемами лінгвістичної, літературознавчої та мистецтвознавчої наук.

Зокрема: акад. Баранник Д.Х. – продовжував досліджувати структуру речення української мови як основної комунікативної одиниці, граматику та формальну стилістику української мови, термінологію та термінологічну лексикографію, мову засобів масової комунікації. Зібраний матеріал узагальнив і опублікував у статтях “Дослідження, навколо якого сформувалась наукова школа”, “Як починався письменник Павло Загребельний” та ін.

Взяв участь у 2-х міжнародних наукових конференціях і 2-х міжнародних наукових семінарах. Під його керівництвом захищено одну кандидатську дисертацію.

Акад. Прадід Ю.Ф. працював в галузі мовознавства й права, досліджував проблеми української і російської мов, юридичної лінгвістики й педагогіки вищої школи. Надрукував 14 наукових і методичних праць, зокрема “Перспективні напрямки удосконалення лінгвістичної підготовки правників // Проблеми культури професійної мови фахівця: теорія та практика: Матеріали IV міжвузівської наук.-метод. конф. – Донецьк, 2004. – С. 105-109 (0,2 а.а.); Структура та склад фразеологічної мікросистеми “Процеси уваги людини” в українській мові // Лінгвістика: Зб. Наук. Праць. – Луганськ: Альма-матер, 2004. – № 1. – С. 140-147; Короткий російсько-український і українсько-російський словник найуживаніших мовних зворотів: сфера професійного спілкування працівника ОВС. – Сімферополь: Доля, 2004. – 95 с. та ін. Взяв участь у 5 Всеукраїнських науко-

вих конференціях, науковому семінарі та в Міжнародній науково-практичній конференції “Право і лінгвістика”.

Акад. Болдирев Р.В. координував роботу секції “Слов’янської сови у напрямку активізації наукових студій, зорієнтованих на встановлення типологічних і порівняльно-історичних характеристик лексичних і граматичних категорій, на визначення системи зближень слов’янських мов в синхронії та діяронії з іншими індоєвропейськими мовами, на виявлення етнокультурних фонових кодів слов’янських мов, на розширення можливостей евристичного пошуку в інтерпретації особливостей слов’янських мов у координатах простору і часу.

Керував роботою авторського колективу над держбюджетною темою “Слов’янське і балканське мовознавство в етнокультурному і діяхронічному аспектах” Київського національного лінгвістичного університету МОН України.

Як заступник головного редактора редагував “Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету”. Опублікував і подав до друку: “Етимологічний словник української мови” (т. V, 2000 етимологічних статей про лексику індоєвропейського та неіндоєвропейського походження – понад 30 др. арк.), “Лінгвопалеославія у просторі і часі” (1 др. арк.), “Типологічна етнолінгвістика у семіотичних координатах (1,5 др. арк.), “Слов’янська мовна номінація та етнобалканістика” (2 др. арк.). Прорецензував для ВАК України 3 докторських та 30 кандидатських дисертацій. Очолював експертну комісію спеціалізованої вченої ради Д 26.054.02 Київського національного лінгвістичного університету із захисту докторських дисертацій. Керував дослідженнями чотирьох іноземних стажистів (Китай) та трьох аспірантів (Україна).

Акад. Денисенко С.Н. досліджувала проблеми фразеології, термінології, методики, викладання іноземних мов, лексикографії. Основними напрямками науково-дослідної роботи за 2004 р. були дослідження фразеології в функціональному, когнітивному та прагматичному аспектах й формування запозичень з класичних мов термінів та фразеологізмів. Підготувала

до перевидання повість про голодомор 1933 р. “Тіні незабутих предків”. Опублікувала ряд наукових робіт: “Питання образності в сучасних фразеологічних дослідженнях”; “Теоретично-методологічні основи вивчення фразеології на зламі століть”, “Сучасний розвиток теорії лексикона”, “Текст і словник в аспектах загального і прикладного дискурсознавства”; “Словник-довідник з фразеологічної деривації німецької мови”.

Взяла участь у 10 наукових конференціях: “Утворення терміносполучень і фразеологізмів”, “Переклад фразеологічних одиниць з етнокультурним компонентом на українську мову”, “Фактор рідної мови у вивченні іноземних мов” та ін. У 2004 році за дослідження в галузі лінгвістики Денисенко С.Н. присуджено академічну нагороду Ярослава Мудрого.

Акад. Загнітко А.П. досліджував проблеми контрастивної, функціональної, теоретичної граматики української та інших слов'янських мов, проблеми функціональної стилістики. Ним проаналізовано корпус сучасних українських прийменників та їхніх еквівалентів, виявлено особливості ієрархії їхніх значень, в якій позицію займають просторові значення, що найбільшою мірою корелюють з часовими. Взяв участь у 10 міжнародних наукових конференціях, 5 семінарах та 1 симпозіумі. Основними надрукованими працями є: статті: Українські прийменники: інвентар і структура; монографія “Науково-практична аспекти організації навчальної і методичної роботи в університеті”; навчальні посібники (в співавторстві): “Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування”, “Мовленнєве прогнозування у туристично-фаховій сфері: Навч. посібник” та ін.

Він керував науковими роботами студентів. Під його керівництвом у 2004 році захищені 3 кандидатські дисертації.

Акад. Кусько К.Я. продовжувала досліджувати проблеми дискурсознавства, лінгвістики тексту, стилістики, когнітивної лінгвістики, методики викладання іноземних мов у вузах.

Протягом звітнього року була керівником держбюджетної теми: “Дискурс іноземних мов на гуманітарних факультетах

університетів: вербальна та екстравербальна реалізація”, науковим керівником регіонального семінару з лінгвістики та дискурсознавства.

Під керівництвом акад. Кусько К.Я. виконують наукові праці 2 аспіранти й 6 пошукувачів.

Вона була організатором і учасником 3 міжнародних наукових конференцій та 3 наукових семінарів. Серед них Міжнародна конференція “Лінгводидактика та лінгвістика на зламі століть: питання теорії та практики” у м. Львові (22-24 квітня 2004 р.); “Прикладна лінгвістика в умовах глобалізації університетської освіти” у м. Феодосії (вересень ц.р.).

Під загальною науковою редакцією акад. Кусько К.Я. вийшла колективна монографія “Дискурс іноземномовної комунікації”, присвячена вивченню проблем, пов’язаних з розробкою концептуальних засад, із становленням та розвитком дискурсознавства як філологічної науки, з питаннями еволюції мовознавства та лінгвістики наукової парадигми. Монографія розрахована на широке коло науковців, вона написана на високому професійному рівні.

Акад. Шульжук К.Ф. досліджує наукові проблеми, пов’язані з синтаксисом сучасної української мови, стилістики, методики викладання української мови. З цих проблем у 2004 р. опубліковано 8 наукових праць, у тому числі підручник “Синтаксис української мови” (25 др. арк.) для студентів-філологів. У підручнику всі попередні досягнення з синтаксису української мови для студентів-філологів не було понад 10 років. Тому підручник безальтернативний, на відміну методичного матеріалу, присвяченого іншим розділам мовознавчої науки.

Акад. Швачко С.О. – дослідник соціолінгвістичних проблем гендерних відносин, категорій текстів малого жанру, проблем синхронного переказу. Результати цих досліджень використовуються в теорії та практиці викладання іноземної мови.

Протягом 2004 р. вийшли у світ її 12 наукових праць, такі як “Поліаспектність і поліфункціональність англійських числі-

вників”, “Статус культури в текстах малого жанру”, “Еволюція квантитативних слів” та ін.

Акад. Швачко С.О. була організатором і учасником 6-х наукових конференцій, 3-х семінарів та 2-х симпозіумів.

Акад. Кононенко В.І. продовжував роботу над проблемами психолінгвістики, мови українських письменників, лінгводидактики. У 2004 р. вийшла його монографія “Концепти українського дискурсу” (10 др. арк.) та 8 наукових статей з питань українського, слов’янського та загального мовознавства й лінгводидактики.

Взяв участь у 8 наукових конференціях. Під його керівництвом захищена кандидатська дисертація.

Акад. Сюсько А.І. досліджував реальну і й літературно-художню ономастику, питання мови та мовознавства на Закарпатті в західноукраїнському контексті. Надрукував наукові праці: “Із народного джерела: карпатоукраїнська зоонімія”, “Українсько-польські паралелі в сфері зоонімії”.

Взяв участь у 4 наукових конференціях, 1 семінарі, зокрема науково-практичній конференції “Україна-Польща: історія, сучасність, перспективи (м. Ужгород), “Ономастичні питання” (м. Київ). Під керівництвом Сюська М.І. у 2004 р. захищена 1 кандидатська дисертація.

Акад. Корбозерова Н.М. продовжувала досліджувати проблеми лінгвопрагматики, семантичного синтаксису, діахронічних досліджень на матеріалі іспанської мови), порівняльної типології (романські мови й українська). Протягом року підготувала і надрукувала три науково-методичні посібники: “Ділова іспанська мова”, “Грамматика іспанської мови”, “Аналітичні читання (початковий етап)”. З цих проблем опубліковано 4 наукові статті.

Взяла участь у двох Міжнародних науково-практичних конференціях. Під її керівництвом захищені дві кандидатські дисертації і ще дві дисертації подані до захисту.

Брала участь у роботі двох спеціалізованих вчених рад КНУ ім. Тараса Шевченка та Київського національного лінгвістичного університету.

За вагомий внесок у розвиток української науки, організацію навчально-виховної роботи акад. Корбозерова Н.М. буде нагороджена Почесною Грамотою Міністерства освіти і науки України.

Акад. Петренко О.Д. продовжував дослідження проблем мовознавства, соціолінгвістики, соціофонетики й фоностилістики. Є керівником наукової теми “Соціолінгвістична варіативність у мові та мовленні” у Таврійському національному університеті ім. В.І.Вернадського.

Опублікував ряд наукових праць: “Проблеми соціофонетичної варіативності мовлення”, “Актуальні проблеми співвідношення нормування і варіативності мовлення у світлі теорії соціофонетики”, “Фонологическая переменная как базисная единица соціофонетики” та ін.

Брав участь у роботі спецрад по захисту докторських і кандидатських дисертацій у Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка та Запорізькому державному університеті, у роботі Державної акредитаційної комісії. Він експерт Євросоюзу з програм TEMPUS-TACIS, у роботі 5 Міжнародних наукових конференцій та 39-го Міжнародного семінару германістів у Гамбурзі.

Акад. Карпенко Ю.О. опублікував в співавторстві монографію “Літературна ономастика Ліни Костенко” та двотомний “Словник російських творів Одещини”.

Плідно працювали вчені-літературознавці. Так, акад. Дубина М.І. закінчив тему “Юрій Липа – поет, публіцист, геополітик, громадський діяч та лікар”, зібрав значні першоджерельні мемуарні матеріали. Опрацював твори письменника. Внаслідок чого написав літературний портрет (6 арк.), що буде корисний як історикам літератури, так і широкому читачеві.

Опублікував вісім статей і нарисів, зокрема “Євген Коновалець – воїн за, політик, борець за незалежну Україну”, “Роз-

берімося з ВАК'ом", "Вивести науку з кризи", "Українська мова як мова державна в Україні", а також ряд рецензій на нові видання тощо.

Керував написанням двох кандидатських дисертацій. Виступив з доповідями на 3-х наукових Всеукраїнських конференціях (в Одесі, Києві та Рівному).

За вагомий внесок в організацію та розвиток української науки Уманський аграрний державний університет присудив йому звання "Почесний професор".

Основними напрямками наукових досліджень акад. Гуменного М.Х. були проблеми поетики класичної і новітньої української літератури та історико-типологічних літературних зв'язків. Результатом досліджень стала монографія "Антивоєнні романи Е.Хемінгуея і О.Гончара: традиції і новаторство" та ряд наукових статей "Ремарк і Гончар: таємниця випадковості", "Ремарк і Гончар: філософія добра і зла", "Хемінгуей і Гончар: проблеми традицій і новаторства".

Акад. Гуменний М.Х. брав участь у 2 наукових конференціях: "Українська література в контексті світової", "Українська література: духовність і менталітет".

Акад. Чирков О.С. продовжував працювати над дослідженням теорії та історії драми. Організував науково-дослідний центр "Поетика художнього твору" та роботу міжвузівського семінару "Терміносистема слов'янського літературознавства".

З досліджуваних проблем надруковано дві наукові праці: "Суб'єкт літератури: творча функція зруйнування", "Текстуальний, інтертекстуальний і контекстуальний аналізи".

Організував і виступив з доповіддю на Всеукраїнській науковій конференції "Література та літературознавство: історія і сучасність".

Акад. Удалов В.Л. працював над проблемами цілісно-системної методології науки в онтологічних та гносеологічних аспектах; цілісно-системного методу як способу і шляху; типології образу, конфлікту, жанру в літературі і літературознавстві; нового прочитання класичних творів.

Результатами цієї роботи стали 2 монографії, 5 посібників і 4 статті, які дозволяють глибше зрозуміти тенденції розвитку “перехідного періоду” сучасної науки загалом і літературознавстві зокрема. У цих працях вперше обґрунтовано провідні риси двох етапів сучасного “перехідного періоду” в розвитку цих наук – від часово-системного до цілісно-системного рівня; представив порівняння частково- та цілісно-системних метод як спосіб і, головне, шлях мислення, пізнання, наукового дослідження, практичної діяльності.

Акад. Міхільов О.Д. продовжував роботу над науковими темами: розвиток і взаємодія художніх систем у сучасному літературному процесі; комічне у світовому літературному процесі; філософсько-культурологічні та навчально-професійні аспекти зарубіжної літератури у підготовці філологів. З названих тем захищені 2 кандидатські дисертації, продовжують дослідження 7 аспірантів 10 здобувачів.

Результатом досліджень стали його наукові праці (в співавторстві): монографія “Курт Воннегут: специфіка художнього світу”; статті “Україна і античність: метод культурно-історичних аналогій в осмисленні реалій сучасності, “Християнские мотивы в творчестве Метерлинка”; (без співавторства) “Романна творчість К.Воннегута як зразок художнього синтезу”, “Художественная литература и коммуникация: культурологический и образовательно-воспитательный аспекты”; переклади: Сан-Антонио. Ешь и помалкивай: Роман; Сан-Антонио. Берю и дамочки: Роман та ін. Взяв участь у роботі 7 наукових конференцій і 1 семінарі. Найбільш значні: “Християнство і література” (Херсон, 20-22 травня); “Звездный мост” (Харків, 16-18 вересня); “Традиції Харківської лінгвістичної школи (Харків, 5-7 жовтня); V Міжнародні українські читання “Проблеми розвитку художньої прози” (Львів, 20-22 жовтня).

Акад. Банковська Н.П. продовжувала працювати над проблемами теоретичного літературознавства (сутність верба-

льного мистецтва: типологія, знаковість, речовинність, дихотомія суб'єкта і об'єкта).

Вивчаючи питання психотілесності в естетичній та релігійній свідомості підготувала й опублікувала статтю “Концепт “святого тела” у Дмитрия Мережковського”.

Проблему національної самоідентифікації порушила в надрукованій праці “А у истории поступь неслышная” акад. Булаховська Ю.Л.

Взяла участь у міжнародній науковій конференції “Мова і культура”. Написала розділ колективної монографії “Два письменницькі портрети польських прозаїків: Марії Кунцевич і Войцеха Жукровського”; “Твори Жукровського для дітей” і “Жукровський і образотворче мистецтво”.

В цьому ж розрізі Булаховською Ю.Я. прочитана доповідь “Войцех Жукровський і образотворче мистецтво” на Міжнародній конференції “Мова і культура імені професора Сергія Борисовича Бураго (Київ, червень 2004 р.).

Виступала також з доповідями: “Про переклади Максима Рильського з французької літератури і про “французьку” тематику в поезії Леоніда Вишеславського”. На Міжнародній конференції “Україна і франкомовний світ: формування нового мислення” (“Французька весна”(Миколаївський педагогічний університет, квітень, 2004 р.)). Опублікувала: «Художественный перевод, как теоретическая проблема» // “Мова і культура”, – Т. IV. – 2003-2004; Юліан Тувім, Ярослав Ивашкевич и русская литература // «Русский язык и литература в учебных заведениях». – 2004. – № 4; Видатні польські письменники і літературознавці Чеслав Мілош і Марія Кунцевич про значення слов'янських літератур // “Проблеми семантики та когнітивної лінгвістики” / Збірник наукових праць Київського національного університету ім. Т.Шевченка. – 2004. – Випуск 5 та ін.

Досить успішно члени Відділення працювали у галузі музико- і театрознавства. Так, Акад. Сокол О.В. досліджував проблеми теорії музично-виконавських ремарок, музичної артикуляції й звуко-інтонаційного образу всесвіту.

У 2004 році надрукував: “Некоторые текущие проблемы музыкального образования”, “Исполнительные ремарки и тематизм в Прелюдиях и фугах Д.Шостаковича”, “Трансформація музичної освіти і культури в Україні” та ін. За його редакцією виходить вісник Одеської державної музичної академії ім. А.В. Нежданової. Взяв участь у 2-х наукових конференціях, у 1-й – з міжнародною участю. Найбільш важливі: Міжнародна науковотворча конференція “Музичні трансформаційні технології: досвід та проблема розвитку” (сумісно з НМАУ ім. П.І.Чайковського). – Одеса, 21-24 жовтня 2004 р.

Виконував обов’язки, пов’язані з роботою в інших наукових та державно-громадських установах. Він – Голова спеціалізованої вченої ради Одеської державної музичної академії ім. А.В.Нежданової; президент Одеського благодійного фонду ім. Е.Гілельса; голова Одеської організації Національної спілки композиторів України; член оргкомітету і член журі Першого Міжнародного конкурсу скрипалів ім. Д.Ойстраха, голова Одеського відділення Національної Всеукраїнської спілки композиторів України.

Під його керівництвом захищена 1 кандидатська дисертація.

Акад. Пилипчук Р.Я. досліджував історію українського театру ХІХ ст. Результат цієї роботи – наукові праці “Український театр у ХІХ ст.”, “Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені Карпенка-Карого за сто літ”; “Дмитро Дмитренко – маловідомий актор і драматург”; “Становлення українського професійного театру в Галичині (60-ті роки ХІХ ст.)”, “Становлення української театральної естетичної думки і театральної критики в Галичині й Буковині у 60-х рр. ХІХ ст.” та ін.

Кандидатську дисертацію під його керівництвом захистив один аспірант.

Був членом редакційних колегій журналів “Український театр”, “Просценіум”, “Студії мистецтвознавчі”, наукового збі-

рника “Мистецтвознавство” в рамках “Вісника Львівського університету”.

Брав участь у 4 наукових конференціях, зокрема Міжнародній “Участь поляків в українській літературі, науці та участь українців в польській літературі, науці і культурі” (Варшавський університет, листопад 2004 рік).

Акад. Карпенко М.О. у звітному році продовжувала дослідження славістичної діяльності М.Максимовича, зокрема його студії київського періоду (1845-1873). Тоді вчений започаткував наукове українознавство, “Нову схему мов слов’янських” і на цій базі – Київську історико-філологічну школу в славістиці.

За цією проблематикою підготовлено 7 доповідей на наукових конференціях, ряд статей, зібрано й оброблено матеріал для монографії.

Займалася акад. М.Карпенко і проблемами зіставного вивчення східнослов’янських мов, міжмовної взаємодії на лексико-семантичному рівні, теорією художнього мовлення тощо. А поряд з цим очолювала Раду ветеранів війни і праці та Раду старшин КНУ, брала участь як член у роботі вченої ради Інституту філології. Удостоєна ордена Святої Ольги III ст.

Відділення педагогіки і психології

(академік-секретар Горбатюк Д.Л.)

Відділення не зазнало змін персонального складу, зате відбулися зміни у керівництві Відділення. Впродовж року акад. Крисюк С.В. належно не виконував обов'язків керівника Відділення, тому на його місце призначено до загальних зборів акад. Горбатюка Д.Л.

Звичайно, робота Відділення не була спланованою і тому члени Відділення працювали врізномбій. Це видно хоч би на річній звітності. Прозвітувались лише декілька чоловік.

В цілому звітному році члени Відділення досліджували актуальні та важливі проблеми:

– педагогіки та історії розвитку вищої та післядипломної освіти в Україні (акад. А.М. Алексюк, В.М. Майборода, В.І. Луговий, С.В. Крисюк, І.С. Винокур);

– теорії та історії державного управління, управління освітою (академіки Луговий В.І., С.В.Крисюк, В.К. Майборода, М.І.Пірен)

– психології (академіки В.І.Пасічник, М.І.Пірен, А.В.Фурман);

– основ екології та охорони навколишнього середовища (акад. П.І. Мороз);

– риторики (акад. Г.М. Сагач);

– основ менеджменту (акад. С.Ф.Поважний);

– підготовки працівників податкової служби (акад. В.О. Шамрай);

– неорганічної хімії, хімії та технології напівпровідників, фізико-хімічного аналізу (акад. І.Д.Олексеюк).

Значні наукові здобутки одержали вчені Відділення з дослідження проблем загального мистецтвознавства, педагогіки і методики викладання іноземних мов (акад. Г.І.Артемчук), підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних кадрів (акад. М.М.Фіцула, М.І.Шкіль, М.І.Свер-

дан), теорії національного виховання (акад. В.Г. Кузь), етнопсихології і конфліктології (акад. В.Ю. Биков) та ін.

Членами Відділення проведено 8 наукових, науково-практичних конференцій, опубліковано 15 монографій, навчальних посібників, 10 методичних рекомендацій, 42 статті в наукових виданнях. У звітному році забезпечено підготовку і захист 5 докторських і кандидатських дисертацій.

Академіки Відділення були членами спеціалізованих рад по захисту докторських дисертацій, очолювали редакційні колегії наукових видань, що виходять в навчальних закладах. Так, акад. Олексеюк І.Д. є головним редактором “Наукового вісника Волинського державного університету” (у 2004 році видано 6 номерів), журналів “Психологічні перспективи”, “Літопис Волині”.

Протягом звітнього періоду проведено 3 засідання бюро Відділення, на яких обговорювалися питання діяльності Академії і Відділення, розвитку наукових досліджень, проведення наукових, науково-практичних конференцій, рекомендацій щодо виборів нових академіків.

Академіки В.І.Луговий, С.В.Крисюк, В.Г.Майборода провели ретроспективний системний аналіз становлення й розвитку державного управління освітою як цілісної системи, визначили і обґрунтували систему параметрів, що лежать в основі формування сучасної освітньої політики (цілі, функції, структура, моделі, принципи управління), визначили основні тенденції розвитку освіти в умовах реформування суспільства (прогресуюче посилення залишкового принципу фінансування; зростаюча невідповідність матеріально-технічної бази освіти оптимальним потребам суспільства; якісна і кількісна необґрунтованість структури підготовки кадрів; недооцінка підготовки фахівців широкого профілю). Обґрунтували і уточнили основні чинники визначення державної політики в галузі освіти, принципи розвитку освіти в громадянському суспільстві, обґрунтували функціональну компетентність органів державного управління освітою, місцевого самоврядування, основні напрями

розвитку державно-громадської моделі управління освітою в Україні, принципові засади та основні перешкоди її реалізації.

Акад. А.В. Фурман розробив теоретико-методологічні засади програмно-методичного забезпечення модульно-розвивальної освіти, науково спроектував та експериментально впровадив сукупність інноваційних програмово-методичних засобів: граф-схеми навчальних курсів, змістовні матриці навчальних тем, наукові проекти навчальних модулів, освітні сценарії, розвивальні міні-підручники, освітні програми самоорганізації особистості. Створив та апробував комплексну експериментально-діагностичну систему ефективності фундаментального соціально-психологічного експерименту.

Акад. С.Ф. Поважний здійснював наукове керівництво напрямом досліджень „Організаційно-господарський механізм розвитку економіки Донбасу і східного регіону України”. У процесі дослідження створена науково-практична модель регулювання зайнятості населення в регіоні. Розроблено науково-методичні рекомендації щодо використання механізму ринкового ціноутворення за допомогою біржового інструмента, використання досвіду інвестиційної діяльності пенсійних фондів, вдосконалення механізмів соціально-економічного розвитку регіону шляхом поліпшення прогнозування та планування.

Акад. І.Д. Пасічник досліджував психолого-педагогічні проблеми розвиваючого навчання та виховання в контексті соціально-політичних перетворень, експериментальною базою якого став науково-експериментальний центр дитини при НаУОА. Спільно з міжнародною громадською організацією „Канада-Світ-Молодь” досліджував тему „Розвиток особистості в процесі реалізації міжнародних молодіжних обмінних програм”.

Акад. І.Д.Олексеюк продовжував дослідження квазіпотрійних халькогенідних систем з метою пошуку нових тетрадних фаз. За звітний період в наукових журналах опубліковано 10 статей і тез виступів на конференціях. За період роботи отримав 12 патентів на винаходи.

Акад. П.І.Мороз досліджував методичні аспекти розвитку екологічної освіти в умовах аграрного ВНЗ. На основі результатів наукової роботи удосконалював лекційні курси „Основи екології” і „Агроекологія”.

СЕКЦІЯ ПРИРОДНИЧИХ НАУК

(керівник секції –
віце-президент – акад. І.С.Зозуля)

Секція природничих наук включає в себе відділення : аграрне, біології, математики та інформатики, наук про Землю, фізики та астрономії, медицини, хімії та хімічної технології.

Аграрне відділення

(академік-секретар Опальчук А.С.)

Академіки Аграрного відділення в своїй науковій, навчально-методичній, громадській та організаційній діяльності протягом звітного 2004 року керувались рішеннями річних Загальних зборів Академії наук вищої школи.

За кількісним складом нині Аграрне відділення складається з 29 дійсних та 7 почесних академіків.

Протягом 2004 року успішно працювали академіки: Мельничук Д.О., Ібатулін І.І., Рудик С.К., Литвин В.П., Кирик М.М., Барабаш О.Ю., Грицаєнко З.М., Алексеєва О.С., Влох В.Г., Кравців Р.Й., Зінченко О.І., Болотських О.С., Фурман І.О., Кравченко М.С., Шеманьов В.І. та ін.

Високо оцінена праця академіка Мельничука Д.О., який удостоївся найвищої нагороди Держави – Героя України.

Акад. Рудик С.К. брав активну участь в міжнародних конференціях, симпозіумах, виступаючи з фундаментальними дослідженнями з сучасного інноваційного процесу та з питань історії національної науки. Зробив 15 доповідей.

Взяв участь у наукових конференціях, 1 семінарі. Серед них: XII Міжнародний конгрес з продуктивності тварин (2004, Мічиган, США), LV Міжнародний конгрес історії медицини (2004, Турін, Італія).

Продовжував досліджувати проблеми морфології, історії науки, займався порівняльною анатомією тварин та історією ветеринарної медицини. Наслідки морфологічних досліджень знайшли втілення у двох патентах.

Акад. Рудик С.К. підготував 16 наукових статей, видав монографію „Становлення та розвиток аграрної освіти та науки в Україні” (18 д.а.) у співавторстві з Мельничуком Д.О.. Під його керівництвом захищені 2 кандидатські дисертації.

Акад. Ібатуллін І.І. – організатор і активний учасник наукових конференцій і міжнародних симпозіумів з питань годівлі та селекції сільськогосподарських тварин.

У 2004 році робота його була спрямована на вивчення хімічного складу і поживності кормів, відходів переробки промислової сировини, а також ефективності методів їх використання; розробку прийомів забезпечення повноцінної годівлі сільськогосподарських тварин для Лісостепу і Полісся України з використанням кормових добавок та біологічно активних речовин; теоретичне обґрунтування впливу оптимізації годівлі на продуктивні якості тварин та економічність використання кормів. У 2004 р. опублікував 21 роботу, зокрема “Актуальні проблеми годівлі сільськогосподарських тварин”; “Практикум з основ наукових досліджень у тваринництві”, “Використання селену у тваринництві та рослинництві”.

Отримав 3 авторських свідоцтва і 5 патентів. Брав участь у 6 наукових конференціях.

Акад. Литвин В.П. у співпраці з колегами національних науково-дослідних інститутів успішно працює над новими активними біологічними антимікробними препаратами та вакцинами. У 2004 році опублікував „Практикум із загальної епізоотології” (180 стор.), а за монографію (397 стор.) і підручник „Загальна епізоотологія” (23,8 д.а.) став лауреатом УААН. Брав активну участь у 6 міжнародних конференціях і 3 семінарах, опублікував 10 наукових статей, отримав 2 патенти.

Під його керівництвом захищена 1 кандидатська дисертація. Він – член Президії АН ВШ України, член НТР Мінагроп-

ром політики України, член 2-х захисних рад в НАУ, 3-х вчених рад НАУ. Був опонентом 2 докторських і 4 кандидатських дисертацій. Є головним вченим секретарем АН ВШ України.

Акад. Барабаш О.Ю. опублікував 20 наукових статей і брав участь у роботі двох міжнародних конференцій. Вийшли з друку два підручники і ще два знаходяться у видавництві. Під його керівництвом захищені дві кандидатські дисертації і ще дві подано до захисту.

Акад. Лісовал А.П. підготував до друку підручник „Землеробство з основами ґрунтознавства і агрохімії”, отримав 1 патент. Вивчав впливи добрив на азіохімічні властивості і якість продукції, прогнозування зміни агрохімічних властивостей ґрунту, урожайності сільськогосподарських культур.

Брав участь у 3-х наукових конференціях.

Під його керівництвом захищені 2 кандидатські дисертації.

Акад. Опальчук А.С. підготував до друку у співавторстві посібник, надрукував 5 статей. Він продовжував досліджувати тему підвищення надійності сільськогосподарської техніки, а саме: технологічне обґрунтування, зміцнюючи технологій підвищення надійності сільськогосподарської техніки. Розроблені технологічні процеси підвищення зносостійкості деталей силових передач в тракторах.

Акад. Опальчук А.С. є членом спеціалізованої вченої ради НАУ по захисту докторських дисертацій; головою секції надійності с/г машин Асоціації “Надійності машин”; членом редколегії науково-технічного журналу “Металознавство та обробка металів”, наукового вісника Інституту техніки при НАУ; членом вченої ради НАУ; членом Президії АН ВШ України і академіком-секретарем Аграрного відділення.

Він підготував до захисту 1 кандидатську дисертацію. Брав участь у 5 наукових конференціях (3 міжнародні). Нагороджений Почесною грамотою і іменним годинником Голови міськради м. Києва.

Значні досягнення в науковій і освітянській роботі з біології, селекції виведення нових сортів зернових і овочевих культур, розробки технології їх вирощування має акад. Кирик М.М., який підготував і видав підручник „Технологія вирощування овочів і плодів” (30 д.а.). Знаходяться у видавництві „Вища школа” 2 книжки з овочівництва, а також посібник з овочевих культур.

Акад. Кирик М.М. у 2004 р. досліджував екологічне обґрунтування заходів обмеження розвитку хвороб зернобобових культур, вивчив найбільш поширені хвороби зернобобових культур у Лісостепу та Поліссі України, вивчив екологічні та біологічні особливості їх збудників. Дослідив фактори, що обмежують їх розвиток. Остаточні результати досліджень мають практичне значення для удосконалення системи захисних заходів.

Взяв участь у 3 наукових конференціях.

Акад. Грицаєнко З.М. продовжувала досліджувати проблеми біології (фізіологія рослин, біохімія, мікробіологія, ботаніка), агротехніки, розробки науково обґрунтованих екологічно безпечних систем, застосування хімічних препаратів в посівах сільськогосподарських культур і підвищення їх продуктивності.

У 2004 році вийшли її наукові роботи, пов'язані з питаннями впливу гербіцидів групи сільфонілсечовини на анатомічну будову листового апарату ярого ячменю, залежності фізіологічних процесів та продуктивності посівів ярого ячменю від застосування різних норм гербіциду гранстару окремо і в сумішах з регулятором росту рослин емістимом С, біологічні процеси, біологічні процеси в рослинах озимої пшениці в залежності від дії гербіциду і біостимулятора росту, фізіолого-біохімічні процеси в рослинах озимої пшениці при дії хімічних реагентів, гербіциди і продуктивність сільськогосподарських культур.

У 2004 році нагороджена Почесною грамотою і медаллю Верховної Ради України за заслуги перед українським народом.

Є активним членом Президії АН ВШ України, академік секретар Уманського регіонального відділення АН ВШ Украї-

ни, ректор Народного університету культури (м. Умань), голова Черкаського відділення фізіологів України та інші.

Отримала 6 патентів, підготувала 5 статей, брала участь у 3-х Міжнародних конференціях і 4-х семінарах.

Високу активність у науковій і організаційній роботі виявив акад. Влох В.Г. – зав. кафедрою рослинництва Львівського державного аграрного університету. У 2004 році організував і провів у ЛДАУ 4 наукові конференції (1 міжнародна). Опублікував огляд „Післядипломна освіта та перспективи її розвитку” (104 стор.), методичні рекомендації до курсу „Рослинництво”, підготував 3 навчальні програми з підготовки фахівців у вищих аграрних закладах зі спеціальності „Агрономія”, підготував монографію „Ячмінь озимий в західному регіоні України” (72 стор.).

Акад. Ушкаренко В.О. досліджував проблеми інтенсифікації зрошуваного землеробства, працював над питаннями розробки інтенсивних технологій вирощування с/г культур на поливних землях півдня України та програмування врожаю с/г культур. Опублікував 24 наукові статті. Взяв участь у 3 наукових конференціях, 1 семінарі, 1 симпозіумі. Під його керівництвом захищені 2 кандидатські дисертації.

Проблеми закономірностей спадковості та мінливості якості зерна, розробки унікальних технологій вирощування зернових культур для одержання екологічно чистого якісного зерна, придатного для виробництва продуктів дитячого і дієтичного харчування досліджував акад. Жемела Г.П. Він був керівником теми: “Розробка вискоєфективних та екологічно безпечних прийомів вирощування продукції рослинництва для виробництва продуктів дитячого і дієтичного харчування (в межах завдання Національної програми “Діти України”).

Розроблена технологія виробництва екологічно чистого якісного зерна озимої пшениці і ярого ячменю, що дасть можливість одержувати екологічно чисті продукти для дитячого і дієтичного харчування.

Впровадження буде проведене в Полтавській, Черкаській, Харківській областях.

Акад. Жемела Г.П. створив наукову школу з проблем генетичної та біохімічних основ озимої пшениці.

Опублікував статті: “Шляхи поліпшення якості зерна озимої пшениці // Вісник Полтавської державної аграрної академії, № 3, 2; “Методи оцінки якості зерна озимої пшениці в процесі селекції // Наукові праці Уманського державного аграрного університету.

Взяв участь у науковій конференції “Заходи, шляхи та способи поліпшення якості продукції рослинництва” (Міжнародна науково-практична конференція, Полтава, 2004).

Слід відзначити у звітному році активну науково-педагогічну діяльність акад. Кравціва Р.Й., ректора Львівської академії ветеринарної медицини. Потягом року він досліджував моніторинг мікроелементів в західному біогеохімічному регіоні України (грунт, рослина, тварина, людина); розробку науково-обґрунтованої концепції корекції дефіциту мікроелементів в тваринному організмі та продукції тваринництва; інтенсифікацію метаболічних процесів в організмі великої рогатої худоби, свиней і птиці з використанням біологічно активних речовин (мікроелементів, вітамінів, амінокислот, хелатів МЕ); біосинтетичні процеси в передшлунках і тканинах жуйних при дефіциті і надлишку мікроелементів та вітамінів; розробку рецептури мікроелементно-вітамінних преміксів для підвищення продуктивності тварин і покращення якості їх продукції; оптимальний рівень і співвідношення макро- та мікроелементів у годівлі жуйних тварин у зонах з підвищеною радіацією з метою посилення метаболічних процесів, прискореного виділення радіонуклідів з організму тварини; м'ясні якості тварин в умовах дефіциту мікроелементів та за умови його усунення.

Взяв участь у 8 наукових конференціях, 1 семінарі, 2 симпозиумах, з них з міжнародною участю 7. Назви найбільш значних з них: IV ветеринарний конгрес у Словаччині; IV Міжнародна науково-практична конференція морфологів України; V

Українсько-Австрійський симпозіум: “Сільське господарство: наука і практика”; Міжнародна конференція “Виробництво молока у фермерських господарствах Польщі і України, стан і перспективи”; Інвестиційний ярмарок 2004 р.; Міжнародна наукова конференція “Актуальні проблеми та інновації в тваринництві, ветеринарній медицині і харчових технологіях”.

Під його керівництвом захищені 2 докторські і 3 кандидатські дисертації. Представлені до захисту: 3 докторських і 2 кандидатських дисертацій. Вийшло з друку 25 наукових статей, 4 методичних рекомендацій, отримано 12 патентів.

Акад. Алексеева О.С., зав. кафедри Селекції Подільського державного аграрно-технічного університету, працювала над проблемами біології, селекції, насінництва, генетики, рослинництва. У 2004 р. була керівником таких тем: селекція на високу і стабільну продуктивність адаптивних до місцевих умов вирощування сортів гречки та розробка енергозощаджуючої технології їх вирощування та збирання для умов південно-західного регіону України; вивчення і поповнення колекції гречки з метою створення національного банку світового генофонду роду *Fagopyrum Mill*.

Надрукувала навчальний посібник “Генетика, селекція і насінництво гречки” (12,7) та монографію “Кафедра – головна ланка вищого навчального закладу” (10,23 д.а.), опублікувала 7 наукових статей. Під її керівництвом захищена 1 докторська і 2 кандидатські дисертації. Готується до захисту 1 докторська і 3 кандидатські дисертації.

Взяла участь у Міжнародному симпозіумі по гречці (Чехія).

Нагороджена МАО відзнакою „За досягнення в науке, образовани и практике”, почесним званням „Заслуженный діяч науки” і отримала „Звезду ученого”.

Акад. Зінченко О.І., завкафедрою рослинництва Уманського державного аграрного університету. Брав участь у 6 Міжнародних наукових конференціях, обласних і районних семіна-

рах з питань сільськогосподарського виробництва (Черкаси, Умань, Христинівка). Надрукував 3 статті.

Акад. Болотських А.С. завкафедрою плодоовочівництва і зберігання Харківського національного агротехнічного університету. Підготував до друку монографію (15 д.а.), 2 методичні розробки, 2 програми практики.

У 2004 році акад. Болотських А.С. вивчав комплекс технологічних елементів і прийомів вирощування капусти білокачанної, квасолі спаржевої і кавуна в лісостепу України. По капусті надані у звіті закінчені 3-х річні дослідження, проведена виробнича перевірка результатів в господарствах Луганської області, опублікована одна наукова робота, готується кандидатська дисертація. По квасолі спаржевій проведені однорічні дослідження, які спрямовані на отримання ранньої продукції у лісостепу України.

Взяв участь у 2004 р. у 3 наукових конференціях: Всеукраїнська науково-практична конференція “Вища школа України: стан, проблеми та перспективи розвитку” (АН ВШ України, 29.11.2003 р. м. Київ); Міжнародна науково-практична конференція “Інтродукція нетрадиційних і рідкісних рослин” у Донському ДАУ м. Новочеркаськ (РФ); Міжнародна науково-практична конференція “Досягнення і пріоритетні напрями в технології і селекції рослин родини гарбузові” (25.09.2004 р., м. Харків).

Під його керівництвом захищена 1 докторська і 1 кандидатська дисертації.

Надрукував 10 наукових статей.

Плідно працював у 2004 році акад. Фурман О.І., який завершив розробку теоретичних основ високонадійних, безпечних керуючих автоматів паралельної дії (БАП).

Продовжив роботу з теоретичних основ будування високонадійних, надшвидкодійних безпечних керуючих автоматів паралельної дії (БАП). Розробив архітектуру БАП на основі програмованих логічних інтегральних схем (ПЛІС) у середовищі MAX+PLUS II, що є оригінальною і не має аналогів у сві-

товій практиці, захищена 6 патентами України. Провів моделювання та тестування роботи БАП на персональному комп'ютері. Створив експериментальний зразок БАП. Промислові зразки БАП будуть використані у системах автоматики Харківського метрополітену, а надалі планується застосування БАП у системах точного землеробства та у системах контролю та керування сучасних біотехнологій.

Продовжив дослідження з питань технологічного візуального програмування мікропроцесорних контролерів. Відпрацював нову версію спеціальної програми-транслятора TVP.2, яка дозволяє автоматично перетворювати циклограму роботи технологічного агрегату у керуючу програму мікропроцесорного контролера визначеної моделі.

Взяв участь у 2004 р. у 10 наукових конференціях, 2 симпозиумах, з них з міжнародною участю – 7. Назви найбільш значних:

- 1) «Проблемы модернизации высшего профессионального образования» (г. Кострома, Россия);
- 2) “Проблеми енергозабезпечення та енергозбереження в АПК України (м. Харків).

Одержав 2 патенти на винахід, опублікував 5 статей. Розроблена програма для нової дисципліни „Автоматизовані програмування керуючих пристроїв. Надрукував 6 статей. Під його керівництвом підготовлено до захисту 2 кандидатські дисертації.

Акад. Кравченко М.С. підготував до друку посібник, 12 наукових статей, брав участь у 8 наукових конференціях із них 3 – міжнародні. Під його керівництвом захищена 1 кандидатська дисертація і підготовлена до захисту 1 кандидатська дисертація.

Акад. Коваленко В.П. у 2004 р. провів теоретичні розробки з питань генетичного моніторингу в тваринництві, розробив систему управління селекційним і технологічними процесами з використанням інформаційних технологій. Веде роботу зі ство-

рення м'ясо-яєчної групи курей, пристосованої для використання в підсобних і фермерських господарствах.

Опублікував такі наукові роботи: Сучасні прийоми підвищення інформативності селекційного процесу // Збірник Розведення с.-г. тварин за лініями. – К., 2004; Методи моделювання та прогнозування росту, продуктивності сільськогосподарських тварин // Збірник науково-дослідних робіт. – К., 2004 та ін.

Акад. Коваленко В.П. взяв участь у 2 міжнародних конференціях, 3 семінарах, 2 симпозиумах. Під його керівництвом захищені 3 кандидатські дисертації.

Акад. Шемавнєв В.І. вивчав проблеми агроекології, ноосфери, біології сільськогосподарських культур, еколого-біологічних особливостей росту і розвитку пасльонових культур в степовій зоні України. Результати цих досліджень дозволять збільшувати продуктивність картоплі, томатів та інших пасльонових культур на 25-30 % і більше. Опублікував 6 наукових робіт, взяв участь у 3 наукових конференціях, 6 наукових семінарах, 4 симпозиумах.

Акад. Шемавнєв В.І. – член редколегії багатьох журналів, керівник відділення агроекології Придніпровського наукового центру, член ради ректорів в Дніпропетровській області, співзасновник наукового фонду “Україна-Іспанія”.

Акад. Мороз П.І. продовжував досліджувати екологічні проблеми сьогодення й екологічної освіти, працював над темою “Розвиток екологічної освіти в умовах аграрного вузу”.

Взяв участь в 1 науковій конференції “Охорони рідкісних видів рослин, проблеми і перспективи” (27-30 вересня, 2004 р. м. Харків).

Акад. Зінченко О.І. вивчав питання біологізації рослинництва і кормовиробництва, одержання екологічно чистої продукції на основі біологічних джерел живлення рослин і екологічно доцільних прийомів вирощування. З цієї тематики опублікував 6 наукових статей. Під його керівництвом підготовлена до захисту 1 кандидатська дисертація.

Взяв участь у 6 наукових конференціях, 6 наукових семінарах.

Акад. Білецький Є.М. досліджував проблеми екології популяції комах, обґрунтував системну теорію циклічності динаміки популяції та її технологічне рішення щодо розробки прогнозів масового розмноження шкідливих комах.

Він – заступник голови Харківського відділення Українського ентомологічного товариства, голова спеціалізованої вченої ради, головний редактор журналу “Вісті ХНАУ”, член редколегії ряду інших видань, брав участь у 3 наукових конференціях, наукових семінарах і симпозіумах.

Над проблемами агротехнічних та екологічних основ підвищення продуктивності плодозмінних сівозмін в центральному лісостепу України працював акад. Примак І.Д. З цієї тематики ним опубліковані підручник й декілька наукових статей, проведено 3 наукові конференції і 1 науковий семінар.

Акад. Копитко П.Г. продовжував багаторічні дослідження в насадженнях плодових і ягідних культур. Отримані результати доповнюють практичні рекомендації для впровадження у плодових і ягідних насадженнях інтенсивного типу.

Взяв участь у 3 міжнародних конференціях, 2 семінарах, 1 міжнародному симпозіумі.

Під його керівництвом захищена 1 кандидатська дисертація.

Акад. Бесулін В.І. досліджував технологію виробництва і переробки продукції тваринництва. Результатом цієї роботи є надруковані праці: “Розведення страусів різних порід”, “Результати виробничого використання різних способів обробки інкубаційних яєць м’ясних курей” та ін.

Взяв участь у 6 наукових конференціях з тваринництва та птахівництва.

Питання підтримуючої селекції та розмноження районуваних і перспективних сортів рицини на етапах насінництва, створення, створення і передачі у державне сортовипробування високопродуктивного сорту озимої м’якої пшениці з урожайні-

стю в умовах зрошення 90-95 ц /га вивчав акад. Салатенко В.Н. Цим проблемам присвячені і ряд опублікованих його наукових праць.

Нині акад. Салатенко В.Н. співвиконавець теми з селекції озимої пшениці (Інститут землеробства), старший науковий співробітник Інституту олійних культур УААН, генеральний директор ООО науково-виробничої фірми “Агротон”.

Акад. Мирось В.В. досліджував технологію виробництва яловичини стосовно ринкових потреб та технологію утримання коней скакових порід. Опублікував у 2004 році підручник “Технологія виробництва продукції тваринництва”.

Він провідний науковий співробітник ІТУААН, голова ДЕК’у у Харківській зооветеринарній академії.

Акад. Поліщук В.П. вивчав питання підвищення комплексної продуктивності бджолиних сімей, селекції бджіл української породи. З цих проблем опублікував близько 10 наукових праць.

Був організатором та учасником 2 наукових конференцій, 1 семінару, 2 міжнародних симпозіумів.

Під його керівництвом захищена 1 кандидатська дисертація.

Акад. Грибан В.Г. вивчав використання біологічно активних речовин та мінералів для корекції фізіологічних процесів підвищення резистентності і продуктивності великої рогатої худоби.

Надрукував навчальний посібник “Валеологія” та ряд статей.

Брав участь в 5 наукових конференціях і 3 семінарах. Академіки Аграрного відділення зробили значний внесок в науку і розвиток села. Ними надруковано 218 наукових статей, в т.ч. 12 у закордонних виданнях. Вони були організаторами і учасниками 120 науково-виробничих конференцій, видали 28 підручників і навчальних посібників, отримали 34 патенти і авторських свідоцтв. Під їх керівництвом захистили дисертації 4

доктори і 21 кандидат наук. Підготували до захисту 8 докторських і 19 кандидатських дисертацій.

Серед академіків-аграріїв: 1 Герой України (Мельничук Д.О.), 10 академіків та член-кореспондентів УААН і НАН України (Мельничук Д.О.), 21 Заслужений діяч науки і техніки України, 5 Лауреатів державних премій України, 2 Лауреати премії Ради Міністрів.

Академіки аграрного відділення – члени Президії АН ВШ України (академіки Рудик С.К., Литвин В.П.) протягом 2004 р. виїздили в регіони України з метою ознайомлення з науково – педагогічною та організаційною діяльністю вищих навчальних закладів.

Відділення біології

(академік-секретар Позур В.К.)

В складі Відділення сталися певні зміни. Ряд членів Відділення стали почесними академіками, окремі з власної ініціативи вилучені зі списків. Ті, що залишились у складі Відділення, звітують про таке:

Акад. В.М.Войцицьким і В.К.Позуром підготовлено до друку та видано підручник “Мікробіологія для студентів біологічних спеціальностей” з грифом Міносвіти і науки України.

Науково-дослідна робота провадилась за темою “Дослідження формування імунної відповіді на антигени умовно-патогенних бактерій”. В рамках співробітництва з Українським антарктичним центром досліджувалася тема:” Визначення біологічних маркерів у риб на забруднення довкілля”, “Встановлення біохімічних механізмів адаптації в гідробіотонів до низьких температур”.

Вони брали участь в 13 конференціях та симпозіумах.

Під їх керівництвом захищені 3 кандидатські і 1 докторська дисертація.

Акад. Цудзевич Б.О. розробляв розділ теми кафедри біохімії “Метаболізм пуринів за дії іонізуючої радіації і на фоні введення іозину”. Видано (у співавторстві) підручник “Біохімія”.

Акад. Бердишев Г.Д. продовжував працювати по темі комплексної цільової програми “Охорона генофонду України – проблема чистої води”. Розроблена теорія цілющої питної води, налагоджено її виробництво.

Акад. Великий М.М. разом з групою науковців при виконанні держбюджетної теми “Біохімічні механізми розвитку експериментального стрептозотоцинового діабету” продемонстрували регуляторну роль оксиду азоту, що продукується ен-

дотеліальною конститутивною, NO-синтазою, в агрегації тромбоцитів.

Акад. Каліман П.А. (Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна) при розробці теми “Регуляція метаболізму в екстремальних умовах” отримав оригінальні дані щодо ролі систем “Гем-Гемоксидаза” в регуляції метаболізму в екстремальних умовах при розвитку оксидативного стресу.

Акад. Тоцький В.М. керував трьома держбюджетними темами, що входять до плану МОН. Видав україномовний підручник “Генетика”, в співавторстві монографію “Транспорт жиророзчинних вітамінів” та опублікував 2 наукові статті, брав участь у 4 наукових конференціях.

Акад. Комендар В.І. керував НДР “Розробка наукових основ охорони рідкісних і корисних рослин Карпат”. Розробив наукові основи охорони і відтворення *Colehicum autumnale* L. Опублікував (у співавторстві) підручник “Фітоценологія з основами синфітосозології”, довідник “Ботанічний заказник”, а також впровадив у виробництво сувенірний варіант “Закарпатський бальзам Комендаря”.

**Відділення
математики та інформатики**

(академік-секретар – Мартиненко М.А.)

Відділення склалося з двох колишніх Відділень: математики та інформатики, прикладної математики та обчислювальної техніки. Керівники цих Відділень з власної ініціативи залишили Академію. Так вчинили й окремі колишні члени Відділень: І.Бейко, І.Ляшенко, М.Роженко.

Виконуючим обов'язки академіка-секретаря Відділення Президією призначений Мартиненко М.А.

Ядро нового Відділення в 2004 р. проводило науково-методичну роботу з таких розділів:

- асимптотичне поведіння траєкторії нелінійних динамічних систем;
- дослідження абсолютної стійкості динамічних систем із післядією;
- аналіз нестійкості розв'язків еволюційних рівнянь;
- теорія ортогональних рядів;
- математичне та інформаційне забезпечення захисту інформації та інтелектуальної власності;
- моделювання прогнозів наслідків надзвичайних ситуацій в Карпатському регіоні;
- однобічне наближення класів диференційованих функцій многочленами та сплайнами;
- мішані задачі математичної фізики;
- мішані задачі теорії пружності з лініями розділу граничних умов на поверхнях другого порядку;
- методичне забезпечення математичних дисциплін в ВНЗ України.

Результати наукових досліджень доповідалися на 26 конференціях (12 з них міжнародні), опубліковані статті в 12 фахових журналах, у 2-х наукових монографіях і 2-х навчальних

посібниках, рекомендованих МОНУ для студентів ВНЗ. Отримано 2 патенти України і підготовлено 2 кандидатів наук.

Акад. Малахов В.П. досліджував методи та засоби автоматичного проектування активних ланцюгів для системи управління та обчислювальної техніки, проблеми підготовки спеціалістів у вищій школі. Протягом 2004 р. опублікував 1 монографію і 19 наукових статей, підготував 2 докторів наук.

Акад. Малахов В.П. – заступник голови Асоціації технічних університетів України, член Бюро Південного наукового Центру НАН України, Президент Одеської обласної організації і Спілки наукових і інженерних об'єднань України.

Дослідженням розв'язності задачі Коші для еволюційного рівняння з абстрактним оператором нескінченного порядку в банаховому просторі присвячені наукові праці акад. Каленюка П.І. У 2004 році їх опубліковано близько 10. Цей метод може бути застосований для розв'язання задачі Коші для диференційованих рівнянь із частинними похідними у класі цілих аналітичних функцій певних порядків. Він взяв участь у 2004 році у 4 наукових конференціях. Найбільш значними з них є:

1. Міжнародна конференція, присвячена 103-річчю від Дня народження І.Г.Петровської (м. Москва);

2. X Міжнародна конференція ім. акад. М.Кравчука (м. Київ);

3. Міжнародна наукова математична конференція ім. В.Я. Скоробогатька (м. Дрогобич).

Питання теорії наближень функцій, квадратні формули були об'єктом наукових досліджень акад. Моторного В.П. Однорічне наближення класів диференційованих функцій, що мають теоретичне значення, можливе втілення в навчальний процес знайшли відбиття в наукових працях, опублікованих у 2004 році.

Акад. Слюсарчук В.Ю. виконував наукові дослідження з проблем стійкості і коливань динамічних систем, оборотності функціональних операторів та збіжності числових рядів.

Протягом року він здійснював керівництво держбюджетною науково-дослідною роботою "Асимптотичне поводження траєкторії нелінійних динамічних систем". Наукові дослідження проводились в рамках проблематики Міністерства освіти України.

Одержано критерії стійкості і осциляції траєкторних нелінійних динамічних систем та оборотності нелінійних функціональних операторів, зокрема:

– знайдено необхідні і достатні умови абсолютної стійкості та нестійкості розв'язків лінійних автономних диференціально-різницевих рівнянь;

– встановлено нові теореми про стійкість та нестійкість за лінійним наближенням розв'язків еволюційних рівнянь;

– знайдено умови істотної нестійкості розв'язків еволюційних рівнянь в банаховому просторі.

Брав участь в ряді наукових міжнародних конференцій, зокрема X Міжнародній науковій конференції ім. акад. М.Кравчука (13-15 травня, м. Київ), Міжнародній конференції, присвяченій 125 річниці від дня народження Ганса Гана (27 червня-3 липня 2004 р., м. Чернівці), Міжнародній конференції пам'яті В.Я.Буняковського (16-21 серпня 2004 р., м. Київ) та ін.

Про проблеми аналітичних методів розв'язання задач математичної фізики, математичної теорії пружності доповідав академік на 3-х наукових конференціях, 21 міжнародному конгресі з теоретичної і прикладної механіки (м. Варшава).

Опублікував ряд наукових статей, видав навчальні посібники з різних розділів математики, які використовуються студентами вищих навчальних закладів України.

Напрямами науково-дослідної роботи у 2004 році акад. Ващука Ф.Г. були:

– математичне та інформаційне забезпечення захисту інформації а інтелектуальної власності;

– моделювання прогнозів паводків та надзвичайних ситуацій у Карпатському регіоні.

Цим проблемам присвячено ряд наукових праць: "Захист промислової власності та питань інформаційної безпеки", "Психолого-педагогічні проблеми особистості" та ін.

У 2004 році акад. Ващук Ф.Г. нагороджений орденом "За заслуги" III ступеня.

Акад. Тіман М.П. працював над проблемами одержання загальних порядків точних оцінок для наближення функцій лінійними операторами типу Пуассона-Лапласа порядку більше 2, одержання деяких положень про вкладання класів функцій просторів Лоренцо.

У 2004 р. опублікував наукові праці "Некоторые оценки решений полигармонических уравнения. Современные проблемы теории функции и их приложения", "Об условиях вложения классов функций из пространств Лоренца. Современные проблемы теории функции и их приложения", Саратов, Материалы 12-ой зимней школы. (Совместно с Шаврой О.Б.); "Про деякі властивості операторів Пуассона-Лапласа" та ін.

Акад. Анісімова А.В. у звітному році цікавила проблема "Криптографічний захист інформації". Він розробив алгоритми розповсюдження ключів захисту в коаліційних об'єднаннях, що динамічно змінюються, методи запобігання несанкціонованого доступу до критичних ресурсів та зміну інформації, комп'ютерно-лінгвістичну технологію аналізу текстової інформації, створення систем автоматичного регулювання та індексування природномовних текстів, розробка морфолексичних баз даних, створення комплексу фільтрації Інтернет-повідомлень. Досліджував також методи побудови захищеної операційної системи: розробка методології захищеної оперативної системи, розробка дослідного зразка ядра захищеної оперативної системи, розробка системного програмного забезпечення ЗО. Надрукував ряд робіт, зокрема "Кодування даних лінійними формами числових послідовностей", "Эвристически алгоритмы для определения канонических форм и грамматических характеристик слов", "Дистанционное обучение на базе

Spread". Брав участь у 5 конференціях, 2 семінарах і 1 симпозіумі тощо.

Акад. Мартиненко М.А. розв'язав ряд мішаних задач механіки твердого деформованого тіла, на основі яких проводяться оцінки міцності елементів конструкцій, ослаблених тріщинами просторової форми.

Видав два посібники "Елементарна математика" та конспект лекцій і практичних занять з математики.

Акад. Кужель О.В. досліджував спектральну теорію лінійних операторів, що діють у просторах з різною метрикою.

Відділення наук про Землю

(академік-секретар Продайвода Г.Т.)

У складі Відділення нині нараховується 14 академіків, понад 100 докторів наук. Працює дві секції: геології та географії.

Секція геології

Діяльність секції геології була зосереджена на реформуванні геологічної освіти в Україні, координації фундаментальних наукових досліджень і створенні геолого-геофізичних довідників.

Акад. Жупанський Я.І. досліджував проблеми соціально-економічної картографії, історію української географічної науки. Взяв участь у виконанні замовлення Кабінету Міністрів України за темою "Картографічне моделювання структури природно-ресурсного потенціалу України".

Опублікував ряд наукових праць: "Становлення географічних напрямів і шкіл у Чернівецькому університеті", "Географічні відомості про давньоукраїнські землі" та ін.

Він – член редколегії ряду наукових вісників (Київ, Чернівці, Луцьк, Тернопіль).

Акад. Голіков А.П. досліджував проблеми: "Україна і світова організація торгівлі: наслідки вступу (регіональний аспект)". Створений спеціальний курс для студентів спеціальності "Міжнародні економічні відносини"; "Єврорегіон "Слобожанщина": наукові обґрунтування створення та функціонування". Його наукові праці слугували підґрунтям для офіційного утворення єврорегіону транскордонного співробітництва України і Росії.

Цим проблемам присвячені й праці: "Регіональна економічна політика Європейського союзу як досвід для України", "Крим як перехрестя україно-російських інвестиційних потоків" та ін.

Акад. Голіков А.П. – керівник наукового центру з міжнародного гуманітарного співробітництва та зовнішньоекономіч-

них зв'язків Херсонського регіону, заступник директора з наукової роботи НДУ регіональної політики, член-кореспондент ради МОН з гуманітарної та економічної наук.

Акад. Г.Продайвода здійснював наукове керівництво двома бюджетними науково-дослідними темами, створив новий сейсмомінералогічний метод глибинного геокатування і пошуків родовищ корисних копалин та моніторингу небезпечних природних і техногенних процесів (пріоритет розробок захищений двома патентами).

Продовжував працювати над проблемою історії геофізики. Підготував матеріали, присвячені 120-річчю від дня народження академіка В.О.Сельского – фундатора геофізичної освіти і науки в Україні.

Акад. О. Лукієнко здійснював наукове керівництво двома науково-дослідними роботами. Підготував до друку підручник “Основи тектонофаціального аналізу”. Удостоєний премії імені Тараса Шевченка КНУ за підручник “Структурна геологія з основами структурно-парагенетичного аналізу”.

Акад. Б.Панов продовжував геохімічні дослідження складу кам'яного вугілля Донбасу за грантом НАТО разом з геологічною службою США.

Секція географії

Діяльність секції географії була зосереджена по двох головних напрямках сучасної географічної науки – фізико-географічному та суспільно-географічному.

Акад. П.Шишченко здійснював керівництво двома науковими темами: 1) Регіональні геоекологічні проблеми України; 2) Розробка концепції вищої географічної освіти в Україні.

Результати досліджень стали основою створення тем “Ландшафти” та “Фізико-географічне районування”, які передані до Національного атласу України.

Напрямами науково-дослідної роботи у 2004 році акад. Некоса В.Ю. були:

– взаємодія між параметрами радіохарактеристик та значеннями ефективної площі розсіювання. Визначені тісні кореляційні зв'язки;

– створення нового механізму навчання при отриманні вищої екологічної освіти.

Він видав навчальний посібник "Фізика геосфер", опублікував ряд наукових статей. Взяв участь у 10 наукових конференціях.

Акад. Я.Олійник працював як керівник наукової школи "Регіональні суспільно-географічні процеси" і упродовж звітного року здійснював наукове керівництво двома держбюджетними темами: "Охорона навколишнього середовища" та "Понятійно-термінологічний апарат в географічній науці". У обсязі зазначених досліджень встановив особливості ретериторіальної організації еколого-географічних процесів у столичному регіоні. Виділено еколого-географічні райони, які характеризуються специфікою природокористування. Провів оцінку природно-техногенної, природно-екологічної, техногенно-екологічної безпеки. Опрацював превентивні заходи щодо підвищення рівня природно-техногенної безпеки, провів систематизацію термінів і понять з теоретичних проблем суспільної географії.

Акад. М.Пістун продовжував опрацьовувати проблему ролі суспільної географії в обґрунтуванні і здійсненні регіональної політики. Розробив удосконалену схему процесу управління регіональним розвитком та графічну модель комплексної суспільно-географічної оцінки території на основі зв'язків, доповнив зміст регіонального і локального рівнів управління.

Акад. С.Іщук виконував розділ наукової теми кафедри "Суспільно-географічні основи регіонального природокористування". Зокрема, проводив дослідження функціональної структури і комплексно-пропорційного розвитку Київського столичного регіону та Київської господарської агломерації. Виконував обов'язки вченого секретаря у спеціалізованій вченій раді по захисту докторських дисертацій. Опублікував навчальний посі-

бник “Промислові комплекси України: наукові основи територіальної організації”.

Акад. В.Пелешенко здійснював наукове керівництво та співвиконання держбюджетної міжкафедральної теми “Дослідження регіональних змін гідролого-гідрохімічних процесів та явищ, клімату України, їх наслідків”, опублікував підручник “Гідрологія з основами інженерної геології”. Здійснював наукове керівництво лабораторією гідрології і гідрохімії, роботою аспірантів та студентів. Є головою спецрад із захисту докторських та кандидатських дисертацій.

Під науковим керівництвом акад. Гопченка Є.Д. у 2004 р. виконувалось 4 планові НДР. З них одна за напрямом фундаментальних досліджень виконується за рахунок коштів МОН (50 тис. грн. у 2004 р.) з терміном виконання 2004-2006 рр., друга – за грантом МОН (16 тис. грн. у 2004 р.) закінчується у 2005 році, третя – на замовлення держгідрометслужби України (10 тис. грн. у 2004 р.), четверта – за планами НДР університету, п'ята (40 тис. грн.) – на замовлення обласного управління з охорони навколишнього середовища.

Перша тема присвячена розробці теоретичної бази та її реалізації стосовно довгострокових прогнозів катастрофічних весняних водопіль на рівнинних річках України.

По другій будуть запропоновані методи розрахунку і прогнозу катастрофічних паводків на річках Закарпаття, по третій буде запропоновано програмний комплекс для просторового узагальнення прогнозних характеристик весняного водопілля в басейні р. Сейм. Інші теми є перехідними на наступний рік.

Крім того, під його науковим керівництвом виконуються розділи обласної програми "Регіональна ініціатива" (комплексне наукове обґрунтування стокоутворюючих процесів та впливу зрошування і інших видів господарської діяльності в басейні р. Дністер), регіональної комплексної програми "Меліорація Одещини", Державної програми по Придунав'ю тощо.

**Відділення
хімії та хімічної технології**

(академік-секретар – Яцимирський В.К.)

Відділення нараховує 11 дійсних і 3 почесних академіків.

Серед них 2 ректори вищих навчальних закладів, директор Інституту, 3 декани, 12 завкафедрою.

У звітному році вчені Відділення зробили значний внесок у розвиток науки й навчально-виховного процесу.

Академіками хімічного відділення організовано і проведено 15 конференцій, симпозіумів та семінарів, в тому числі міжнародних, (Орлов В.Д., Ларін В.І., Астрелін І.М., Шапка О.В., Калібабчук В.О., Слободяник М.С., Яцимирський В.К., Сиромятніков В.Г.).

Необхідно відмінити проведення III Польсько-Української наукової конференції "Полімери спеціального призначення", що проходила в м. Радомі (Польща) 15-18 червня 2004 р. (організаторами були члени хімічного відділення: М.В.Бурмістр, В.Г.Сиромятніков, Томаш Прот), конференція проходила при сприянні Амбасади України і у вітальних промовах було відмічено роль АН ВШУ у розвитку міжнародної співпраці.

Академіки АН ВШ України усними та стендовими доповідями взяли активну участь в роботі понад 50 конференцій, семінарів та симпозіумів, в тому числі міжнародних. .

Матеріали 90 наукових робіт відображені в збірниках тез проведених конференцій.

Результати плідної наукової роботи академіків АН ВШ опубліковані в 65 статтях наукових журналів (в тому числі міжнародних).

Академіками АН ВШ України отримали 12 патентів України (Астрелін І.М., Лобойко О.Я., Калібабчук В.О., Зіменкоівський Б.С., Сиромятніков В.Г.) та 1 патент Росії (Лобойко О.Я.).

Академіки-хіміки видали понад 25 підручників, посібників та методичних збірників.

Важливою є робота з підготовки професійних кадрів: підготовлено до захисту 2 докторські та 9 кандидатських робіт.

Акад. Яцимирський В.К. одержав Державну премію з науки і техніки, акад. Зіменковський Б.С. – орден Нестора-Літописця.

Акад. Зіменковський Б.С. досліджував синтез нових гетероциклічних сполук, похідних 4-тіазолідону, тіопіранотіазолу та 4-імідазолідіну, та вивчення їх протиішемічної та церебропротекторної активності. Ідентифіковано 94 високоактивні сполуки, серед яких 8 похідних запропоновані для поглиблених досліджень як потенційні протипухлинні, антиконвульсантні та церебропротекторні засоби.

Акад. Сиромятніков В.Г. працював над дослідженнями полімерних матеріалів для оптоелектроніки, фотоорієнтантів для різних кристалів, фотонапівпровідників та ін.

Треба відмітити велику роботу, яку проводив протягом 2004 р. акад. Бурмістр М.В., ректор Українського державного хіміко-технологічного університету. Він керівник держбюджетної теми "Синтез нових елементоорганічних манометрів та полімерів, дослідження фізико-хімічних основ модифікації ними еластомерних та полімерних матеріалів". Результати дослідження синтезу, хімічних й фізичних властивостей полімерних і композиційних матеріалів, опублікував у 27 наукових працях.

Взяв участь у 6 Міжнародних конференціях з цих питань (Україна, Польща, Франція, Росія).

Двома держбюджетними темами керував і акад. Лобойко О.Я. У 2004 році отримав він 1 патент Росії і 3 патенти України, опублікував 9 наукових праць; взяв участь у роботі 3-х Міжнародних конференцій, де виступив рецензентом і куратором роботи.

Акад. Лобойко О.Я. керував роботою постійнодіючого семінару по кінетиці і каталізу в технології зв'язаного азоту. З

цих проблем підготовлений до друку підручник "Технологія зв'язаного азоту".

Декан хіміко-технологічного факультету "КПІ", член Американської хімічного товариства, член Президії Європейської асоціації з хімічної інженерії акад. Астрелін І.М. досліджував проблеми хімічної технології неорганічних речовин, прикладної екології. Ці питання він підняв в ряді наукових праць, опублікованих у 2004 році: "Розрахунки в технології азотних та фосфорних добрив", "Одержання порошкоподібного флокоагулянту на основі неочищеного сульфату алюмінію" та ін.

Акад. Ларін В.І. досліджував хімічні і електрохімічні процеси та міжмолекулярні взаємодії при обробці металів у водних і водно-організованих розчинах. Результати цих досліджень знайшли відображення у наукових працях "Різномірна асоціація іонів у водних розчинах", "Гранична диффузія гетерокатионів в полікристаллическом слое $CuCl$ " та ін.

Він взяв участь у 4 міжнародних конференціях, підготував до захисту у 2004 році 3 кандидатів наук.

Питання розробки маловідхідної технології виробництва адипінової кислоти шляхом очищення НДК від важких металів досліджував акад. Шапка О.В. У 2004 році він опублікував 5 наукових статей з проблем хімічної технології неорганічних речовин. Був організатором і учасником 3 наукових конференцій і 1 наукового семінару.

Полеом наукової діяльності акад. Нечипорука В.В. було дослідження матеріальної моделі коливачь струму при анодному розчиненні металів у потенціостатичних умовах, а також проблеми енергетичних затрат при електрохімічному осадженні міді у гальваностатичному режимі за відсутності та при наявності просторових дисипативних структур.

З цих проблем були опубліковані ряд наукових праць: "Математична модель коливачь струму при анодному розчиненні металів у потенціостатичних умовах", "Енергетичні затрати при електрохімічному осадженні міді у гальваностатич-

ному режимі за відсутності та при наявності просторових дисипативних структур" та ін.

Акад. Нечипорук В.В. взяв участь у 4 наукових конференціях.

Відділення фізики та астрономії

(заступник академіка-секретаря Шут М.І.)

У персональному складі Відділення відбулися організаційні зміни: відділилися від нього матеріалознавці. Ряд членів з власної ініціативи вийшли з Академії, окремі стали почесними академіками. Самовільно відійшов від керівництва Відділенням О.В.Вакуленко. Та, незважаючи на такі зміни, Відділення домоглося за звітний рік певних успіхів.

Так, акад. Мерісов Б.О. досліджував механічні та надпровідні властивості квазікристалів Ti-Zr-Ni. Знайшов ступінчастий характер нанодеформації, критичні параметри надпровідного стану цих матеріалів. Квазікристали цієї системи є перспективними матеріалами для накопичення водню.

Проблеми керованого термоядерного синтезу плазми та її стійкість, плазмової астрофізики та магнітної гідродинаміки досліджував акад. Лапшин В.І. Результати цього дослідження – підготовка до запуску стеларатора-торсатрона "Ураган-2М". Його застосування дозволить вирішити задачу проблеми керованого термоядерного синтезу.

Акад. Лапшин В.І. – керівник теми Державного фонду фундаментальних досліджень "Параметричні ефекти в магніто-активних пучково-плазмових системах".

Акад. Ступін О.Б. вивчав питання фізичної гідродинаміки й фізичної екології. Цим питанням присвячено його наукові праці, опубліковані у 2004 році:

"Науково-практичні аспекти організації навчально-методичної роботи в університеті", "Экологические проблемы автотранспорта в г. Донецке и Донецкой области" / Ступин А.Б., Жерякова Г.И., Лозовой В.М. "Система управления окружающей средой на предприятии" та ін.

У 2004 році розроблена проблемна фізична модель гідро-струменевої обробки конструкційних матеріалів, яка дозволяє

оптимізувати силові та технологічні параметри процесу для конкретного випадку її застосування.

Результати науково-дослідної роботи істотно розширюють обласні застосування гідроструменевої технології обробки різноманітних матеріалів. Це має економічні, екологічні та соціальні наслідки. З економічної точки зору кількість кінцевих користувачів гідроструменевого різання (вивід з експлуатації небезпечних об'єктів або обробка композиційних конструкційних матеріалів) збільшиться. Збільшиться також попит на гідрорізне обладнання і нарешті призведе до збільшення зайнятості в цьому технологічному напрямку. Тому проект також виконує соціальну спрямованість. Інша соціальна й в той же час екологічно спрямована – це реклама технології, що дозволяє робити екологічно чисте вилучення з експлуатації хімічних і енергетичних установок, як у населених, так і поза населених зонах на основі природних багатств (вода і пісок), збільшить цілість навколишнього середовища в порушеній області.

Передбачається впровадження одержаних результатів при створенні обладнання для гідроструменевої обробки матеріалів на підприємствах машинобудівної, металургійної, вугільної та хімічної галузей промисловості Донбасу.

Продовжується теоретичне та експериментальне дослідження механізму очистки вуглеводневих та водних систем з застосуванням флокулянтів та сорбентів. У ході виконання робіт з цього напрямку проведені теоретичні та експериментальні дослідження механізму очищення вуглецеводних і водних систем із застосуванням модифікованих коагулянтів, флокулянтів і сорбентів.

Виконання робіт з даного проекту дозволило не тільки вивчити механізм очищення вуглецеводних і водних систем, але і розробити наукові основи для утворення конкурентноздатних технологій реагентного очищення і знешкодження промислових стоків, по очищенню різних вуглецеводних рідин, включаючи технічні мастила, бензин, дизельне паливо та ін.

Розроблені у ході виконання проекту засоби дестабілізації гетерогенних водних вуглецеводних систем, склади коагулянтів і флокулянтів для очищення та вуглецеводних рідин нафтового походження, а також створенні на їхні основі технології знайдуть широке застосування для очищення промислових стоків (скидів) металургійних, хімічних, коксохімічних підприємств і шахт, а також при регенерації технічних мастил, які застосовуються у машинобудуванні, металургії, на залізничному, морському транспорті та ін.

Продовжується моделювання розсіювання викидів промислових підприємств в умовах складного рельєфу місцевості .

В ході виконання робіт розроблено математичну модель та програмне забезпечення для теоретичного дослідження впливу гідродинамічних особливостей потоку на розповсюдження газоаерозольних викидів промислових підприємств. Результати робіт з даної тематики можливо використати для підготовки фахівців в галузі охорони навколишнього середовища та забезпечення безпеки праці. Розроблені методики розрахунку полів концентрації забруднюючих речовин та програмне забезпечення доцільно впровадити на підприємствах металургійної, енергетичної та хімічної галузі, які розташовані в великих промислових центрах та в місцевості із складним рельєфом. Застосування результатів роботи дозволить більш точно оцінювати негативний вплив розсіювання забруднюючих речовин на життєдіяльність робітників цих підприємств, мешканців промислових регіонів та стан навколишнього середовища.

Проблеми теплофізики та молекулярної фізики, фізичних властивостей рідин досліджував акад. Руденко О.П. З цих проблем опублікував 20 наукових праць, був організатором і учасником 2 міжнародних конференцій, керівником 2 держбюджетних тем: "Дослідження впливу низькомолекулярних фізіологічно-активних речовин на структурно-динамічні властивості сироваточного альбуміну; "Вивчення молекулярних механізмів релаксаційних процесів методами акустичної спектроскопії на

етапах лікування онкологічного захворювання в організмі людини”.

Акад. Шимон Л.Л. досліджував проблеми фізики низькотемпературної плазми. Розроблена методика дослідження поперечного і повздовжнього високочастотних розрядів низького тиску на сумішах інертних газів з молекулами хлору. Проведені дослідження утворення монохлоридів аргону, криптону та ксенону на сумішах $Ar(Kr)/Xe/Cl_2$, які збуджуються в різних типах високочастотного розряду. Встановлені оптимальні умови для максимальної яскравості випромінювання на смугах 175 нм $ArCl$ (В-Х), 222 нм $KrCl$ (D-Х), 308 нм $XeCl$ (В-Х).

Розроблено ефективні високочастотні ультрафіолетові лампи на експериментальних молекулах з параметрами: середня потужність випромінювання 10-20 Вт, ККД $\geq 10\%$. Результати розробок захищені двома патентами на винахід.

Фізика електрон-атомних зіткнень. Отримано нові дані про ефективність збудження іонних ліній ксенону і виявлено роль внутрішніх оболонки у виникненні ВУФ (40-200 нм) випромінювання. Досліджена роль електронного збудження ВУФ ліній ксенону у потужному поперечному об'ємному розряді атмосферного тиску, який використовується для накачування імпульсно-періодичних ультрафіолетових ламп на музі 308 нм $XeCl$.

Збереження навколишнього середовища. Виконані експериментальні дослідження випромінювання кластерів, джерелом яких є рідина. Розроблено способи збудження різних водних розчинів. Отримано результати по збудженню 10% водних розчинів сполук атомів першої та другої груп з галогенами (наприклад $NaCl$, KCl , $CuCl$, $BaCl_2$, $SrBr_2$, CdI_2 ,...). В емісійних спектрах крім атомних ліній та молекулярних смуг виявлено численні смуги, які належать кластерам, що утворились та збудились у полум'ї. Найбільш інтенсивні емісійні смуги спостерігалися при збудженні постійним розрядом над поверхнею водного розчину. З розряду та прианодної ділянки розряду інтенсивно випромінює тільки смуга 308 нм OH , та лінії H_α та H_β атомів

водню. Систематичні дослідження випромінювання кластерів, як атомних так і молекулярних, раніше не проводилися. Їх ідентифікація проводиться в основному за спектрами поглинання, що не є достатнім. Тому результати експериментальних досліджень по випромінюванню кластерів, розробленими в нашій лабораторії медиками, представляють як наукову так і практичну цінність. Крім ідентифікації та систематизації смуг випромінювання від різних кластерів для встановлення їх будови та оптичних властивостей, розроблені способи можуть бути використані в експрес-аналізі різних водних розчинів, наприклад, на підприємствах хімічної, фармацевтичної, харчової промисловості та моніторингом чистоти води в навколишньому середовищі та різних промислових забруднень, які потрапляють в ґрунт.

Надруковано ряд наукових праць:

Широкополосный эксимерно-галогенный излучатель на основе бромида и иодида ксенона // Теплофизика высоких температур. – Т.42. – № 4. та ін.

Під його керівництвом у звітному році захищені 2 кандидатські і 1 докторську дисертації.

Закарпатською обласною державною адміністрацією акад. Шимон Л.Л. нагороджений знаком “За розвиток регіону”.

Акад. Пугачов А.Т. вивчав структури механічні, оптичні та інші властивості нових об'єктів, таких як фуллеріти C_{60} , квазікристали Ti-Zr-Nb.

Дослідив структуру та механічні характеристики (модуль пружності, нанотвердість) зразків Ti-Zr-Nb сплавів, отриманих методом швидкої закалки із розплаву, із значним переваженням ікосаедричної квазікристалічної фази. Встановлено особливості деформування в залежності від вмісту квазікристалічної фази і її досконалості. Запропоновано модель пластичної деформації кристалів.

Дослідив низькотемпературну фотолюмінісценцію (5-90 К) тонких плівок фуллериту C_{60} отриманих осадженням у вакуумі на нагріті підкладки зі слюди. Встановлені особливості світіння структурних X-пасток, що виникають за рахунок механі-

чних напружень при вигині плівок C_{60} різної структури. Провів дослідження температурного поведіння смуг фотолюмінесценції, обумовлених цими дефектами. Обговорюються процеси захоплення і транспорту електронних збуджень у низькотемпературній фазі C_{60} .

Результати можуть бути використані в галузі приладобудування.

Він є членом експертної секції “Фізико-технічні проблеми матеріалознавства” МОН України та членом спеціалізованих вчених рад по захисту кандидатських та докторських дисертацій.

Акад. Каретніков В.Г. очолював дослідження двох наукових тем:

- 1) з фізики малих тіл Сонячної системи;
- 2) космічні дослідження.

Продовжував дослідження будови і еволюції затемнених подвійних зірок на протизірковій стадії і стадії з компонентами типу Вольфа-Райе.

Взяв участь в організації міжнародних наукових конференцій, підготував до друку збірку “Сторінки історії астрономії в Одесі”.

Помітних успіхів домоглися і інші члени Відділення.

Відділення медицини

(академік-секретар – Р.Г.Процюк)

До Відділення входять 57 дійсних членів АН ВШ України, 5 – почесних академіків зарубіжних вчених з провідних університетів Європи та США, а також науковці і педагоги з асоційованих вищих медичних навчальних закладів (ВНМЗ) України 3-4 рівнів акредитації. Усі вони – доктори наук, професори – визнані в Україні та за її межами, які зростили вагомий внесок до національної та світової фундаментальних і прикладних наук медицини та педагогіки вищої школи.

Серед академіків-медиків 6 ректорів ВНМЗ України 3-4 рівнів акредитації, один з них Герой України, 2-директори НДІ, 9 проректорів, 2- декани факультетів, 1 – академік АМН України, 8 член-кореспондентів АМН України, 12 – академіків інших академій наук (Національного прогресу, Української академії наук, техніки і кібернетики, Нью-Йоркської академії та ін.), 20 Заслужених діячів науки і техніки, 2 Заслужених працівники вищої школи України, 5 Заслужених лікарів України, 11 Лауреатів Державної премії, 9 Лауреатів іноземних премій та нагород, 13 лауреатів Державних нагород і відзнак Президента України, 22 Лауреатів академічних Нагород АН ВШ України, з них 5 – Святого Володимира і 17 – Ярослава Мудрого. 56 академіків Відділення є членами спеціалізованих Вчених рад по захисту докторських та кандидатських дисертацій, 6 академіків – членами ВАК України.

Щорічно Відділення медицини поповнюються дійсними членами і почесними академіками АН ВШУ. У 2004 р. на Загальних зборах АН ВШ України обрано дійсним членом АН ВШУ по Відділенню медицини доктора медичних наук, професора, заслуженого лікаря України Біляєву О.О.

Коллективними членами АН ВШ України від Відділення медицини є Національний медичний університет ім. О.О.Богомольця, Медичний інститут Української асоціації народної медицини, Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького, Буковинська державна медична академія, Івано-Франківська державна медична академія.

Щороку новітніми здобутками й досягненнями поповнюється скарбниця наукового і творчого потенціалу Відділення медицини АН ВШ України, дедалі ширшим спектром виявляє вона себе у різноманітних галузях наукової, видавничої, педагогічної, лікувальної та громадської діяльності.

У звітному періоді академіками Відділення медицини проведена значна науково-організаційна і науково-методична робота, а також діяльність по підготовці кадрів високої кваліфікації.

Наукова діяльність. Наукова діяльність академіків Відділення медицини була спрямована на подальші експериментальні та клінічні дослідження з провідних напрямків теоретичної та клінічної медицини.

Академіки Відділення медицини брали участь у виконанні 47 проблемних науково-дослідних робіт, що мають провідне значення для подальшого розвитку фундаментальних медичних наук і впровадження в практику здоров'я.

За звітний період академіки Відділення медицини продовжували попередні і застосовували нові засади спеціальної наукової діяльності з науковцями далекого та ближнього зарубіжжя. В поточному році продовжують функціонувати 18 науково-творчих об'єднань.

У 2004 році академіки Відділення медицини були організаторами та учасниками 146 наукових конференцій, 24 з'їздів, 32 симпозіумів (в тому числі – 71 з міжнародною участю), зробили 236 доповіді на вітчизняних та зарубіжних наукових форумах.

У поточному році академіки Відділення медицини опублікували 12 підручників, 22 навчальні посібники, 19 моногра-

фій з різних проблем теоретичної та клінічної медицини. З них 8 у співавторстві з зарубіжними вченими-медиками, 34 методичні рекомендації, в тому числі 19 для педагогічного процесу і 15 для практичних лікарів. 23 інформаційних листів для практичних лікарів, виданий 1 атлас.

Академіками Відділення отримано 45 патентів на винаходи в галузі діагностики та лікування, 13 позитивних рішень на видачу патентів. Зокрема: акад. Біляєва О.О. – 5 патентів на винахід, акад. Парашук Ю.С. – 1 патент, акад. Циганенко А.Я. – 11 патентів.

Надруковано в національних наукових медичних журналах, матеріалах з'їздів, конгресів, конференцій, симпозиумах понад 456 наукових статей і тез. Акад. Циганенко А.Я. – 26 наукових праць, акад. Загорулько А.К. – понад 10, акад. Біляєва О.О. – 8 наукових праць, акад. Парашук Ю.С. – 12 наукових праць, в тому числі 47 публікацій в зарубіжних наукових виданнях.

36 академіків Відділення брали участь у міжнародних з'їздах, конгресах, симпозиумах, присвячених актуальним проблемам теоретичної і практичної медицини.

56 академіків Відділення медицини є членами спеціалізованих вчених рад по захисту докторських дисертацій, 6 академіків є членами ВАК України.

У наукових виданнях Академії друкувались академіки Щупіпенко І.М., Зозуля І.С., Мощич П.С., Процюк Р.Г., Загорулько О.К., Никула Т.Д., Влох І.Й., Ільницький І.Г., Аряєв М.Л. та ін.

У звітному періоді проводилась активна робота з підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації. Під науковим керівництвом академіків Відділення медицини захищені 13 докторських та 39 кандидатських дисертацій. На розгляді у спецрадах знаходяться 9 докторських та 21 кандидатська дисертація.

Значними успіхами позначилась діяльність академіків Відділення медицини і в педагогічній галузі. Академіки очолили педагогічні колективи вищої школи у звітному році було

опрацьовано 12 навчальних програм для студентів з теоретичної та клінічної медицини, затверджених МОЗ України. Академіки Відділення медицини взяли участь у 16 наукових конференціях з питань навчального та виховного процесів у вищій медичній школі. Під керівництвом та безпосередньою участю академіків Відділення медицини у вищих навчальних закладах (ВМНЗ) України 3-4 акредитації створено 6 комп'ютерних класів, 8 навчальних кінофільмів, підготовлено понад 100 макропрепаратів для навчання студентів з курсу паталогічної анатомії. Продовжено впровадження в навчальний процес в ВМНЗ України 3-4 рівнів акредитації попередньо опрацьованої програми “Крок – 1” та “Крок – 2”.

У 2004 році за активного сприяння та безпосередньої участі академіків встановлено зв'язки з зарубіжними медичними університетами різних рівнів акредитації – Росії, Канади, Польщі, США, Франції, Німеччини та ін. На основі цих зв'язків опрацьовані інтеграційні системи навчання, що впроваджені в педагогічний процес. Активно проводиться робота по створенню нових навчальних програм з урахуванням вимог Болонського процесу.

Значною була роль академіків і в роботі з підвищення професійної кваліфікації педагогічних кадрів. За звітний період під безпосереднім керівництвом академіків пройшли цикли підвищення кваліфікації по лінії ФПК більше 800 викладачів ВМНЗ України 1-2 та 3-4 рівнів акредитації. Безпосередньо академіками Відділення медицини організовано і проведено 64 цикли занять по лінії ФПК.

Лікувальна робота. У звітному році академіки-клініцисти виконали значний обсяг робіт у лікувально-консультативній галузі та у підготовці практичних лікарів високої кваліфікації. Надана лікувально-консультативна допомога понад 13 тисячам хворих, здійснено 968 хірургічних втручань з різноманітної патології, під керівництвом академіків підвищили професійну кваліфікацію понад 250 практичних лікарів,

впроваджено 39 нових методів діагностики та лікування, здійснено 45 виїздів по санавіації.

Академіки відділення підтримують наукові зв'язки з зарубіжними академіями: академіки Мошич П.С., Никула Т.Д., Білинський Б.Т., Гжегоцький М.Р., Баринов Є.Ф., Синяченко О.В., Сіпінтий В.І., Циганенко А.Я., Загорулько О.К. є дійсними членами Нью-Йоркської академії наук; академік Вороненко Ю.В., Циганенко А.Я. – члени АМН Польщі й Міжнародної медичної ім. А.Швейцера; акад. Циганенко А.Я. – член Міжнародної комп'ютерних наук і систем.

За плідну працю і наукові здобутки в медицині ряд академіків Відділення медицини отримали міжнародні та вітчизняні почесні звання, нагороди та відзнаки.

Акад. Нікула Т.Д. отримав Золоту медаль і сертифікат “Міжнародний учений 2004 року” (Міжнародний біографічний центр у Кембриджі, Велика Британія), Почесне міжнародне звання “Людина 2004 року” (Американський біографічний інститут, США).

Акад. Циганенко А.Я. нагороджений Президентським орденом “За заслуги” 2-го ступеня. Він став Кавалером орденів “За заслуги” усіх 3-х ступенів.

Акад. Коляденко В.Г. – Почесною грамотою МОЗ України.

Акад. Туманов В.А. – орденом “Знак пошани”.

Акад. Зозуля І.С. – академічною нагородою АН ВШ України – Святого Володимира, Орденом Святого Рівноапостольного Володимира Великого III ст., відзнакою “Відмінник освіти України”, Почесною грамотою МОЗ України, Почесною грамотою Голови м. Києва.

Акад. Процюк Р.Г. відзнакою “Відмінник освіти України”, почесною грамотою МОЗ України, Почесною грамотою голови м. Києва.

Акад. Лупальцов В.І. – Президентським орденом “За заслуги” 2-го ступеня.

Акад. Дубенко Є.Г. нагороджений державним орденом Української православної церкви “Агапіта Печерського”.

Організаційна діяльність. За звітний період проведено 3 засідання бюро Центрального регіону і 8 засідань регіональних центрів Відділення медицини, на яких були заслухані питання діяльності центрального регіону та регіональних центрів, стану використання роботи Відділення медицини в поточному році, організації і проведення конференцій.

Академіки Відділення медицини плідно працюють в керівних органах Академії і Президії АН ВШ України: віцепрезидент – акад. Зозуля І.С., члени Президії – акад. Біляєва О.О., Горбатюк Д.А., Мошич П.С., Процюк Р.Г., Щуліпенко І.М.

Значний внесок у загальний здобуток Відділення медицини зробили академіки з різних регіонів України.

Плідною науковою педагогічною, лікувальною та громадською активністю відзначились у звітний період діяльність академіків Центрального регіону (керівник – акад. Никула Т.Д.), Західного регіону (керівник – акад. Влох І.Й.), Східного регіону (керівник – акад. Дубенко Є.Г.). Значною є роль творчих досягнень Південно-Західного регіону (керівник – акад. Євтушенко С.К.) і південного регіону (керівник – акад. Дука К.Д.).

Акад. Біляєва О.О. досліджувала проблеми хірургічної гастроентерології, перитоніту, патології імунітету, судинної патології.

За дослідження вона отримала 5 патентів.

Результати досліджень були озвучені на 4 наукових конференціях.

Акад. Парашук Ю.С. працював над проблемою стану фетоплацентозного комплексу у вагітних фінок з екстрогенетальною патологією.

Опублікував книгу “Фізична і психологічна підготовка вагітних до пологів” та ряд методичних посібників з цієї проблеми.

Отримав 1 патент. Брав участь в 5 наукових конференціях.

Указом Президента України йому присвоєне звання “Заслужений працівник освіти України”.

Акад. Загорулько О.К. досліджував і впроваджував в практику охорони здоров'я України замістну сульфактну терапію бронхолегеневих захворювань.

Надрукував близько 10 наукових праць.

Брав участь у 2 наукових конференціях, кількох семінарах.

Колектив кафедри мікробіології та дитячої хірургії, очолюваний акад. Циганенко А.Я. працював над дослідженням теми “Експериментально-клінічна розробка нових протимікробних засобів та способів селективної антибактеріальної терапії гнійно-септичних захворювань у дітей”.

У звітному році проведено мікробіологічне обґрунтування розробки та створення нових вітчизняних лікарських засобів на основі кліндаміцину: капсули кліндаміцину гідрохлорид та вагінальний крем кліндаміцину фосфат. Матеріали одержали позитивну рецензію Фармацевтичного центру МОЗ України і препарати направлені на клінічні дослідження.

Доведена висока ефективність ефірної олії чайного дерева *Melaleuca alternifolia* у відношенні до еталонних і клінічних штамів *S. aureus*, *S. epidermidis*, *S. pyogenis*, *E.coli*, *K. Pneumoniae*, *P. Mirabilis*, *P. Aeruginosa*. У порівняльних дослідженнях фунгіцидних властивостей олії чайного дерева і вітчизняних препаратів групи імідазолу, флюконазолу, кетоназолу, міконазолу, біфонал-гелю, еконазол-гелю доведено, що за своєю активністю по відношенню до грибів роду *Candida* олія чайного дерева перевершує сучасні протигрибкові препарати. Обґрунтована можливість створення нових вітчизняних лікарських засобів на основі олії чайного дерева.

Розроблена модель локалізованої гнійно-некротичної протейної інфекції з внутрішніми введеннями інфікуючої дози та додатковим введенням половини цієї дози через 20 годин у

інфільтрат, що утворився. Некротичний процес виникав на 3 добу і був підтверджений у зворотному розвитку на 16 добу.

Установлена виражена тропність ліпосомальних препаратів (“Ліпін”) до тканин легенів та інших органів і показано, що “Ліпін” після внутрішньовенного введення швидко накопичується в РЕС легенів.

Встановлено, що введення антибіотика після “Ліпіну” призводить до його значного поглинання ліпосомами. Максимальне насичення ліпосомів антибіотиком відбувається до кінця першої години після введення. Поглинання антибіотика ліпіном призводить до подовження строку його перебування у легенях, а також суттєво знижує токсичні властивості антибактеріальних препаратів.

Результати дослідження знайшли відбиток в 26 науково-практичній конференції, зокрема: “Пріони і пріонні хвороби”, “Досягнення та перспективи розвитку антибіотикотерапії гнійно-септичних захворювань” та ін.

Акад. Циганенко А.Я. взяв участь в 5 конференціях, 2 семінарах, що проходили в Києві, Харкові, Лондоні.

СЕКЦІЯ ТЕХНІЧНИХ НАУК

**(керівник секції –
віце-президент акад. Кузнєцов Ю.М.)**

До складу секції входять 7 відділень: загальнотехнічне; енергетики та ресурсозбереження; військових наук; матеріалознавства; механіки і машинобудування; будівництва та архітектури; морських наук і технологій.

Відділення механіки та машинобудування

(академік-секретар – Александров Є.Є.)

У 2004 році вченими Відділення виконувались угоди з промисловими підприємствами України:

– з Державним підприємством “Завод імені Малишева” на загальну суму 200 тис. грн. на тему “Модернізація корпусів легкоброньованої гусеничної техніки” (керівник – акад. Александров Є.Є.);

– з ВАТ “Харківський тракторний завод ім. С.Орджонікідзе” на загальну суму 60 тис. грн. на тему “Підвищення водохідних якостей плаваючого транспортера-тягача МТ-ЛБ” (керівник – академік Александров Є.Є.);

– з НВО “МОНОЛІТ” на загальну суму 60 тис. грн. на тему “Розробка апаратури паливоподавання транспортних дизелів” (керівник – академік Александров Є.Є.);

– з Львівським науково-дослідним радіотехнічним інститутом на тему “Розробка системи наведення танкового зенітного кулемету” (керівник – академік Александров Є.Є.);

– з науково-дослідним інститутом машин і систем на загальну суму 46 тис. грн. на тему “Удосконалення вітчизняних ДВЗ” (керівник – академік Марченко А.П.).

– з Держаним підприємством ХМЗ “ФЕД” на загальну суму 25 тис. грн. на тему “Удосконалення технологічних процесів виготовлення корпусних деталей при зміні об’єктів виробництва шляхом впровадження ГВС та методів перекомпонування агрегатних верстатів” (керівник – акад. Тимофєєв Ю.Б.).

У 2004 р. вченими Відділення виконувались держбюджетні угоди з Міністерством освіти і науки України:

– Держбюджетна тема М2227 “Создание теории и методики моделирования на основе многопараметрических аффинных отображений” (науковий керівник – акад. Грабченко А.І.).

Загальне фінансування – 45 000 грн.

За 2004 р. – 26200 грн.

– Держбюджетна тема М1306 “Керування динамічною системою роторних систем металорізального устаткування за допомогою пружних опор керованої жорсткості” (науковий керівник – акад. Гапонов В.С.).

Загальне фінансування – 80 000 грн.

За 2004 р. – 26 200 грн.

– Держбюджетна тема М2305 “Розробка теорії механічної обробки композиційних та керамічних матеріалів, та створення на їх підставі узагальненої математичної моделі” (науковий керівник – акад. Тимофєєв Ю.В.).

Загальне фінансування – 110 000 грн.

За 2004 р. – 9000 грн.

– Держбюджетна тема “Розробка 3D моделювання процесів обробки конічних зубчатих коліс з круговим зубом” (науковий керівник – акад. Внуков Ю.М.).

У 2004 р. вченими відділення виконувалися роботи за державними замовленнями:

– Державне замовлення ДЗ/30-2003 “Розробка наукових основ, методів параметричного синтезу, алгоритмічних і програмних засобів систем керування і зв’язку колісних та гусеничних машин соціального призначення” N держ. реєстр. 0103UO07474 (науковий керівник – акад. Александров Є.Є.).

Загальне фінансування – 110 000 грн.

За 2004 р. – 54 000 грн.

– Державне замовлення ДЗ/286-2003 “Підвищення екологічних властивостей дизелів вітчизняного виробництва” (науковий керівник – акад. Марченко А.П.).

Загальне фінансування – 120 000 грн.

За 2004 р. – 65 000 грн.

Під егідою Відділення механіки та машинобудування видаються всеукраїнські науково-технічні журнали:

– “Механіка та машинобудування” (головний редактор – акад. Александров Є.Є.);

– “Двигуни внутрішнього згоряння” (головний редактор – акад. Марченко А.П.);

– “Новые материалы и технологии в металлургии и машиностроении” (головний редактор – акад. Внуков Ю.М.);

і всеукраїнські збірки наукових праць:

– «Резание и инструмент» (головний редактор – акад. Грабченко А.І.);

– «Вестник НТУ «ХПИ». Колесные и гусеничные машины специального назначения» (відповідальний редактор – академік Александров Є.Є.).

У 2004 р. вченими Відділення видані підручники та монографії:

– Товажнянский Л.Л., Александров Е.Е., Бесов Л.М., Александрова И.Е. Танкоград: история, люди, события. – Харьков, 2004. – 236 с.

– Марченко А.П., Шеховцов А.Ф. (ред.) Двигуни внутрішнього згоряння. Т. 1-6. – Харків, 2004. – 160 с.

Члени Відділення були організаторами і учасниками науково-технічних конференцій:

– MicroCAD’2004, квітень 2004, м. Харків (голова оргкомітету – акад. Грабченко В.І.);

– Інтегровані технології та енергозбереження, травень 2004, м. Алушта (голова оргкомітету – акад. Товажнянський Л.Л.);

– 4 Международный конгресс двигателестроителей, вересень 2004, м. Рибальче (голова оргкомітету – акад. Марченко А.П.).

– 10 Міжнародна конференція “Технології XXI сторіччя”, вересень 2004, м. Алушта, (голова оргкомітету – акад. Захаров М.В.);

– Науково-практична конференція, присвячена 100-річчю з дня народження О.О. Морозова “Від танку Т-34 до сучасних бойових машин, жовтень 2004, м. Харків (голова оргкомітету – акад. Александров Є.Є.);

– «Повышение ресурса деталей ГТД методами поверхностного пластического деформирования», вересень 2004 р., м. Запоріжжя (голова оргкомітету – акад. Внуков Ю.М.).

Вчені Відділення механіки та машинобудування беруть активну участь у підготовці кадрів вищої кваліфікації – докторів і кандидатів наук.

У 2004 р. в цих радах захищені 12 докторських і 26 кандидатських дисертацій.

Академіки Відділення механіки та машинобудування Гапонов В.С., Тимофеев Ю.В. та Внуков Ю.М. є членами експертних рад Вищої Атестаційної Комісії України.

Загальнотехнічне відділення

(академік-секретар Цурнал І.А.)

У 2004 р. членами Відділення виконувались наукові роботи за такими напрямками: прикладна геометрія і комп'ютерна графіка; основи створення механізмів та обладнання багатофункціонального призначення; високоенергетична обробка матеріалів; хвильові процеси; напівпровідники; мікроелектроніка, біоелектроніка; технологія, обладнання, електропостачання і електромережі гірничих комплексів; молекулярна фізика; охорона об'єктів інтелектуальної власності; методичні розробки по розрахунку деталей і конструкцій із нових композитних матеріалів в сільськогосподарському машинобудуванні; біомеханіка, живі конструкції як найбільш оптимальні по масі, міцності та надійності; госпдоговірна тематика по проблемах надійності і довговічності машин, споруд, конструкцій сільськогосподарського призначення.

В 2004 р. за участю академіків загальнотехнічного відділення підготовлено до друку і видано ряд підручників, навчальних посібників, монографій, серед яких:

– Крижанівський В.А., Кузнєцов Ю.М., Валявський І.А., Склярів Р.А. Технологічне обладнання з паралельною кінематикою. Навч. посібник для ВНЗ. – Кіровоград, 2004. – 499 с.

– Кузнєцов Ю.М. Патентознавство та авторське право. Підручник. – К.: Кондор, 2004. – 388 с.; Кузнєцов Ю.М. Промислові зразки: охорона та оформлення. – Черкаси: ЧНУ ім. Б.Хмельницького, 2004. – 214 с.; Кузнєцов Ю.М., Склярів Р.А. Прогнозування розвитку технічних систем. Навч. посібник. – К. – Тернопіль, 2004. – 323 с.

– Поляков В.М. Класичний університет. Монографія. – К., 2004; Ракета как объект управления. Учебник. – К., 2004.

– Цурнал І.А. Механіка матеріалів і конструкцій. Підручник. – К.: Вища школа, 2004. – 20 д.а.

Підготовлено навчальну програму “Механіка матеріалів та конструкцій” для інженерів спеціальностей “Механізація сільськогосподарського виробництва”; “Механіка матеріалів і конструкцій” для інженерів-конструкторів.

Опубліковано декілька десятків наукових статей.

Академіки загальнотехнічного Відділення беруть активну участь у підготовці наукових кадрів вищої кваліфікації. Вони є як безпосередніми керівниками чи консультантами дисертаційних робіт, так і членами спеціалізованих вчених рад по захисту дисертацій.

Особливо слід звернути увагу на міжнародне співробітництво у цій сфері. Так, у 2004 р. під керівництвом акад. Кузнецова Ю.М. громадянка Болгарії Неделчева П.М. захистила кандидатську дисертацію на тему “Створення високоточних цангових патронів з пружним фланцем для металорізальних верстатів”.

Членами Відділення проведено ряд Міжнародних конференцій та симпозіумів. Серед них Міжнародна науково-практична конференція «Екологізація технології: проблеми и решения», Москва: Курган, 2004 г. (акад. Кузнецов Ю.Н. – член програмного комітета).

Акад. Поляков В.М. був організатором і учасником наукових конференцій: ІСТАМ-04 (Poland); “Проблеми математического модифицирования” (м. Дніпродзержинськ).

За участю акад. Цурпала І.А. проведені міжнародні конференції та симпозіуми в таких містах, як Мелітополь (учасники з України, Польщі, Білорусі), Вінниця (учасники з України, Росії, Молдови, Естонії), Тернопіль (учасники з України, Польщі, Білорусі, Росії), Дніпропетровськ (учасники з України, Білорусі, Росії), Київ (2 конференції).

Акад. Поляков М.В. у звітному році працював над проблемою розвитку ефективних чисельних та числово-аналітичних методів розрахунку для задач про течії з вільною межею та межами рідин, що не зміщуються, а також над розв’язуванням автотомельних задач гідродинаміки з невідомо-

мою межею та чисельним аналізом задач дозвукової аеродинаміки літальних апаратів.

Видав у звітному році монографію “Класичний університет”, підручник “Ракета как объект управления”, ряд наукових статей (4) тощо.

Акад. Дронь М.М. працював над теоретично-експериментальним обґрунтуванням пристроїв, визначення параметрів руху на основі нового пристрою вимірювання.

Розробив методики, моделі, рекомендації.

Опублікував 7 статей та подав 4 заявки на патенти.

З опублікованих статей найбільш важливі: “Інтеграція науки, промисловості і освіти”, “Взаємодія ДКБ “Південне” та ДНУ”, “Аналітична оцінка балістичних можливостей КА і орбітальних буксирів з ЕРД”.

Акад. Ковальов С.М. працював над дослідженням проблеми дискретно-геометричного моделювання багатовимірних об’єктів геометричного моделювання багатопараметричних процесів.

Надрукував 3 наукові статті та у співавторстві видав підручник “Інженерна графіка”.

Акад. Кондратенко П.О. у звітному році досліджував радіаційно-фізичні процеси в твердих розчинах галогенідів ртуті.

Розробив також фотохімічні характеристики молекулярних систем.

Результати дослідження виголосив і поширив на 3-х наукових конференціях та надрукованою статтею в журналі “Фізика і хімія твердого тіла”.

Акад. Кравець С.В. працював над розробкою і створенням техногенно-екологічних тягачів бурштину з родовищ.

Розробив безпечний спосіб підйому бурштину за рахунок гідромеханізму розпушування ґрунту і доведення його до суспензійного стану.

Він також працював над розробкою теоретичних засад роботи біохімічно-синтезованих підземно-рухомих пристроїв для безтраншейного влаштування інженерних комунікацій.

Цікавою розробкою було створення багатоярусних агро-меліоративних енергозберігаючих засобів розпушення ґрунтів.

Розроблені проблеми стали предметом виступу на 3 наукових конференціях та 2 семінарах.

Акад. Кругляк Ю.О. працював над нейромережовим моделюванням в кібернетиці, прикладній математиці та геофізиці.

Досліджував застосування нових методів обчислювальної математики та математичної фізики в задачах класичної квантової електродинаміки.

Взяв участь в 4 міжнародних наукових конференціях. Надрукував ряд праць.

Акад. Михайленко В.Є. продовжував розробку геометричного моделювання та оптимізації поверхонь в архітектурі, працював над проблемами архітектурної біоніки, досліджував теоретичні проблеми технічної естетики.

Видав 2 посібники “Основи композиції”, “Інженерна графіка” та підручник “Нарисна геометрія”.

Акад. Прохоров Е.Д. працював над дослідженням розігріву електронів в напівпровідниках та напівпровідникових структурах. В результаті отримав енергетичні та частотні характеристики спільної роботи діода Ганья з резонансно-тунельним діодом; енергетичні та частотні характеристики діодів з МПЕ з резонансно-тунельним катодом в діапазоні частот 100...1000 ГГц; а також смугу перестроювання частоти широкосмугових GaAs генераторів ~ 23 ГГц в діапазоні частот ~ 50...70 ГГц.

Відділення енергетики та ресурсозбереження

(академік-секретар Говоров П.П.)

До Відділення входить 13 членів Академії. 5 з них стали почесними членами.

В поточному році робота Відділення була направлена на розширення НДР, пов'язаних з розробкою нової сучасної техніки та новітніх технологій, направлених на енергозбереження та ресурсозбереження в енергетиці та електротехніці. Робота проводилась в рамках двох секцій: енергетичної та теплоенергетичної.

Членами **Енергетичної секції** досягнуті такі основні результати:

– проаналізовані існуючі методи і підходи до математичного моделювання технологічних процесів в основному і допоміжному тепломасообмінному устаткуванні енергоустановок електростанцій. Розглянуто розроблені ведучими вітчизняними і закордонними організаціями різні математичні моделі тепломасообмінних процесів, що протікають у котельних установках, системах конденсації пари, системах регенеративного підігріву живильної води, як окремо, так і в складі теплової схеми енергоустановки.

– проаналізовані існуючі методи моніторингу параметрів і систем автоматизованої діагностики технічного стану різного енергетичного устаткування.

З метою розробки нових методів побудови діагностичних моделей технологічних процесів в ньому були проведені теоретичні дослідження. Крім автоматизованої параметричної діагностики сучасним підходом до створення перспективних і удосконалення функціонування вже діючих енергогенеруючих комплексів є розробка нових технологій підвищення паливокористання за рахунок глибокої утилізації низько потенційної теплоти відхідних газів у котельних установках індивідуальних

і централізованих систем теплопостачання за допомогою теплоутилізаторів.

– Важливим напрямком розвитку енергозберігаючих технологій в енергетиці є розробка більш удосконалених теплообмінників, в основу яких покладені сучасні інтенсифіковані тепло технології, зокрема, компактних регенеративних повітропідігрівників з рухомими насадками, що періодично нагріваються і охолоджуються, роблячи цикл регенерації.

Погіршення екологічної ситуації, пов'язана з цим жорсткість вимог і нормативів по шкідливим викидам стимулюють широке застосування в енергетиці технологічних методів зниження викидів оксидів азоту. Тому було проведено аналітичний огляд сучасних методів зменшення шкідливих викидів у навколишнє середовище за рахунок спалювання низькосортного палива в киплячому шарі.

Отримана в результаті досліджень інформація класифікована по напрямках використання з метою розвитку методів системного аналізу технологічних процесів, існуючих в теплоенергетичному устаткуванні, які входять до складу енергогенеруючих комплексів.

До цих напрямків відносяться: підвищення надійності, безпеки та ефективності енергетичного устаткування ТЕС та АЕС за рахунок застосування у складі АСУ ТП енергоблоків ТЕС і АЕС автоматизованих систем параметричної діагностики енергетичного устаткування, заснованих на математичному моделюванні технологічних процесів; удосконалення і розвиток нової концепції теплообмінного обладнання енергогенеруючих комплексів, у першу чергу для поглибленої утилізації теплоти відхідних газів паливовикористовуючих енергетичних об'єктів з переходом у перспективі через “точку роси” і використання скритої теплоти паротворення водяних парів, які вміщуються у димових газах, подальший пошук шляхів для глибокого придушення NO_x за допомогою удосконалених методів системного аналізу, основних положень теорії і існуючих засобів математичного моделювання технологічних процесів і натурно-

імітаційних експериментів, направлених на захист навколишнього середовища від шкідливих викидів, які мають місце на енергогенеруючих об'єктах.

Розроблені нові і розвинуті методи системного аналізу технологічних процесів, існуючих в теплоенергетичному устаткуванні, які входять до складу енергогенеруючих комплексів, на основі принципів і положень сучасних концепцій створення вискоєфективного теплоенергетичного устаткування нового покоління.

На основі принципів і положень сучасних концепцій створення вискоєфективного теплоенергетичного устаткування нового покоління були сформульовані основні принципи і положення теорії імітаційного моделювання на базі математичних теорій графів та імовірності, удосконалення засобів імітаційного моделювання технологічних процесів в енергогенеруючих комплексах багатоцільового призначення.

Розроблені та впроваджені в проектну та виробничу практику науково-технічні основи підвищення надійності та економічності роботи місцевих електричних мереж 6-10/0,38 кВ.

Створені наукові основи компенсації реактивній потужності у розподільних електричних мережах. Розроблено критерії та параметри оптимізації режимів мереж.

Впровадження розробок забезпечує зниження втрат електроенергії в мережах на 10-15 % та її втрат у споживачів на 20-30 %.

Розроблені методологічні основи підвищення надійності роботи вимірювальних трансформаторів напруги на основі врахування ферорезонансних процесів. Розроблена та впроваджена у виробництво нова серія нерезонуючих трансформаторів напруги, яка забезпечує більш вищі показники надійності, роботи елементів контролю та управління. Тим самим забезпечується умови надійнішого та якіснішого енергопостачання споживачів.

Розроблені наукові основи енергозбереження та освітлення міст. Запропоновані енерго- та ресурсозберігаючі технології передачі та розподілу електроенергії, методи та технічні

засоби корекції параметрів режиму мереж, критерії та параметри їх оптимізації. Впровадження результатів розробки забезпечило економію понад 5 млн. тонн умовного палива та підвищило строк дії енергетичного та технологічного обладнання на 20-30 %.

Розроблені методологічні основи розрахунку термобіметалевих виконавчих механізмів на основі яких створений тепловий розчіплювач для автоматичних вимикачів типу АЕ2056ММ на Черкеському заводі НВА (Росія).

На основі більш повного врахування фізичних процесів у асинхронній машині визначились нетривіальні варіанти їх виконання, які дозволяють покращити характеристики ряду типорозмірів. Вперше з'ясована фізична сутність зміни зовнішнього магнітного поля та вібрації на подвійній частоті живильної мережі при реверсі.

З використанням винаходів та результатів цих робіт, а також праць з вітроенергетики спроектовані генератори для вітроелектроенергетики, серії асинхронних двигунів загальнопромислового призначення, а також для кораблів Військово-Морського Флоту та літаків АН-148, АН-74ТК300 і Бе-200. Розроблені у 2004.:

– методика розрахунку характеристик вентильних двигунів з урахуванням перехідних процесів;

– методика розрахунку моменту інерції маховика, при якому забезпечується статична механічна характеристика асинхронного двигуна при запуску.

Акад. Говоров П.П. продовжував дослідження з енергетичних та ресурсозберігаючих технологій у світлотехніці та комунальній енергетиці.

Він – член Енергетичної комісії при Харківській облдержадміністрації, співавтор програми розвитку енергетичного комплексу Харківської області.

В звітному році брав участь в 5-х науковотехнічних конференціях . Оpubлікував 8 наукових праць.

Акад. Терьошин В.М. у звітному році розробив методологічні основи розрахунку термобіметалічних виконавчих механізмів, на основі яких створив тепловий розчіплювач для автоматичних вимикачів. Розробка втілена в серійне виробництво (Росія).

Видав 2 наукові праці, взяв участь у 2 наукових міжнародних конференціях.

Акад. Драганов Б.Х. у звітному році працював над використанням методу ДИВЭ в біогазових установках та над енергоекономічною оптимізацією енергетичних систем.

Взяв участь у 6 наукових конференціях, 5 симпозіумах.

Акад. Курінний Е.Г. у звітному році розробив методи розрахунку доз флікера напруги, нові показники несиметрії несуюдальності напруги, їх метод розрахунку. Ці розробки передано в Державний комітет з технічного регулювання.

Він також отримав 9 патентів, 2 авторських свідоцтва, підготував 9 кандидатів наук.

Акад. Тодорцев Ю.К. у звітному році займався науково-методичними дослідженнями з проблем вищої школи.

Акад. Журахівський А.В. працював над дослідженням та практичним втіленням нерезонуючих трансформаторів напруги, пристроїв захисту від ферорезонансних процесів та пристроїв блокування хибної роботи земляних захистів генераторів.

В 2004 р. академіками Відділення енергетики та ресурсозбереження академії були проведені такі науково-технічні конференції та наукові семінари:

Міжнародна науково-технічна конференція “Фізичні та технічні проблеми світлотехніки та електроенергетики” (м. Харків); Міжнародна наукова конференція “Автоматика” (м. Сімферополь); п’ять засідань семінару “Імовірнісні процеси в електричних системах”; науково-практична конференція НАУ (м. Київ); “Нетрадиційна енергетика у ХХ столітті” (м. Гурзуф); “Сучасні проблеми світлотехніки і гідродинаміки” (м. Алушка); “Problems le energetie” (м. Кишинев); науковий семінар “Енергетика сьогодні і завтра” (м. Київ); Міжнародна конференція

“Поновлена енергетика” (м. С-Петербург); Міжнародна конференція “Нові технології в енергетиці” (м. Харків); науково-технологічна конференція “Силова електроніка та енергоактивність” (м. Харків); Міжнародний симпозіум “Siema 2003” (м. Харків).

В звітному році академіки Відділення керували докторськими і кандидатськими дисертаціями. Захистилися доктори наук – Данилюк О.В., Кожушко Г.М., Жаркін А.Ф. та кандидат наук Комар В.О., Нагорний П.Д., Каців С.Ш., Танкевич Є.М., Камінський А.В.

Загалом членами Відділення проведено 12 конференцій, 6 симпозіумів, 14 з міжнародною участю.

В поточному році академіками Відділення видано: підручників – 5, навчальних посібників – 9, монографій – 3, методичних рекомендацій – 46, отримано авторських свідоцтв – 10, патентів – 12, позитивних рішень – 6, статей, тез (в т.ч. закордонні видання та у зарубіжних виданнях) – 64.

Надруковано в наукових виданнях Академії наук вищої школи України 3 (академік Говоров П.П., Фінкельштейн В.Б., Рябченко І.М.).

Обов’язки в системі АН ВШУ виконували: академік Говоров П.П. – академік-секретар Відділення, член Президії, голова Харківського регіонального Відділення АН ВШУ, академік Терьошин В.М. – секретар Відділення, академік Артюх С.Ф. – голова секції, академік Єфімов О.В. – голова Секції, Говоров П.П., Жежеленко І.В. – керівники інститутів Академії наук вищої школи України, Тодорцев Ю.К. – учений секретар Південного наукового центру АН ВШУ, Шутенко Л.М. – керівник Східного наукового центру АН ВШУ.

Академіки Відділення підтримують тісні взаємини з зарубіжними академіями: Молдови, Академією енергетики Росії (комплексні розробки по енергозбереженні).

Відділення матеріалознавства

(академік-секретар Новіков М.М.):

Це Відділення складалося із частин Відділення фізики і астрономії та частини членів Відділення металургії, які не відійшли від матірньої Академії.

У звітному році у Відділенні матеріалознавства працювало 10 академіків. Ці вчені виконували дослідження в традиційних для Відділення напрямках. Зокрема, вивчалися структурні особливості металевих, іонних та напівпровідникових речовин, зміни в структурі, які виникають при бомбардуванні матеріалу ядерними частинками, взаємодії бомбардуючих поверхню матеріалу іонів з атомами металу, процеси дефектоутворення в складних кристалах при їх вирощуванні, дифузійні процеси в об'ємі і на поверхні матеріалу, структурні фазові переходи як в простих кристалах напівпровідників, так і в складних сегнетоелектриках, сегнетоеластиках та кристалах з неспівмірною модульованою структурою тощо.

Спостерігалося поступове розширення тематики у напрямку вивчення нетрадиційних для відділення матеріалів.

Зокрема, акад. Вакуленко О.В. почав досліджувати вплив надвисокочастотного випромінювання дециметрового діапазону на біологічні об'єкти (гідробіонти). Ним визначені величини смертельних доз радіації та можливі варіанти захисту.

Акад. Новіков М.М. практично закінчив рентгенодифракційні дослідження розпаду твердого розчину кисню в кремнії в результаті чого була розроблена і запатентована експресна методика рентгенодифракційного визначення ступеня структурної досконалості напівпровідникових матеріалів і та ін.

Акад. Большаков В.І. продовжував досліджувати проблеми фізичного матеріалознавства високоміцних будівельних

сталей, реконструкції житлового фонду масової забудови 60-х років, розвитку галузі будівельних матеріалів.

Всього по відділенню за звітний період опубліковано близько 50 наукових робіт, зроблено 29 доповідей на наукових конференціях, отримано декілька патентів.

Вчені Відділення написали 8 підручників, навчальних посібників та монографій. Практично всі члени Відділення брали активну участь в підготовці наукових кадрів. Вони керували багатьма аспірантськими роботами і були членами кваліфікаційних рад.

У 2004 році у співавторстві опублікував 2 навчальні посібники та понад 56 наукових статей, зокрема:

В.И.Большаков, Л.Н. Дейнеко, Д.В. Лаухин, В.И.Куксенко. Исследование механических свойств после автоматической и полуавтоматической сварки толстолистовой стали 10Г2ФБ, обработанной на различные уровни прочности. – Матеріалознавство та термічна обробка металів, № 1 (24), 2004, с. 25-33.

В.И.Большаков, С.В.Бобырь, Н.И. Репина. О механизмах формирования структуры низколегированного валкового чугуна. – Матеріалознавство та термічна обробка металів, №1 (24), 2004, с. 55-62.

В.И.Большаков, В.Н.Волчук, Ю.И.Дубов. Разработка и исследование метода определения механических свойств металла на основе анализа фрактальной размерности его микроструктуры. – Матеріалознавство та термічна обробка металів, №1 (24), 2004, с. 43-55 та ін.

Отримав 11 патентів, підготував одного кандидата наук, взяв участь у 4 наукових конференціях, 2 семінарах, з них з Міжнародною участю 5.

У 2004 році отримав нагороду: лицарський орден “Святий Князь Володимир” IV ступеня.

Акад. Большаков В.І. – голова Дніпропетровського територіального Відділення Академії будівництва України, член Ради президентів Міжнародної інженерної академії (Москва), Го-

лова Придніпровського Відділення Міжнародної інженерної академії (ПВ МІА), директор-організатор міжгалузевого інституту будівельних матеріалів та конструкцій при ПВ МІА, головний редактор науково-практичного журналу “Новини науки Придніпров’я”, головний редактор наукового та інформаційного журналу “матеріалознавства та термічна обробка металів”.

Акад. Куцова В.З. продовжувала досліджувати фазові перетворення властивості сплавів на основі заліза, алюмінію, титану, напівпровідників. В результаті цих досліджень розроблені оптимальні режими термічної обробки ЕШН композитних валків. Результати роботи будуть впроваджені на ОАО “НКМЗ”.

В результаті багаторічних пошуків вона відкрила і багатьма дослідями довела наявність фазового перетворення в чистому кремнії і залежність його температури від домішок.

У 2004 році надрукувала:

Алюміній і сплави на його основі. Навчальний посібник (140 с.);

Фазовые вращения в кремнии (80 с.);

Полупроводниковый кремний: теория и технология производства (286 с.).

Акад. Куцова В.В. – член спеціальної вченої ради Д08.084.02, редакційної колегії наукових часописів “Металознавство та обробка металів”, “Наукові новини Придніпров’я”, член міжнародного товариства матеріалознавців.

Під її керівництвом захищена 1 кандидатська дисертація. Взяла участь у 4 Міжнародних наукових конференціях.

Основними напрямками науково-дослідної роботи акад. Роянова В.О. стали дослідження нанесення зноестійкого покриття на дресувальні валки стану холодного прокату металургійного прокату металургійного комбінату ім. Ільча м. Маріуполя; розроблені матеріали, підтверджена можливість застосування економічних покриттів замість електролітичного нанесення чистого хрому.

Надрукував у 2004 р. монографію “Виникнення дефектів при зварюванні і газотермічному нагріванні” (204 с.) та понад 50 статей.

Взяв участь у 3 науково-практичних конференціях; під його керівництвом захищена 1 кандидатська дисертація.

Акад. Харлашин П. С. досліджував прогресивні процеси металургії сталі і сплавів – теплообмін у високотемпературних окислювально-відновлювальних середовищах. З цих проблем опублікував понад 25 наукових праць.

Він взяв участь у ряді наукових конференцій. Зокрема, “Образование, наука, производство и управление в XXI веке” (м. Старий Оскол); “Современные проблемы теории и практики производства качественной стали” та ін.

У 2004 р. під керівництвом акад. Харлашина П.С. захищена 1 кандидатська дисертація.

Акад. Баранов О.О. звітному році працював над розробкою фізичних основ термотехнічного способу удосконалення багатофазових металів сплавів.

Внаслідок чого надрукував в закордонних і національних видавництвах 3 статті.

Отримав 1 патент.

Взяв участь в 3 міжнародних конференціях.

Акад. Бажин А.І. Предметом його дослідження було втілення моделювання методом молекулярної динаміки процесів взаємодії іонів низьких та середніх енергій з монокристалами металів і бінарних сплавів.

Внаслідок чого розвинув дифузійну модель, що описує процес осадження багатокомпонійних плівок іонними пучками та їх використання для рошарового аналізу елементів твердотільних мішеней.

Ці роботи він виконував разом з Віденським технічним університетом та інститутом електроніки АН Узбекистану.

Результати дослідження були оголошені на 3 міжнародних конференціях.

Відділення будівництва та архітектури

(академік-секретар Є.В.Горохов)

Науково-дослідна робота академіків була спрямована на вирішення сучасних проблем підвищення ефективності галузі будівельної індустрії України на основі перспективних наукоємних технологій, а саме:

- надійність і довговічність будівель і споруд – академіки Є.В. Горохов, В.С. Шибанін, Є.М. Бабич, С.Л. Фомін;
- реконструкція гідротехнічних споруд – академік Л.В. Мазуренко;
- ресурсозбереження та утилізація відходів, ефективні композиційні будівельні матеріали – академіки М.А. Саницький, Ю.І. Орловський;
- охорона навколишнього середовища – академік В.Г. Погребняк;
- матеріалознавство і хімічний опір матеріалів – академіки В.Д. Александров, Ф.В. Недопьокін;
- скорочення ручної праці у будівництві – академік О.Г. Онищенко.

Протягом звітнього року виконувались такі державні науково-дослідні роботи (замовник: Міністерство освіти і науки України):

1. “Розвиток фізико-хімічних основ зародкоутворення переохолоджених розплавів при їх кристалізації під дією електромагнітних полів” (фундаментальна НДР, № 0103U000583) – керівник акад. Александров В.Д. Робота присвячена розробці структурної та електричної схем установки та пристроїв для термографічного аналізу кристалізації розплавів у електромагнітному полі. За результатами досліджень підготовлено заявку на патент “Спосіб термічного аналізу кристалізації в електромагнітному полі.”

2. “Вивчення нелінійної фільтрації розчинів полімерів з метою розробки екологічної технології створення полімерних водозахисних екранів під землею” (фундаментальна НДР, № 0103U000587) – керівник акад. Погребняк В.Г. Визначено закономірності проявлення ефектів пружних деформацій при течії розчинів полімерів. Розроблено еколого-технологічні критерії впровадження методу створення полімерних водозахисних екранів під землею. Розроблений метод може використовуватися при будівництві різних споруд, а також у випадках ліквідації наслідків аварій та катастроф (у разі попадання отруйних та радіоактивних речовин у ґрунтові води).

3. “Розробка програми забезпечення надійності конструкційних систем для попередження й усунення аварійних ситуацій і техногенних ризиків” (керівник акад. Горохов Є.В.). В межах теми створюється інформаційна база даних щодо моніторингу технічного стану будівель, споруд та інженерних мереж аварійно небезпечних об’єктів. Розроблюються ДБН “Протикорозійний захист будівельних матеріалів та конструкцій”. Протягом року на Полігоні випробувань електромережних конструкцій та баштових споруд ДонДАБА, що становить національне надбання, проводилися випробування принципово нових конструкцій мобільних металевих опор ліній електропередач. Ці випробування виконувалися в межах комплексу робіт на замовлення Державного підприємства “Національна енергетична компанія “Укренерго”. Мобільні опори, конструкцію яких розроблено спеціалістами ДонДАБА, дозволять дуже в короткий термін (60-80 хвилин) відновлювати пошкоджені в результаті різного роду стихійного лиха електрокомунікації. Указом Президента України від 16 грудня 2002 року № 1171/2002 за наукову роботу “Розробка наукових основ та принципів побудови експлуатаційно-надійних конструкцій магістральних електромереж, освоєння їх виробництва та впровадження” колективу авторів на чолі з академіком Гороховим Є.В. присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки за 2002 рік.

4. “Розробка теоретичних основ розрахунку статично невизначених конструкцій з композиційних матеріалів при різних системах навантажень” (прикладна НДР, № 0101U001892) – керівник акад. Бабич Є.М. За результатами виконання теми видані рекомендації “Розрахунок згинальних залізобетонних елементів при дії малоциклових знакозмінних навантажень”. Розроблено новий підхід до розрахунку статично невизначених залізобетонних конструкцій, виходячи з деформаційної моделі перерізів, сформульовано граничні умови розрахунку статично невизначених систем.

5. “Розробка методів оцінки, розрахунку та прогнозу властивостей компонентів бетону та роботи сталезалізобетонних конструкцій з урахуванням дії температурного фактору” (фундаментальна НДР, №0103U003440) керівник акад. Фомін С.Л. Виконано аналітичний огляд конструктивних рішень сталезалізобетонних конструкцій, методів їх розрахунку, нової нормативної бази в Україні, гармонізованої з Європейськими нормами (Єврокод 4), результатів досліджень нових класів арматури, що використовуються в Єврокоді 2. Огляд методів розрахунку вогнестійкості сталезалізобетонних конструкцій, конструктивних рішень захисту від пожежі.

6. “Моделювання гідрофізичних та тепломасообмінних процесів в проміжному ковші” (фундаментальна НДР, № 01-1 вв/26) – керівник акад. Недопьокін Ф.В.

7. “Ефективні технології переробки промислових відходів органічного і мінерального походження в високоякісні дорожні бетони” (прикладна НДР, № 0103U000588) – виконавці акад. Висоцький Ю.Б., учений секретар Зайченко М.М. Визначено закономірності формування структури і властивостей органічних в’язучих на основі другорядних кубових залишків фенольно-ацетонового виробництва. Розроблено малоенергоємний спосіб активації дисперсних компонентів (наповнювачі з відходів виробництва) будівельних сумішей у високовольтному електричному полі. Отримано Деклараційний патент України

на винахід “Спосіб виробництва керамічної цегли” (М.М. Зайченко).

8. “Розробка теоретичних основ та програмного забезпечення для проектування покриттів у вигляді оболонок довільної форми на підставі принципів будівельної інформатики” (прикладна НДР, № 0103U000586) – виконавець акад. Балу́ба І.Г.

Академіками відділення за звітний період проведено значну організаційну роботу за різними напрямками. Так, у навчальному процесі при підготовці інженерів—будівельників Донбаська державна академія будівництва і архітектури першою в Україні отримала сертифікат Міжнародного інституту інженерів-будівельників МІБ (Великобританія), яким визнається відповідність рівня підготовки спеціалістів в ДонДАБА рівню закінчено вищої освіти – ВEng (Hons). Академією подано заявку на проведення акредитації на новий термін спеціальностей “Промислове та цивільне будівництво”; “Автомобільні дороги та аеродроми”; “Міське будівництво і господарство”; “Архітектура” (акад. *Є.В. Горохов*).

Під керівництвом академіків організовано і проведено науково-технічні конференції різного рівня.

Наукові досягнення академіки відділення активно впроваджували у виробництво та навчальний процес, опублікували значну кількість наукових та методичних робіт, монографій. Так, вийшли з друку монографії академіка Є.М. Бабича “Тривало пресований бетон”; академіка Є.В. Горохова, проф. В.П. Мушанова “Конструкции стационарных покрытий над трибунами стадионов”; навчальні посібники – 2 (акад. *Ф.В. Недопьокін*), 2 (акад. *В.Г. Погребняк*), 1 (акад. *Є.В. Горохов*).

Члени Відділення АН ВШУ брали активну участь у наукових та методичних конференціях, в тому числі у дальньому зарубіжжі. Академік Ю.Б. Висоцький зробив 12 доповідей на міжнародних та українських конференціях (в.т.ч. в Росії, Іспанії; Угорщині); В.Г. Погребняк – 8 доповідей, в т.ч. на трьох міжнародних конференціях, В.Д. Александров – 7 доповідей,

А.Я. Найманов – 4 доповіді, М.І. Лобов – 4 доповіді (в. т.ч. в Росії); Є.М. Бабич, С.Л. Фомін, Ф.В. Недопьокін, І.Г. Балюба – по три доповіді.

Відділення морських наук і технологій

(академік-секретар Романовський Г.Ф.)

За участю відділення морських наук і технологій, Миколаївського регіонального відділення проведені: науково-технічна конференції професорського та викладацького складу УДМТУ, ОГМУ та ЗДПУ, ОГМА, ОГА, Загальні збори АНСУ з науковою сесією.

Акад. Романовським Г.Ф. організовано та проведено міжнародну науково-практичну конференцію „Сучасні проблеми газотурбобудування”, присвячену 40-річчю очолюваною їм кафебри турбін УДМТУ, на якій заслухано більш 30 доповідей. Матеріали конференції повністю увійшли до збірника наукових праць УДМТУ „Енергетика”.

За замовленням Міносвіти України відділенням через морські вузи виконано понад сорок комплексних наукових робіт; 20 робіт увійшли в Державні та регіональні науково – технічні програми.

До найбільш суттєвих наукових результатів, слід віднести роботу центрів екології, енергозбереження та підводної техніки при УДМТУ; розвиток теорії плазмово-хімічного горіння та теплообміну у двофазних плазмових потоках (акад. Романовський Г.Ф.); розвиток багатоцільових телекерованих підводно-технічних нежилых комплексів та принципово нових технологій виконання різноманітних підводно-технічних робіт, розробку мастиловідділювачів для суднових ГТД 4 покоління (акад. Рижков С.С.), гіперпоглинання світла у неоднорідних середовищах, розвиток теорії та практичного впровадження екологічних та енергозберігаючих технологій по уловлюванню аерозолів; очистки нафтовмістних та обеззараження промислових стічних вод, розвиток наукової бази котлів подвійного призначення – промислових та суднових, переробки термопластичних полімерів шляхом піролізної деструкції під дією високих температур у присутності каталізаторів, теоретичних основ розраху-

нку міцності, довговічності, гідродинаміки, остійності, нелінійної хитавиці, та безпеки суден нових типів, розробку нових матеріалів та технологій зварювання і споріднених процесів стосовно морських об'єктів, суднового обладнання, енергетичних установок та ін. продовжувались дослідження з питань інвестицій в енергозбереженні, проблем розбудови державності України та нового змісту освіти. Розроблено практичні рекомендації за результатами досліджень механізму виникнення, розвитку та вирішення конфліктів у вищій школі, формування та підготовки резерву науково-педагогічних кадрів для вищої школи по галузях технічних наук.

Вченими відділення виконані держбюджетні і госпрозрахункові роботи, які розділяються на фундаментальні, пошукові, прикладні, проектно-конструкторські. Значну долю складають міжвузівські проекти в різноманітних напрямках, які склались у відповідних вищих навчальних закладах.

Академіками відділення за звітний період надруковано понад 60 наукових праць, з них 5 монографій та навчальних посібників з грифом Міністерства освіти та науки України (Романовським Г.Ф. – 1 монографія та 11 наукових статей, 3 патенти України; Квасницьким В.Ф. – 7 статей; Рижковим С.С. – 4 наукові статті, 1 навчальний посібник з грифом Міносвіти та 5 навчальних посібників з грифом УДМТУ, готується підручник з грифом Міносвіти; іншими академіками надруковано три монографії та більш 25 публікацій (Воробйовим Ю.Л., Бардачовим Ю.М. – 5; Степаненко С.М. – 5; Цимарним В.О. – 3). Також академіками виконано 10 комплексних науково-дослідних робіт обсягом більш 800000 грн.

Академіки Романовський Г.Ф., Воробйов Ю.Л., Бардачов Ю.М.; Степаненко С.М. є головами спеціалізованих рад з захисту докторських дисертацій, академіки Квасницький В.Ф., Рижков С.С., заступниками голови та вченим секретарем спеціалізованих рад з захисту докторських дисертацій. Акад. Романовський Г.Ф. є Президентом Академії наук суднобудування України, а акад. Рижков С.С. її вченим секретарем.

Акад. Квасницький В.Ф. разом з Національним університетом науки і технології Китаю закінчив тему “наукові основи з’єднання жароміцних сплавів та інших матеріалів”.

Опублікував 3 наукові праці.

Отримав 14 патентів.

У 2004 р. продовжував роботу за держбюджетним фінансуванням. “Наукові основи технології з’єднання жароміцних сплавів, туготопких, керамічних та композиційних матеріалів стосовно газових турбін і енергетичних пристроїв спеціального призначення” та госпрозрахункову тему “Розробка технології плазмового різання стосовно машин “Кристал”.

За темами закінчено 2 кандидатські дисертації і 20 наукових статей та матеріалів доповідей на конференціях, в тому числі і на міжнародних. Наприклад, на міжнародній конференції “Математическое моделирование и информационные технологии в сварке и родственных процессах” (м. Кацівелі, 13-17 вересня 2004) було представлено 4 доповіді.

У жовтні 2004 р. доповідав в Китаї.

За матеріалами досліджень ведеться підготовка монографії “Сварка и родственные технологии в судовом и стационарном газотурбостроении” та навчального посібника з грифом МОНУ “Паяння матеріалів”.

Акад. Романовський Г.Ф. працював над темою “Удосконалення опорних підшипників ковзання”.

Опублікував 10 наукових статей.

Взяв участь у 4 міжнародних конференціях.

Отримав 2 патенти.

Відділення військових наук

(академік-секретар С.І.Мірошніченко)

У звітному році члени Відділення здійснювали роботу і дослідження в таких напрямках: видали монографій –2; навчальних посібників – 7; опублікували наукових статей – 25; підготували докторів наук –2; кандидатів наук –7; взяли участь в Міжнародних конференціях –4; впровадили в заклади Міністерства охорони здоров'я України понад 100 цифрових рентгєнівських систем.

На таких системах обстежили близько 1,5 млн. громадян України.

Загальний обсяг виконаних робіт складає понад 17 млн. грн.

Якщо б результати цих досягнень знайшли вихід на експорт, то в казну держави надійшло б понад 34 млн. грн.

Акад. Зубок М.І. досліджував проблеми банківської діяльності. Видав монографію “Безпека банків” (300 с.). Керував підготовкою магістрів та взяв участь у роботі 3 наукових конференцій.

Акад. Шакун В.І. поряд з великою організаційно-педагогічною діяльністю видав капітальну монографію “Суспільство і злочинність” (783 с.), опублікував у періодиці близько 10 наукових та науково-популярних статей, написав ряд проектів документів, довідок тощо. Взяв участь у різного плану нарадах, наукових конференціях.

Акад. Корольчук М.С. у звітному році продовжував дослідження психологічних проблем, вивчав проблеми емоційності юнацького віку, опублікував підручник для вищих навчальних закладів України.

Акад. Муковський І.Т. працював над новими матеріалами з історії Другої світової війни, опублікував з цієї тематики 4 статті.

РЕГІОНАЛЬНІ ВІДДІЛЕННЯ

У звітному році регіональні відділення, окрім Чернівецького, Чернігівського та Черкаського, працювали злагоджено і провели значну науково-організаційну роботу. Стосується це передусім Уманського (керівник – акад. З.М.Грицаєнко), Львівського (керівник – акад. І.Й.Влох), Хмельницького (керівник – акад. О.М.Завальнюк), Рівненського (керівник – акад. С.В.Кравець), Волинського (керівник – акад. І.Д.Олексеюк), Житомирського (керівник – акад. В.М.Положенець), Одеського (керівник – акад. В.П.Малахов) та ін.

Київське регіональне відділення

(керівник – акад. В.Є. Михайленко)

До складу відділення входять 83 академіки. За поточний рік Відділення не втратило жодного з них.

У 2004 році членами Відділення проведено 5 Міжнародних конференцій з проблем машинобудування, динаміки та міцності, а також з біотехнології.

Підготовлений підручник “Механіка матеріалів та конструкцій”. Вийшли з друку дві навчальні програми з “Патентознавство та авторське право”, навчальний посібник акад. Ю.М.Кузнецов, Р.А. Скляр “Прогнозування розвитку технічних систем”; навчальний посібник акад. Ю.М.Кузнецов, Г.В.Косенюк “Промислові зразки: охорона та оформлення”; навчальний посібник за ред. Ю.М.Кузнецова “Технологічне обладнання за паралельною кінематикою”/ В.А.Крижанівський, Ю.М.Кузнецов, І.О. Валявський, Р.А.Скляр/.

У складі Відділення активно працює Українська асоціація з прикладної геометрії /президент-академік В.Є.Михайленко). Велика робота проводиться в галузі написання підручників та

навчальних посібників. Тільки у звітному році вийшли в світ за редакцією В.Є.Михайленка 3 підручники: “Нарисна геометрія”, “Інженерна та комп’ютерна графіка”, “Інженерна графіка”. Для дизайнерів та архітекторів видано навчальний посібник “Основи композиції” (автори В.Є. Михайленко, М.І.Яковлев).

Щорічно проводяться міжнародні науково-практичні конференції, присвячені сучасним проблемам геометричного моделювання. В 2004 р. такі конференції відбулися в Мелітополі та Сімферополі. Акад. В.Є. Михайленко взяв участь у 11-й всесвітній конференції з геометрії та графіки в Гуанчжоу (Китай).

Проводиться велика робота з підготовки докторів та кандидатів наук. У Києві при КНУБА працює єдина в Україні докторська спецрада з двох спеціальностей: “Прикладна геометрія та інженерна графіка” та “Технічна естетика” (голова рад-акад. В.Є.Михайленко). Кандидатські ради працюють у Донецьку та Мелітополі. В Україні виходять з прикладної геометрії три фахові міжвідомчі науково-технічні збірники (в Києві, Харкові та Мелітополі), та збірник “Технічна естетика і дизайн” (в Києві). З метою кращої підготовки кандидатського екзамену підготовлений до друку посібник з прикладної геометрії (спеціальні розділи). Сьомий рік при КНУБА раз на квартал працює докторантський семінар (керівник-акад. В.Є.Михайленко), на якому декілька разів виступали докторанти з України.

Уманське регіональне відділення

(керівник – акад. З.М.Грицаєнко)

У 2004 році академіками Уманського регіонального Відділення проведена значна робота з різних напрямків діяльності: навчальної, наукової, методичної, виховної, видавничої, організаційно-господарської а також громадсько-культурної.

У науковій роботі основні зусилля вчених спрямовувались на дослідження найактуальніших проблем підвищення продуктивності сільського господарства, розвитку біологічної, сільськогосподарської, економічної науки, вдосконалення технологій вирощування сільськогосподарських культур, створення нових сортів і гібридів, розробок з питань організації й функціонування реформованих агропромислових формувань нового типу в ринкових умовах. Особливо заслуговує на увагу робота таких академіків Відділення.

Так, акад. Копитко П.Г., як ректор Уманського державного аграрного університету, підготував і провів святкування 160-річчя університету, брав активну участь в організації та проведенні міжнародної наукової конференції за участю вчених Росії, Молдови, Польщі, США, двох міжнародних семінарів з тематики: “Інтенсивні технології – в садівництво”; у виданні буклетів, календаря до 160-річчя університету. Акад. Копитко П.Г. був учасником V міжнародного симпозіуму Україна-Австрія. Опублікував “Збірник наукових праць Уманського державного аграрного університету” присвячені 160-річчю навчального закладу, підготовлений до видання “Вісник Уманського ДАУ”.

Був організатором другого етапу української олімпіади з плодоовочівництва, де два перших місця вибороли студенти Уманського ДАУ. На високому рівні проведений заключний етап загальноукраїнського фестивалю колективів художньої творчості аграрних вищих навчальних закладів “Софіївські зорі”, де виступило понад 1600 учасників.

Протягом року акад. Копитко П.Г. здійснював керівництво проблемною науково-дослідною лабораторією з оптимізації родючості ґрунту в садах, керував підготовкою чотирьох аспірантів, двох здобувачів, двох аспірантів, виконував обов'язки голови спеціальної вченої ради Д 74.844.01.

Він перевіряв умови проходження стажування й практики студентами університету в фермерських господарствах Англії. Підготував до друку підручник “Загальне землеробство” та навчальний посібник з методики дослідної справи. Ним опубліковані три наукові статті й дві підготовлені до публікації.

За активну участь у роботі в 2004 році нагороджений: Почесним званням “Заслужений працівник освіти в Україні”, Почесною Грамотою Верховної Ради України, Почесною Грамотою Міжнародної Академії Аграрної Освіти, відзнакою Мінагрополітики України “Відмінник аграрної освіти” I ступеня.

Акад. Грицасенко З.М. виступила організатором засідання Уманського обласного регіонального Відділення АН ВШУ з участю виїзного засідання членів Президії АН ВШУ, на якому виступили з питань реорганізації навчального процесу у ВНЗ Президент АН ВШУ, академік Дубина М.І., віце-президент – акад. Рудик С.К., головний учений секретар АН ВШУ акад. Литвин В.П.

Брала активну участь у підготовці й проведенні 160-річчя УДАУ, в Міжнародній науковій, присвяченій цій події, у Міжнародній конференції “Онтогенез рослин у природному та трансформованому середовищі. Фізіолого-біохімічні та екологічні аспекти” (Львівський національний університет ім. Івана Франка).

Проводила наукові дослідження з вивчення дії гербіцидів і ріст регулюючих речовин на фізіолого-біохімічних й мікробіологічні процеси в рослинах і ґрунті. Керувала проблемною науково-дослідною лабораторією від Міністерства аграрної політики України з розробки науково-обґрунтованих, екологічних безпечних, енергозберігаючих систем боротьби з бур'янами і підвищенням продуктивності рослин польової сівозміни.

На основі теоретичних, фундаментальних досліджень розроблені шість науково-обґрунтованих новітніх технологій застосування хімічних препаратів у боротьбі з бур'янами в посівах сільськогосподарських культур (озимої пшениці, ярого ячменю, кукурудзи, ярої пшениці, гороху, сої).

Здійснювала керівництво науково-дослідною роботою 3-х аспірантів і 3 докторантів. Підготовлені до захисту дві кандидатські дисертації.

Здано до друку навчальний посібник (30 друк. арк.) “Гербициди і продуктивність сільськогосподарських культур”. Опубліковані 9 статей і 4 підготовлені до публікації.

Виконувала обов'язки члена Президії Академії наук ВШУ, голови Уманського обласного регіонального Відділення АН ВШУ, голови Черкаського Відділення товариства фізіологів України, ректора народного університету УДАУ, члена Вченої ради плодоовочевого факультету, завідувача кафедри біології.

За активну участь у розвитку Міжнародна Академія наук екології і безпеки (МАНЕБ) присвоїла акад. Грицаєнко З.М. почесне звання “Заслужений діяч науки” і нагородила титулом “Зірка Вченого”. У 2004 році Грицаєнко З.М. нагороджена Знаком Мінагрополітики України “Відмінник аграрної освіти і науки” I ступеня, Почесною грамотою Міжнародної Академії аграрної освіти (МАО).

У жовтні 2004 року нагороджена Почесною Грамотою Верховної Ради України за заслуги перед Українським народом.

Акад. Зінченко О.І. організував і провів на базі Уманського державного аграрного університету Всеукраїнський науково-практичний семінар завідувачів і провідних викладачів кафедр кормовиробництва.

Виступав з доповіддю на Міжнародній науковій конференції, присвяченій 160-річчю Уманського державного аграрного університету. Брав участь у роботі міжнародних наукових конференцій: Київ, інститут землеробства, УААН; Вінниця, інсти-

тут кормів, УААН, Дніпропетровськ, Миколаїв, (Державні аграрні університети).

Акад. Зінченко О.І. брав участь в обласних спецрадах із захисту дисертацій в інституті зернового господарства УААН (м. Харків), в інституті землеробства (м. Київ). З метою обміну досвідом в науковій сфері і педагогічній роботі Зінченко О.І. провів зустріч на кафедрі рослинництва з науковцями Японії, Польщі, Росії, Білорусії. Протягом звітного року виконував науково-дослідну роботу з питань біологічного рослинництва і кормовиробництва .

Акад. Зінченко О.І. керував роботою двох аспірантів і трьох співшукачів. Підготовлена до захисту кандидатська дисертація. Ним здано в редакцію друге, перероблене і доповнене видання підручника “Кормовиробництво” (30 друк. арк.) і завершується підготовка нового видання практикуму з рослинництва. Зінченко О.І. в 2004 р. нагороджений почесним званням “Заслужений працівник освіти України”; “Заслужений професор Уманського державного аграрного університету” та одержав диплом академіка міжнародної Академії Аграрної Освіти (МА-АО).

Академіки Білоус В.І. та Мороз П.І. опублікували монографію “Гібридизація дуба в лісах України”, підручник для студентів плодоовочевого факультету “Декоративне садівництво” (500 с.), “Природа Шевченківського краю” (800 с.). Акад. Мороз П.І. брав участь у рецензуванні проекту “Лісовий кодекс України” для розгляду на Верховній Раді України. Він нагороджений Міністерством освіти і науки Знаком “Відмінник освіти України”.

Закарпатське регіональне відділення

(керівник – акад. В.І.Ніколайчук)

У звітному році Відділення значно поліпшило роботу. Особливо слід відзначити роботу самого керівника, який видав у співавторстві монографію “Екологічний стан Закарпаття. Проблеми і перспективи”, навчальний посібник “Ґрунтознавство (частина 2)”. Генезис, класифікація та сільськогосподарське використання”. Посібник рекомендовано Міністерством освіти і науки України.

Він є членом експертної ради з біологічних наук ВАКУ спеціальної вченої ради К 35.051.14 по захисту дисертацій у Львівському національному університеті ім. І.Франка, головою Закарпатського відділення товариства фізіології рослин, членом Президії товариства фізіологів рослин України, членом наукової ради секції “Біологія, біотехнологія, харчування” Міністерства освіти і науки України, членом секції “Екологія, загальна біологія та охорона природи” при державному Західному Науковому центрі НАН України, членом правління Всеукраїнської Асоціації біологів рослин України і членом Товариства клітинної біології і біотехнології. Під його керівництвом успішно захистили кандидатську дисертацію старший викладач та м.н.с. Фекета І.Ю.

Здійснював керівництво двома держбюджетними науководослідними роботами з тем: “Науково-практичні основи та оптимізація загальної схеми селекції високопродуктивних гетерозисних лядвенця і виробництво насіння новостворених систем для очистки стічних вод від хімічних та бактеріологічних забруднень”.

Організував та провів конференцію професорсько-викладацького складу біологічного факультету УжНУ та студентську наукову конференцію.

Як головний редактор, брав участь у підготовці та виданні журналу “Науковий вісник УжНУ. Серія біологія” та в роботі редколегії журналу “Фізіологія і біохімія культурних рослин” і “Мікробіологічного журналу”.

Результати наукової роботи представлені на трьох конференціях. Опубліковано 13 наукових праць, з яких десять статей в наукових журналах.

Доктор фізико-математичних наук, професор, академік АН ВШУ Шимон Л.Л. за 2004 рік здійснював наукове керівництво дослідженнями в трьох основних напрямках:

1. експериментальне вивчення елементарних процесів взаємодії електронів, іонів і фотонів з атомами і молекулами, що знаходяться у вільному стані;
2. вивчення елементарних процесів у газових ОКГ і пошук активних середовищ для нових лазерів та джерел некогерентного випромінювання;
3. дослідження явищ емісії фотонів при взаємодії електронів та іонів з поверхнею твердого тіла.

За результатами досліджень представлено й зроблено 5 доповідей на Всеукраїнській та міжнародних конференціях: Харків, Прага (Чехія), Техас (США). Опубліковано в співавторстві 11 статей в журналах, отримано 4 патенти на винаходи.

У межах функціональних обов'язків декана відповідав за хід виконання наукової роботи семи випускаючих кафедр, проведення щорічних підсумкових наукових конференцій викладачів та співробітників, окремо студентської наукової конференції, здійснював контроль за виконанням договорів про співдружність УжНУ з університетами м. Бая-Маре (Румунія), Пряшівським університетом (Словаччина), Ніредьгазьким педінститутом та Будапештським університетом ім. Етваша Лоранца (Угорщина), сприяв престижним і плідним міжнародним зв'язкам факультету з вузами та науковими центрами країн СНД та західних країн: Угорщини, Словаччини, Чехії, Румунії, Польщі, Литви, Німеччини, Швейцарії, Англії, Франції, Австрії, Сирії, Японії.

Був членом оргкомітету Всеукраїнської науково-методичної конференції “Формування національних та загальнолюдських цінностей спеціаліста у контексті його професійної підготовки у ВНЗ”, керував роботою секції. До червня 2004 – заступник голови спеціалізованої вченої ради К 61.051.0 по захисту кандидатських дисертацій, пізніше виконуючим обов’язки голови. 20 вересня 2004 року нагороджений нагрудним значком Закарпатської ОДА “За заслуги перед регіоном”, представлений довідково-біографічною статтею в книжці “Лауреати нагород. 1992–2004” серії “500 впливових особистостей” (Східно-Український біографічний інститут, м. Харків) за Міжнародною іміджевою програмою “Лідери 21 століття”.

Доктор філологічних наук, професор, академік АН ВШ України Сюсько М.І. протягом року брав участь у проведенні (організації) двох наукових зібрань: науково-практичної конференції “Україна – Польща: історія, сучасність, перспективи” (Ужгород, 24-25 червня 2004 р.) та Всеукраїнських наукових читань, присвячених 80-річчю з дня народження проф. Добоша В.І. (Ужгород, 28-29 жовтня 2004 р.).

За звітний період (вересень 2004 р.) під його науковим керівництвом успішно захистила кандидатську дисертацію аспірантка Попович Н.Ф. Одноосібно підготував протягом року п’ять відзивів на автореферати кандидатських та докторських дисертацій. Продовжував керувати комплексною темою кафедри української мови “Історія української мови та мовознавства на Закарпатті в загальноукраїнському контексті”.

Доктор біологічних наук, професор, академік АН ВШ України Комендар В.І. у співавторстві з Я.П. Пекар завершили написання рукопису другого видання конспекту лекцій з курсу “Географія рослин” для студентів-ботаніків 4 курсу біологічного факультету.

Брав участь у роботі таких форумів: Всеукраїнська науково-практична конференція “Освіта для сталого розвитку” м. Ужгород 4-7 липня 2004 р.; Екологічна конференція “Довкілля-2004. Закарпаття. Проблеми і перспективи” м. Ужгород 27 квіт-

ня 2004 р.; Міжнародна конференція “Оптимізація меж та поліпшення функціонування Карпатського біосферного заповідника”. 10-12 травня 2004 р. Організація Об’єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО). Національний комітет України з програмою ЮНЕСКО “Людина і біосфера” Рахів, 2004 р.; Міжнародний семінар. Визначення потенційних об’єктів всесвітньої природної спадщини. Національна Комісія України у справах ЮНЕСКО, м. Мукачево 5-7 жовтня 2004 р. За звітний період опубліковано 7 статей в журналах.

Харківське регіональне відділення

(керівник – акад. Говоров П.П.)

Відділення в звітному році проводило роботу, яка була спрямована на розширення НДР, пов'язаних з розробкою нової сучасної техніки і новітніх технологій, направлених на енергозбереження й ресурсозбереження в енергетиці та електротехніці. Робота проводилась у рамках двох секцій: енергетичної та теплоенергетичної.

Членами енергетичної секції проаналізовані існуючі методи й підходи до математичного моделювання технологічних процесів в основному та допоміжному тепломасообмінному устаткуванні енергоустановок електростанцій; розглянуті розроблені ведучими вітчизняними і закордонними організаціями різні математичні моделі тепломасообмінних процесів у котельних установках, системах конденсації пари, системах регенеративного підігріву живильної води, як окремо, так і в складі теплової схеми енергоустановки.

Також проаналізовано існуючі методи моніторингу параметрів і систем автоматизованої діагностики технічного стану різного енергетичного устаткування.

З метою розробки нових методів побудови діагностичних моделей тепломасообмінного устаткування та ідентифікації математичних моделей технологічних процесів в ньому були проведені теоретичні дослідження.

Крім автоматизованої параметричної діагностики сучасним підходом до створення перспективних і удосконалення функціонування вже діючих енергогенеруючих комплексів є розробка нових технологій підвищення паливовикористання за рахунок глибокої утилізації низько потенційної теплоти відхідних газів у котельних установках індивідуальних і централізованих систем теплопостачання за допомогою тепло утилізаторів.

Важливим напрямком розвитку енергозберігаючих технологій в енергетиці є розробка більш удосконалених теплообмінників, в основу яких покладені сучасні інтенсифіковані теп-

ло технології, зокрема, компактних регенеративних повітропідігрівників з рухомими кулеподібними насадками, що періодично нагріваються і прохолоджуються, роблячи цикл регенерації.

Погіршення екологічної обстановки, пов'язане з цим жорсткість вимог і нормативів з шкідливих викидів стимулює широке застосування в енергетику технологічних методів зниження викидів оксидів азоту. Тому було проведено аналітичний огляд сучасних методів зменшення шкідливих викидів у навколишнє середовище за рахунок спалювання низькосортного палива в киплячому шарі.

2) Уся отримана в результаті досліджень інформація класифікована за напрямками використання з метою розвитку методів системного аналізу технологічних процесів, існуючих в теплоенергетичному устаткуванні, які входять до складу енергогенеруючих комплексів.

До цих напрямків відносяться:

- підвищення надійності, безпеки та ефективності енергетичного устаткування ТЕС і АЕС за рахунок застосування у складі АСУ ТП енергоблоків ТЕС і АЕС автоматизованих систем параметричної діагностики енергетичного устаткування, заснованих на математичному моделюванні технологічних процесів;

- удосконалення й розвиток нової концепції теплообмінного обладнання енергогенеруючих комплексів, у першу чергу для поглибленої утилізації тепло відхідних газів паливо-використуючих енергетичних об'єктів з переходом у перспективі через «точку роси» і використання скритого теплопаротворення водяних парів, які вміщуються у димових газах.

- Подальший пошук шляхів для глибокого придушення NO_x за допомогою удосконалених методів системного аналізу, основних положень теорії і існуючих засобів математичного моделювання технологічних процесів і натурно-імітаційних експериментів, направлених на захист навколиш-

нього середовища від шкідливих викидів, які мають місце на енергогенеруючих об'єктах.

Розроблено нові й розвинуто існуючі методи системного аналізу технологічних процесів, існуючих в теплоенергетичному устаткуванні, які входять до складу енергогенеруючих комплексів, на основі принципів і положень сучасних концепцій створення високоефективного теплоенергетичного устаткування нового покоління.

На основі принципів і положень сучасних концепцій створення високоефективного теплоенергетичного устаткування нового покоління були сформульовані основні принципи й положення теорії імітаційного моделювання на базі математичних теорій графів та імовірності, удосконалення засобів імітаційного моделювання технологічних процесів в енергогенеруючих комплексах багатоцільового призначення.

Розроблено та впроваджено проектну та виробничу практику науково-технічні основи підвищення надійності та економічності роботи місцевих електричних мереж 6-10/0,38 кВ.

Створені наукові основи компенсації реактивній потужності в розподільних електричних мережах. Розроблені критерії та параметри оптимізації режимів мереж.

Упровадження розробок забезпечує зниження втрат електроенергії в мережах на 10-15% та її витрат у споживачів на 20-30%.

Розроблено методологічні основи підвищення надійності роботи вимірювальних трансформаторів напруги на основі врахування ферорезонансних процесів. Розроблено та впроваджено у виробництво нова серія не резонуючих трансформаторів напруги, яка забезпечує більш вищі показники надійності роботи елементів контролю та управління. Тим самим забезпечуються умови більш надійного та якісного енергопостачання споживачів.

Розроблені наукові основи енергозбереження та освітлення міст. Запропоновані енерго- та ресурсозберігаючі технології передачі та розподілу електроенергії, методи та технічні засоби

корекції параметрів режиму мереж, критерії та параметри їх оптимізації. Впровадження результатів розробки забезпечило економію понад 5 млн. т умовного палива та збільшило термін дії енергетичного та технологічного обладнання на 20-30%.

Розроблені методологічні основи розрахунку термобіметалевих виконавчих механізмів, на основі яких створено тепловий розчіплювач для автоматичних вимикачів втілено його у серійне виробництво автоматичних вимикачів типу АЕ2056ММ на Черкеському заводі НВА (Росія).

На основі більш повного врахування фізичних процесів у асинхронній машині визначились нетривіальні варіанти їх виконання, які дозволяють покращити характеристики ряду типорозмірів. Вперше з'ясована фізична сутність зміни зовнішнього магнітного поля та вібрації на подвійній частоті живильної мережі при реверсі.

З використанням винаходів та результатів цих робіт, а також праць з вітроенергетики спроектовані генератори для вітроелектроагрегатів, серії асинхронних двигунів загальнопромислового призначення, а також для кораблів Військово-Морського Флоту та літаків АН-148, АН-74ТК300 і Бе-200. розроблені у 2004р.:

- методика розрахунку характеристик вентильних двигунів з урахуванням перехідних процесів;

- методика розрахунку моменту інерції маховика, при якому забезпечується статична механічна характеристика асинхронного двигуна при запуску.

Академіками Відділення **проведені**

- 12 конференції,
- 6 симпозіумів,
- 14 з міжнародною участю.

В поточному році академіками Відділення видано

- 8 підручників,
- 15 навчальних посібників,
- 5 монографій,
- 46 методичних рекомендацій,

- отримано 10 авторських свідоцтв,
- 12 патентів,
- 6 позитивних рішень,
- 64 статі, тези.

Надруковано в наукових виданнях Академії 3 статті (академік Говоров П.П., Фінкельштейн В.Б., Рябченко І.М., Александров Е.Е.)

Академік Говоров П.П. та Александров Е.Е.- академіки-секретарі Відділень, член Президії, Говоров П.П.- голова харківського регіонального відділення АН ВШУ, акад. Терьошин В.М. – секретар Відділення, академік Артюх С.Ф. – голова секції, академік Єфімов О.В. – голова секції, Говоров П.П., Жежеленко І.В. – керівники інститутів Академії наук вищої школи України, Тодорцев Ю.К. – керівник південного наукового центру АН ВШУ, Шутенко Л.М. – керівник Східного наукового центру АН ВШУ

Комплексні розробки по енергозбереженню здійснюються з НАН Молдови й Академії Енергетики Росії.

У 2004 році академіками Відділення енергетики та ресурсозбереження академії були проведені такі науково-технічні конференції та наукові семінари:

- Міжнародна науково-технічна конференція «Фізичні та технічні проблеми світлотехніки та електроенергетики» (м. Харків);
- Міжнародна наукова конференція «Автоматика» (м. Севастополь);
- П'ять засідань Семінару «Імовірнісні процеси в електричних системах»;
- Міжнародна наукова конференція «Проблеми економії енергії»;
- Науково-практична конференція НАУ (м. Київ);
- Нетрадиційна енергетика у ХХ столітті (м. Гурзуф);
- Сучасні проблеми теплофізики і гідродинаміки (м. Алупка);

- Problems le energetic (м. Кишинів);
- Науковий семінар Енергетика-сьогодні і завтра (м. Київ);
- Міжнародна конференція «Поновлена енергетика» (м. С-Петербурґ);
- Міжнародна конференція «Нові технології в енергетиці» (м. Харків);
- Науково-технологічна конференція «Силовая електроніка та енергоефективність» (м. Харків);
- Міжнародний симпозіум «Siema 2003»(м. Харків).

У звітному році захистилися: доктори наук Данилюк О.В., Кожушко Г.М., Жаркін А.Ф. та кандидати наук Комар В.О., Нагорний П.Д., Каців С.Ш., Танкевич Є.М., Камінський А.В.

Найбільш значущою публікацією академіків є праця Курінного Е.Г., Кузнецова В.Г. «Якість електроенергії у системах енергопостачання». – Київ: ТЕД, 2004.

У складі Харківського регіонального відділення працює кілька секцій. Серед них аграрна. Голова – Болотських О.С., академік, доктор сільськогосподарських наук, професор. Він читав лекції студентам та магістрам, здійснював керівництво навчальною та виробничою практикою студентів, керував підготовкою дипломних та курсових робіт. Був керівником НДР по держбюджетній темі «Розробка екологічно адаптованих і ресурсозберігаючих прийомів та елементів технології виробництва та зберігання овочів і плодів, що забезпечує мінімальний вміст шкідливих речовин у продукції». Є науковим керівником 2 аспірантів, 2 пошукачів і 1 докторанта. У 2004 р. обраний академіком Загальноросійської академії нетрадиційних та рідких рослин. Опублікував 16 наукових робіт, в тому числі 1 монографію, 5 методичних розробок та рекомендацій, 10 науково-виробничих статей в журналах та збірниках. Брав участь та виступав на двох міжнародних конференціях.

Акад. Фурман І.О. продовжив роботу з теоретичних основ будівництва високонадійних надшвидкодійних безпечних ке-

руючих автоматів паралельної дії(БАП). Розробив архітектуру БАП на основі програмованих логічних інтегральних схем (ПЛІС) у середовищі ПППІ MAX+PLUS II. Розроблена архітектура є оригінальною і не має аналогів у світі, захищена 5 патентами України.

Продовжив дослідження з питань технологічного візуального програмування мікропроцесорних контролерів. Відпрацював нову версію програми –транслятора TVP.2. Одержав 2 патенти України на винаходи.

Секція філології та мистецтвознавства Голова – Міхільов О.Д., академік, доктор філологічних наук, професор. Протягом року керував роботою над науковими темами: 1) розвиток та взаємодія художніх систем у сучасному літературному процесі; 2)комічне у світовому літературному процесі; 3)філософсько-культурологічні та навчально-професійні аспекти зарубіжної літератури у підготовці філологів.

З названих тем захищені 2 кандидатські дисертації, продовжують дослідження 7 аспірантів 10 здобувачів. Члени Секції взяли участь у роботі 7 наукових конференцій та 1 науковому семінарі.

Секція фундаментальних проблем медицини Голова – Циганенко А.Я., ректор, академік, доктор медичних наук, професор. У 2004р. отримав орден «За заслуги» I ступеня, почесну грамоту ВР України та Кабінету Міністрів України. Має 11 патентів; підготував 1 кандидата наук. Взяв участь у 5 наукових конференціях, 5 семінарах, 3 симпозиумах (1 з міжнародною участю). Члени Секції видали 26 наукових праць, зроблено 9 наукових доповідей, організували 6 науково-практичних конференцій для лікарів

Напрямок науково-дослідної роботи в 2004 р.: 1) Експериментально-клінічна розробка нових протимікробних засобів селективної антибактеріальної терапії гнійно-септичних захворювань у дітей (термін виконання 2003-2007рр., керівники-академік А.Я. Циганенко, проф.. В.Б. Давиденко). Здійснюються зв'язки з Лондонським університетом з теми «Антибіотики та

анатоксини в ліпосомах, кріоконсервація, застосування» та з Медичною академією Польщі з теми «Застосування нових хіміотерапевтичних препаратів».

Херсонське регіональне відділення

(керівник – акад. В.О.Ушкаренко)

За звітний період Херсонським регіональним відділенням АН ВШ України проведена велика наукова робота з удосконалення змісту і форм підготовки фахівців для аграрного сектора економіки України, виходячи з концепції Болонського процесу та науковому забезпеченню виробництва продукцією рослинництва й тваринництва. В 2004 році відділенням організовано і проведено міжнародну науково-практичну конференцію “Проблеми адаптивного землеробства на півдні України”, в якій взяли участь представники 8-ми наукових установ України і 3-х країн СНД. Проведено 3 студентських наукових конференції з питань агрономії, зоотехнії, економіки сільськогосподарських підприємств.

У 2004 році в університеті захищена одна докторська і 12 кандидатських дисертацій. Присвоєно звання професора 2 співробітникам. 4 викладачі університету нагороджені почесним знаком “Відмінник освіти України”. Вийшло 3 випуски фахового наукового видання “Таврійський науковий вісник” та 2 випуски студентських робіт, які доповідались на конференціях “Перспектива”. Опубліковано співробітниками університету 510 статей, отримано 25 патентів України на винаходи та інтелектуальну власність.

Продовжувалась комп’ютеризація навчального процесу, організовано 2 класи для підготовки фахівців агрономічного і зооінженерного профілю. Проведена перереєстрація спеціальностей діючої аспірантури. Ведеться підготовка докторантів з 2-х спеціальностей.

Членами відділення видано три монографії з питань екології, інформаційних технологій, інформатики, навчальні посібники з агрономічних та зооінженерних дисциплін. Загальний обсяг – 35 друкованих аркушів. Під керівництвом академіків відділення захищені 6 кандидатських дисертацій. У звітному

періоді продовжувалась робота з підготовки електронних варіантів підручників, навчальних посібників з основних освітніх напрямків підготовки бакалаврів, спеціалістів, магістрів.

Ведеться робота по створенню регіонального навчально-наукового центру “Херсонський агроуніверситет”, до складу якого входять науково-дослідні установи, коледжі, базові господарства і агрофірми.

Укладені угоди про науково-технічне співробітництво з Гродненським аграрним університетом (Республіка Білорусь) та науково-дослідними установами Польщі й Угорщини (з питань розвитку рибництва).

Академіки Відділення взяли участь в 5 міжнародних конференціях, а також в складі делегації ознайомились з діяльністю вищих навчальних закладів Швеції і США.

Херсонський державний аграрний університет у 2004 році було представлено на 2 республіканських і 3 обласних виставках, семінарах з питань інвестицій в сільськогосподарське виробництво. За участю співробітників університету розроблена програма соціально-економічного розвитку Херсонської області на 2005-2011 роки.

Рівненське регіональне відділення

(керівник – акад. С.В.Кравець)

У складі Рівненського регіонального відділення протягом звітного року працювали: акад. Кравець С.В. (Відділення загальнотехнічне), акад. Бабич Є.М. (Відділення будівництва та архітектури), акад. Зінь Е.А. (Відділення економіки), акад. Слюсарчук В.Ю. (Відділення математики), акад. Шульжук К.Ф. (Відділення філології та мистецтвознавства).

Виконання науково-дослідної роботи – здійснювалось у відповідності до обраних напрямків наукової діяльності.

Членами Відділення опубліковані підручники, посібники, монографії:

“Планування діяльності підприємства” (акад. Зінь Е.А., Турченко М.О.),

“Механіка ґрунтів. Лабораторний практикум” (акад. Бабич Є.М.);

“Абсолютна стійкість динамічних систем із післядією”, монографія (акад. Слюсарчук В.Ю.);

“Нестійкість розв’язку еволюційних рівнянь”, монографія (акад. Слюсарчук В.Ю.);

“Синтаксис української мови”, підручник (акад. Шульжук К.Ф.).

Надруковано 19 статей в т.ч. акад. Кравець С.В. – 3, акад. Бабич Е.А. – 4, акад. Зінь Е.А. – 4, акад. Слюсарчук В.Ю. – 9.

Члени Відділення взяли участь у наукових та науково-технічних конференціях. Рівненським Регіональним відділенням проведено 3 конференції: “Проблеми управління регіональними економічним і соціальним розвитком” (Всеукраїнська наукова конференція), “Водне і комунальне господарство України – шляхи вирішення проблем” (Всеукраїнська науково-технічна конференція), “Проблеми і механізми відтворення ресурсного потенціалу України в контексті Євроінтеграції” (Міжнародна наукова конференція).

У конференціях взяли участь представники 35-40 вищих навчальних закладів України, представники органів державної влади, підприємств, організацій.

Отримано позитивне акредитаційне рішення МОН України стосовно підготовки фахівців за 4-м рівнем акредитації за спеціальністю “Організація перевезень та управління на автомобільному транспорті” – відповідальний академік Зінь Е.А.

Здійснюється підготовка фахівців відповідно до напрямів діяльності Національного університету водного господарства та природокористування та Рівненського державного гуманітарного університету. У цьому процесі беруть участь всі члени Рівненського регіонального відділення.

Хмельницьке регіональне відділення

(керівник – акад. О.М.Завальнюк)

У звітному році відбулося чотири засідання, на яких розглядалися питання підготовки й проведення наукових конференцій. Протягом звітного року членами Відділення проведено 9 конференцій:

Міжнародна наукова конференція “Філософська спадщина І. Канта у контексті української культури” (27-28 квітня 2004 р.);

Міжнародна наукова конференція “Тарас Шевченко у контексті національної та світової культури” (18-19 травня 2004 р.);

Всеукраїнська наукова конференція “Літописний Губин у контексті історії Болохівської землі XII-XIII ст. До 800-річчя міста” (25-26 червня 2004 р.);

Міжнародна наукова конференція “Володимир Січинський – діяч і вчений української діаспори XX ст. (до 110-річчя від дня народження)” (5-6 липня 2004 р.);

Друга літня Міжнародна школа молодих істориків України і Російської федерації “Україна, Росія і Захід. 1991-1999 рр.” (2-16 червня 2004 р.);

Міжнародна наукова конференція “Вірність” – “Зрада” у сприйнятті середньовічних і ранньомодерних соціумів” (6-7 жовтня 2004 р.);

Семінар деканів історичних факультетів України “Сучасні проблеми історичної освіти” (8-9 жовтня 2004 р.);

Всеукраїнська наукова конференція “Велика Вітчизняна війна (До 60-річчя визволення України від німецько-фашистських загарбників)” (15-16 жовтня 2004 р.);

Всеукраїнська XI-та Подільська історико-красознавча конференція (25-26 листопада 2004 р.).

Члени Хмельницького регіонального Відділення АН ВШУ групувалися навколо вивчення проблем історії, археології та філософії. Під керівництвом академіка І.С.Винокура були про-

довжені стаціонарні археологічні дослідження літописного давньоруського міста Губин XII-XIII ст., що входив до складу Болохівської землі. У літньому сезоні 2004 р. були відкриті три порожні кліти господарського призначення у внутрішній частині валу, а також залишки двох жител і двох господарських споруд. Під час розкопок виявлено великий речовий матеріал (кераміка, вироби із заліза, бронзи, кістки, каменю, скла і т.п.).

Акад. П.І. Свідер продовжив досліджувати теми “Рід, родовід, покоління в українському художньому слові”.

Діяльність академіків і професорів Хмельницького регіонального Відділення АН ВШУ знаходить визнання у наукових колах України та за рубежом (Польща, Словаччина, Болгарія, Росія, США та ін.)

За звітний період (2004 р.) підготовлені і опубліковані підручники, монографії, збірники наукових праць. Найголовніші з них:

І.С.Винокур, Д.Я.Телегін. Археологія України. – Тернопіль, 2004. – 480 с. Підручник для студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів (Затверджений Міністерством освіти і науки України).

О.М.Завальнюк, І.В.Рибак. Новітня аграрна історія України. – Навчальний посібник. – Кам’янець-Подільський, – 2004, 288 с.

І.С.Винокур, О.І.Журко, В.П.Мегей, В.І.Якубовський. Літописний Губин XII-XIII ст. Болохівська земля. – Вип. I. За матеріалами археологічних досліджень 1997-2003 років. – До 800-річчя Губина. – Київ – Кам’янець – Подільський – Хмельницький – Старокостянтинів, – 2004, 210 с.

В.В.Нечитайло. Селянське господарство фермерського типу в Україні: Історія і сучасність. – Кам’янець – Подільський, 2004. – 433 с.

І.В.Рибак, А.Ю. Матвеев. Історія України. – Навчальний посібник – коментар, – Хмельницький, 2004. – 196 с.

П.Я.Слободянюк, І.В.Рибак. Місцеве самоврядування на Хмельниччині. – Віньковецький район. – Хмельницький, 2004, 364 с.

І.В.Рибак. Історія рідного краю, – Навчальний посібник для учнів 7-9 класів. Від найдавніших часів до новітньої доби. Кам'янець – Подільський, 2004, 123 с.

І.В.Рибак. Історія рідного краю новітньої доби для учнів 10-11 класів. Кам'янець – Подільський. – 2004, 120 с.

Кам'янець – Подільський у контексті українсько-європейських зв'язків: історія і сучасність. – Збірник наукових праць за підсумками Міжнародної науково – практичної конференції. – Кам'янець – Подільський. – 2004, 188 с.

Наукові праці Кам'янець – Подільського державного університету. – Історичні науки, – Т. 12. – Кам'янець – Подільський, 2004. – 512 с.

Літописний Губин в контексті історії Болохівської землі XII-XIII // Збірник наукових праць. – Київ – Хмельницький – Кам'янець – Подільський – Старокостянтинів, 2004. – 198 с.

Академіки І.С.Винокур і П.І. Свідер опублікували 2004 році по 5 статей.

Академіки і професори Хмельницького обласного регіонального Відділення АНВШУ І.С.Винокур, П.І.Свідер, О.М.Завальнюк, А.Г.Філінюк, Л.В.Баженов, як керівники аспірантів, сприяли підготовці до захисту 5-ти кандидатських дисертацій з історії та філології.

Житомирське регіональне відділення

(керівник – акад. Положенець В.М.)

У звітному році відбувся обмін досвідом серед вищих навчальних закладів м. Житомира з навчальної роботи на базі Житомирського державного університету, виховної роботи на базі Державного агроекологічного університету, наукової роботи на базі Житомирського державного технологічного університету.

У цих заходах взяли участь академіки АН ВШУ: Положенець В.М., Грабар І.Г., Саух П.Ю. та наукові співробітники ДАУ, доктори наук, професори: завкафедрою менеджменту організації Смаглій О.Ф., завкафедрою агроекології Стрельченко В.П., завкафедрою ґрунтознавства і землеробства; Лось Л.В. – професор кафедри машиновикористання; Житомирського державного університету: доктори наук, професори Стадніченко А.П., декан природничого факультету Віскушенко А.П.; Житомирського державного технологічного університету, доктори наук, професори Бакка М.Т., Мельничук П.П. З усіх питань були прийняті відповідні рішення.

Житомирське обласне відділення Академії наук ВШ України взяло участь у роботі 10 з'їду Товариства мікробіологів України, присвяченого пам'яті академіка НАН України В.В.Смирнова (Одеса 15-17 вересня 2004 року).

Крім того, Житомирське обласне відділення АН ВШУ надало методичну допомогу в проведенні міжнародної конференції на тему “Перспективи забезпечення фітосанітарної безпеки в Україні”, яка відбулася в м. Чернівці.

На своєму черговому засіданні члени Відділення рекомендували для участі в конкурсі на заміщення посади академіка Мельничука П.П., ректора Житомирського технологічного університету, доктора технічних наук, професора.

Досі працювало чотири наукові центри, які згідно зі Статутом Академії об'єднали і відділення і вищі навчальні заклади певного регіону. Вони здійснювали організацію та координацію їх науково-дослідної діяльності.

Найбільш продуктивною і ефективною була у цьому році діяльність Південного та Східного наукових центрів, якими керують академіки В.П.Малахов та Л.М.Шутенко, короткі Звіти яких друкують нижче.

Південний науковий центр

Південний науковий центр АН ВШУ створений в травні 1996 року. Він об'єднує науковців 12 ВНЗ Одеської, Херсонської та Миколаївської областей.

Нині в його складі налічується 31 академік, з них 6 ректорів ВНЗ.

Робота Південного наукового центру проводилась згідно з планом роботи і була спрямована на підвищення ролі і ефективності наукової діяльності вищої школи в регіоні.

Організаційні заходи:

1. Обговорення та затвердження планів роботи наукових відділень центру.

2. Інформування про роботу академіків в експертних науково-технічних радах за фаховими напрямками МОН України.

3. Залучення членів АН ВШ України в проведенні спільних науково-практичних розробок для їхнього подальшого використання в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях.

4. Організація та проведення науково-практичних семінарів, конференцій, виставок.

5. Визначення першочергових та довгострокових державних пріоритетів і програм регіону.

6. Підготовка до узагальнення звітів про науково-педагогічну діяльність академіків Південного наукового центру за 2004 рік.

Відповідно до структури наукових відділень АН ВШ України в Південному науковому центрі організована робота 13 відділень, які працюють на базі ВНЗ.

Аграрне відділення	Херсонський державний аграрний університет, Миколаївський державний аграрний університет
<i>Відділення енергетики і ресурсозбереження</i>	Одеський національний політехнічний університет, Одеська національна академія харчових технологій
<i>Відділення фізики і астрономії</i>	Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова
<i>Фізико-технічне відділення</i>	Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова
<i>Відділення філології та мистецтвознавства</i>	Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова, Одеська державна консерваторія, Херсонський державний університет
<i>Загальнотехнічне відділення</i>	Одеський національний політехнічний університет
<i>Відділення механіки і машинобудування</i>	Одеський національний політехнічний університет
<i>Відділення морських наук та технологій</i>	Одеський національний морський університет, Миколаївський національний

	університет кораблебудування ім. акад. Макарова
<i>Відділення хімії та хімічної технології</i>	Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова, Одеська національна академія харчових технологій
<i>Відділення математики та кібернетики</i>	Одеський національний політехнічний університет
<i>Відділення економіки</i>	Одеський державний економічний університет, Одеська національна академія зв'язку ім. О.С.Попова
<i>Відділення екології</i>	Одеський державний екологічний університет, Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова

Найбільш суттєві результати досліджень та розробок, отриманих ВНЗ полягають в наступному:

В Одеському національному університеті ім. І.І.Мечникова

– розроблено більш досконалий спосіб, технологія, установки, призначені для очистки стічних вод промислових підприємств від важких металеві нафтопродуктів, що передбачають створення системи оборотного водопостачання. Процес відбувається у послідовно працюючій багатокамерній імпелерійній флотаційній машині і пневматичній флотаційній колоні в реагентному або безреагентному режимі.

– створено гединамічну модель північно-західного узбережжя та прилеглого шельфу Чорного моря, яка враховує тектонічні та інші фактори, що дозволяє зробити довгострокові і короткотермінові прогнози геологічного розвитку регіону.

– На виконання Комплексної програми подальшого розвитку інфраструктури та впровадження господарської діяльнос-

ті на о. Зміїний і континентальному шельфі, затвердженої Кабінетом Міністрів України, науковцями ОНУ ім. І.І.Мечникова, які протягом поточного року працювали у вахтово-експедиційному режимі, проводилась робота по вивченню еколого-біоцентричних параметрів острова зміїний та прилеглих до нього акваторій.

– В рамках Програми комплексного розвитку Українського Придунав'я на 2004-2010 роки проводиться вивчення екологічного становища території Придунав'я та його впливу на подальший розвиток життєдіяльності населення.

В Одеському національному політехнічному університеті

– розроблено фізичну модель процесу алмазного шліфування важкооброблювальних металів і методу розрахунку температурних полів при переривчастому шліфуванні.

– Виконано розробку методів підвищення економічності енергоінтенсивних систем у різних галузях промисловості – енергетиці, теплотехніці, хімічній технології – на підставі їх термодинамічного аналізу на графах.

– Опрацьовано основи матричної теорії акустичної тензометрії, розроблено методи нелінійної акустодіагностики напружено-деформованого стану елементів конструкцій.

– Одержано нові наукові дані щодо механізмів формування основних і поверхневих фізико-хімічних властивостей молекулярних рідин, які використовують у хімічній технології як розчинники та реагенти.

Науковцями Одеського державного економічного університету:

– Підготовлені пропозиції щодо концептуальних підходів до визначення принципів розробки національної моделі ринкових перетворень на базі соціально-економічної та культурно-історичної специфіки сучасної України, які надіслані Комітетам Верховної Ради України: з питань промислової політики і під-

приємництва і з питань економічної політики управління народним господарством, власності і інвестицій.

–Одержані результати впроваджені в практику оцінки стратегічних змін підприємницької діяльності ВАТ “Сталькант”, ВАТ “Краян”, ВАТ “Укртелеком”, ВАТ “Одессільмаш”, ВАТ “Трансхім”.

–За матеріалами досліджень розроблено: концепцію інвестиційної привабливості Одеського регіону; стратегічну Програму підвищення ефективності міжнародних економічних зв’язків Одеської області в системі єврорегіонів; концепцію реформування податкової системи України; концепцію управління офшорним бізнесом в Україні.

–Розроблено практичні рекомендації з макроекономічного прогнозування; зі шляхів подолання трансформації кризи; з вдосконалення моделі соціального захисту в Україні; щодо оптимізації структури акціонерного капіталу в Україні; з підвищення ефективності функціонування окремих галузей та підприємств.

–Запропоновано рекомендації щодо поліпшення ринку праці села, підвищення рівня зайнятості сільського населення, обґрунтовано кластерний механізм мобілізації рекреаційно-туристичного потенціалу Одеської області.

Одеський державний медичний університет

–Доведено діагностичну ефективність методу лазерної кореляції спектроскопії при увеїтах. Вивчено клініко-епідеміологічні особливості офтальмохламідозу. Запропоновано схеми діагностики та лікування цього захворювання.

–Запропоновано спосіб диференційної діагностики гострої хірургічної патології живота за допомогою лазерної кореляції спектроскопії.

–Науково-практична робота в університетах була спрямована на виконання лікувально-медичних програм боротьби з захворюваннями туберкульозу, СНІДу, серцево-судинної системи.

–Продовжується розробка науково-дослідної теми: “Діагностика, імунокорекція, імунопрофілактика та оцінка ефективності розробки нових молекулярно-генетичних і біофізичних технологій”.

Одеський державний екологічний університет

–Запропонував методику прогнозування і розрахунку дощових паводків в Карпатах, яка базується на території руслових ізохрон. Головні висновки виконавців використовуються у практичній діяльності виборчих підрозділів Держкомітету по водному господарству України, Мінекології, Держкомітету та Міністерства з надзвичайних ситуацій.

–Результати спостережень річок півдня України та басейну р. Сейм використані Одеським управлінням по водному господарству та Українським Гідрометцентром починаючи з 2004 року.

–Відслідковано тенденції сучасного клімату і тропосферної циркуляції на менших часових масштабах в районі Антарктичного півострова.

–Розроблені методи регіональної оцінки і районування агрокліматичних ресурсів з урахуванням мікроклімату з метою оптимізації розміщення однорічних і багаторічних культур в межах адміністративної області, району, окремого господарства.

В Одеській національній академії харчових технологій

–розроблено програму енергозбереження виробництва харчової промисловості, яка передана для впровадження на підприємстві ОАТ “Одеса-харчокомбінат”.

–Науковці академії взяли участь у розробці регіональної програми розвитку тваринництва та виробництва комбикормів в Одеській області на період до 2007 року.

–Впроваджена технологія енергетично-ефективного сушіння зерна в зерносушарках, які випускаються Карловським машзаводом.

–Розроблена енергозберігаюча технологія для зерносушилок А-1 ДСП-50.

Основна тематика фундаментальних та прикладних досліджень ВНЗ у звітному році виконувалась по 7 пріоритетних напрямках розвитку науки і техніки, затверджених постановою Верховної Ради України та основними положеннями програми “Регіональна ініціатива 2002-2006”.

В межах цієї програми в Одеському національному політехнічному університеті розроблені технологія та малогабаритне устаткування з ультразвукової ударної обробки наплавного металу, впроваджено систему адаптованої підготовки фахівців для машинобудівного комплексу Одещини. Разом з виробничими підприємствами створюються студентські бюро по розробці нових поколінь техніки, зокрема пресів.

В національній академії харчових технологій на основі аналізу стану виробництва комбікормів в регіонів був зроблений прогноз зростання поголів'я сільськогосподарської птиці, тварин та відповідних потреб у комбікормах.

Науковці Академії холоду запропонували ряд інженерних проектів систем охолодження холодильних пристроїв для переробної промисловості. Видана книга “Хранение фруктов, овощей и зерна”, яка може бути віднесена до довідкового керівництва технологам.

В економічному університеті розроблені плани санації та адаптації реструктуризації декількох виробництв переробної промисловості, серед яких Балтійський молочноконсервний комбінат дитячого харчування, торгова марка “Ласуня”, тощо.

В Одеській національній академії зв'язку завершені наукові роботи по оптимізації мереж об'єктів поштового зв'язку України.

Проведення робіт за програмою дозволяло перейти від ініціативної до планової організації роботи ВНЗ продовжується плідна робота над виконанням проектів у рамках міжнародних наукових програм. Виконується дослідна програма за грантами програми INTAS.

В травні 2004 року на презентації Одеської області в Європарламенті, яка проходила в Бельгії, на англійській та фран-

цузьких мовах представлені найсуттєвіші результати досліджень та розробок, які отримані в вищих навчальних закладах впродовж 2003 року.

Аналогічна презентація відбулась в вересні 2004 р. в Парижі.

З 3 по 5 червня в м. Одесі проводився I Міжнародний форум інвестицій та інновацій. Серед 90 проектів, представлених для інвестування і впровадження у провідні галузі промисловості, енергетику, туризм та комунальне господарство, значна частина розроблена ВНЗ.

Наведені приклади свідчать про значні потенціальні можливості наукового регіону, спроможність вирішення питань державної науково-технічної політики та стратегічних напрямках розвитку фундаментальних знань, техніки і технології. Запорукою цьому – видатні наукові школи, які склались у вищих навчальних закладах Одеської області і поєднують, як досвідчених вчених так і наукову молодь.

Це – “Системи автоматизованого проектування приладів і систем управління та обчислювальної техніки”, – керівник – акад. Малахов В.П., д.т.н., професор.

–“Біологія, генетика і біохімічна генетика”, – керівник акад. Тоцький В.М., д.б.н., професор.

–“Проблеми фізичних напівпровідників”, – керівник акад. Сминтина В.А., д.ф.-м.н., професор.

–“Мішані задачі математичної фізики” – керівники акад. Попов Г.Я., д.ф.-м.н., професор.

–“Дослідження фізичних параметрів стаціонарних зірок, штучних небесних тіл та астрономічні спостереження”, – керівник акад. Каретніков В.Г., д.ф.-м.н., професор.

–“Фундаментальні та прикладні дослідження геофізичного граничного шару”, – керівник акад. Степаненко С.М., д.ф.-м.н., професор.

–“Наукова та прикладна гідрологія”, – керівник акад. Гопченко Є.Д., д.т.н., професор.

Наукова діяльність академіків центру

–Завершено виконання 15 наукових тем.

9 монографій (академіками: Малаховим В.П., Сминтиною В.А., Гопченком Є.Д., Салатенком В.Н., Кругляком Ю.О., Квасницьким В.Ф., Карпенком Ю.О.).

9 методичних посібників (академіками: Салатенком В.Н., Гопченком Є.Д., Кругляком Ю.О., Мазуренком А.С., Тоцьким В.М.).

Академіками Південного наукового центру прийнято участь в 30 Всеукраїнських та 25 міжнародних конференціях.

3 академіки: Сминтина В.А., Степаненко С.М., Тодорцев Ю.К. – є членами експертної Ради ДАК.

11 академіків є головами спеціалізованих Вчених Рад по захисту докторських та кандидатських дисертацій при ВНЗ.

Акад. Салатенко В.Н. в 2001 р. отримав Першу премію в номінації “Підручник” Президії Академії наук вищої школи України.

Указом Президента України від 1.03.04 р. акад. Соколу О.В. присвоєне почесне звання “Заслужений діяч мистецтв України” за значний особистий внесок у соціально-економічний та культурний розвиток України, вагомі досягнення у професійній діяльності.

Акад. Кругляк Ю.О. став переможцем V міжнародного форуму “Мир високих технологій”, та отримав диплом в номінації “Общественный и/или гуманитарный проект”.

Акад. Сминтина В.А. отримав в 2004 р. орден “За заслуги III ступеню”.

Акад. Малахов В.П. у звітному році був нагороджений орденом “За заслуги II ступеню”, орденом “Святого князя Володимира”, й ому було присвоєно звання Почесного громадянина м. Одеси.

Педагогічна діяльність

Академіки Південного наукового центру АН ВШУ опубліковано 4 навчальних посібників:

–Малахов В.П., Богатова О.А., Богданова Л.А. “Цифрова схемотехніка”, 2004 р.

–Гопченко Є.Д., Шаркіданова Ж.Р. “Навчальний посібник з гідрохімії України”, 2004 р.

–Квасницький В.Ф., Костін О.М. “Заварювальні матеріали”, 2004 р.

–Кругляк Ю.О., Глушков О.В., Чернякова Ю.Г. “Лінійна алгебра”, 2004 р.

–Рижков С.С. “Екологічний менеджмент та аудит”, 2004 р., “Методи та засади очищення повітря”, 2004 р.

Акад. Мазуренком А.С. підготовлено до видання підручник “Турбіни ТЕС та АЕС. В 2004 р. опублікований фаховий науковий вісник Одеської державної музичної академії ім. А.В.Нежданової “Музичне мистецтво і культура” під редакцією акад. Сокола О.В.

У Варшаві та Кракові в цьому році опубліковано другий том “Енциклопедії слов’янської ономастики” над якою працював акад. Карпенко Ю.О.

Академіками Південного наукового центру у звітному році опубліковано 50 наукових статей та 16 монографічних посібників.

Серед відділень Південного наукового центру АН ВШУ слід відмітити відділення “Фізики і астрономії”, Одеського національного університету очолюваного акад. Сминтиною В.А., який встановив генезис формування центрів світіння в кристалах сульфату кадмію при переході від нанокристалів до монокристалів, що дуже важливо при розробці приладів оптоелектроніки.

Виконуючи обов’язки директора НДІ “Астрономічна обсерваторія” акад. Каретніков В.Г. поєднував науково-дослідну роботу з організацією та громадсько-корисною діяльністю.

А саме:

–працював над головним редактором журналу “Odessa Astronomical Publication”. В 2004 р. опублікував т.16 (2003 р.) та підготував до видавництва т.17 (2004 р.), також Одеський астрономічний календар – 2005, збірник “Сторінки історії астрономії в м. Одесі”.

–Постійно проводив науково-методичні конференції для вчителів астрономії міста та області.

–Читав цикл популярних лекцій в Планетарії кафедри для різних категорій громадян.

–Взяв участь в організації Міжнародної наукової конференції “Взаємодіючі двійні зорі”.

Південний науковий центр Академії АН ВШУ існує вже 8 років. За ці роки накопичений досвід в роботі його відділення. На жаль, на сьогодні існує низка перешкод із-за яких гальмується розвиток науки вищої школи.

Ця сфера діяльності потребує значного поліпшення матеріально-технічного та інформаційного забезпечення, покращення експериментальної бази досліджень.

Східний науковий центр

Харківське відділення

В поточному році робота Центру була направлена на розширення НДР, пов'язаних з розробкою нової сучасної техніки, та новітніх технологій, направлених на енергозбереження та ресурсозбереження в енергетиці та електротехніці. Робота проводилась в рамках двох секцій: енергетичної та теплоенергетичної.

Членами енергетичної секції досягнуті такі основні результати.

Проаналізовано існуючі методи і підходи до математичного моделювання технологічних процесів в основному і допоміжному тепломасообмінному устаткуванні енергоустановок електростанцій. Розглянуто розроблені ведучими вітчизняними і закордонними організаціями різні математичні моделі тепломасообмінних процесів, що протікають у котельних установках, системах конденсації пари, системах регенеративного підігріву живильної води, як окремо, так і в складі теплової схеми енергоустановки.

Також проаналізовано існуючі методи моніторингу параметрів і систем автоматизованої діагностики технічного стану різного енергетичного устаткування.

З метою розробки нових методів побудови діагностичних моделей тепломасообмінного устаткування та ідентифікації математичних моделей технологічних процесів в ньому були проведені теоретичні дослідження.

Крім автоматизованої параметричної діагностики сучасним підходом до створення перспективних і удосконалення функціонування вже діючих енергогенеруючих комплексів є розробка нових технологій підвищення паливовикористання за рахунок глибокої утилізації низько потенційної теплоти відхідних

газів у котельних установках індивідуальних і централізованих систем тепlopостачання за допомогою тепло утилізаторів.

Також важливим напрямком розвитку енергозберігаючих технологій в енергетиці є розробка більш удосконалених теплообмінників, в основу яких покладені сучасні інтенсифіковані тепло технології, зокрема, компактних регенеративних повітропідігрівників з рухомими кулеподібними насадками, що періодично нагріваються і прохолоджуються, роблячи цикл регенерації.

Погіршення екологічної обстановки, зв'язане з цим жорсткість вимог і нормативів по шкідливим викидам стимулює широке застосування в енергетику технологічних методів зниження викидів оксидів азоту. Тому було проведено аналітичний огляд сучасних методів зменшення шкідливих викидів у навколишнє середовище за рахунок спалювання низькосортного палива в киплячому шарі.

2) Вся отримана в результаті досліджень інформація класифікована по напрямкам використання з метою розвитку методів системного аналізу технологічних процесів, існуючих в теплоенергетичному устаткуванні, які входять до складу енергогенеруючих комплексів.

До цих напрямків відносяться:

- підвищення надійності, безпеки та ефективності енергетичного устаткування ТЕС і АЕС за рахунок застосування у складі АСУ ТП енергоблоків ТЕС і АЕС автоматизованих систем параметричної діагностики енергетичного устаткування, заснованих на математичному моделюванні технологічних процесів;

- удосконалення і розвиток нової концепції теплообмінного обладнання енергогенеруючих комплексів, у першу чергу для поглибленої утилізації теплоти відхідних газів паливовикористовуючих енергетичних об'єктів з переходом у перспективі через «точку роси» і використання скритої теплоти паротворення водяних парів, які вміщуються у димових газах.

- Подальший пошук шляхів для глибокого придушення NO_x за допомогою удосконалених методів системного аналізу, основних положень теорії і існуючих засобів математичного моделювання технологічних процесів і натурно-імітаційних експериментів, направлених на захист навколишнього середовища від шкідливих викидів, які мають місце на енергогенеруючих об'єктах.

3) розроблено нові і розвинуто існуючі методи системного аналізу технологічних процесів, існуючих в теплоенергетичному устаткуванні, які входять до складу енергогенеруючих комплексів, на основі принципів і положень сучасних концепцій створення високоефективного теплоенергетичного устаткування нового покоління.

4) На основі принципів і положень сучасних концепцій створення високоефективного теплоенергетичного устаткування нового покоління були сформульовані основні принципи і положення теорії імітаційного моделювання на базі математичних теорій графів та імовірності, удосконалення засобів імітаційного моделювання технологічних процесів в енергогенеруючих комплексах багатоцільового призначення.

Розроблено та впроваджено проектну та виробничу практику науково-технічні основи підвищення надійності та економічності роботи місцевих електричних мереж 6-10/0,38 кВ.

Створено наукові основи компенсації реактивній потужності у розподільних електричних мережах. Розроблено критерії та параметри оптимізації режимів мереж.

Впровадження розробок забезпечує зниження втрат електроенергії в мережах на 10-15% та її витрат у споживачів на 20-30%.

Розроблено методологічні основи підвищення надійності роботи вимірювальних трансформаторів напруги на основі врахування ферорезонансних процесів. Розроблено та впроваджено у виробництво нова серія не резонуючих трансформаторів напруги, яка забезпечує більш вищі показники надійності. Роботи елементів контролю та управління тим самим забезпечуються

умови більш надійного та якісного енергопостачання споживачів.

Розроблено наукові основи енергозбереження та освітлення міст. Запропоновані енерго- та ресурсозберігаючі технології передачі та розподілу електроенергії, методи та технічні засоби корекції параметрів режиму мереж, критерії та параметри їх оптимізації. Впровадження результатів розробки забезпечило економію понад 5 млн. т умовного палива та підвищило строк дії енергетичного та технологічного обладнання на 20-30%.

Розроблені методологічні основи розрахунку термобіметалевих виконавчих механізмів на основі яких створений тепловий розчіплювач для автоматичних вимикачів, який втілений у серійне виробництво автоматичних вимикачів типу АЕ2056ММ на Черкеському заводі НВА (Росія).

На основі більш повного врахування фізичних процесів у асинхронній машині визначились нетривіальні варіанти їх виконання, які дозволяють покращити характеристики ряду типорозмірів. Вперше з'ясована фізична сутність зміни зовнішнього магнітного поля та вібрації на подвійній частоті живильної мережі при реверсі.

З використанням винаходів та результатів цих робіт, а також праць з вітроенергетики спроектовані генератори для вітроелектроагрегатів, серії асинхронних двигунів загальнопромислового призначення, а також для кораблів Військово-Морського Флоту та літаків АН-148, АН-74ТК300 і Бе-200. розроблені у 2004 р.:

- методика розрахунку характеристик вентильних двигунів з урахуванням перехідних процесів;

- методика розрахунку моменту інерції маховика, при якому забезпечується статична механічна характеристика асинхронного двигуна при запуску.

Полтавське відділення

Секція аграрна

Голова – Жемела Григорій Пимонович, академік, доктор сільськогосподарських наук, професор. У 2004 р. було проведено науково-дослідну роботу з двох тем державного фінансування, керівником яких є акад. Жемела Г.П.:

№54/11 «Розробка ефективних та екологічно безпечних прийомів вирощування продукції рослинництва та виробництва продуктів дитячого і дієтичного харчування (в межах завдання Національної програми «Діти України»);

№13/3 «Створення високопродуктивних і високоякісних сортів озимої пшениці і гібридів кукурудзи та розробка і впровадження технології поліпшення посівних якостей насіння».

Вивченні адаптивний потенціал нових сортів озимої пшениці і ярого ячменю, їх екологічна стійкість до антропогенного навантаження агробіоценозу та асортимент природних розчинів і мінералів, які замінюють використання гербіцидів.

Занесено до Державного реєстру сортів України 3 сорти озимої пшениці Українка полтавська, Коломак 3 і Коломак 5, автором яких є акад. Жемела Г.П. Одержано патент на сорт Українка полтавська і 3 авторських свідоцтва.

Розроблена технологія поліпшення посівних якостей насіння озимої пшениці, яка забезпечує вирощування насіння не лише з хорошими посівними кондиціями, а й з високими урожайними властивостями. Проведена міжнародна науково-практична конференція «Методи, шляхи та способи поліпшення якості продукції рослинництва» (Полтава, 16-19 листопада 2004 р.).

Опубліковано 4 наукові праці, з них 1 навчальний практикум «Технологія зберігання та переробітки продукції рослинництва» (Дніпропетровськ, 250 с.).

Сумське відділення

Філології та мистецтвознавства. Голова – Швачко Т.О., професор Національного Університету Внутрішніх справ (філія в м. Суми)

За 2004 р. опублікувала 12 статей, брала участь в 11 міжнародних та всеукраїнських конференціях. Є членом редколегії «Сумського Вісника», «Харківського Вісника» (ХНУ ім. В.Н. Каразіна), «Київського Вісника» (КНУ ім. Т.Шевченко), постійних видавничих збірників та перемінних збірників. У 2004 р. була відповідальним редактором «Сумського Вісника», №3, №4 (49 статей, 289 с.)

Підготувала до захисту 2 кандидатські дисертації (Ємельянової О.В., Литвиненка О.А.).

Виступила з доповідями та опублікувала одностемні статті:

- «Етимологічні витяги номінацій легалізованого досвіду / Збірник «Право і лінгвістика». Сімферополь, 23-26.2004.

- «Статус культури в театрах малого жанру» – / Харківського Вісника ХНУ ім. В.Н.Каразіна – 2004.

- «Полиаспектность и полифункциональность английских числительных» – / Ювілейний випуск Харківського Вісника ХНУ ім. В.Н.Каразіна – 2004.

- Вивчення квантитативних одиниць в лінгвістичних курсах ВУЗів України// Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес// – Чернівці, факультет іноземних мов Чернівецького університету – 2004 р.

Еволюція квантитативних слів / науково-практичний семінар «Практичні та теоретичні питання сучасної прикладної лінгвістики» – Луцьк – 22-23.10.2004.

Член двох спеціалізованих рад КНЛУ та ХНУ.

У 2004 році Американський біографічний інститут присвоїв їй звання «Жінка 2004 року».

Член оргкомітету Першої Міжнародної конференції з проблем сучасного перекладу (під егідою АН ВШ України).

РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

У звітному році щоквартально Президія затверджувала “Інформаційні вісники”, які продовжили знайомити з новими публікаціями академіків та інформацією про перебіг подій в Академії та у вищій школі України за 2004 р.

Перший випуск “Інформаційного вісника” був здебільшого присвячений проведенням 31 січня 2004 р. Загальним зборам. В ньому подається Звітна доповідь Президії, Ухвала Загальних зборів АН ВШ України, додаток до цієї Ухвали, Звернення Загальних зборів до педагогічної та наукової громадськості України, заява АН ВШ України щодо утвердження в Україні української мови як державної, хроніка про перебіг Загальних зборів 2004 р., а також наведено списки новообраних академіків, лауреатів академічних нагород та переможців конкурсів. У цьому ж віснику започатковано нову рубрику “Забуті імена”, в якій акад. С. Рудик підняв із забуття ім’я проф. Ф.І. Розгіна.

Другий номер “Інформаційного випуску” знайомить читача із “Зверненням учасників науково-практичної конференції “Вищі навчальні заклади – Києву” до Київського міського Голови О.О. Омельченка”, із планом реалізації ухвали та пропозицій, висловлених на Загальних зборах АН ВШ України на 2004 р. Різкій критиці піддано усі відповідні державні установи, що ігнорують велетенський потенціал науковців вищої школи, у добірці з роздумів академіків АН ВШУ під назвою “Без уваги до інтелекту”. У Хроніці наведено інформацію про чергові засідання Президії, про конференції Лікарської комісії НТШ у м. Львові, по колегії МОН’у в м. Одесі. Вісник продовжує рубрику “Забуті імена” постаттю проф. С.Ю. Ярослава.

У третьому випуску “Інформаційного вісника” подаються добірки зі статті В.Г. Кременя про Болонський процес та з ма-

теріалів виступу Президента АН ВШ України М.І. Дубини на парламентських слуханнях про вищу школу, Пропозиції АН ВШ України до ВР України, плани роботи деяких регіональних Відділень.

У Хроніці висвітлюються основні питання, розглянуті на чергових засіданнях Президії. До вісника також введено нові рубрики: “Нове з забутого”, де наведено інформацію про видатних діячів України – Івана Пулюя та Йосипа Тимченка, та “Поетична сторінка”. У контексті оголошення чергового конкурсу на здобуття академічних нагород та на кращі наукові педагогічні видання у повному вигляді надруковано “Положення про нагороди АН ВШ України”. В заяві Президії Академії наук вищої школи України під назвою “Метастази брехні і фарисейства” гострій критиці піддається позиція й діяльність експрезидента Академії М.І. Дробнохода. Послідовно і на основі численних документів доводиться безпідставність та неправдивість поширюваної Дробноходом “інформації”.

У четвертому номері “Інформаційного вісника” можна ознайомитися зі “Зверненням до науковців, професорів, доцентів, викладачів, аспірантів та студентів ВНЗ України, усіх громадян України”, у зв’язку з виборами Президента України. Звернення, до речі, було надруковано у газеті “Літературна Україна” за 29 листопада 2004 р.

Серед офіційних матеріалів подається велика кількість листів, що стосується лобювання інтересів АН ВШ України, її статусу. Наводиться також Постанова Президії від 25 червня 2004 р. про контрзаходи стосовно антистатутної та протизаконної діяльності Дробнохода.

Назріле й злободенне питання про усталену десятиріччями ситуацію із захистом дисертацій порушує у своїй статті “Розберімося з ВАК’ом” Президент АН ВШ України акад. М.І. Дубина. Він задається питанням: допоки науковці витрачатимуть найпродуктивніший свій творчий вік на підготовку та захист дисертацій, на поневіряння з метою їхнього “проштовхування” нескінченими коридорами комісій, рад, різних відді-

лів, кафедр, інститутів і т. д.? ВАК давно вже потребує ґрунтового реформування і скорочення аби й надалі не гальмувати розвиток вітчизняної науки.

Президія друку такі академічні видання: “Науковий вісник. № 28” (19 березня 2004 р.), “Науковий вісник. Серія: економіка. № 2” (21 травня), “Наукові записки. Випуск № 6” (12 листопада) та “Академія наук вищої школи України. Довідник (адреси і телефони) 2004 р.” (17 грудня).

У 28-му номері “Наукового вісника” вміщено 18 різнопланових статей, з яких 14 належать академікам АН ВШ України. З них найбільше впадають в око статті, що належать перу акад. І. Винокура “Археологічні дослідження літописного Губина”, акад. Л. Оляндер “Діалог поетів: світоглядні мотиви у творчості Р.М. Рільке і Б. Пастернака (спроба інтерпретації)”, акад. Л. Краснової “Текст-переклад-перегуки. Ліна Костенко – Марина Цветаєва”, акад. М. Дубини “Не для розваг пишу за словом слово...”, акад. О. Зінченка “Деякі проблеми викладання рослинництва та кормовиробництва в аграрних вузах України”, акад. В. Найченка “Галузь технології зберігання і переробки садівництва в сучасних умовах виробництва”, акад. Ю. Дупленка “Бібліографічний інструментарій досліджень з історії медицини України”, акад. І. Даценко та акад. М. Гжегоцького у співавторстві з В. Федоренко та О. Мельниковим “Пріоритетні особливості у формуванні структури сучасного підручника для медичних навчальних закладів III- IV рівнів акредитації”, акад. Ю. Кузнецова та О. Шевченка “Прогресивний метод токарної обробки з використанням спеціального інструментального оснащення”, акад. О. Загорулька та Р. Процюка у співавторстві з Б. Івашковським, І. Знаківською, О. Донцовою.

У економічному “Науковому віснику” серед 12 статей – 3 належать академікам АН ВШ України, а інші – кандидатам та докторам економічних наук. У віснику акад. В. Марцин розкрив “Умови виникнення та показники оцінки факторів, що формують конкурентоспроможність підприємства”. Акад. Е. Зінь у співавторстві з А. Валюхом докладно розглянули “Механізм

розвитку регіональної інноваційної діяльності”. Акад. Т. Дудар і Р. Волошин ґрунтовно з графіками та таблицями підійшли до з’ясування “Проблем формування ринку зерна в Україні”.

До “Наукових записок” увійшли 17 кращих статей року. Серед них статті академіків П. Масляка (“Популяційний надлишок як геополітичний чинник ХХІ століття”), В. Лизанчука (“Феномен невмирущості нації”), К. Шульжука (“Проблеми мовознавчої освіти у вищій школі України”), М. Дубини (“Євген Коновалець – воїн, політик, борець за незалежну Україну”), В. Андрущенко та В. Лутая (“Філософія освіти в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку”), В. Андрейцева (“Механізм гарантування права власності на землю”), О. Алексеєвої (“Культура гречки *fagorum esculentum mill*”), А. Опальчука (“Критерії оцінки та стан надійності сільськогосподарської техніки в Україні”), І. Даценко (“Актуальність проблеми хронічної інтоксикації оксидом вуглецю”), І. Зозулі (“Пріонові захворювання людини”).

Під егідою АН ВШ України, Академічних домів та інших установ при АН ВШУ у 2004 р. вийшло чимало видань, серед яких журнал “Механіка та машинобудування”. Це збірник наукових та науково-практичних статей з питань механіки, машинобудування та сучасних технологій різноманітних галузей промисловості. Редагує його акад. Є.Є.Александров, як і вся редколегія – академіки АН ВШУ. Те саме можна сказати і про міжнародний науково-технічний журнал “Світлотехніка та електроенергетика”, головним редактором якого є акад. Говоров П.П. В журналі друкуються наукові праці, дослідження, пов’язані з розробкою нової сучасної техніки і новітніх технологій, направлених на енергозбереження й ресурсозбереження в енергетиці та електротехніці.

Питання наукових досягнень, інформатики, безпеки регіону в сучасних умовах висвітлені у Збірнику наукових праць Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля. Цей збірник вийшов також під егідою АН ВШ України.

ни, як і книги акад. С. Рудика “Курс лекцій з порівняльної анатомії”, акад. В. Лизанчука “Кайдани ще кують”, акад. Д. Горбатюка у співавторстві “Нація і мова”, серія праць акад. В. Удалова “Критика методу Декарта”, “Типи образів в літературі”, ““Вишневий сад” А.П. Чехова: конфлікт, сюжет, “підводна течія””; Чапленка Ф.А. “Ультразвук в аналітичній хімії”, “Сучасна аналітична хімія” (2004 р.); Божидарника В.В. “Елементи теорії пластичності та пружності”, “Методика розв’язування і збірник задач з теоретичної механіки (2003 р.); Бабюка І.А. «Алкогольная зависимость у подростков», Шахбазова В.Г. “Екологічна і біофізична генетика”; Ванханена В.В. “Учение о питании”; Алексеевої О.С. “Кафедра – основна ланка вищого навчального закладу” (2004 р.); «Гречиха зеленоцветная – настоящее и будущее»; Грінченка В.Ф. “Кристаллографія”; Зубка М.І. “Безпека банків”; І.Г.Ільницького “Туберкульоз позалегенової локалізації”; Юрія М.Ф. “Політологія. Соціологія. Історія України”; Мороза П.І. “Екологічні проблеми раціонального природокористування”; Шемавнєва В.І. “Овочівництво”; Михайлина І.Д. “Основи журналістики”, “Історія української журналістики”; Сербенської О.А. “Культура усного мовлення”, Ю.Ярмиша “Жанри сатиричної публіцистики”, П.Масляка “Економічна і соціальна географія світу”, “Географія України”; В.Марцина “Економічна торгівля”; А.Загнітка “Науково-практичні аспекти організації навчальної і методичної роботи в університеті”; К.Шульжука “Синтаксис української мови”, В.Кононенко “Концепти українського дискурсу”, М.Дубини “Юрій Липа – поет, публіцист, геополітик, громадський діяч та лікар”, В.Литвина “Загальна епізоотологія”; М.Мартиненка “Елементарна математика”, В.Некоса “Фізика геосфер”; М.Полякова “Ракета як об’єкт керування”; І.Цурпала “Механіка матеріалів і конструкцій”; І.Даценко “Профілактична медицина” та десятки інших.

В грудні вийшов із друку і такий вже звичний академікам щорічний “Звіт АН ВШ України. 2004 р.” В якому у відповідних розділах прозвітували за виконану роботу голови секцій

(суспільствознавчих, природничих та технічних наук), академіки-секретарі фахових Відділень, голови регіональних Відділень та Наукових центрів.

* *
*

Таким чином, Академія наук вищої школи України, незважаючи на несприятливі зовнішні і внутрішні умови, виконала величезний обсяг наукової і організаційної діяльності, що й дало їй підстави ставити питання про державний статус.

Зміст

I. Вступ.....	3
II. Основні результати наукових досліджень.....	24
1. Суспільствознавчі науки.....	24
Відділення історії, філософії та права.....	24
Відділення історії та методології освіти, науки і техніки.....	27
Відділення масової комунікації.....	35
Відділення українознавства.....	40
Відділення економіки.....	42
Відділення філології та мистецтвознавства.....	46
Відділення педагогіки і психології.....	57
2. Природничі науки.....	61
Відділення аграрне.....	61
Відділення біології.....	74
Відділення математики та інформатики.....	76
Відділення наук про Землю.....	81
Відділення хімії та хімічної технології.....	85
Відділення фізики, астрономії.....	89
Відділення медицини.....	95
3. Технічні науки	103
Відділення механіки і машинобудування	103

Відділення загальнотехнічне.....	107
Відділення енергетики та ресурсозбереження.....	111
Відділення матеріалознавства.....	117
Відділення будівництва і архітектури	121
Відділення морських наук і технологій	126
Відділення військових наук.....	129
4. Регіональні відділення	130
5. Наукові центри	156
6. Редакційно-видавнича діяльність.....	173

**Звіт про діяльність Академії
наук вищої школи України
за 2004 рік**

Відповідальний за випуск – акад. Рудик С.К.

Редактор – І.І. Дейнега

Коректор – М.Ю. Караванська

Комп'ютерний набір і верстка – К.І. Штукерт

Підписано до друку 18.12.2004. Формат 60x84/16.

Папір друк. №   Офс. друк. Умовн. друк. арк. 8,2.

Зам. №   . Обл.-вид. арк. 10,19.

Тираж – 300 прим.

ЗВІТ
про діяльність Академії
наук вищої школи України
в 2004 році

Київ – 2004

*Друкується за ухвалою
Президії Академії наук ви-
щої школи України
від 17 грудня 2004 р.*

(протокол № 9)

***Звіт про наукову діяльність Академії наук вищої школи
України. – К.: Експрес, 2004. – 180 с.***

***Відповідальний за випуск – перший віце-президент
АН ВШ України, акад. Рудик С.К.***

Розділи Звіту підготували академіки-секретарі фахових та регіональних (обласних) Відділень.

Наукову редакційну роботу здійснили віце-президенти Академії: суспільствознавчі науки – акад. Масляк П.О., природничі науки – акад. Зозуля І.С., технічні науки – акад. Кузнєцов Ю.М.

Розділи “Регіональні (обласні) відділення” та “Наукові центри” відредагували віце-президент С.К.Рудик та Головний вчений секретар акад. Литвин В.П.

Вступ і розділ “Редакційно-видавнича діяльність” підготував акад. Дубина М.І.

Над підготовкою Звіту до друку працював апарат Президії Академії.

ISBN 966 – 8005 – 00 – 7

© АН ВШ України

Річні загальні збори в цьому, 2004 році, відбуваються в напружений час, коли, власне, вирішується доля України і її народу. Бути йому вільним, а Україні демократичною, суверенною державою, рівною серед інших європейських країн, чи провінцією північно-східного сусіда і нести, як і несла понад 300 років страшну колоніальну кормигу. Віримо, що правда переможе. Під таким гаслом жила останнім часом Україна, діяла також і Академія наук в цьому році.

За рік відбулися певні зміни. Вони викликані передусім антистатутною діяльністю колишнього президента, виключеного з рядів Академії. Під впливом його агітації ряд падких на сенсації членів Академії ввійшли до оголошеної ним секти, яка не маючи підстав, претендує на загальну назву, що згідно з Законом України «Про об'єднання громадян» (див. Ст.) не витримує жодної критики. Замість них в цьому році подано 67 заяв кандидатів у академіки, дві заяви кандидатів у почесні зарубіжні академіки, одна – Героя України Миколи Янковського – в національні почесні академіки.

Нині до складу Академії (згідно поданих анкет, заявок, сплачених річних внесків) входить **325 членів**. У минулому році ми звітувалися за **376**. Відтік членів Академії обумовлений байдужістю окремих членів до її життя, до проблем, які вона переживає, до перешкод, що заважають її розвитку і набуттю всеукраїнського авторитету. Що з того, що, наприклад, в медичному відділенні значилось 57 членів, коли такі «академіки», як: Бобров, Віничук, Волянський, Гнатейко, Коваленко, Кривченя, Мороз, Синяченко, Сміян, Чекман, і ще ряд інших жодного разу після отримання диплому не взяли участі ні в зборах відділення, Загальних зборах Академії, не звітувалися за вико-

нану роботу, не підтримували Академію ні матеріально, ні морально?

Ряд членів академії аби уникнути всілякої роботи і тим більше звітності за неї, матеріальної підтримки заявили свою солідарність з «дешевою» сектою Дробнохода, який провів шабаш 17 квітня ц.р. скориставшись безмовною присутністю купки таких прийняв на ньому зміни до Статуту, що не виправдані ні юридично, ні морально. Так вчинило ряд представників досить штучно заявленого в Академії Відділення металургії, відділень фізико-математичного і біологічного профілю, намагаючись цим дезорганізувати, внески розкол в Академію. Не вдалося. На місце купки відступників, до Академії прийшли високі науковим і моральним рівнем вчені – і вирівняли, а той збагатили її ушкоджені демагогією ряди.

За своїм персональним складом АН ВШ України не конкурує з жодною нині існуючих установ такого плану. Візьмемо для прикладу хоч би відділення медицини. Серед академіків-медиків 6 ректорів ВМНЗ України 3-4 рівнів акредитації, один з них Герой України, 2 директори НДІ, 18 проректорів, 2 декани факультетів, 4 академіки АМН України, 8 член-кореспондентів АМН України, 2 член-кореспонденти АПН України, 12 – академіки інших академій наук (Національного прогресу, Української академії наук, техніки і кібернетики, Нью-Йоркської академії та ін.). Так, акад. Т.П.Никула і П.С.Мошчич є дійсними членами Нью-йоркської академії, акад. Ю.Вороненко є членом академії медичних наук Польщі та Міжнародної академії ім. А.Швейцера. 20 Заслужених діячів науки і техніки України. 2 Заслужених працівники вищої школи України, 11 лауреатів Державної премії, 9 лауреатів іноземних премій та нагород, 13 лауреатів Державних нагород і відзнак Президента України, 22 лауреатів академічних нагород АН ВШУ, з них 5 – Святого Володимира і 17 Ярослава Мудрого.

56 академіків відділення є членами спеціалізованих вчених рад по захисту докторських та кандидатських дисертацій. 6 академіків є членами ВАК України.

Таке можна сказати і про інші фахові відділення Академії. Щорічно члени її отримують 60% усіх Державних нагород. Так, у звітному році за значні наукові здобутки удостоєні науковці АН ВШУ 20 державних нагород різного рівня. Наприклад, акад. Т.Никула одержав золоту медаль і сертифікат міжнародного вченого 2004 р., почесне звання – «Людина 2004 року» (США), акад. Акад. В.Туманов нагороджений орденом «Знак Пошани», акад. І.Зозуля – Почесною грамотою Київського міського Голови, а також орденом Святого Рівноапостольного князя Володимира 3-го ступеня та нагородою Святого Володимира АН ВШ України; акад. Р.Процюк одержав знак «Відмінник освіти України». Почесну грамоту МОЗ України та подяку Київського міського Голови.

Акад. В.Коляденко – Почесну грамоту МОЗ України, акад. Н.Корбозерова удостоєна Почесної грамоти МОН, акад. В.Паращук став «Заслуженим працівником освіти України», акад. А.Циганенко отримав орден «За заслуги» I ст. Та «Почесну грамоту Верховної Ради», акад. Дубина М.І. обраний почесним професором Уманського агроуніверситету, акад. В.Болшаков отримав лицарський орден «Святий князь Володимир» IV ст. і т.д.

Успіхи вчених вищих навчальних закладів України – наукової бази АН ВШ України – і в кількості закінчених науководослідних робіт (84), виданої чи підготовленої до друку наукової продукції: вийшло в світ 96 монографій, 84 підручники, 123 навчальних посібників. Ряд з них посіли друге місце на конкурсі, організованому Президією, зокрема монографії «Ілюстрована історія Прикарпаття», «Хронічна ниркова недостатність» та «Соціокультурний світ України», авторами яких є Володимир Грабовецький, Тарас Никула та Михайло Юрій; підручники «Теоретична граматики української мови», «Бджільництво», авторами яких є Анатолій Загнітко та Віктор Поліщук; навчальні посібники «Основа композиції», «курс лекцій з порівняльної анатомії», «Основи психології», що їх написали Всеволод Михайленко, Станіслав Рудик, Олена Лазуренко.

Дійсні члени Академії результати своїх дослідницьких пошуків опублікували і в 1743 наукових статтях та рекомендаціях. Кращі з цих результатів отримали державну гарантію оригінальності – зафіксовані 94 патентами та свідоцтвами на винаходи.

Серед таких авторів слід назвати академіків С.Рудика, І.Ібатулліна, Р.Кравціва, І.Астреліна, О.Лобойка, Б.Зименковського, В.Сиромятнікова, О.Біляєву, В.Большакова, А.Циганенка, В.Баранова та багатьох інших.

У 2004 році відділення Академії провели 289 наукових конференцій, симпозіумів, круглих столів, нарад, з них 93 – Міжнародні. Найбільш популярними з них були: «Прикладна лінгвістика в умовах глобалізації університетської освіти», «Актуальні проблеми викладання соціально-гуманітарних дисциплін у медичних навчальних закладах України», «Кантівські читання», «Філософія освіти в контексті Болонського процесу», «Журналістика 2004 у світлі підготовки журналістських кадрів», «Українська журналістика в контексті доби», «Теоретичні і практичні аспекти культури мови», «Прикладна лінгвістика в умовах глобалізації університетської освіти», «Україна-Польща: історія, сучасність, перспективи», «Християнство і література», «Традиції Харківської лінгвістичної школи», Міжнародні конгреси з продуктивності тварин. З історії медицини, «Заходи, шляхи та спроби поліпшення якості продукції рослинництва», «Сільське господарство: наука і практика», «Поліпшення спеціального призначення», «Фізичні та технічні проблеми світлотехніки та електроенергетики», «Поновлена енергетика», «Силова електроніка та енергоактивність та ін. До речі, цікавий факт. Щорічно проводиться в Рівненському університеті водного господарства при активній участі акад. Е.Зіня наукова конференція «Проблеми управління регіональним економічним та соціальним розвитком» та ін.

В поточному році довелося внести корективи в структуру Академії – об'єднати чи вирізнити окремі фахові Відділення,

зокрема відділення матеріалознавства, інформатики та математики, біології.

Як і раніше, в секціях Академії працює понад 2.500 докторів, близько 11.5 тис. кандидатів наук. Вони входять до чотирьох великих наукових центрів – Південного, Східного, Західного і Південно-східного. Якщо перший і другий відповідають своєю роботою всім параметрам, визначених Президією, то Західний, очолюваний акад. О.Г.Влохом впродовж року переглядав і, ясно, деформував «Положення про наукові центри», прийняте ще при Стрісі В.І. Щодо Південно-Західного, то його вчений секретар Дронь М.М. взагалі забув свої функціональні обов'язки.

Президія Академії наук здійснює керівництво через регіональні відділення. Їх 25 – Київське, Харківське, Львівське, Дніпропетровське, Полтавське, Ужгородське, Чернівецьке, Чернігівське, Черкаське, Херсонське, Донецьке. Луганське, Кримське, Запорізьке, Волинське, рівненське, Тернопільське, Вінницьке, Одеське, Миколаївське, Сумське, Уманське та ін.

Життям Академії в звітному році керувала Президія. До складу якої входило 38 членів. На жаль, такі члени, як акад. Влох О.Г. та Філіпенко А.С., в час роботи Президії знаходили важливіші справи. Не регулярно відвідували засідання Президії В.К.Позур та М.М. Новіков.

За звітний період відбулося 11 засідань Президії, так 20 лютого відбулося на засіданні Президії затверджено план зауважень і пропозицій, висловлених на Загальних зборах АН ВШ України, затвердження плану роботи Президії та плани наукових відділень на 2004 р., затверджено кошторис на 2004 р., розглянуто питання про роботу сектора із зв'язків з громадськістю і ЗМІ.

Були затверджені чергові “Інформаційний” та “Науковий” вісники.

На засіданні проаналізовано підготовку та проведення Загальних зборів АН ВШУ, що відбулися 31 січня 2004 р., затверджено план реалізації Ухвали Загальних зборів та план ро-

боти Президії на 2004 р., призначено керівника Сектору нагород та конкурсів. Обрано на цю посаду Щуліпенка І.М.

В інформації голови сектора по зв'язках з громадськістю та ЗМІ В.Ф.Баранівського йшлося про план роботи на 2004 р., про те, що відбулася перша в цьому році на національному радіо передача про діяльність АН ВШУ, про рішення та Ухвалу проведених 31 січня 2004 р. Загальних зборів Академії.

Академік Ярмиш Ю.Ф. проінформував членів Президії про те, що в пресі з'являються антисемітські публікації за підписом Дробнохода М.І. як президента АН ВШ України. Вирішено було звернутися до редакції цих періодичних видань з опротестуванням такої інформації, оскільки виступати від імені Академії з подібними заявами Дробноход М.І. не має ніякого права.

По-перше, у 2002 р. він не був обраний президентом АН ВШУ і повинен підписувати подібні заяви як приватна особа.

По-друге, він не має права втягувати таку шановану наукову організацію, виступаючи нібито її "лідером", в міжетнічні протистояння. АН ВШУ об'єднує науковців різної етнічної приналежності. Національні, конфесійні чинники ніколи не були визначальними в діяльності Академії, оскільки всі академіки АН ВШУ працюють на благо України, на подальший розвиток української освіти та науки.

Засідання 19 березня було урочистим, присвяченим 190-річчю від дня народження Т.Шевченка. На ньому з цікавими науковими дослідженнями виступили академіки Дубина М.І., Попов М.В., Мощич П.О., а також студенти інституту філології КНУ ім. Т.Шевченка. Вони виступили з декламаціями творів Т. Шевченка та проспівали ряд пісень.

23 квітня відбулося засідання Президії АН ВШ України. Основними питаннями порядку денного були: науково-організаційна-робота Відділення фізики, астрономії та матеріалознавства; про роботу Західного наукового центру та Львівського регіонального Відділення; про перспективи зв'язків АН

ВШ України з іншими академіями та ВНЗ зарубіжних країн; перспективи розвитку АН ВШ України; результати парламентських слухань щодо розвитку вищої школи та ін.

На жаль, доповідачі з питань роботи Відділення фізики, астрономії та матеріалознавства (акад. Вакуленко О.В.) та роботи Західного наукового центру й Львівського регіонального Відділення (акад. Влох О.Г.) не надали Президії відповідних матеріалів та й взагалі проігнорували засідання.

Доповідали віце-президенти, які ознайомилися з незадовільною роботою Відділень на місцях. Президія прийняла відповідні організаційні рішення щодо подальшої роботи цих Відділень.

З питань міжнародних зв'язків АН ВШ України виступив акад. Сиромятников В.Г.

Розглядаючи питання перспектив розвитку АН ВШ України члени Президії дійшли висновку, що одними з найважливіших питань сьогодення залишається: підвищення авторитету Академії, отримання державного статусу та проблема відповідного матеріального забезпечення її. В АН ВШ України сконцентрований сильний інтелектуальний потенціал, який може це робити. Були визначені основні напрями цієї роботи.

28-29 травня відбулось виїзне засідання Президії Академії наук вищої школи України у Харкові – на базі Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, Харківського національного технічного університету (ХПТ), Харківського державного медичного університету, Харківської державної академії міського господарства, Української інженерно-педагогічної Академії, Харківського гуманітарного університету та ін.

В роботі виїзного засідання взяло участь понад 30 представників ВНЗ Харкова та керівників наукових і регіонального відділень Академії наук вищої школи України.

З доповіддю про сучасний стан та перспективи розвитку АН ВШ України виступив президент Академії – акад. Дубина М.І.

У своїй доповіді він охарактеризував здобутки дійсних членів Академії за минулий рік, розкритикував Комітет з науки і освіти Верховної Ради України за те, що він, зациклившись на тому, що “наука” робиться лише в установах НАН’у, не обізнаний з реальним станом наукової діяльності у ВНЗ України. Президент навів ряд фактів, які свідчать про значні наукові здобутки вузів країни. Поряд з цим звернув увагу на “односторонні” зв’язки Академії з МОН України, яке чомусь (?) сторониться участі учених вузів, що складають АН ВШ України, в науково-організаційній діяльності Міністерства.

У доповіді накреслено ряд конкретних заходів щодо поліпшення роботи Академії

В обговоренні доповіді взяли участь ряд членів Харківського регіонального Відділення. Так, акад. Артюх С.Ф. підкреслив оригінальне обличчя АН ВШ України, яка не конкурує з жодною державною академією і без якої не може обійтися держава, бо у ВНЗ сконцентрована величезна наукова сила, з якою навряд чи може змагатися будь-яка з нині діючих державних академій. Він розповів про підготовку наукових кадрів у Інженерно-педагогічній академії, якою керував не один десяток років. Звернув увагу на недопустимість розбрату, що його культивує уже 1,5 року Дробноход, засудив його брудні, неінтелігентні випадки проти законнообраного керівництва Академією. Нинішньому керівництву Академією не слід зважати на наклепи таких люців, а керуватись у своїй діяльності загальноакадемічними інтересами.

Акад. Братута Е.Г. звернув увагу на необхідність створення нової концепції діяльності Академії, на її господарсько-економічну віддачу. Він критикував нинішнє керівництво Президією за те, що давно не поклало край розкольницькій діяльності “групи Дробнохода”.

Акад. Міхільов О.Д. поділився своїми спостереженнями з проведення Загальних зборів Академії, які відбулися 31 січня 2004 р. Зібралось тоді близько 200 академіків і рішення, прийняті на зборах, треба неухильно виконувати, незважаючи на те,

що Дробноход і його група вносять дезорганізацію, агітують за невизнання сучасного законного керівництва тощо.

Треба виконувати статутні настанови, а до переобрання чи поновлення сучасного керівництва повернутися у 2005 році. Оце і є демократія, а не диктатура, до якої закликає Дробноход.

Акад. Кривонос М.В., проректор медичного університету, звернув увагу на дійове і ефективне керівництво роботою всіх відділень з боку Президії АН ВШ України. Він сказав про те, що проведені в грудні 2002 р. збори були демократичними, велелюбними, що тільки сліпий чи недобрый чоловік може говорити про них негативно. І число присутніх було достатнє, і вибори керівництва були законними. Тому побрехеньки Дробнохода солідними людьми не повинні братися до уваги. Хай буде це на його совісті.

Миколі Івановичу Дубині треба працювати і, як він вміє, ефективно керувати нашою Академією.

Акад. Зарицький П.В. говорячи про проведене Дробноходом “зібрання” в квітні 2004 р., відмовився назвати кількість його учасників. Про технологію голосування, а голосували один за трьох, чотирьох і навіть... за 26 неприбулих на збори академіків, також промовчав.

Виступили на засіданні члени Президії – академіки Щупленко І.М., Процьок Р.Г., Опальчук А.В.

Акад. Болотських О.С. порушив питання про те, що Дробноход не може називатися інтелігентом. Пише він, що має заслуги в організації освіти. Але насправді, які заслуги? Чи є в нього якісь наукові праці? За що отримав він академічну Нагороду – знає хіба що сам Бог. Як хлопчик веде себе, хоча йому вже під сімдесят. Виступив проти Академії і скиглив, щоб Академія поновила його в президентах. Цього ніколи не буде.

А обрана Президія працює, керує відділеннями, здійснює свою відповідальну роботу. І ми підтримуємо її.

Керівник Харківським регіональним відділенням акад. Говоров П.П. підсумував висловлене на засіданні. І на вимогу

зібраних сформулював ухвалу, яку прийнято одногосно. Акад. П.Зарицький відмовився голосувати.

На засіданні прийнято ухвалу:

1. Підтримати діяльність обраної 21 грудня 2002 р. Президії АН ВШ України і її президента Дубини М.І.

2. Грунтовніше інформувати про науково-організаційну діяльність Академії всі вузи та науковців ВНЗ України.

3. Зобов'язати Президію провести виїзні засідання по всіх регіональних відділеннях АН ВШ України.

Президія оголосила конкурси на здобуття Нагороди Святого Володимира і Ярослава Мудрого у 2004 році та на кращі наукові видання – монографію, підручник, навчальний посібник.

Основними питаннями порядку денного засідань Президії 25 червня були: звіт про виконання плану реалізації ухвали та пропозицій, висловлених на Загальних зборах АН ВШ України; про створення при Відділенні енергетики та ресурсозбереження АН ВШ України Національного Світлотехнічного комітету; звіти академіків-секретарів про діяльність Відділень за півріччя; результати виїзного засідання Президії до Харкова.

Доброю традицією проведення засідань Президії стало проголошення на них доповідей нашими академіками. На засіданні 25 червня виступив Іван Муковський з темою “Друга світова війна в інтерпретації істориків”. У своїй доповіді він підкреслив, що 22 червня кожного року нагадує нам про початок збройного конфлікту двох тоталітарних систем, учасниками якого стали й українці. Наслідок – втрачено 13 млн. чоловік, військові втрати за підрахунками доповідача, який займається цією проблемою вже понад 7 років, становлять 6 млн. 34 тис. 768 чол.

При обговоренні доповіді розгорнулася дискусія з назви війни: чи була вона Вітчизняна чи Світова. Доповідач підкреслив, що одні називають ті глобальні події Другою світовою війною, інші – Вітчизняною. Для учасників кривавих 1941-1945 років вона, безумовно, Вітчизняна. Такою вона є для всіх, хто

пережив її на окупованій території чи в тилу. Разом з тим вона є і Другою світовою, оскільки брало участь в ній 61 держава, бойові дії велися на території 40 країн світу. Вважається, що загинувших близько 60 млн. людей. Кожен десятий – українець. Таку сумну статистику навів Іван Муковський. Ця ж статистика свідчить, що в Україні війна залишила 5 млн. вдів. Мільйони були вигнані в рабство до нацистів, мільйонами обчислювалися сироти та потерпілі на окупованій території. Така гірка правда минулої війни.

Зі звітом про виконання плану реалізації ухвали та пропозицій, висловлених на Загальних зборах АН ВШ України, виступив Головний учений секретар Литвин В.П. У виступі дав аналіз роботи по наданню АН ВШ України статусу державної. Це і письмові звернення Президії АН ВШУ до Адміністрації Президента, Прем'єр-міністра, Верховної Ради, до керівників політичних партій. Це – особисті зустрічі членів Президії АН ВШУ С.Табачникова, М.Дубини, С.Рудика, В.Шакуна з представниками Адміністрації Президента, Кабінету Міністрів, Міністерства освіти та народними депутатами. Це – виступи керівництва Академії по телебаченню, радіо та в пресі.

Плідно працювала Президія у плані утвердження української мови як державної та висвітлення досягнень академіків вищої школи у науковій та освітянській роботі. Литвин В.П. відзначив активну позицію у вирішенні цих питань акад. Ярмиша Ю.Ф., який зміцнив сектор по зв'язках з громадськістю, спрямував його роботу на висвітлення всебічної діяльності АН ВШ України.

Розроблено єдиний загальноакадемічний план проведення наукових конференцій та семінарів АН ВШУ. Основою його стали плани фахових та регіональних Відділень.

Проблематичними залишаються стосунки Академії з Міністерством освіти і науки. Це також прозвучало у виступі В.П. Литвина. Декілька разів зроблено спробу зустрічі керівництва АН ВШ України з міністром освіти і науки Кременем В.Г. Але ж до сих пір зв'язки Академії і Міністерства обмежуються

лише листуванням та безрезультатними обговореннями деяких питань з першими заступниками міністра – Журавським В.С. та Гуржієм А.М. Хоч Президія давно вже підготувала пакет документів з пропозиціями спільної співпраці і бере активну участь в нарадах та семінарах, що проводяться по лінії Міністерства.

На засіданні 14 вересня розглянуто питання про перебіг подій в діяльності Академії. Головний учений секретар Литвин В.П. проінформував присутніх про брудну діяльність Дробнохода, який “протягнув” з допомогою працівників Департаменту легалізації Мінюсту (Кравченко Н.Л.) “зміни” до статуту і заявив, що його підтримує міністерство.

Насправді зроблено чергову спробу грубої підтасовки і фальсифікації. Проведене збіговисько в стінах Лінгвістичного університету – не що інше, як цинічна брутальна авантюра, чергова і невдала спроба завадити діяльності справжньої Академії наук вищої школи. Спроба незаконна і брудна. То були не “збори академіків”, як іменує їх Дробноход, а якийсь “шабаш купки змовників”, розкольницької секти: обласні відділення делегатів-бо не обирали. І це вони підтвердили (відповідні документи надіслали). Не делегували на нього своїх представників і наукові чи науково-педагогічні установи. І якщо хтось, дивлячись у залу, представлену ректором Г.І. Артемчуком, якого так непривабливо свого часу поносив Дробноход, бачив там аж 249 (а згодом 258!) делегатів, то він або захворів на той час курячою сліпотою, або ж не має совісті взагалі.

Змінювати Статут мають право лише Загальні збори, а не купка інфікованих бацилою отаманства безвідповідальних, залюблених у себе осіб, яких до того ж викинула зі свого середовища матірня Академія. На одних зборах приймають зміни і лише згодом з врахуванням змін проводять чергові збори. Так мусило бути. Але для Дробнохода і К^о – це не закон. Замість демагогічних кличів, які про ніщо конкретне не говорять, замість оббріхування чесних людей. – сказав В.П. Литвин, – зібрані 17 квітня зробили б краще для загальної справи, якби за-

судили безпринципові мотиви відколення групи змовників, яка силоміць єдиному організму Академії протиставила сектантство і продовжує оправдувати своє святотатство, розпалювати бунт проти законного керівництва, проти усталеного порядку і життя Академії. Та, незважаючи на викид шаленого бруду і пропаганди хаосу, намагання збурити статутну дисципліну членів Академії, групка змовників, які себе прирекли на зневагу і ганьбу, не в змозі завадити поступу Академії, її організованій і плідній діяльності.

На засіданні прийнято постанову про остаточний склад академіків по Відділеннях (нині їх 325) та підготовку до Загальних зборів Академії, що відбудуться у грудні цього року.

14 вересня Президія АН ВШ України привітала Зозулю І.С. зі славним ювілеєм. Доповідь про творчий шлях Ювіляра зробив президент М.І. Дубина. Привітали І.С. Зозулю академіки Табачников С.І., Процюк Р.І., Біляєва О.О., Рудик С.К., Майборода В.К. та ін. На засіданні вручено І.С. Зозулі нагородний знак Міністерства освіти і науки “Відмінник освіти України”, Почесну Грамоту Київського Голови Омельченка О.О., Орден Пресвятого рівноапостольного князя Володимира (III ступеня) від Святійшого Філарета та Нагороду Святого Володимира АН ВШ України.

Група академіків, очолюваних президентом і першим віце-президентом, відвідала м. Рівне. Провела збори академіків і вчених області. Відвідала місцеві вищі навчальні заклади, взяла участь в роботі вченої ради Рівненського національного університету водного господарства та природокористування, заслухала інформацію про діяльність Рівненського регіонального відділення та вручила диплом про обрання д.т.н., проф. Кравця С.В. академіком.

У “Літературній Україні” за 23 вересня опубліковано “Звернення Президії АН ВШ України до науковців, докторів, професорів, доцентів, викладачів, аспірантів та студентів вищих

навчальних закладів України, всіх громадян України” в зв’язку з виборами нового Президента України.

Делегація АН ВШ України взяла участь у святкуванні 160-річчя Уманського державного аграрного університету. Святкування пройшло організовано, при великій кількості вчених з різних вузів, держустанов України.

Відвідували члени Президії Чернігівське, Житомирське обласні відділення.

Щодо роботи керівного складу Президії, то належно виконували свої обов’язки більшість його членів. Так, перший віце-президент представляв Академію на підсумковій колегії МОН в Одесі, Києві, на нараді фахівців державного департаменту ветеринарної медицини в Україні, виїжджав для ознайомлення з роботою регіональних відділень та центрів до: Одеси, Дніпропетровська, Житомира, Рівного, Умані, Сімферополя та Львова, зробив 15 доповідей на конгресах, симпозіумах, конференціях. З них три в далекому зарубіжжі (США, Франція, Італія).

Віце-президент І.С.Зозуля займався організаційно-методичною роботою в Президії Академії, брав участь у складанні планів роботи, проведенні засідань Президії, в підготовці матеріалів до засідань, у обговоренні питань, що виносились на засідання та в підготовці рішень, у підготовці випуску «Вісника АН ВШ України», в одному із номерів був головним редактором.

Брав участь у засіданнях народних судів по захисту прав АН ВШУ, а також у проведенні засідань медичного відділення. В розробці порядку денного, рішень, в організації і проведенні науково-практичних конференцій, а також сам постійно виступав з доповідями. Він організатор виступів членів Президії по радіо тощо.

Віце-президент П.О.Масляк – постійний редактор розділу «Суспільствознавчі науки» Звіту Академії, організатор наукових колективів гуманітарного циклу наук.

Позитивно проявив себе Ю.М.Кузнецов як віце-президент секції технічних наук, значну участь у долі Академії, в підготовці документів, взяв В.І.Шакун.

Недостатньо проявили себе В.К.Майборода, який мав завданням керувати діяльністю обласних відділень та В.Г.Сиромятников, який мав забезпечувати зовнішні зв'язки Академії.

Президія Академії наук у звітному році організувала виїзні засідання: до міст – Рівне, Житомира та Умані, на урочистості з приводу 160-річчя Уманського аграрного університету.

Досить ефективно працювали Сектори з різних напрямів діяльності Академії. Йдеться передусім про Сектор зв'язків зі ЗМІ і громадськістю (акад. Ярмиш Ю.Ф. та Баранівський В.Ф.) та Сектор нагород і проведення конкурсів (акад. Шуліпенко І.М., Майборода В.К. та Процюк О.Г.). Чого не скажеш про Сектор зведеного планування та контроль-ревізійний сектори.

У поточному році **Сектор зв'язків з громадськістю** (керівник – акад. Баранівський В.Ф. та акад. Ярмиш Ю.Ф.) спрямував свою діяльність на висвітлення у ЗМІ досягнень та перспектив АН ВШУ, пропаганду передового досвіду Академії в сфері наукової та викладацької роботи.

Налагоджувались та підтримувались зв'язки як з центральними, так і з регіональними засобами телебачення, радіомовлення та пресою. Успішною роботою Сектору стало можливим завдяки підтримці та активній участі членів Президії Академії та більшості членів Академії. Велику роботу по налагодженню зв'язків з науковою та освітянською громадськістю виконували більшість академіків. Так ще на звітні збори АН ВШУ в січні 2004 р. були запрошені представники газети "Освіта", "Літературна Україна", "Молодь України". Президент Академії М.І.Дубина не одноразово публікував статті з проблем діяльності Академії в газеті "Літературна Україна", "Правда України", "Голос просвіти", "Освіта" та ін.

Сектор налагодив тісні зв'язки з Першим національним каналом українського радіо, який дав кілька розширених інфо-

рмаційних повідомлень про діяльність Академії, зокрема, про щорічні збори, про діяльність Президії Академії, про заходи в Академії, присвячені 190-річниці з Дня народження Тараса Григоровича Шевченка.

Канал “Культура” українського радіо надавав слово Першому віце-президентові Академії С.К.Рудику про стан освіти в Україні та перспективи її приєднання до Болонської угоди.

Зусиллями членів Сектору налагоджено зв'язок з Національним телебаченням України. Так, підписано лист до президента НТК України П.О.Савенка щодо виступів вчених Академії з питанням реформування вищої школи України, досягнутих успіхів відділень і центрів Академії на Першому і Другому каналах телебачення. В травні 2004 р. з досвідом роботи зі студентами Інституту ветеринарної медицини виступив академік С.К.Рудик.

Протягом року регіональними відділеннями Академії було здійснено низку телепередач про досягнення Академії по місцевому телебаченню.

Значу роль у пропаганді наукових досягнень Академії відігравали “Інформаційний вісник”.

Окремої розмови заслуговує діяльність **Сектора з зарубіжних зв'язків Академії.**

Академіки АН ВШУ в своїй професійній діяльності користуються досить розвинутими зарубіжними зв'язками. Це і публікації в зарубіжних виданнях, і участь у міжнародних наукових конференціях, і виконання спільних наукових проектів. Зростання їх особистого міжнародного престижу сприяє і зростанню міжнародного престижу Академії. Так у звітному році відбувалася Польсько-Українська наукова конференція “Полімери спеціального призначення”, що проходила в м. Радомі (Польща) 15-18 червня 2004 р. Її організаторами були три академіки АН ВШУ (хімічне Відділення, М.В.Бурмістр, В.Г.Сиромятніков, Томаш Прот). Воно проходило при сприянні Амбасади України і у вітальних промовах було відмічено роль АН ВШУ у розвитку міжнародної співпраці.

Значну роль у поглибленні міжнародних зв'язків Академії можуть відігравати її зарубіжні члени. Саме через них можливе становлення контактів з аналогічними науковими організаціями інших країн, пошуки фінансової підтримки тощо. На жаль, відділення майже втратили зворотні зв'язки зі своїми зарубіжними академіками.

Непростим є питання про встановлення контактів з іншими спорідненими академіями та науковими організаціями за кордоном. Що стосується західних країн, то там співпраця здійснюється головним чином між галузевими організаціями. Приклад – “Українське хімічне товариство” = “The American Chemical Society” = Deutsche Chemische Gesellschaft і т.д. Але при ретельному пошуку і з допомогою зарубіжних академіків такі організації все ж таки можна знайти. В Польщі крім НАН (дуже схожою з нашою НАНУ) є Польська Федерація науково-технічних товариств (NOT), куди входять представники різних галузей знань (як і в нашу Академію). За посередництвом нашого академіка від Польщі Томаша Прота вдалося встановити контакт з регіональним відділенням NOT. Пропозиція про встановлення постійних контактів і розвиток відносин між нашими організаціями викликало великий інтерес. На наступний рік можна планувати (після відповідних переговорів) обмін офіційними делегаціями керівництва NOT і АН ВШУ, що буде безумовно корисним. Першим кроком має бути обмін інформацією про діяльність NOT і АН ВШУ. Для цього треба розробити коротку довідку англійською мовою. Треба також подбати про необхідні зовнішні атрибути таких організацій, як наша Академія, а саме WEBSITE і e-mail адресу. Без цього неможливе спілкування з закордонними організаціями.

Ще один аспект поширення інформації про нашу Академію за кордоном пов'язаний з інформуванням про академіків АН ВШУ у міжнародні біографічні центри в США і Англії (Кембридж) з метою включення їх у відповідні довідники та представлення до міжнародних наукових нагород. У нас цього

поки що не ведеться. Віце-президент В.Г.Сиромятніков чомусь такі речі не враховував в своїй діяльності.

Урізноманітнілась за звітний період науково-організаційна діяльність фахових відділень Академії. Їхні члени беруть безпосередню участь у плануванні науки, експертизі науково-дослідних робіт, ведуть фахові семінари, організовують наукові конференції, симпозіуми, очолюють редколегії видань, активно працюють у комісіях і експертних радах Міносвіти та ВАК'у України. Стосується це передовсім відділень аграрного, матеріалознавства, загальнотехнічного, медичного, філології та мистецтвознавства, енергетики та ресурсозбереження, механіки та машинобудування, українознавства, історії науки, освіти й техніки, хімії та хімічної технології.

Значно поліпшили роботу в цьому році відділення економіки заст. академіка-секретаря Е.А.Зінь), загальнотехнічне (академік-секретар – акад. І.А.Цурпал), медичне (академік-секретар – акад. Р.Г.Процюк), енергетики та ресурсозбереження (академік-секретар – акад. П.П.Говоров), механіки та машинобудування (академік-секретар – акад. Є.Є.Александров). А от відділення наук про Землю, (акад.-секретар Г.Т.Продайвода), біології (акад.-секретар В.К.Позур, будівництва і архітектури (акад.-секретар Є.В. Горохов), фізики та астрономії (акад.-секретар Вакуленко О.В.) та ін. помітно збавили темпи роботи. А керівники відділення металургії та інформатики, запустивши будь-яку науково-організаційну роботу, долучилися ще й до ревізії ухвали Загальних зборів 2002 р. та до розкольницької діяльності, яку цілий звітний рік не соромився вести колишній “президент” і колишній член Академії М.Дробноход.

Потребує значного поліпшення діяльність Відділення масової комунікації. Ряд членів цього Відділення не сказали жодного слова у пресі про Академію та й взагалі ніколи навіть не відвідали президіального офісу. Очевидно, керівництву Відділення треба чітко спланувати роботу і, щонайперше, обов'язково виконувати заплановане, залучивши до цього якнайбільше членів секції – докторів та кандидатів наук відповід-

них факультетів ВНЗ країни та журналістів-практиків. Якби це здійснилося, то належною інформацією Академія була б повністю забезпечена. Люди б бачили її вчених; ознайомилися б з її успіхами, планами тощо. А не секрет, що саме вузівські науковці отримують найбільше нагород за свою наукову діяльність.

Не можна не сказати про значну роботу бюро Відділення історії науки, освіти і техніки (академік-секретар – О.Я. Пилипчук).

Заслуговує на увагу діяльність укрупнених наукових центрів, які об'єднують наукові сили ВНЗ певних регіонів. Досить успішно у звітному році працював Південний науковий центр, очолений акад. В.П. Малаховим. Центр, як відомо, обіймає науковців Одеси, Миколаєва і Херсона. За звітній період провів значну науково-організаційну роботу.

Стишив діяльність Західний науковий центр. Займається він більше дискусіями про права і обов'язки, а про Східний – годі й говорити. Його керівництво чомусь не знаходить часу для проведення науково-організаційної роботи в одному з найбільших вузівських центрів – м. Дніпропетровську.

Змістовною і результативною була діяльність Дніпропетровського центру з філології, яку очолює акад. Д.Х. Баранник.

Успішно працював у звітному році Волинський академічний дім (голова Надзірної ради – к.ф.н., доц. Зубович В.С.). Разом з Волинським університетом провів три наукові конференції, ряд презентацій нових книг, продовжував видання збірників “Проблеми славистики”, “Філологічні студії”, організував ювілейні урочистості, низку зустрічей із вченими, художні виставки тощо.

Шкода, що приклад Волинського академічного дому не наслідують у інших регіонах, зокрема в крупних містах України – Харкові, Дніпропетровську, Донецьку, Чернівцях, Ужгороді та ін.

І в звітному році Президія АН ВШ України намагалася виконувати ухвалу минулорічних Загальних зборів про надання

Академії статусу державної і, до речі, домоглась певних результатів: опубліковано на сторінках “Урядового кур’єру” за 13 травня 2004 року, «Правди України», статтю “Сподіваємось на державність”, «Академія-золушка» должна стать государственной» за 3 червня 2004 р., «Молодої України» за 18 жовтня, «Науковці дякують»; «Звернення до науковців» («Літературна Україна» за 27 жовтня). Цю статтю опубліковано в “Інформаційному віснику”, як і звернення до керівників Уряду України. Листи надіслано Президенту, членам Уряду України (і міністру освіти і науки України в т.ч.), керівникам політичних партій. В Адміністрації Президента вивчалось питання про надання Академії статусу державної. На жаль, міністр освіти і науки України утримався від відповіді, а віце-президент АПН п. Мадзігон, якому доручив він дати відповідь, висловив думку, що ще, мовляв, “не настав такий час”. Таку ж банальну відповідь продублював і начальник департаменту МОН п. Свіженко (і заступник міністра з науки – п. Гуржій). Питання про державність Академії порушувалось і на парламентських слуханнях. Та треба ще докласти чимало зусиль, щоб скресла крига і ми досягли поставленої мети.

МОН (хоч і підписав Угоду про співробітництво!) якимось обходить АН ВШ України. Не треба йому ні послуг Академії в плануванні, звітності, не залучає членів Академії до роботи в експертних радах, акредитаційних комісіях, у редколегіях періодичних видань, не кажемо вже – в колегії міністерства тощо.

У зв’язку з блокуванням п. Дробноходом через його підвладні органи банківського рахунку АН ВШ України не використовувався в звітному році фонд підтримки діяльності заслужених і молодих учених ВНЗ України, не своєчасно здійснювалися операції з друкування академічних видань, не своєчасно виплачувалась зарплатня членам апарату Президії. І далі лишається не виконаним питання про прийняття колективними членами Академії усіх державних і недержавних ВНЗ України. А окремі ті, що вже давно прийняті, на жаль, не виконують своїх обов’язків: з 68 вузів тільки 9 надіслали річні внески, а бю-

джет діяльності Академії, як відомо, складають саме членські внески – індивідуальні і колективні.

Основні результати наукових досліджень

СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧІ НАУКИ

(керівник секції – віце-президент
акад. **Масляк П.О.**)

Відділення історії, філософії та права

(академік-секретар Попов М.В.)

До складу Відділення входять 12 академіків, які представляють понад 2,5 тисяч науковців-фахівців суспільствознавців вищих навчальних закладів та наукових установ України. За поточний рік відбулися певні зміни кадрового складу Відділення, викликані різними обставинами. Академіки В.В. Грабовецький та А.Г. Слюсаренко переведені у почесні академіки. Академіки Б.М. Гончар і В.І. Сергійчук припинили своє членство в академії. Але переважна більшість академіків Відділення, його наукове, організаційне і морально-етичне ядро залишилося вірним статуту АН ВШУ і продовжило протягом звітнього року свою наполегливу науково-педагогічну роботу в складі академії.

Як і в минулі роки, наукова робота академіків Відділення була спрямована на дослідження найактуальніших проблем розвитку теоретичного потенціалу суспільствознавства, розв'язання важливих практичних проблем наукового забезпечення державних інституцій, системи вищої освіти, додання складних, суперечливих колізій суспільної свідомості, поро-

джених сучасним станом розвитку нашої держави. За даними звітів академіків протягом 2004 року підготовлено до видання та опубліковано наукової (довідкової, монографічної, публіцистичної та навчальної) літератури понад 215 друкованих аркушів. Серед них варто виокремити наступні:

Акад. В.П. Горбатенко став упорядником 6 тому „Юридичної енциклопедії” та „Політологічного енциклопедичного словника”. Останній вперше видано в Україні і він став важливим кроком у наукових узагальненнях у галузі політології з врахуванням світового досвіду.

Акад. В.В. Грабовецький видав 3 том „Ілюстрованої історії Прикарпаття. Тисячолітній літопис Гуцульщини”. Це перше ґрунтовне історичне дослідження регіональної історії України. Воно стало добрим підмурком наступних наукових досліджень.

Акад. І.Ф. Надольний, П.Ю. Саух, О.В. Дзера, В.С. Щербина протягом звітного періоду видали фундаментальні підручники для вищих навчальних закладів з філософії та права. Підручник „Цивільне право” одержав схвальну оцінку науково-педагогічної громадськості.

У звітному році акад. Юрій М.Ф. досліджував проблеми соціальної філософії, психології та історії, соціально-економічні та політичні проблеми України та Росії поч. ХХ ст.

Видав підручники “Соціологія”, “Політологія”, “Історія України” та монографію “Соціокультурний світ України”.

Акад. Ляхоцький В.П. видав ряд навчальних посібників, в яких розкрив проблеми виховання і навчання студентів, зміст і методику вивчення гуманітарних і соціально-економічних дисциплін. Він – головний редактор науково-практичного щорічника “Гуманітарний сименаріум”.

Проблеми філософії і освіти та вищої школи України, духовності сучасного суспільства та особистості, демократизації суспільства та Збройні сили України досліджував акад. Баранівський В.Ф.

Переважна більшість академіків Відділення протягом року вела наполегливу роботу по підготовці науково-педагогічних

кадрів найвищої кваліфікації за основними напрямками суспільствознавства. За 2004 рік під їх керівництвом захищена 1 докторська і 13 кандидатських дисертацій.

Важливим напрямком науково-громадської роботи академіків стала їх активна участь у проведенні наукових та практичних конференцій, особливо міжнародного рівня. За рік проведено понад 30 конференцій та 10 семінарів і симпозіумів, серед яких 15 міжнародних. Слід відзначити проведення за науково-організаційної підтримки академіків Відділення і спільно з Інститутом філософії НАНУ „Кантівських читань”, присвячених 200-річчю з дня смерті І. Канта, а також спільну з АПН конференцію на тему „Філософія освіти в контексті Болонського процесу”.

Діяльність академіків Відділення протягом 2004 року охоплювала фактично всі основні напрямки теоретичних пошуків та практичних досліджень усіх розділів суспільствознавчого знання, перш за все його перспективних напрямків.

Відділення вносить пропозицію започаткувати видання наукового щорічника із актуальних суспільствознавчих проблем.

**Відділення
історії та методології освіти, науки і техніки**

(академік-секретар О.Я. Пилипчук)

Протягом звітнього 2004 року у Відділенні активно працювало 13 академіків, два з яких (В.О.Добровольський та В.Я.Уманський) є почесними членами Академії. Разом з керівниками філій та іншими членами Відділення почесні академіки брали участь у щоквартальних засіданнях, присвячених обговоренню актуальних наукових та науково-організаційних проблем.

Протягом 2004 року під егідою академіків Відділення було здійснено такі заходи;

1. Організація і проведення наукових конференцій:
  - а) ІХ конференція молодих істориків освіти, науки і техніки (Київ, 23 квітня);
  - б) ІІ конференція молодих учених і спеціалістів „Історія освіти, науки та техніки в Україні” (Київ, 27-28 травня);
  - в) Щорічна підсумкова науково-практична конференція медичного факультету Сумського державного університету (Суми, 22-23 квітня)
  - г) ІІІ Всеукраїнська науково-практична конференція „Український технічний музей: історія, досвід, перспективи” (Київ, 20-21 травня);
  - д) Науково-практична конференція „І.М. Сеченов та Одеська школа фізіологів” (Одеса, 13-14 вересня);
  - е) Міжнародна науково-краєзнавча конференція „Житомир в історії Волині і України” (Житомир, 21 вересня);
  - ж) ХХ Міжнародний симпозіум з наукознавства, історії науки і техніки „Академічна наука: минуле, сучасне і майбутнє” (Київ, 10-13 жовтня)
  - з) ІІІ Всеукраїнська наукова конференція „Актуальні питання історії техніки” (Київ, 21-22 жовтня)

2. Участь у вітчизняних та зарубіжних наукових форумах:

а) Конференція „Медична професура Російської імперії у ХУІІІ – першій половині ХІХ століття” (Росія, Москва, 12 березня);

б) ХУ Всеросійська конференція „Інтелігенція Росії та Заходу в ХХ-ХХІ ст.: пошук, вибір та реалізація шляхів суспільного розвитку” (Росія, м. Єкатеринбург, 28-30 травня);

в) Х конгрес Світової федерації українських лікарських товариств (Чернівці, 26-28 серпня);

г) Х міжнародна конференція з історії медицини (Білорусь, Мінськ, 23-24 вересня)

г) Всеукраїнська конференція „Наукова спадщина Михайла Максимовича (до 200-річчя з дня народження вченого)” (Переяслав-Хмельницький, 14-15 жовтня)

3. Проведення постійно діючих заходів:

а) Щомісячні історико-наукові засідання Одеської філії (Одеса, Будинок вчених);

б) Науковий семінар з історії математики і механіки (Київ, Інститут математики НАН України);

в) Міжвузівський науковий семінар з історії і філософії науки і техніки (Дніпропетровський національний університет);

г) Наукові читання з питань історії аграрної науки (Київ, Центральна наукова бібліотека Академії аграрних наук України)

4. Видавнича діяльність.

Періодичні видання

а) Щоквартальник „Українська наука на межі тисячоліть” (№№ 12-15)

б) Вісник Дніпропетровського національного університету: серія „Історія і філософія” (вип. 11);

в) Збірник наукових праць державного політехнічного музею „Дослідження з історії техніки” (№№ 3-4);

г) Збірник Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині „Велика Волинь” №26);

г) Історичні записки: збірник наукових праць Східно-українського національного університету ім. В. Даля (№1)

Видання наукових збірників:

а) Науковий збірник праць з історії науки і техніки АН ВШУ (Київ);

б) Матеріали 3-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції „Український технічний музей: історія, досвід, перспективи” (Київ);

в) Матеріали другої конференції молодих учених і спеціалістів „Історія освіти, науки і техніки в Україні” (Київ);

г) Матеріали науково-практичної конференції „І.М.Сеченов та одеська школа фізіологів” (Одеса);

г) Видные ученые Одессы – вып. 12-13

Монографії

а) Тартуский университет и Украина – Киев, 211 с.

б) Вергунов В.А., Коваленко С.Д. Петр Васильевич Будрин – М: Наука, 188 с.

в) Оноприенко В.А., Оноприенко М.В. Александр Сергеевич Поваренных – М: Наука, 330 с.

г) Васильев К.Г., Лапушенко О.В., Гоженко А.И. Чума и пограничные карантинны – Одесса: Фотосинтетика, 196 с.

г) Товажнянский Л.Л., Александров Е.Е., Бесов Л.М., Александрова И.Е. Танкоград: История. Люди. События – Харьков: НТУ „ХПИ”, 236

Навчальні підручники та посібники

а) Даценко І.І., Габович Р.Д. Профілактична медицина: загальна гігієна з основами екології – Київ: Здоров’я, 788 с.

б) Дещинський Л.С. З історії української і зарубіжної культури – Львів, 385 с.

в) Дещинський Л.Є. З історії України та її державності – Львів, 420 с.

г) Рудик С.К. Історія аграрної освіти та науки в Україні – Київ

г) Рудик С.Г. Курс лекцій з історії вітчизняної медицини Київ

д) Пилипчук О.Я. Основи екології – Київ, 100 с.

Біобібліографічні покажчики

а) Володимир Олександрович Портников (1873 – 1947): Біобібліографія вчених України – Київ, 57 с.

б) Видные ученые Одессы, вып. 14., библиографический указатель литературы. К 70-летию академика В.Р. Файтельберга-Бланка – Одесса, 95 с.

в) Пашковская Н.М., Грамма Р.М. Георгий Иосифович Потапенко – профессор Одесского университета: Библиографический дайджест – Одесса-Харьков, – 63 с.

5. Підготовка кадрів вищої кваліфікації з історії науки і техніки

В 2004 році під керівництвом академіків Відділення захищено 5 дисертацій на звання кандидата історичних наук зі спеціальності 07. 00. 07 – історія науки і техніки: З.А. Шквира (Київ) „Історія плуга в Україні в ХІХ на початку ХХ століття”; О.Ф. Глоба (Переяслав-Хмельницький) „Харківський сільськогосподарський науково-освітній центр з селекції і насінництва: становлення та діяльність (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.); М.Т. Вихватенко (Луганськ) „Історія зародження та розвитку систем землеробства в Україні (кінець ХІІІ – початок ХХ століття); В.М. Димитрук (Чернівці) „Формування та функціонування мережі залізниць Буковини австро-угорського періоду: 1866-1918”; Ю.В. Дятлов (Чернігів) „Діяльність Миколи Пильчикова в контексті розвитку фізичних досліджень (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)”. Крім того, відбулося 2 захисти з історії окремих дисциплін у відповідності з новим рішенням ВАКу Украї-

ни, а саме: звання кандидати географічних наук зі спеціальності 11.00.13 – історія географії отримав О.І. Чернюх (Чернівці), тема дисертаційного дослідження „Становлення конструктивно-географічних досліджень раціонального природокористування в Україні у першій половині ХХ ст.”, а також науковий ступінь кандидата біологічних наук отримав зі спеціальності 03.00.23 – історія біології Г.О. Чернишенко (Харків), яким захищена дисертація на тему „ Харківський національний університет як центр зародження та розвитку біохімічної науки в Україні”.

В цілому в розвитку вітчизняної історії науки за звітний період відбулися позитивні як кількісні, так і якісні зміни. Якщо до цього часу професійними представниками цього наукового напрямку виступали лише співробітники Центру Доброва НАНУ, а для інших істориків науки ця діяльність не була основною, то нині в Україні утвердилося вже кілька подібних професійних осередків:

1) при Національному технічному університеті „Харківський політехнічний інститут” відкрито кафедру історії науки і техніки;

2) при державній науковій сільськогосподарській бібліотеці УААН працює Центр історії аграрної науки;

3) Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля (Луганськ) заснував спільну з центром Доброва НАНУ лабораторію з історії науки і техніки;

4) при Київському університеті економіки та технологій залізничного транспорту відкрилися курси для аспірантів з історії науки і техніки

Акад. Пилипчук О.Я. протягом звітного року виступив на чотирьох вітчизняних і одній міжнародній конференції. За цей період крім уже згаданого підручника ним видано два практикуму для студентів: „Основи екології” – Київ, 40 с. та „Транспортна екологія” – Київ, 50 с. Був відповідальним редактором періодичних наукових видань „Історія української науки на межі тисячоліть” та „Науковий збірник Київського університе-

ту економіки та технологія транспорту”, членом редколегії журналів „Наука і наукознавство”, „Нариси з історії природознавства і техніки”. Протягом року працював у двох спеціалізованих радах з захисту дисертацій зі спеціальності 07.00.07 – історія науки і техніки. Під його керівництвом була захищена кандидатська дисертація з цієї спеціальності. В 2004 р. обраний академіком Української академії безпеки життєдіяльності.

Акад. Савчук В.С. брав участь у роботі 3 вітчизняних та 3 міжнародних конференцій. Виконував обов’язки заступника головного редактора фахового часопису „Вісник Дніпропетровського університету. Історія і філософія науки і техніки”. Член редколегії журналів „Наука та наукознавство”, „Нариси з історії природознавства і техніки”. „Дослідження з історії техніки”, „Історія української науки на межі тисячоліть”, наукового щорічника „Історія і культура Придніпров’я. Невідомі та маловідомі сторінки”. Голова Дніпропетровської філії Відділення. У січні 2004 року нагороджений відзнакою Ярослава Мудрого АН ВШУ. Є членом спеціалізованої ради зі спеціальності 07.00.07 – історія науки і техніки. Співавтор колективної монографії „Дніпропетровський національний гірничий університет”

Акад. Дупленко Ю.К. виступав на 4 вітчизняних та 2 зарубіжних конференціях. Є членом редколегії часописів „Наука та наукознавство”, „Нариси з історії природознавства і техніки”, „Історія української науки на межі тисячоліть”. Член спеціалізованої ради з захисту дисертацій зі спеціальності 07.00.07 – історія науки і техніки. Підготував до захисту докторанта з історії медицини. За його редакцією вийшов біобібліографічний словник „Медицина в Україні. Медична біографістика, вип. 2. – Друга половина XIX ст. Видав наукову програму з філософських проблем екології. Обраний членом президії Міжнародної конфедерації істориків медицини та правління наукового товариства істориків медицини України.

Акад. Даценко І.І. виступала на одній вітчизняній та одній зарубіжній конференції. Співавтор програми „Загальна гігієна та екологія людини” для студентів медичних навчальних закла-

дів України III-IV рівнів. Головний редактор журналу „Лікарський збірник” НТШ. Голова лікарської комісії Наукового товариства ім. Шевченка. Член спеціалізованої вченої ради з захисту дисертацій Д 35.600.03 Львівського національного медичного університету ім. Д. Галицького. Протягом звітнього року вела наукову роботу за темою „Еколого-гігієнічна оцінка негативного впливу хімічних чинників малої інтенсивності на здоров'я населення Львівської області”.

Акад. Табачніков С.І. протягом року взяв участь у 8 вітчизняних та 3 міжнародних наукових форумах. Опублікував монографію „Криминальная сексология” (Донецьк-Київ, 2004, 224 с., у співавторстві) та навчальний посібник „Нормативно-правові документи з питань надання психіатричної допомоги”. Голова спеціалізованої вченої ради Д 26.620.01 за спеціальностями 14.01.16 – психіатрія та 14.01.17 – наркологія. Під його керівництвом у 2004 році захистилося 2 кандидати наук. За звітний період нагороджений медалями „За співпрацю з внутрішніми військами МВС України” та „За сприяння органам внутрішніх справ України”, „За вклад в развитие фармакологии”.

Акад. Дещинський Л.С. протягом року брав участь у 5 всеукраїнських та 4 зарубіжних конференціях, організував і провів дві міжнародні конференції з виданням збірок матеріалів. Опублікував монографію „Міжнародні відносини в Україні в ХХ ст.” (Львів, 328 с.). Окрім двох уже згаданих у звіті підручників видав також 6 навчально-методичних посібників та навчальну програму „Діловодство та інформаційна діяльність” (Дещинський Л.С., Комова М.В. Львів, 220 с.) Голова спеціалізованої вченої ради К 35.052.15 – військова історія (20.02.22). Підготував до захисту 2 докторів та 5 кандидатів наук.

Акад. Стефурак В.П. брав участь у роботі 4 вітчизняних і 2 зарубіжних конференцій. Член редакційної ради „Мікробіологічного журналу”. Член центральної ради Товариства мікробіологів України, голова його обласного відділення. Член президії МАН. Входить до складу секції „Ґрунтознавство” Наукової ради НАН України. Член спеціалізованої вченої ради Д 76.051.05

при Чернівецькому університеті. У звітному році отримав грамоту обласної держадміністрації за високий професіоналізм та вагомий внесок у розвиток науки та освіти на Прикарпатті.

Акад. Руда С.П. протягом року виступила на 2 всеукраїнських і 5 міжнародних конференціях. Виконувала обов'язки відповідального секретаря періодичної наукової збірки „Історія української науки на межі тисячоліть”, входила до складу редколегії часописів „Нариси з історії природознавства і техніки”, „Дослідження з історії техніки”, „Бюлетень Центральної наукової сільськогосподарської бібліотеки УВВН”. Член двох спеціалізованих вчених рад зі спеціальності 07.00.07 – історія науки і техніки. Нагороджена грамотою Президії Академії наук вищої школи України.

Почесний акад. Добровольський В.О. брав участь у роботі 7 вітчизняних та 5 зарубіжних наукових конференцій Є членом редколегії журналів „Нариси з історії природознавства і техніки”, „Історія української науки на межі тисячоліть”, „Дослідження з історії техніки”. Член спеціалізованої вченої ради Центру досліджень науково-технічного потенціалу і історії науки НАН України Д 26.189.01 зі спеціальності 07.00.07 – історія науки і техніки.

У роботі Відділення активну участь брав академік аграрного Відділення АН ВШУ С.К. Рудик. Розвиваючи новий для нашої країни напрямок – історія ветеринарної науки, виступав з доповідями на 10 всеукраїнських і міжнародних наукових і науково-практичних конференціях і конгресах, видав 2 навчальних посібники та монографію. Член спеціалізованої вченої ради зі спеціальності 07.00.07 – історія науки і техніки.

Відділення масової комунікації

(академік-секретар Різун В.В.)

Протягом 2004 року Відділення масової комунікації АН ВШУ на чолі з академіком-секретарем проф. В.В. Різун, заступником академіка-секретаря проф. Б.І. Черняковим та вченим секретарем проф. Ю.Ф. Яришем здійснювало систематичну організаційну, наукову та науково-методичну роботу по згуртуванню вчених найвищої кваліфікації ВНЗ України в галузі підготовки кадрів журналістів та підвищення кваліфікації працівників засобів масової комунікації.

Відділення масової комунікації протягом звітнього року об'єднувало вчених і викладачів найвищої наукової і педагогічної кваліфікації країни, які працюють в університетах Києва, Львова, Харкова, Дніпропетровська, Одеси, Ужгорода, Луганська. Вони працювали також і над створенням наукових рекомендацій для органів законодавчої влади щодо культурної політики і розвитку журналістських наук, прогнозування етнокультурних процесів.

Академіки Відділення за звітний період вели активну просвітницьку роботу, ділилися своїми роздумами з наукових проблем засобів масової комунікації, моніторингу діяльності газет, журналів, радіо і телебачення на Першому національному радіоканалі. Зокрема систематичні передачі готували і вели академіки В.В. Різун, В.Ф. Іванов, доц. О.В. Чекмишев.

Значною подією в діяльності Відділення стало відзначення у вересні 2004 року 50-річчя факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка. Академіки Відділення масової комунікації взяли активну участь у підготовці і проведенні урочистостей у тому числі і науково-педагогічних заходів. Протягом року зросли обсяги науково-дослідницької роботи у презентованому науковому напрямку. Так, в Інституті журналістики Київського національного уні-

верситету імені Тараса Шевченка, де значний час працює спеціалізована рада з захисту кандидатських і докторських дисертацій в галузі філологічних наук за звітний період додалася спеціалізована рада з захисту кандидатських і докторських дисертацій в галузі політичних наук. На факультеті журналістики Львівського національного університету за активної участі академіків Відділення створено спеціалізовану раду з захисту кандидатських дисертацій в галузі філології.

Академіки АН ВШУ В.В. Різун, Б.І. Черняков, О.Д. Понмарів, О.А. Сербенська, В.Ф. Іванов, І.Л. Михайлин, В.В. Лизанчук взяли активну участь у роботі цілого ряду всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій, зокрема „Журналістика 2004 у світлі підготовки журналістських кадрів” (Київ, травень 2004 року), „Перспективи розвитку молодіжної журналістики в контексті євроінтеграційних процесів (Київ, травень 2004 року), „Українська журналістика в контексті доби” (Львів, вересень 2004 року), „Теоретичні і практичні аспекти культури мови” (Київ, жовтень 2004 року).

Академіки Відділення були серед засновників, членів редколегії і активних дописувачів щорічного наукового журналу „Українське журналістознавство”, щорічних інформаційних бюлетенів „Актуальні питання масової комунікації”, „Стиль і текст”, „Образ.” Протягом року продовжувалася співпраця членів Відділення з „Вісником КНУ, серія журналістика”. Вони також опікувалися альманахом студентської літературної та наукової творчості „Святий Володимир”.

Академіки, члени Відділення масової комунікації, викладачі Інституту журналістики протягом звітної періоду відзначили ювілейні дати вчених, які зробили вагомий внесок у розвиток журналістознавчих дисциплін, виховання багатьох поколінь кваліфікованих журналістських кадрів. Видано „Матеріали третіх наукових читань”, присвячених 85-річчю від дня народження проф. Д.М. Прилюка та проф. О.К. Бабишкіна. Надруковано науковий збірник, присвячений 70-річчю від дня народження проф. А.З. Москаленка.

Академік-секретар Відділення масової комунікації проф. В.В. Різун протягом року здійснював дослідження за темою „Проблеми і перспективи розвитку журналістської освіти в Україні початку XXI століття”. Ним опубліковано концептуальні статті „Журналістська освіта й наука в Київському університеті” в збірнику наукових праць „Київський національний університет у XXI столітті”, „Метод спостереження в інтерпретації професора Д.М. Прилюка” в Матеріалах третіх наукових читань, „Поняття мас у зарубіжній і вітчизняній науці” у Наукових записках, том 5, факультет соціології і психології, інститут журналістики. „Про стан нашої науки та вимоги до написання дисертацій” в Наукових записках інституту журналістики, т. 10. Академік В.В. Різун також опублікував численні статті в періодичній пресі. Він проводив передачі в електронних засобах масової інформації.

Член наукової секції при Відділенні масової комунікації доц. О.В. Чекмишева видала статтю, яка мала значний розголос „Українська журналістика на межі тисячоліть: наука та практична взаємодія з владою, мас-медіа у протидії маніпулятивним технологіям. Вона була опублікована у збірнику наукових праць „Київський національний університет у XXI столітті”.

Акад. Михайлин І.Д., зав. кафедри журналістики Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за звітний період випустив нове, доповнене видання підручника „Основи журналістики”, монографію „Історія української журналістики. Книга перша “від журналістики в Україні до української журналістики”, ряд статей, серед яких „Українська журналістика: обсяг понять” та ін.

Акад. Пономарів О.Д. протягом року вже традиційно зробив вагомий внесок в галузі стилістики української мови, новогрецької мови тощо, який отримав визнання спеціалістів як в Україні, так і за її межами. За цей період видано „Новогрецько-український словник (у співавторстві), опубліковано статті „Грецькі омоніми в драматичних творах Лесі Українки, „Внесок до скарбниці Шевченкознавства”, „Українська ідея і украї-

нська мова”. Академік О.Д. Пономарів взяв участь у роботі багатьох мовознавчих конференцій, у тому числі у всеукраїнській науково-практичній конференції „Українська національна ідея: минуле, сучасне, майбутнє (Одеса, жовтень 2004 року).

Акад. Іванов В.Ф. – завідувач кафедри організації масової інформаційної діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка. За звітний період його наукова творчість продовжувалася в галузі соціології масової комунікації, телебачення спецоперацій. При цьому викристалізувалося нове спрямування, а саме висвітлення проблеми в публікаціях освітньої діяльності журналістів як освітнього феномена. Продовжуючи активно працювати в АН ВШУ, проф. В.Ф. Іванов виконував обов’язки президента академії української преси, головного редактора альманаху „Етноси України”, був членом громадсько-політичної Ради при Голові Верховної Ради України.

Акад. Лизанчук В.В. завідувач кафедри радіомовлення і телебачення (Львівський національний університет імені Івана Франка) за звітний період надрукував ґрунтовну монографію обсягом близько 1000 сторінок „Кайдани ще кують: факти, документи, коментарі про російщення в Україні”. В його активі також десять нових статей, надрукованих в журналах „Дзвін”, „Пам’ять століть”, у газеті „Літературна Україна” („Націоналізм і глобалізм”), доповіді на наукових конференціях, виступи на радіо і телебаченні.

Акад. Сербенська О.А. протягом року працювала професором Львівського національного університету імені Івана Франка. У 2004 році вона опублікувала в Києві навчальний посібник „Культура усного мовлення”, „Словник-довідник з культури української мови”, 8 статей з різних проблем вивчення української мови. Академік О.А.Сербенська виступила з доповідями на чотирьох наукових конференціях.

Акад. Черняков Б.І. , член Співки журналістів України, член Співки фотохудожників України, працюючи професором, обґрунтував за звітний період наявність феномену зображальної журналістики. Розробив і забезпечив методично викладання

комплексу навчальних дисциплін з цього виду журналістики. Академік Б.І.Черняков є автором понад 270 наукових та науково-методичних публікацій, в тому числі близько 90 окремих видань. Впродовж року він спрямовував основні зусилля на інформаційне забезпечення журналістичнознавчих досліджень у галузі зарубіжної журналістики (опубліковано ретроспективний бібліографічний посібник „Засоби масової інформації зарубіжних країн”, джерелознавства історії вітчизняної молодіжної преси), покажчик „Періодичні видання учнівської і студентської молоді України XIX – початку XX: джерела дослідження), лекційних курсів із зображальної журналістики (14 брошур з матеріалами та текстами лекцій). Академік Б.І. Черняков започаткував серію видань по своєму рідному краю – „Кролевець і Кролевеччина”, всебічно досліджуючи історію життя і творчості свого видатного земляка, поета і перекладача Миколи Лукаша.

Учений секретар Відділення масової комунікації почесний акад. Ю.Ф. Ярмац у 2004 році видав навчальний посібник „Жанри сатиричної публіцистики”, статті „Неопалима купина мудрості – до 170-річчя Київського університету („Дніпро”, №7-8) „Дмитро Прилюк, перші кроки науковця”, „Від журналістських стіннівок до Інтернету” та ін.

Чимало теоретичних і практичних проблем лежать в основі змісту журналістської освіти початку XXI століття. Академіки, члени Відділення масової комунікації продовжують творчо працювати в галузі журналістичнознавства, теорії видавничої справи та редагування, масової комунікації, друкованих та електронних засобів масової комунікації.

Відділення українознавства

(академік-секретар Горбул О.Д.)

Протягом звітнього періоду робота академіків Відділення була спрямована на дослідження актуальних проблем українознавства. До складу відділення входили академіки різних науково-педагогічної спеціалізації: історики, географи, мовники, аграрії, журналісти тощо. Їх об'єднувала яскраво виражена українознавча складова їх науково-педагогічної і громадської діяльності. Швидкі темпи трансформації українського суспільства, суперечливі і неоднозначні процеси і явища в ньому примушувала членів Відділення постійно бути актуальними в свої дослідженнях. Характерною особливістю діяльності академік Відділення українознавства є їхня активна громадсько-політична позиція, яка знайшла свій прояв у великій кількості не лише суто наукових чи навчальних публікацій, а наявності значного масиву публіцистики. Кількість журналів, газет, інформаційних бюлетенів, в яких публікувалися члени Відділення, лише за назвами, але не за кількістю, за рік перевищила 20.

Практично всі академіки-українознавці впродовж року мали по декілька аспірантів, які за їхньої науково-методичної підтримки готували до захисту кандидатські дисертації. Крім того, вони виступали науковими консультантами у підготовці 3 докторських дисертацій. Було також направлено до спеціалізованих рад понад 10 відгуків на автореферати кандидатських і докторських дисертацій. Академіки Відділення виступали офіційними опонентами на захистах дисертацій як в Україні, так і за її межами. Були підготовлені також рецензії на різні видання, які були опубліковані в журналах і газетах.

Активну участь члени Відділення брали і в роботі різних вітчизняних і міжнародних наукових і науково-практичних форумів. З їх участю проведено понад 10 конференцій, семінарів, круглих столів і симпозіумів. Учені Відділення виступали пе-

ред учителями, працівниками обласних телерадіокомітетів, представниками громадських організацій тощо. Особливо слід відзначити широкомасштабні наукові зібрання міжнародного рівня в яких брали науково-організаційну участь академіки Відділення, зокрема конференція присвячена 170-річчю Київського національного університету імені Тараса Шевченка і черговий з'їзд Географічного товариства України.

Акад. Масляк П.О. протягом року видав підручники для середньої загальноосвітньої школи „Економічна і соціальна географія світу” та „Економічна і соціальна географія України”. Крім того, ним виданий підручник для 8-9 класів середньої загальноосвітньої школи „География Украины”, обсягом 30 друкованих аркушів. Понад 50 друкованих аркушів має його навчальний посібник для старшокласників і абітурієнтів „Географія”, виданий у співавторстві. За звітний період ним опубліковано також понад 15 статей в різних наукових збірниках, журналах і газетах.

Основні зусилля акад. Калакури Я.С. були спрямовані на реалізацію комплексної науково-дослідної теми “Спеціальні галузі та дисципліни історичної науки”, зокрема її підрозділу “Українська історична думка: від княжих часів до сьогодення”. У контексті цієї теми опублікував навчальний посібник, рекомендований Міністерством освіти і науки для історичних спеціальностей вузів України: (Українська історіографія. Курс лекцій. – К.: Генеза, 2004. – 495 с., а також 9 статей і 2 рецензії).

Здійснював наукове керівництво докторантом та аспірантами.

Брав участь у науково-методологічній конференції “Методика викладання гуманітарних дисциплін у контексті Болонського процесу” (Дніпропетровськ, червень 2004 р.) і виступив з доповіддю “Документалізм викладання історичних дисциплін в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка”, та в роботі Круглого стола “Михайло Максимович і українська історична думка” (листопад 2004, Інститут історії України НАН України).

Відділення економіки

(академік-секретар Філіпенко А.С.)

Впродовж звітнього року у світовій і українській економіці відбувалися динамічні зрушення. Суттєво поглиблювався міжнародний територіальний поділ праці, поширювалися глобалізаційні процеси, що охоплюють економіку, політику, екологію та інші сфери людської діяльності. Науково-технічний прогрес швидкими темпами модернізував технологію виробництва, впливав на структурні зміни в галузях національних господарських комплексів, на товарну продукцію як внутрішнього ринку нашої країни, так і міжнародної торгівлі. Активізувалася міжнародна економічна інтеграція. Всі ці проблеми та багато інших були в полі зору академіків Відділення економіки АН ВШУ. Крім науково-дослідницької роботи дійсні і почесні члени Відділення брали активну участь у педагогічному процесі, готуючи не лише кадри економістів для національного господарського комплексу України, але й науково-педагогічні кадри найвищої кваліфікації (кандидатів і докторів наук). Було також багато виступів на всеукраїнських і міжнародних наукових і науково-практичних форумах. Деякі з них, а також публікації академіків Відділення в періодичній пресі, виступи на радіо і телебаченні отримали значний резонанс в регіонах і країні в цілому.

Відділенням виконувалась наукова робота, спрямована на дослідження актуальних проблем економічного та соціального розвитку України окремих регіонів, займалося розробкою конкретних рекомендацій щодо подолання кризових явищ, стабілізації виробництва, покращення умов життя та праці людей.

Акад. Е.А. Зінь здійснював керівництво бюджетною науковою темою “Регіональна економіка та управління”. Виконано дослідження стану та перспективи розвитку виробничої та соціальної сфер, особливості їх розвитку в регіонах України з врахуванням трансформації економічних відносин у суспільстві;

обґрунтовані напрями вдосконалення системи і методів регіонального управління та місцевого самоврядування; визначена сутність, стан та напрями розвитку транспортно-територіальної системи з участю різних видів транспорту.

Результати дослідження використані для підготовки статей, виступів на конференціях, для формування курсів лекцій дисциплін та розробки методичного матеріалу.

Організовував проведення в травні 2004 р. на базі Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне) при активній участі Академії наук вищої школи України та інших установ Всеукраїнської наукової конференції “Проблеми управління регіональним економічним і соціальним розвитком”, метою якої є узагальнення результатів наукових досліджень вищих навчальних закладів України в галузі управління регіональним економічним і соціальним розвитком, використання пропозицій вчених для обґрунтування заходів, спрямованих на виявлення резервів регіонального розвитку, покращення життя людей. В конференції взяли участь представники вищих навчальних закладів освіти та наукових установ з 24 міст України, 55 навчальних закладів освіти Києва, Вінниці, Дніпропетровська, Донецька, Житомира, Жовтих вод, Запоріжжя, Кіровограда, Краматорська, Червоноармійськ, Луганська, Луцька, Львова, Макіївки, Маріуполя, Миколаєва, Одеси.

Акад. Т.Г.Дудар протягом 2004 року здійснював керівництво бюджетною науковою темою „Реформування економічних відносин і системи управління в аграрних формуваннях ринкової орієнтації”. За звітний період брав участь у роботі 11 всеукраїнських і міжнародних наукових конференцій, конгресів і наукових зборів. Підготував і видав 9 наукових праць, зокрема підручник „Економіка природокористування”. Безпосередньо керував підготовкою і виданням двох методичних вказівок для магістрів. Будучи членом спеціалізованої вченої ради з захисту докторських дисертацій виступив офіційним опонентом по одній кандидатській і одній докторській дисертаціях. Керував на-

уковою роботою 5 аспірантів, пошукувачів і 8 магістрів з менеджменту і правового забезпечення агропромислового виробництва. Підготував відзиви на автореферати 9 кандидатських і 4 докторських дисертацій. Протягом звітнього року захистив кандидатську дисертацію аспірант, робота якого виконана під його керівництвом. Член редколегії 4 наукових видань.

Акад. В.С. Марцин у звітному році наукову діяльність спрямовував на комплексне вивчення потреб і споживання, регулювання діяльності підприємств, формування елементів ринкової інфраструктури, трансформації процесів розвитку конкурентоспроможності. Результати цих та інших досліджень протягом року знайшли своє відображення у підручнику „Економіка торгівлі”. К.: Знання. – 398 с., двох колективних монографіях „Економічна свобода в Україні: держава, фірма, особа (суть, проблема, перспективи)” та „Економічні системи”. Крім того, видано 4 статті в основних економічних часописах країни. Впродовж 2004 року працював завідувачем кафедри фінансів Львівського банківського інституту національного банку України. Член докторської спеціалізованої Вченої ради. Консультант Департаменту реформування вищої освіти в Україні МОНУ.

Акад. І.В.Лазня у звітному році досліджував теми “Закономірності і особливості формування нової економічної системи в Україні” (реєстр. номер 0101U0002749); “Теоретичні проблеми становлення нової економічної системи в Україні (р. н. 0101U0002784) – рекомендації центральним органам виконавчої влади з питань формувань національного бюджету та удосконалення функції реалізації та управління державною власністю.

Опублікував “Відносини власності в економічній системі”, розділ підручника “Політична економія. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. В.О.Рибалкіна, В.Г.Бодрова. – К.: Академвидав, 2004 р. та наукових статей.

Взяв участь в 1 міжнародній конференції “Стратегія сталого розвитку та структурно-інноваційної перебудови української економіки (2005-2005 рр.)”.

Акад. Лазня І.В. є заступником Голови правління Національної акціонерної компанії “Нафтогаз України”, заступник голови Державного комітету України з державного матеріального резерву.

Акад. І.Р. Михасюк взяв участь у 5 наукових конференціях.

Опублікував монографію “Управління глобальною економікою” (Львів, ЛНУ ім. Франка), дві брошури та 8 статей.

Досліджував проблеми регулювання земельних відносин у підприємстві; менеджмент глобальної економіки.

Підготував 3 кандидати наук.

Акад. О.В. Батура взяв участь в двох наукових конференціях.

Опублікував дві монографії: “Сфера послуг в ринковій економіці України” та “Інтеграція країн з перехідною економікою”.

Підготував 3 кандидати наук.

**Відділення
філології та мистецтвознавства**

(академік-секретар – Корбозерова Н.М.)

У звітному році особливих змін у персональному складі Відділення не відбулося. Хіба що вибули з нього за власної ініціативи проф. Чередниченко О.І. та Зорівчак Р.П.

Члени Відділення працювали над актуальними проблемами лінгвістичної, літературознавчої та мистецтвознавчої наук.

Зокрема: акад. Баранник Д.Х. – продовжував досліджувати структуру речення української мови як основної комунікативної одиниці, граматику та формальну стилістику української мови, термінологію та термінологічну лексикографію, мову засобів масової комунікації. Зібраний матеріал узагальнив і опублікував у статтях “Дослідження, навколо якого сформувалась наукова школа”, “Як починався письменник Павло Загребельний” та ін.

Взяв участь у 2-х міжнародних наукових конференціях і 2-х міжнародних наукових семінарах. Під його керівництвом захищено одну кандидатську дисертацію.

Акад. Прадід Ю.Ф. працював в галузі мовознавства й права, досліджував проблеми української і російської мов, юридичної лінгвістики й педагогіки вищої школи. Надрукував 14 наукових і методичних праць, зокрема “Перспективні напрямки удосконалення лінгвістичної підготовки правників // Проблеми культури професійної мови фахівця: теорія та практика: Матеріали IV міжвузівської наук.-метод. конф. – Донецьк, 2004. – С. 105-109 (0,2 а.а.); Структура та склад фразеологічної мікросистеми “Процеси уваги людини” в українській мові // Лінгвістика: Зб. Наук. Праць. – Луганськ: Альма-матер, 2004. – № 1. – С. 140-147; Короткий російсько-український і українсько-російський словник найуживаніших мовних зворотів: сфера професійного спілкування працівника ОВС. – Сімферополь: Доля, 2004. – 95 с. та ін. Взяв участь у 5 Всеукраїнських науко-

вих конференціях, науковому семінарі та в Міжнародній науково-практичній конференції “Право і лінгвістика”.

Акад. Болдирев Р.В. координував роботу секції “Слов’янської сови у напрямку активізації наукових студій, зорієнтованих на встановлення типологічних і порівняльно-історичних характеристик лексичних і граматичних категорій, на визначення системи зближень слов’янських мов в синхронії та діяронії з іншими індоєвропейськими мовами, на виявлення етнокультурних фонових кодів слов’янських мов, на розширення можливостей евристичного пошуку в інтерпретації особливостей слов’янських мов у координатах простору і часу.

Керував роботою авторського колективу над держбюджетною темою “Слов’янське і балканське мовознавство в етнокультурному і діяхронічному аспектах” Київського національного лінгвістичного університету МОН України.

Як заступник головного редактора редагував “Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету”. Опублікував і подав до друку: “Етимологічний словник української мови” (т. V, 2000 етимологічних статей про лексику індоєвропейського та неіндоєвропейського походження – понад 30 др. арк.), “Лінгвопалеославія у просторі і часі” (1 др. арк.), “Типологічна етнолінгвістика у семіотичних координатах (1,5 др. арк.), “Слов’янська мовна номінація та етнобалканістика” (2 др. арк.). Прорецензував для ВАК України 3 докторських та 30 кандидатських дисертацій. Очолював експертну комісію спеціалізованої вченої ради Д 26.054.02 Київського національного лінгвістичного університету із захисту докторських дисертацій. Керував дослідженнями чотирьох іноземних стажистів (Китай) та трьох аспірантів (Україна).

Акад. Денисенко С.Н. досліджувала проблеми фразеології, термінології, методики, викладання іноземних мов, лексикографії. Основними напрямками науково-дослідної роботи за 2004 р. були дослідження фразеології в функціональному, когнітивному та прагматичному аспектах й формування запозичень з класичних мов термінів та фразеологізмів. Підготувала

до перевидання повість про голодомор 1933 р. “Тіні незабутих предків”. Опублікувала ряд наукових робіт: “Питання образності в сучасних фразеологічних дослідженнях”; “Теоретично-методологічні основи вивчення фразеології на зламі століть”, “Сучасний розвиток теорії лексикона”, “Текст і словник в аспектах загального і прикладного дискурсознавства”; “Словник-довідник з фразеологічної деривації німецької мови”.

Взяла участь у 10 наукових конференціях: “Утворення терміносполучень і фразеологізмів”, “Переклад фразеологічних одиниць з етнокультурним компонентом на українську мову”, “Фактор рідної мови у вивченні іноземних мов” та ін. У 2004 році за дослідження в галузі лінгвістики Денисенко С.Н. присуджено академічну нагороду Ярослава Мудрого.

Акад. Загнітко А.П. досліджував проблеми контрастивної, функціональної, теоретичної граматики української та інших слов'янських мов, проблеми функціональної стилістики. Ним проаналізовано корпус сучасних українських прийменників та їхніх еквівалентів, виявлено особливості ієрархії їхніх значень, в якій позицію займають просторові значення, що найбільшою мірою корелюють з часовими. Взяв участь у 10 міжнародних наукових конференціях, 5 семінарах та 1 симпозіумі. Основними надрукованими працями є: статті: Українські прийменники: інвентар і структура; монографія “Науково-практична аспекти організації навчальної і методичної роботи в університеті”; навчальні посібники (в співавторстві): “Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування”, “Мовленнєве прогнозування у туристично-фаховій сфері: Навч. посібник” та ін.

Він керував науковими роботами студентів. Під його керівництвом у 2004 році захищені 3 кандидатські дисертації.

Акад. Кусько К.Я. продовжувала досліджувати проблеми дискурсознавства, лінгвістики тексту, стилістики, когнітивної лінгвістики, методики викладання іноземних мов у вузах.

Протягом звітнього року була керівником держбюджетної теми: “Дискурс іноземних мов на гуманітарних факультетах

університетів: вербальна та екстравербальна реалізація”, науковим керівником регіонального семінару з лінгвістики та дискурсознавства.

Під керівництвом акад. Кусько К.Я. виконують наукові праці 2 аспіранти й 6 пошукувачів.

Вона була організатором і учасником 3 міжнародних наукових конференцій та 3 наукових семінарів. Серед них Міжнародна конференція “Лінгводидактика та лінгвістика на зламі століть: питання теорії та практики” у м. Львові (22-24 квітня 2004 р.); “Прикладна лінгвістика в умовах глобалізації університетської освіти” у м. Феодосії (вересень ц.р.).

Під загальною науковою редакцією акад. Кусько К.Я. вийшла колективна монографія “Дискурс іноземномовної комунікації”, присвячена вивченню проблем, пов’язаних з розробкою концептуальних засад, із становленням та розвитком дискурсознавства як філологічної науки, з питаннями еволюції мовознавства та лінгвістики наукової парадигми. Монографія розрахована на широке коло науковців, вона написана на високому професійному рівні.

Акад. Шульжук К.Ф. досліджує наукові проблеми, пов’язані з синтаксисом сучасної української мови, стилістики, методики викладання української мови. З цих проблем у 2004 р. опубліковано 8 наукових праць, у тому числі підручник “Синтаксис української мови” (25 др. арк.) для студентів-філологів. У підручнику всі попередні досягнення з синтаксису української мови для студентів-філологів не було понад 10 років. Тому підручник безальтернативний, на відміну методичного матеріалу, присвяченого іншим розділам мовознавчої науки.

Акад. Швачко С.О. – дослідник соціолінгвістичних проблем гендерних відносин, категорій текстів малого жанру, проблем синхронного переказу. Результати цих досліджень використовуються в теорії та практиці викладання іноземної мови.

Протягом 2004 р. вийшли у світ її 12 наукових праць, такі як “Поліаспектність і поліфункціональність англійських числі-

вників”, “Статус культури в текстах малого жанру”, “Еволюція квантитативних слів” та ін.

Акад. Швачко С.О. була організатором і учасником 6-х наукових конференцій, 3-х семінарів та 2-х симпозіумів.

Акад. Кононенко В.І. продовжував роботу над проблемами психолінгвістики, мови українських письменників, лінгводидактики. У 2004 р. вийшла його монографія “Концепти українського дискурсу” (10 др. арк.) та 8 наукових статей з питань українського, слов’янського та загального мовознавства й лінгводидактики.

Взяв участь у 8 наукових конференціях. Під його керівництвом захищена кандидатська дисертація.

Акад. Сюсько А.І. досліджував реальну і її літературно-художню ономастику, питання мови та мовознавства на Закарпатті в західноукраїнському контексті. Надрукував наукові праці: “Із народного джерела: карпатоукраїнська зоонімія”, “Українсько-польські паралелі в сфері зоонімії”.

Взяв участь у 4 наукових конференціях, 1 семінарі, зокрема науково-практичній конференції “Україна-Польща: історія, сучасність, перспективи (м. Ужгород), “Ономастичні питання” (м. Київ). Під керівництвом Сюська М.І. у 2004 р. захищена 1 кандидатська дисертація.

Акад. Корбозерова Н.М. продовжувала досліджувати проблеми лінгвопрагматики, семантичного синтаксису, діахронічних досліджень на матеріалі іспанської мови), порівняльної типології (романські мови й українська). Протягом року підготувала і надрукувала три науково-методичні посібники: “Ділова іспанська мова”, “Грамматика іспанської мови”, “Аналітичні читання (початковий етап)”. З цих проблем опубліковано 4 наукові статті.

Взяла участь у двох Міжнародних науково-практичних конференціях. Під її керівництвом захищені дві кандидатські дисертації і ще дві дисертації подані до захисту.

Брала участь у роботі двох спеціалізованих вчених рад КНУ ім. Тараса Шевченка та Київського національного лінгвістичного університету.

За вагомий внесок у розвиток української науки, організацію навчально-виховної роботи акад. Корбозерова Н.М. буде нагороджена Почесною Грамотою Міністерства освіти і науки України.

Акад. Петренко О.Д. продовжував дослідження проблем мовознавства, соціолінгвістики, соціофонетики й фоностилістики. Є керівником наукової теми “Соціолінгвістична варіативність у мові та мовленні” у Таврійському національному університеті ім. В.І.Вернадського.

Опублікував ряд наукових праць: “Проблеми соціофонетичної варіативності мовлення”, “Актуальні проблеми співвідношення нормування і варіативності мовлення у світлі теорії соціофонетики”, “Фонологическая переменная как базисная единица соціофонетики” та ін.

Брав участь у роботі спецрад по захисту докторських і кандидатських дисертацій у Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка та Запорізькому державному університеті, у роботі Державної акредитаційної комісії. Він експерт Євросоюзу з програм TEMPUS-TACIS, у роботі 5 Міжнародних наукових конференцій та 39-го Міжнародного семінару германістів у Гамбурзі.

Акад. Карпенко Ю.О. опублікував в співавторстві монографію “Літературна ономастика Ліни Костенко” та двотомний “Словник російських творів Одещини”.

Плідно працювали вчені-літературознавці. Так, акад. Дубина М.І. закінчив тему “Юрій Липа – поет, публіцист, геополітик, громадський діяч та лікар”, зібрав значні першоджерельні мемуарні матеріали. Опрацював твори письменника. Внаслідок чого написав літературний портрет (6 арк.), що буде корисний як історикам літератури, так і широкому читачеві.

Опублікував вісім статей і нарисів, зокрема “Євген Коновалець – воїн за, політик, борець за незалежну Україну”, “Роз-

берімося з ВАК'ом", "Вивести науку з кризи", "Українська мова як мова державна в Україні", а також ряд рецензій на нові видання тощо.

Керував написанням двох кандидатських дисертацій. Виступив з доповідями на 3-х наукових Всеукраїнських конференціях (в Одесі, Києві та Рівному).

За вагомий внесок в організацію та розвиток української науки Уманський аграрний державний університет присудив йому звання "Почесний професор".

Основними напрямками наукових досліджень акад. Гуменного М.Х. були проблеми поетики класичної і новітньої української літератури та історико-типологічних літературних зв'язків. Результатом досліджень стала монографія "Антивоєнні романи Е.Хемінгуея і О.Гончара: традиції і новаторство" та ряд наукових статей "Ремарк і Гончар: таємниця випадковості", "Ремарк і Гончар: філософія добра і зла", "Хемінгуей і Гончар: проблеми традицій і новаторства".

Акад. Гуменний М.Х. брав участь у 2 наукових конференціях: "Українська література в контексті світової", "Українська література: духовність і менталітет".

Акад. Чирков О.С. продовжував працювати над дослідженням теорії та історії драми. Організував науково-дослідний центр "Поетика художнього твору" та роботу міжвузівського семінару "Терміносистема слов'янського літературознавства".

З досліджуваних проблем надруковано дві наукові праці: "Суб'єкт літератури: творча функція зруйнування", "Текстуальний, інтертекстуальний і контекстуальний аналізи".

Організував і виступив з доповіддю на Всеукраїнській науковій конференції "Література та літературознавство: історія і сучасність".

Акад. Удалов В.Л. працював над проблемами цілісно-системної методології науки в онтологічних та гносеологічних аспектах; цілісно-системного методу як способу і шляху; типології образу, конфлікту, жанру в літературі і літературознавстві; нового прочитання класичних творів.

Результатами цієї роботи стали 2 монографії, 5 посібників і 4 статті, які дозволяють глибше зрозуміти тенденції розвитку “перехідного періоду” сучасної науки загалом і літературознавстві зокрема. У цих працях вперше обґрунтовано провідні риси двох етапів сучасного “перехідного періоду” в розвитку цих наук – від часово-системного до цілісно-системного рівня; представив порівняння частково- та цілісно-системних метод як спосіб і, головне, шлях мислення, пізнання, наукового дослідження, практичної діяльності.

Акад. Міхільов О.Д. продовжував роботу над науковими темами: розвиток і взаємодія художніх систем у сучасному літературному процесі; комічне у світовому літературному процесі; філософсько-культурологічні та навчально-професійні аспекти зарубіжної літератури у підготовці філологів. З названих тем захищені 2 кандидатські дисертації, продовжують дослідження 7 аспірантів 10 здобувачів.

Результатом досліджень стали його наукові праці (в співавторстві): монографія “Курт Воннегут: специфіка художнього світу”; статті “Україна і античність: метод культурно-історичних аналогій в осмисленні реалій сучасності, “Християнские мотивы в творчестве Метерлинка”; (без співавторства) “Романна творчість К.Воннегута як зразок художнього синтезу”, “Художественная литература и коммуникация: культурологический и образовательно-воспитательный аспекты”; переклади: Сан-Антонио. Ешь и помалкивай: Роман; Сан-Антонио. Берю и дамочки: Роман та ін. Взяв участь у роботі 7 наукових конференцій і 1 семінарі. Найбільш значні: “Християнство і література” (Херсон, 20-22 травня); “Звездный мост” (Харків, 16-18 вересня); “Традиції Харківської лінгвістичної школи (Харків, 5-7 жовтня); V Міжнародні українські читання “Проблеми розвитку художньої прози” (Львів, 20-22 жовтня).

Акад. Банковська Н.П. продовжувала працювати над проблемами теоретичного літературознавства (сутність верба-

льного мистецтва: типологія, знаковість, речовинність, дихотомія суб'єкта і об'єкта).

Вивчаючи питання психотілесності в естетичній та релігійній свідомості підготувала й опублікувала статтю “Концепт “святого тела” у Дмитрия Мережковського”.

Проблему національної самоідентифікації порушила в надрукованій праці “А у истории поступь неслышная” акад. Булаховська Ю.Л.

Взяла участь у міжнародній науковій конференції “Мова і культура”. Написала розділ колективної монографії “Два письменницькі портрети польських прозаїків: Марії Кунцевич і Войцеха Жукровського”; “Твори Жукровського для дітей” і “Жукровський і образотворче мистецтво”.

В цьому ж розрізі Булаховською Ю.Я. прочитана доповідь “Войцех Жукровський і образотворче мистецтво” на Міжнародній конференції “Мова і культура імені професора Сергія Борисовича Бураго (Київ, червень 2004 р.).

Виступала також з доповідями: “Про переклади Максима Рильського з французької літератури і про “французьку” тематику в поезії Леоніда Вишеславського”. На Міжнародній конференції “Україна і франкомовний світ: формування нового мислення” (“Французька весна”(Миколаївський педагогічний університет, квітень, 2004 р.)). Опублікувала: «Художественный перевод, как теоретическая проблема» // “Мова і культура”, – Т. IV. – 2003-2004; Юліан Тувім, Ярослав Ивашкевич и русская литература // «Русский язык и литература в учебных заведениях». – 2004. – № 4; Видатні польські письменники і літературознавці Чеслав Мілош і Марія Кунцевич про значення слов'янських літератур // “Проблеми семантики та когнітивної лінгвістики” / Збірник наукових праць Київського національного університету ім. Т.Шевченка. – 2004. – Випуск 5 та ін.

Досить успішно члени Відділення працювали у галузі музико- і театрознавства. Так, Акад. Сокол О.В. досліджував проблеми теорії музично-виконавських ремарок, музичної артикуляції й звуко-інтонаційного образу всесвіту.

У 2004 році надрукував: “Некоторые текущие проблемы музыкального образования”, “Исполнительные ремарки и тематизм в Прелюдиях и фугах Д.Шостаковича”, “Трансформація музичної освіти і культури в Україні” та ін. За його редакцією виходить вісник Одеської державної музичної академії ім. А.В. Нежданової. Взяв участь у 2-х наукових конференціях, у 1-й – з міжнародною участю. Найбільш важливі: Міжнародна науковотворча конференція “Музичні трансформаційні технології: досвід та проблема розвитку” (сумісно з НМАУ ім. П.І.Чайковського). – Одеса, 21-24 жовтня 2004 р.

Виконував обов’язки, пов’язані з роботою в інших наукових та державно-громадських установах. Він – Голова спеціалізованої вченої ради Одеської державної музичної академії ім. А.В.Нежданової; президент Одеського благодійного фонду ім. Е.Гілельса; голова Одеської організації Національної спілки композиторів України; член оргкомітету і член журі Першого Міжнародного конкурсу скрипалів ім. Д.Ойстраха, голова Одеського відділення Національної Всеукраїнської спілки композиторів України.

Під його керівництвом захищена 1 кандидатська дисертація.

Акад. Пилипчук Р.Я. досліджував історію українського театру ХІХ ст. Результат цієї роботи – наукові праці “Український театр у ХІХ ст.”, “Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені Карпенка-Карого за сто літ”; “Дмитро Дмитренко – маловідомий актор і драматург”; “Становлення українського професійного театру в Галичині (60-ті роки ХІХ ст.)”, “Становлення української театральної естетичної думки і театральної критики в Галичині й Буковині у 60-х рр. ХІХ ст.” та ін.

Кандидатську дисертацію під його керівництвом захистив один аспірант.

Був членом редакційних колегій журналів “Український театр”, “Просценіум”, “Студії мистецтвознавчі”, наукового збі-

рника “Мистецтвознавство” в рамках “Вісника Львівського університету”.

Брав участь у 4 наукових конференціях, зокрема Міжнародній “Участь поляків в українській літературі, науці та участь українців в польській літературі, науці і культурі” (Варшавський університет, листопад 2004 рік).

Акад. Карпенко М.О. у звітному році продовжувала дослідження славістичної діяльності М.Максимовича, зокрема його студії київського періоду (1845-1873). Тоді вчений започаткував наукове українознавство, “Нову схему мов слов’янських” і на цій базі – Київську історико-філологічну школу в славістиці.

За цією проблематикою підготовлено 7 доповідей на наукових конференціях, ряд статей, зібрано й оброблено матеріал для монографії.

Займалася акад. М.Карпенко і проблемами зіставного вивчення східнослов’янських мов, міжмовної взаємодії на лексико-семантичному рівні, теорією художнього мовлення тощо. А поряд з цим очолювала Раду ветеранів війни і праці та Раду старшин КНУ, брала участь як член у роботі вченої ради Інституту філології. Удостоєна ордена Святої Ольги III ст.

Відділення педагогіки і психології

(академік-секретар Горбатюк Д.Л.)

Відділення не зазнало змін персонального складу, зате відбулися зміни у керівництві Відділення. Впродовж року акад. Крисюк С.В. належно не виконував обов'язків керівника Відділення, тому на його місце призначено до загальних зборів акад. Горбатюка Д.Л.

Звичайно, робота Відділення не була спланованою і тому члени Відділення працювали врізнобій. Це видно хоч би на річній звітності. Прозвітувались лише декілька чоловік.

В цілому звітному році члени Відділення досліджували актуальні та важливі проблеми:

– педагогіки та історії розвитку вищої та післядипломної освіти в Україні (акад. А.М. Алексюк, В.М. Майборода, В.І. Луговий, С.В. Крисюк, І.С. Винокур);

– теорії та історії державного управління, управління освітою (академіки Луговий В.І., С.В.Крисюк, В.К. Майборода, М.І.Пірен)

– психології (академіки В.І.Пасічник, М.І.Пірен, А.В.Фурман);

– основ екології та охорони навколишнього середовища (акад. П.І. Мороз);

– риторики (акад. Г.М. Сагач);

– основ менеджменту (акад. С.Ф.Поважний);

– підготовки працівників податкової служби (акад. В.О. Шамрай);

– неорганічної хімії, хімії та технології напівпровідників, фізико-хімічного аналізу (акад. І.Д.Олексеюк).

Значні наукові здобутки одержали вчені Відділення з дослідження проблем загального мистецтвознавства, педагогіки і методики викладання іноземних мов (акад. Г.І.Артемчук), підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних кадрів (акад. М.М.Фіцула, М.І.Шкіль, М.І.Свер-

дан), теорії національного виховання (акад. В.Г. Кузь), етнопсихології і конфліктології (акад. В.Ю. Биков) та ін.

Членами Відділення проведено 8 наукових, науково-практичних конференцій, опубліковано 15 монографій, навчальних посібників, 10 методичних рекомендацій, 42 статті в наукових виданнях. У звітному році забезпечено підготовку і захист 5 докторських і кандидатських дисертацій.

Академіки Відділення були членами спеціалізованих рад по захисту докторських дисертацій, очолювали редакційні колегії наукових видань, що виходять в навчальних закладах. Так, акад. Олексеюк І.Д. є головним редактором “Наукового вісника Волинського державного університету” (у 2004 році видано 6 номерів), журналів “Психологічні перспективи”, “Літопис Волині”.

Протягом звітнього періоду проведено 3 засідання бюро Відділення, на яких обговорювалися питання діяльності Академії і Відділення, розвитку наукових досліджень, проведення наукових, науково-практичних конференцій, рекомендацій щодо виборів нових академіків.

Академіки В.І.Луговий, С.В.Крисюк, В.Г.Майборода провели ретроспективний системний аналіз становлення й розвитку державного управління освітою як цілісної системи, визначили і обґрунтували систему параметрів, що лежать в основі формування сучасної освітньої політики (цілі, функції, структура, моделі, принципи управління), визначили основні тенденції розвитку освіти в умовах реформування суспільства (прогресуюче посилення залишкового принципу фінансування; зростаюча невідповідність матеріально-технічної бази освіти оптимальним потребам суспільства; якісна і кількісна необґрунтованість структури підготовки кадрів; недооцінка підготовки фахівців широкого профілю). Обґрунтували і уточнили основні чинники визначення державної політики в галузі освіти, принципи розвитку освіти в громадянському суспільстві, обґрунтували функціональну компетентність органів державного управління освітою, місцевого самоврядування, основні напрями

розвитку державно-громадської моделі управління освітою в Україні, принципові засади та основні перешкоди її реалізації.

Акад. А.В. Фурман розробив теоретико-методологічні засади програмно-методичного забезпечення модульно-розвивальної освіти, науково спроектував та експериментально впровадив сукупність інноваційних програмово-методичних засобів: граф-схеми навчальних курсів, змістовні матриці навчальних тем, наукові проекти навчальних модулів, освітні сценарії, розвивальні міні-підручники, освітні програми самоорганізації особистості. Створив та апробував комплексну експериментально-діагностичну систему ефективності фундаментального соціально-психологічного експерименту.

Акад. С.Ф. Поважний здійснював наукове керівництво напрямом досліджень „Організаційно-господарський механізм розвитку економіки Донбасу і східного регіону України”. У процесі дослідження створена науково-практична модель регулювання зайнятості населення в регіоні. Розроблено науково-методичні рекомендації щодо використання механізму ринкового ціноутворення за допомогою біржового інструмента, використання досвіду інвестиційної діяльності пенсійних фондів, вдосконалення механізмів соціально-економічного розвитку регіону шляхом поліпшення прогнозування та планування.

Акад. І.Д. Пасічник досліджував психолого-педагогічні проблеми розвиваючого навчання та виховання в контексті соціально-політичних перетворень, експериментальною базою якого став науково-експериментальний центр дитини при НаУОА. Спільно з міжнародною громадською організацією „Канада-Світ-Молодь” досліджував тему „Розвиток особистості в процесі реалізації міжнародних молодіжних обмінних програм”.

Акад. І.Д.Олексеюк продовжував дослідження квазіпотрійних халькогенідних систем з метою пошуку нових тетрадних фаз. За звітний період в наукових журналах опубліковано 10 статей і тез виступів на конференціях. За період роботи отримав 12 патентів на винаходи.

Акад. П.І.Мороз досліджував методичні аспекти розвитку екологічної освіти в умовах аграрного ВНЗ. На основі результатів наукової роботи удосконалював лекційні курси „Основи екології” і „Агроекологія”.

СЕКЦІЯ ПРИРОДНИЧИХ НАУК

(керівник секції –
віце-президент – акад. І.С.Зозуля)

Секція природничих наук включає в себе відділення : аграрне, біології, математики та інформатики, наук про Землю, фізики та астрономії, медицини, хімії та хімічної технології.

Аграрне відділення

(академік-секретар Опальчук А.С.)

Академіки Аграрного відділення в своїй науковій, навчально-методичній, громадській та організаційній діяльності протягом звітного 2004 року керувались рішеннями річних Загальних зборів Академії наук вищої школи.

За кількісним складом нині Аграрне відділення складається з 29 дійсних та 7 почесних академіків.

Протягом 2004 року успішно працювали академіки: Мельничук Д.О., Ібатулін І.І., Рудик С.К., Литвин В.П., Кирик М.М., Барабаш О.Ю., Грицаєнко З.М., Алексеєва О.С., Влох В.Г., Кравців Р.Й., Зінченко О.І., Болотських О.С., Фурман І.О., Кравченко М.С., Шеманьов В.І. та ін.

Високо оцінена праця академіка Мельничука Д.О., який удостоївся найвищої нагороди Держави – Героя України.

Акад. Рудик С.К. брав активну участь в міжнародних конференціях, симпозіумах, виступаючи з фундаментальними дослідженнями з сучасного інноваційного процесу та з питань історії національної науки. Зробив 15 доповідей.

Взяв участь у наукових конференціях, 1 семінарі. Серед них: XII Міжнародний конгрес з продуктивності тварин (2004, Мічиган, США), LV Міжнародний конгрес історії медицини (2004, Турін, Італія).

Продовжував досліджувати проблеми морфології, історії науки, займався порівняльною анатомією тварин та історією ветеринарної медицини. Наслідки морфологічних досліджень знайшли втілення у двох патентах.

Акад. Рудик С.К. підготував 16 наукових статей, видав монографію „Становлення та розвиток аграрної освіти та науки в Україні” (18 д.а.) у співавторстві з Мельничуком Д.О.. Під його керівництвом захищені 2 кандидатські дисертації.

Акад. Ібатуллін І.І. – організатор і активний учасник наукових конференцій і міжнародних симпозіумів з питань годівлі та селекції сільськогосподарських тварин.

У 2004 році робота його була спрямована на вивчення хімічного складу і поживності кормів, відходів переробки промислової сировини, а також ефективності методів їх використання; розробку прийомів забезпечення повноцінної годівлі сільськогосподарських тварин для Лісостепу і Полісся України з використанням кормових добавок та біологічно активних речовин; теоретичне обґрунтування впливу оптимізації годівлі на продуктивні якості тварин та економічність використання кормів. У 2004 р. опублікував 21 роботу, зокрема “Актуальні проблеми годівлі сільськогосподарських тварин”; “Практикум з основ наукових досліджень у тваринництві”, “Використання селену у тваринництві та рослинництві”.

Отримав 3 авторських свідоцтва і 5 патентів. Брав участь у 6 наукових конференціях.

Акад. Литвин В.П. у співпраці з колегами національних науково-дослідних інститутів успішно працює над новими активними біологічними антимікробними препаратами та вакцинами. У 2004 році опублікував „Практикум із загальної епізоотології” (180 стор.), а за монографію (397 стор.) і підручник „Загальна епізоотологія” (23,8 д.а.) став лауреатом УААН. Брав активну участь у 6 міжнародних конференціях і 3 семінарах, опублікував 10 наукових статей, отримав 2 патенти.

Під його керівництвом захищена 1 кандидатська дисертація. Він – член Президії АН ВШ України, член НТР Мінагроп-

ром політики України, член 2-х захисних рад в НАУ, 3-х вчених рад НАУ. Був опонентом 2 докторських і 4 кандидатських дисертацій. Є головним вченим секретарем АН ВШ України.

Акад. Барабаш О.Ю. опублікував 20 наукових статей і брав участь у роботі двох міжнародних конференцій. Вийшли з друку два підручники і ще два знаходяться у видавництві. Під його керівництвом захищені дві кандидатські дисертації і ще дві подано до захисту.

Акад. Лісовал А.П. підготував до друку підручник „Землеробство з основами ґрунтознавства і агрохімії”, отримав 1 патент. Вивчав впливи добрив на азіохімічні властивості і якість продукції, прогнозування зміни агрохімічних властивостей ґрунту, урожайності сільськогосподарських культур.

Брав участь у 3-х наукових конференціях.

Під його керівництвом захищені 2 кандидатські дисертації.

Акад. Опальчук А.С. підготував до друку у співавторстві посібник, надрукував 5 статей. Він продовжував досліджувати тему підвищення надійності сільськогосподарської техніки, а саме: технологічне обґрунтування, зміцнюючи технологій підвищення надійності сільськогосподарської техніки. Розроблені технологічні процеси підвищення зносостійкості деталей силових передач в тракторах.

Акад. Опальчук А.С. є членом спеціалізованої вченої ради НАУ по захисту докторських дисертацій; головою секції надійності с/г машин Асоціації “Надійності машин”; членом редколегії науково-технічного журналу “Металознавство та обробка металів”, наукового вісника Інституту техніки при НАУ; членом вченої ради НАУ; членом Президії АН ВШ України і академіком-секретарем Аграрного відділення.

Він підготував до захисту 1 кандидатську дисертацію. Брав участь у 5 наукових конференціях (3 міжнародні). Нагороджений Почесною грамотою і іменним годинником Голови міськради м. Києва.

Значні досягнення в науковій і освітянській роботі з біології, селекції виведення нових сортів зернових і овочевих культур, розробки технології їх вирощування має акад. Кирик М.М., який підготував і видав підручник „Технологія вирощування овочів і плодів” (30 д.а.). Знаходяться у видавництві „Вища школа” 2 книжки з овочівництва, а також посібник з овочевих культур.

Акад. Кирик М.М. у 2004 р. досліджував екологічне обґрунтування заходів обмеження розвитку хвороб зернобобових культур, вивчив найбільш поширені хвороби зернобобових культур у Лісостепу та Поліссі України, вивчив екологічні та біологічні особливості їх збудників. Дослідив фактори, що обмежують їх розвиток. Остаточні результати досліджень мають практичне значення для удосконалення системи захисних заходів.

Взяв участь у 3 наукових конференціях.

Акад. Грицаєнко З.М. продовжувала досліджувати проблеми біології (фізіологія рослин, біохімія, мікробіологія, ботаніка), агротехніки, розробки науково обґрунтованих екологічно безпечних систем, застосування хімічних препаратів в посівах сільськогосподарських культур і підвищення їх продуктивності.

У 2004 році вийшли її наукові роботи, пов'язані з питаннями впливу гербіцидів групи сільфонілсечовини на анатомічну будову листового апарату ярого ячменю, залежності фізіологічних процесів та продуктивності посівів ярого ячменю від застосування різних норм гербіциду гранстару окремо і в сумішах з регулятором росту рослин емістимом С, біологічні процеси, біологічні процеси в рослинах озимої пшениці в залежності від дії гербіциду і біостимулятора росту, фізіолого-біохімічні процеси в рослинах озимої пшениці при дії хімічних реагентів, гербіциди і продуктивність сільськогосподарських культур.

У 2004 році нагороджена Почесною грамотою і медаллю Верховної Ради України за заслуги перед українським народом.

Є активним членом Президії АН ВШ України, академік секретар Уманського регіонального відділення АН ВШ Украї-

ни, ректор Народного університету культури (м. Умань), голова Черкаського відділення фізіологів України та інші.

Отримала 6 патентів, підготувала 5 статей, брала участь у 3-х Міжнародних конференціях і 4-х семінарах.

Високу активність у науковій і організаційній роботі виявив акад. Влох В.Г. – зав. кафедрою рослинництва Львівського державного аграрного університету. У 2004 році організував і провів у ЛДАУ 4 наукові конференції (1 міжнародна). Опублікував огляд „Післядипломна освіта та перспективи її розвитку” (104 стор.), методичні рекомендації до курсу „Рослинництво”, підготував 3 навчальні програми з підготовки фахівців у вищих аграрних закладах зі спеціальності „Агрономія”, підготував монографію „Ячмінь озимий в західному регіоні України” (72 стор.).

Акад. Ушкаренко В.О. досліджував проблеми інтенсифікації зрошуваного землеробства, працював над питаннями розробки інтенсивних технологій вирощування с/г культур на поливних землях півдня України та програмування врожаю с/г культур. Опублікував 24 наукові статті. Взяв участь у 3 наукових конференціях, 1 семінарі, 1 симпозиумі. Під його керівництвом захищені 2 кандидатські дисертації.

Проблеми закономірностей спадковості та мінливості якості зерна, розробки унікальних технологій вирощування зернових культур для одержання екологічно чистого якісного зерна, придатного для виробництва продуктів дитячого і дієтичного харчування досліджував акад. Жемела Г.П. Він був керівником теми: “Розробка вискоєфективних та екологічно безпечних прийомів вирощування продукції рослинництва для виробництва продуктів дитячого і дієтичного харчування (в межах завдання Національної програми “Діти України”).

Розроблена технологія виробництва екологічно чистого якісного зерна озимої пшениці і ярого ячменю, що дасть можливість одержувати екологічно чисті продукти для дитячого і дієтичного харчування.

Впровадження буде проведене в Полтавській, Черкаській, Харківській областях.

Акад. Жемела Г.П. створив наукову школу з проблем генетичної та біохімічних основ озимої пшениці.

Опублікував статті: “Шляхи поліпшення якості зерна озимої пшениці // Вісник Полтавської державної аграрної академії, № 3, 2; “Методи оцінки якості зерна озимої пшениці в процесі селекції // Наукові праці Уманського державного аграрного університету.

Взяв участь у науковій конференції “Заходи, шляхи та способи поліпшення якості продукції рослинництва” (Міжнародна науково-практична конференція, Полтава, 2004).

Слід відзначити у звітному році активну науково-педагогічну діяльність акад. Кравціва Р.Й., ректора Львівської академії ветеринарної медицини. Потягом року він досліджував моніторинг мікроелементів в західному біогеохімічному регіоні України (грунт, рослина, тварина, людина); розробку науково-обґрунтованої концепції корекції дефіциту мікроелементів в тваринному організмі та продукції тваринництва; інтенсифікацію метаболічних процесів в організмі великої рогатої худоби, свиней і птиці з використанням біологічно активних речовин (мікроелементів, вітамінів, амінокислот, хелатів МЕ); біосинтетичні процеси в передшлунках і тканинах жуйних при дефіциті і надлишку мікроелементів та вітамінів; розробку рецептури мікроелементно-вітамінних преміксів для підвищення продуктивності тварин і покращення якості їх продукції; оптимальний рівень і співвідношення макро- та мікроелементів у годівлі жуйних тварин у зонах з підвищеною радіацією з метою посилення метаболічних процесів, прискореного виділення радіонуклідів з організму тварини; м'ясні якості тварин в умовах дефіциту мікроелементів та за умови його усунення.

Взяв участь у 8 наукових конференціях, 1 семінарі, 2 симпозиумах, з них з міжнародною участю 7. Назви найбільш значних з них: IV ветеринарний конгрес у Словаччині; IV Міжнародна науково-практична конференція морфологів України; V

Українсько-Австрійський симпозіум: “Сільське господарство: наука і практика”; Міжнародна конференція “Виробництво молока у фермерських господарствах Польщі і України, стан і перспективи”; Інвестиційний ярмарок 2004 р.; Міжнародна наукова конференція “Актуальні проблеми та інновації в тваринництві, ветеринарній медицині і харчових технологіях”.

Під його керівництвом захищені 2 докторські і 3 кандидатські дисертації. Представлені до захисту: 3 докторських і 2 кандидатських дисертацій. Вийшло з друку 25 наукових статей, 4 методичних рекомендацій, отримано 12 патентів.

Акад. Алексеева О.С., зав. кафедри Селекції Подільського державного аграрно-технічного університету, працювала над проблемами біології, селекції, насінництва, генетики, рослинництва. У 2004 р. була керівником таких тем: селекція на високу і стабільну продуктивність адаптивних до місцевих умов вирощування сортів гречки та розробка енергозощаджуючої технології їх вирощування та збирання для умов південно-західного регіону України; вивчення і поповнення колекції гречки з метою створення національного банку світового генофонду роду *Fagopyrum Mill*.

Надрукувала навчальний посібник “Генетика, селекція і насінництво гречки” (12,7) та монографію “Кафедра – головна ланка вищого навчального закладу” (10,23 д.а.), опублікувала 7 наукових статей. Під її керівництвом захищена 1 докторська і 2 кандидатські дисертації. Готується до захисту 1 докторська і 3 кандидатські дисертації.

Взяла участь у Міжнародному симпозіумі по гречці (Чехія).

Нагороджена МААО відзнакою „За досягнення в науке, образовани и практике”, почесним званням „Заслуженный діяч науки” і отримала „Звезду ученого”.

Акад. Зінченко О.І., завкафедрою рослинництва Уманського державного аграрного університету. Брав участь у 6 Міжнародних наукових конференціях, обласних і районних семіна-

рах з питань сільськогосподарського виробництва (Черкаси, Умань, Христинівка). Надрукував 3 статті.

Акад. Болотських А.С. завкафедрою плодоовочівництва і зберігання Харківського національного агротехнічного університету. Підготував до друку монографію (15 д.а.), 2 методичні розробки, 2 програми практики.

У 2004 році акад. Болотських А.С. вивчав комплекс технологічних елементів і прийомів вирощування капусти білокачанної, квасолі спаржевої і кавуна в лісостепу України. По капусті надані у звіті закінчені 3-х річні дослідження, проведена виробнича перевірка результатів в господарствах Луганської області, опублікована одна наукова робота, готується кандидатська дисертація. По квасолі спаржевій проведені однорічні дослідження, які спрямовані на отримання ранньої продукції у лісостепу України.

Взяв участь у 2004 р. у 3 наукових конференціях: Всеукраїнська науково-практична конференція “Вища школа України: стан, проблеми та перспективи розвитку” (АН ВШ України, 29.11.2003 р. м. Київ); Міжнародна науково-практична конференція “Інтродукція нетрадиційних і рідкісних рослин” у Донському ДАУ м. Новочеркаськ (РФ); Міжнародна науково-практична конференція “Досягнення і пріоритетні напрями в технології і селекції рослин родини гарбузові” (25.09.2004 р., м. Харків).

Під його керівництвом захищена 1 докторська і 1 кандидатська дисертації.

Надрукував 10 наукових статей.

Плідно працював у 2004 році акад. Фурман О.І., який завершив розробку теоретичних основ високонадійних, безпечних керуючих автоматів паралельної дії (БАП).

Продовжив роботу з теоретичних основ будування високонадійних, надшвидкодійних безпечних керуючих автоматів паралельної дії (БАП). Розробив архітектуру БАП на основі програмованих логічних інтегральних схем (ПЛІС) у середовищі MAX+PLUS II, що є оригінальною і не має аналогів у сві-

товій практиці, захищена 6 патентами України. Провів моделювання та тестування роботи БАП на персональному комп'ютері. Створив експериментальний зразок БАП. Промислові зразки БАП будуть використані у системах автоматички Харківського метрополітену, а надалі планується застосування БАП у системах точного землеробства та у системах контролю та керування сучасних біотехнологій.

Продовжив дослідження з питань технологічного візуального програмування мікропроцесорних контролерів. Відпрацював нову версію спеціальної програми-транслятора TVP.2, яка дозволяє автоматично перетворювати циклограму роботи технологічного агрегату у керуючу програму мікропроцесорного контролера визначеної моделі.

Взяв участь у 2004 р. у 10 наукових конференціях, 2 симпозиумах, з них з міжнародною участю – 7. Назви найбільш значних:

1) «Проблемы модернизации высшего профессионального образования» (г. Кострома, Россия);

2) “Проблеми енергозабезпечення та енергозбереження в АПК України (м. Харків).

Одержав 2 патенти на винахід, опублікував 5 статей. Розроблена програма для нової дисципліни „Автоматизовані програмування керуючих пристроїв. Надрукував 6 статей. Під його керівництвом підготовлено до захисту 2 кандидатські дисертації.

Акад. Кравченко М.С. підготував до друку посібник, 12 наукових статей, брав участь у 8 наукових конференціях із них 3 – міжнародні. Під його керівництвом захищена 1 кандидатська дисертація і підготовлена до захисту 1 кандидатська дисертація.

Акад. Коваленко В.П. у 2004 р. провів теоретичні розробки з питань генетичного моніторингу в тваринництві, розробив систему управління селекційним і технологічними процесами з використанням інформаційних технологій. Веде роботу зі ство-

рення м'ясо-яєчної групи курей, пристосованої для використання в підсобних і фермерських господарствах.

Опублікував такі наукові роботи: Сучасні прийоми підвищення інформативності селекційного процесу // Збірник Розведення с.-г. тварин за лініями. – К., 2004; Методи моделювання та прогнозування росту, продуктивності сільськогосподарських тварин // Збірник науково-дослідних робіт. – К., 2004 та ін.

Акад. Коваленко В.П. взяв участь у 2 міжнародних конференціях, 3 семінарах, 2 симпозиумах. Під його керівництвом захищені 3 кандидатські дисертації.

Акад. Шемавнєв В.І. вивчав проблеми агроекології, ноосфери, біології сільськогосподарських культур, еколого-біологічних особливостей росту і розвитку пасльонових культур в степовій зоні України. Результати цих досліджень дозволять збільшувати продуктивність картоплі, томатів та інших пасльонових культур на 25-30 % і більше. Опублікував 6 наукових робіт, взяв участь у 3 наукових конференціях, 6 наукових семінарах, 4 симпозиумах.

Акад. Шемавнєв В.І. – член редколегії багатьох журналів, керівник відділення агроекології Придніпровського наукового центру, член ради ректорів в Дніпропетровській області, співзасновник наукового фонду “Україна-Іспанія”.

Акад. Мороз П.І. продовжував досліджувати екологічні проблеми сьогодення й екологічної освіти, працював над темою “Розвиток екологічної освіти в умовах аграрного вузу”.

Взяв участь в 1 науковій конференції “Охорони рідкісних видів рослин, проблеми і перспективи” (27-30 вересня, 2004 р. м. Харків).

Акад. Зінченко О.І. вивчав питання біологізації рослинництва і кормовиробництва, одержання екологічно чистої продукції на основі біологічних джерел живлення рослин і екологічно доцільних прийомів вирощування. З цієї тематики опублікував 6 наукових статей. Під його керівництвом підготовлена до захисту 1 кандидатська дисертація.

Взяв участь у 6 наукових конференціях, 6 наукових семінарах.

Акад. Білецький Є.М. досліджував проблеми екології популяції комах, обґрунтував системну теорію циклічності динаміки популяції та її технологічне рішення щодо розробки прогнозів масового розмноження шкідливих комах.

Він – заступник голови Харківського відділення Українського ентомологічного товариства, голова спеціалізованої вченої ради, головний редактор журналу “Вісті ХНАУ”, член редколегії ряду інших видань, брав участь у 3 наукових конференціях, наукових семінарах і симпозіумах.

Над проблемами агротехнічних та екологічних основ підвищення продуктивності плодозмінних сівозмін в центральному лісостепу України працював акад. Примак І.Д. З цієї тематики ним опубліковані підручник й декілька наукових статей, проведено 3 наукові конференції і 1 науковий семінар.

Акад. Копитко П.Г. продовжував багаторічні дослідження в насадженнях плодових і ягідних культур. Отримані результати доповнюють практичні рекомендації для впровадження у плодових і ягідних насадженнях інтенсивного типу.

Взяв участь у 3 міжнародних конференціях, 2 семінарах, 1 міжнародному симпозіумі.

Під його керівництвом захищена 1 кандидатська дисертація.

Акад. Бесулін В.І. досліджував технологію виробництва і переробки продукції тваринництва. Результатом цієї роботи є надруковані праці: “Розведення страусів різних порід”, “Результати виробничого використання різних способів обробки інкубаційних яєць м’ясних курей” та ін.

Взяв участь у 6 наукових конференціях з тваринництва та птахівництва.

Питання підтримуючої селекції та розмноження районуваних і перспективних сортів рицини на етапах насінництва, створення, створення і передачі у державне сортовипробування високопродуктивного сорту озимої м’якої пшениці з урожайні-

стю в умовах зрошення 90-95 ц /га вивчав акад. Салатенко В.Н. Цим проблемам присвячені і ряд опублікованих його наукових праць.

Нині акад. Салатенко В.Н. співвиконавець теми з селекції озимої пшениці (Інститут землеробства), старший науковий співробітник Інституту олійних культур УААН, генеральний директор ООО науково-виробничої фірми “Агротон”.

Акад. Мирось В.В. досліджував технологію виробництва яловичини стосовно ринкових потреб та технологію утримання коней скакових порід. Опублікував у 2004 році підручник “Технологія виробництва продукції тваринництва”.

Він провідний науковий співробітник ІТУААН, голова ДЕК’у у Харківській зооветеринарній академії.

Акад. Поліщук В.П. вивчав питання підвищення комплексної продуктивності бджолиних сімей, селекції бджіл української породи. З цих проблем опублікував близько 10 наукових праць.

Був організатором та учасником 2 наукових конференцій, 1 семінару, 2 міжнародних симпозіумів.

Під його керівництвом захищена 1 кандидатська дисертація.

Акад. Грибан В.Г. вивчав використання біологічно активних речовин та мінералів для корекції фізіологічних процесів підвищення резистентності і продуктивності великої рогатої худоби.

Надрукував навчальний посібник “Валеологія” та ряд статей.

Брав участь в 5 наукових конференціях і 3 семінарах. Академіки Аграрного відділення зробили значний внесок в науку і розвиток села. Ними надруковано 218 наукових статей, в т.ч. 12 у закордонних виданнях. Вони були організаторами і учасниками 120 науково-виробничих конференцій, видали 28 підручників і навчальних посібників, отримали 34 патенти і авторських свідоцтв. Під їх керівництвом захистили дисертації 4

доктори і 21 кандидат наук. Підготували до захисту 8 докторських і 19 кандидатських дисертацій.

Серед академіків-аграріїв: 1 Герой України (Мельничук Д.О.), 10 академіків та член-кореспондентів УААН і НАН України (Мельничук Д.О.), 21 Заслужений діяч науки і техніки України, 5 Лауреатів державних премій України, 2 Лауреати премії Ради Міністрів.

Академіки аграрного відділення – члени Президії АН ВШ України (академіки Рудик С.К., Литвин В.П.) протягом 2004 р. виїздили в регіони України з метою ознайомлення з науково – педагогічною та організаційною діяльністю вищих навчальних закладів.

Відділення біології

(академік-секретар Позур В.К.)

В складі Відділення сталися певні зміни. Ряд членів Відділення стали почесними академіками, окремі з власної ініціативи вилучені зі списків. Ті, що залишились у складі Відділення, звітують про таке:

Акад. В.М.Войцицьким і В.К.Позуром підготовлено до друку та видано підручник “Мікробіологія для студентів біологічних спеціальностей” з грифом Міносвіти і науки України.

Науково-дослідна робота провадилась за темою “Дослідження формування імунної відповіді на антигени умовно-патогенних бактерій”. В рамках співробітництва з Українським антарктичним центром досліджувалася тема:” Визначення біологічних маркерів у риб на забруднення довкілля”, “Встановлення біохімічних механізмів адаптації в гідробіотонів до низьких температур”.

Вони брали участь в 13 конференціях та симпозіумах.

Під їх керівництвом захищені 3 кандидатські і 1 докторська дисертація.

Акад. Цудзевич Б.О. розробляв розділ теми кафедри біохімії “Метаболізм пуринів за дії іонізуючої радіації і на фоні введення іозину”. Видано (у співавторстві) підручник “Біохімія”.

Акад. Бердишев Г.Д. продовжував працювати по темі комплексної цільової програми “Охорона генофонду України – проблема чистої води”. Розроблена теорія цілющої питної води, налагоджено її виробництво.

Акад. Великий М.М. разом з групою науковців при виконанні держбюджетної теми “Біохімічні механізми розвитку експериментального стрептозотоцинового діабету” продемонстрували регуляторну роль оксиду азоту, що продукується ен-

дотеліальною конститутивною, NO-синтазою, в агрегації тромбоцитів.

Акад. Каліман П.А. (Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна) при розробці теми “Регуляція метаболізму в екстремальних умовах” отримав оригінальні дані щодо ролі систем “Гем-Гемоксидаза” в регуляції метаболізму в екстремальних умовах при розвитку оксидативного стресу.

Акад. Тоцький В.М. керував трьома держбюджетними темами, що входять до плану МОН. Видав україномовний підручник “Генетика”, в співавторстві монографію “Транспорт жиророзчинних вітамінів” та опублікував 2 наукові статті, брав участь у 4 наукових конференціях.

Акад. Комендар В.І. керував НДР “Розробка наукових основ охорони рідкісних і корисних рослин Карпат”. Розробив наукові основи охорони і відтворення *Colehicum autumnale* L. Опублікував (у співавторстві) підручник “Фітоценологія з основами синфітосозології”, довідник “Ботанічний заказник”, а також впровадив у виробництво сувенірний варіант “Закарпатський бальзам Комендаря”.

**Відділення
математики та інформатики**

(академік-секретар – Мартиненко М.А.)

Відділення склалося з двох колишніх Відділень: математики та інформатики, прикладної математики та обчислювальної техніки. Керівники цих Відділень з власної ініціативи залишили Академію. Так вчинили й окремі колишні члени Відділень: І.Бейко, І.Ляшенко, М.Роженко.

Виконуючим обов'язки академіка-секретаря Відділення Президією призначений Мартиненко М.А.

Ядро нового Відділення в 2004 р. проводило науково-методичну роботу з таких розділів:

- асимптотичне поведіння траєкторії нелінійних динамічних систем;
- дослідження абсолютної стійкості динамічних систем із післядією;
- аналіз нестійкості розв'язків еволюційних рівнянь;
- теорія ортогональних рядів;
- математичне та інформаційне забезпечення захисту інформації та інтелектуальної власності;
- моделювання прогнозів наслідків надзвичайних ситуацій в Карпатському регіоні;
- однобічне наближення класів диференційованих функцій многочленами та сплайнами;
- мішані задачі математичної фізики;
- мішані задачі теорії пружності з лініями розділу граничних умов на поверхнях другого порядку;
- методичне забезпечення математичних дисциплін в ВНЗ України.

Результати наукових досліджень доповідалися на 26 конференціях (12 з них міжнародні), опубліковані статті в 12 фахових журналах, у 2-х наукових монографіях і 2-х навчальних

посібниках, рекомендованих МОНУ для студентів ВНЗ. Отримано 2 патенти України і підготовлено 2 кандидатів наук.

Акад. Малахов В.П. досліджував методи та засоби автоматичного проектування активних ланцюгів для системи управління та обчислювальної техніки, проблеми підготовки спеціалістів у вищій школі. Протягом 2004 р. опублікував 1 монографію і 19 наукових статей, підготував 2 докторів наук.

Акад. Малахов В.П. – заступник голови Асоціації технічних університетів України, член Бюро Південного наукового Центру НАН України, Президент Одеської обласної організації і Спілки наукових і інженерних об'єднань України.

Дослідженням розв'язності задачі Коші для еволюційного рівняння з абстрактним оператором нескінченного порядку в банаховому просторі присвячені наукові праці акад. Каленюка П.І. У 2004 році їх опубліковано близько 10. Цей метод може бути застосований для розв'язання задачі Коші для диференційованих рівнянь із частинними похідними у класі цілих аналітичних функцій певних порядків. Він взяв участь у 2004 році у 4 наукових конференціях. Найбільш значними з них є:

1. Міжнародна конференція, присвячена 103-річчю від Дня народження І.Г.Петровської (м. Москва);

2. X Міжнародна конференція ім. акад. М.Кравчука (м. Київ);

3. Міжнародна наукова математична конференція ім. В.Я. Скоробогатька (м. Дрогобич).

Питання теорії наближень функцій, квадратні формули були об'єктом наукових досліджень акад. Моторного В.П. Однобічне наближення класів диференційованих функцій, що мають теоретичне значення, можливе втілення в навчальний процес знайшли відбиття в наукових працях, опублікованих у 2004 році.

Акад. Слюсарчук В.Ю. виконував наукові дослідження з проблем стійкості і коливальних динамічних систем, оборотності функціональних операторів та збіжності числових рядів.

Протягом року він здійснював керівництво держбюджетною науково-дослідною роботою "Асимптотичне поводження траєкторії нелінійних динамічних систем". Наукові дослідження проводились в рамках проблематики Міністерства освіти України.

Одержано критерії стійкості і осциляції траєкторних нелінійних динамічних систем та оборотності нелінійних функціональних операторів, зокрема:

– знайдено необхідні і достатні умови абсолютної стійкості та нестійкості розв'язків лінійних автономних диференціально-різницевих рівнянь;

– встановлено нові теореми про стійкість та нестійкість за лінійним наближенням розв'язків еволюційних рівнянь;

– знайдено умови істотної нестійкості розв'язків еволюційних рівнянь в банаховому просторі.

Брав участь в ряді наукових міжнародних конференцій, зокрема X Міжнародній науковій конференції ім. акад. М.Кравчука (13-15 травня, м. Київ), Міжнародній конференції, присвяченій 125 річниці від дня народження Ганса Гана (27 червня-3 липня 2004 р., м. Чернівці), Міжнародній конференції пам'яті В.Я.Буняковського (16-21 серпня 2004 р., м. Київ) та ін.

Про проблеми аналітичних методів розв'язання задач математичної фізики, математичної теорії пружності доповідав академік на 3-х наукових конференціях, 21 міжнародному конгресі з теоретичної і прикладної механіки (м. Варшава).

Опублікував ряд наукових статей, видав навчальні посібники з різних розділів математики, які використовуються студентами вищих навчальних закладів України.

Напрямами науково-дослідної роботи у 2004 році акад. Ващука Ф.Г. були:

– математичне та інформаційне забезпечення захисту інформації а інтелектуальної власності;

– моделювання прогнозів паводків та надзвичайних ситуацій у Карпатському регіоні.

Цим проблемам присвячено ряд наукових праць: "Захист промислової власності та питань інформаційної безпеки", "Психолого-педагогічні проблеми особистості" та ін.

У 2004 році акад. Ващук Ф.Г. нагороджений орденом "За заслуги" III ступеня.

Акад. Тіман М.П. працював над проблемами одержання загальних порядків точних оцінок для наближення функцій лінійними операторами типу Пуассона-Лапласа порядку більше 2, одержання деяких положень про вкладання класів функцій просторів Лоренцо.

У 2004 р. опублікував наукові праці "Некоторые оценки решений полигармонических уравнения. Современные проблемы теории функции и их приложения", "Об условиях вложения классов функций из пространств Лоренца. Современные проблемы теории функции и их приложения", Саратов, Материалы 12-ой зимней школы. (Совместно с Шаврой О.Б.); "Про деякі властивості операторів Пуассона-Лапласа" та ін.

Акад. Анісімова А.В. у звітному році цікавила проблема "Криптографічний захист інформації". Він розробив алгоритми розповсюдження ключів захисту в коаліційних об'єднаннях, що динамічно змінюються, методи запобігання несанкціонованого доступу до критичних ресурсів та зміну інформації, комп'ютерно-лінгвістичну технологію аналізу текстової інформації, створення систем автоматичного регулювання та індексування природномовних текстів, розробка морфолексичних баз даних, створення комплексу фільтрації Інтернет-повідомлень. Досліджував також методи побудови захищеної операційної системи: розробка методології захищеної оперативної системи, розробка дослідного зразка ядра захищеної оперативної системи, розробка системного програмного забезпечення ЗО. Надрукував ряд робіт, зокрема "Кодування даних лінійними формами числових послідовностей", "Эвристически алгоритмы для определения канонических форм и грамматических характеристик слов", "Дистанционное обучение на базе

Spread". Брав участь у 5 конференціях, 2 семінарах і 1 симпозіумі тощо.

Акад. Мартиненко М.А. розв'язав ряд мішаних задач механіки твердого деформованого тіла, на основі яких проводяться оцінки міцності елементів конструкцій, ослаблених тріщинами просторової форми.

Видав два посібники "Елементарна математика" та конспект лекцій і практичних занять з математики.

Акад. Кужель О.В. досліджував спектральну теорію лінійних операторів, що діють у просторах з різною метрикою.

Відділення наук про Землю

(академік-секретар Продайвода Г.Т.)

У складі Відділення нині нараховується 14 академіків, понад 100 докторів наук. Працює дві секції: геології та географії.

Секція геології

Діяльність секції геології була зосереджена на реформуванні геологічної освіти в Україні, координації фундаментальних наукових досліджень і створенні геолого-геофізичних довідників.

Акад. Жупанський Я.І. досліджував проблеми соціально-економічної картографії, історію української географічної науки. Взяв участь у виконанні замовлення Кабінету Міністрів України за темою "Картографічне моделювання структури природно-ресурсного потенціалу України".

Опублікував ряд наукових праць: "Становлення географічних напрямів і шкіл у Чернівецькому університеті", "Географічні відомості про давньоукраїнські землі" та ін.

Він – член редколегії ряду наукових вісників (Київ, Чернівці, Луцьк, Тернопіль).

Акад. Голіков А.П. досліджував проблеми: "Україна і світова організація торгівлі: наслідки вступу (регіональний аспект)". Створений спеціальний курс для студентів спеціальності "Міжнародні економічні відносини"; "Єврорегіон "Слобожанщина": наукові обґрунтування створення та функціонування". Його наукові праці слугували підґрунтям для офіційного утворення єврорегіону транскордонного співробітництва України і Росії.

Цим проблемам присвячені й праці: "Регіональна економічна політика Європейського союзу як досвід для України", "Крим як перехрестя україно-російських інвестиційних потоків" та ін.

Акад. Голіков А.П. – керівник наукового центру з міжнародного гуманітарного співробітництва та зовнішньоекономіч-

них зв'язків Херсонського регіону, заступник директора з наукової роботи НДУ регіональної політики, член-кореспондент ради МОН з гуманітарної та економічної наук.

Акад. Г.Продайвода здійснював наукове керівництво двома бюджетними науково-дослідними темами, створив новий сейсмомінералогічний метод глибинного геокатування і пошуків родовищ корисних копалин та моніторингу небезпечних природних і техногенних процесів (пріоритет розробок захищений двома патентами).

Продовжував працювати над проблемою історії геофізики. Підготував матеріали, присвячені 120-річчю від дня народження академіка В.О.Сельского – фундатора геофізичної освіти і науки в Україні.

Акад. О. Лукієнко здійснював наукове керівництво двома науково-дослідними роботами. Підготував до друку підручник “Основи тектонофаціального аналізу”. Удостоєний премії імені Тараса Шевченка КНУ за підручник “Структурна геологія з основами структурно-парагенетичного аналізу”.

Акад. Б.Панов продовжував геохімічні дослідження складу кам'яного вугілля Донбасу за грантом НАТО разом з геологічною службою США.

Секція географії

Діяльність секції географії була зосереджена по двох головних напрямках сучасної географічної науки – фізико-географічному та суспільно-географічному.

Акад. П.Шишченко здійснював керівництво двома науковими темами: 1) Регіональні геоекологічні проблеми України; 2) Розробка концепції вищої географічної освіти в Україні.

Результати досліджень стали основою створення тем “Ландшафти” та “Фізико-географічне районування”, які передані до Національного атласу України.

Напрямами науково-дослідної роботи у 2004 році акад. Некоса В.Ю. були:

– взаємодія між параметрами радіохарактеристик та значеннями ефективної площі розсіювання. Визначені тісні кореляційні зв'язки;

– створення нового механізму навчання при отриманні вищої екологічної освіти.

Він видав навчальний посібник "Фізика геосфер", опублікував ряд наукових статей. Взяв участь у 10 наукових конференціях.

Акад. Я.Олійник працював як керівник наукової школи "Регіональні суспільно-географічні процеси" і упродовж звітного року здійснював наукове керівництво двома держбюджетними темами: "Охорона навколишнього середовища" та "Понятійно-термінологічний апарат в географічній науці". У обсязі зазначених досліджень встановив особливості ретериторіальної організації еколого-географічних процесів у столичному регіоні. Виділено еколого-географічні райони, які характеризуються специфікою природокористування. Провів оцінку природно-техногенної, природно-екологічної, техногенно-екологічної безпеки. Опрацював превентивні заходи щодо підвищення рівня природно-техногенної безпеки, провів систематизацію термінів і понять з теоретичних проблем суспільної географії.

Акад. М.Пістун продовжував опрацьовувати проблему ролі суспільної географії в обґрунтуванні і здійсненні регіональної політики. Розробив удосконалену схему процесу управління регіональним розвитком та графічну модель комплексної суспільно-географічної оцінки території на основі зв'язків, доповнив зміст регіонального і локального рівнів управління.

Акад. С.Іщук виконував розділ наукової теми кафедри "Суспільно-географічні основи регіонального природокористування". Зокрема, проводив дослідження функціональної структури і комплексно-пропорційного розвитку Київського столичного регіону та Київської господарської агломерації. Виконував обов'язки вченого секретаря у спеціалізованій вченій раді по захисту докторських дисертацій. Опублікував навчальний посі-

бник “Промислові комплекси України: наукові основи територіальної організації”.

Акад. В.Пелешенко здійснював наукове керівництво та співвиконання держбюджетної міжкафедральної теми “Дослідження регіональних змін гідролого-гідрохімічних процесів та явищ, клімату України, їх наслідків”, опублікував підручник “Гідрологія з основами інженерної геології”. Здійснював наукове керівництво лабораторією гідрології і гідрохімії, роботою аспірантів та студентів. Є головою спецрад із захисту докторських та кандидатських дисертацій.

Під науковим керівництвом акад. Гопченка Є.Д. у 2004 р. виконувалось 4 планові НДР. З них одна за напрямом фундаментальних досліджень виконується за рахунок коштів МОН (50 тис. грн. у 2004 р.) з терміном виконання 2004-2006 рр., друга – за грантом МОН (16 тис. грн. у 2004 р.) закінчується у 2005 році, третя – на замовлення держгідрометслужби України (10 тис. грн. у 2004 р.), четверта – за планами НДР університету, п'ята (40 тис. грн.) – на замовлення обласного управління з охорони навколишнього середовища.

Перша тема присвячена розробці теоретичної бази та її реалізації стосовно довгострокових прогнозів катастрофічних весняних водопіль на рівнинних річках України.

По другій будуть запропоновані методи розрахунку і прогнозу катастрофічних паводків на річках Закарпаття, по третій буде запропоновано програмний комплекс для просторового узагальнення прогнозних характеристик весняного водопілля в басейні р. Сейм. Інші теми є перехідними на наступний рік.

Крім того, під його науковим керівництвом виконуються розділи обласної програми “Регіональна ініціатива” (комплексне наукове обґрунтування стокоутворюючих процесів та впливу зрошування і інших видів господарської діяльності в басейні р. Дністер), регіональної комплексної програми “Меліорація Одещини”, Державної програми по Придунав'ю тощо.

**Відділення
хімії та хімічної технології**

(академік-секретар – Яцимирський В.К.)

Відділення нараховує 11 дійсних і 3 почесних академіків.

Серед них 2 ректори вищих навчальних закладів, директор Інституту, 3 декани, 12 завкафедрою.

У звітному році вчені Відділення зробили значний внесок у розвиток науки й навчально-виховного процесу.

Академіками хімічного відділення організовано і проведено 15 конференцій, симпозіумів та семінарів, в тому числі міжнародних, (Орлов В.Д., Ларін В.І., Астрелін І.М., Шапка О.В., Калібабчук В.О., Слободяник М.С., Яцимирський В.К., Сиромятніков В.Г.).

Необхідно відмінити проведення III Польсько-Української наукової конференції "Полімери спеціального призначення", що проходила в м. Радомі (Польща) 15-18 червня 2004 р. (організаторами були члени хімічного відділення: М.В.Бурмістр, В.Г.Сиромятніков, Томаш Прот), конференція проходила при сприянні Амбасади України і у вітальних промовах було відмічено роль АН ВШУ у розвитку міжнародної співпраці.

Академіки АН ВШ України усними та стендовими доповідями взяли активну участь в роботі понад 50 конференцій, семінарів та симпозіумів, в тому числі міжнародних.

Матеріали 90 наукових робіт відображені в збірниках тез проведених конференцій.

Результати плідної наукової роботи академіків АН ВШ опубліковані в 65 статтях наукових журналів (в тому числі міжнародних).

Академіками АН ВШ України отримали 12 патентів України (Астрелін І.М., Лобойко О.Я., Калібабчук В.О., Зіменкоівський Б.С., Сиромятніков В.Г.) та 1 патент Росії (Лобойко О.Я.).

Академіки-хіміки видали понад 25 підручників, посібників та методичних збірників.

Важливою є робота з підготовки професійних кадрів: підготовлено до захисту 2 докторські та 9 кандидатських робіт.

Акад. Яцимирський В.К. одержав Державну премію з науки і техніки, акад. Зіменковський Б.С. – орден Нестора-Літописця.

Акад. Зіменковський Б.С. досліджував синтез нових гетероциклічних сполук, похідних 4-тіазолідону, тіопіранотіазолу та 4-імідазолідіну, та вивчення їх протиішемічної та церебропротекторної активності. Ідентифіковано 94 високоактивні сполуки, серед яких 8 похідних запропоновані для поглиблених досліджень як потенційні протипухлинні, антиконвульсантні та церебропротекторні засоби.

Акад. Сиромятніков В.Г. працював над дослідженнями полімерних матеріалів для оптоелектроніки, фотоорієнтантів для різних кристалів, фотонапівпровідників та ін.

Треба відмітити велику роботу, яку проводив протягом 2004 р. акад. Бурмістр М.В., ректор Українського державного хіміко-технологічного університету. Він керівник держбюджетної теми "Синтез нових елементоорганічних манометрів та полімерів, дослідження фізико-хімічних основ модифікації ними еластомерних та полімерних матеріалів". Результати дослідження синтезу, хімічних й фізичних властивостей полімерних і композиційних матеріалів, опублікував у 27 наукових працях.

Взяв участь у 6 Міжнародних конференціях з цих питань (Україна, Польща, Франція, Росія).

Двома держбюджетними темами керував і акад. Лобойко О.Я. У 2004 році отримав він 1 патент Росії і 3 патенти України, опублікував 9 наукових праць; взяв участь у роботі 3-х Міжнародних конференцій, де виступив рецензентом і куратором роботи.

Акад. Лобойко О.Я. керував роботою постійнодіючого семінару по кінетиці і каталізу в технології зв'язаного азоту. З

цих проблем підготовлений до друку підручник "Технологія зв'язаного азоту".

Декан хіміко-технологічного факультету "КПІ", член Американської хімічного товариства, член Президії Європейської асоціації з хімічної інженерії акад. Астрелін І.М. досліджував проблеми хімічної технології неорганічних речовин, прикладної екології. Ці питання він підняв в ряді наукових праць, опублікованих у 2004 році: "Розрахунки в технології азотних та фосфорних добрив", "Одержання порошкоподібного флокоагулянту на основі неочищеного сульфату алюмінію" та ін.

Акад. Ларін В.І. досліджував хімічні і електрохімічні процеси та міжмолекулярні взаємодії при обробці металів у водних і водно-організованих розчинах. Результати цих досліджень знайшли відображення у наукових працях "Різномірна асоціація іонів у водних розчинах", "Гранична диффузія гетерокатионів в полікристаллическом слое $CuCl$ " та ін.

Він взяв участь у 4 міжнародних конференціях, підготував до захисту у 2004 році 3 кандидатів наук.

Питання розробки маловідхідної технології виробництва адипінової кислоти шляхом очищення НДК від важких металів досліджував акад. Шапка О.В. У 2004 році він опублікував 5 наукових статей з проблем хімічної технології неорганічних речовин. Був організатором і учасником 3 наукових конференцій і 1 наукового семінару.

Полеом наукової діяльності акад. Нечипорука В.В. було дослідження матеріальної моделі коливачь струму при анодному розчиненні металів у потенціостатичних умовах, а також проблеми енергетичних затрат при електрохімічному осадженні міді у гальваностатичному режимі за відсутності та при наявності просторових дисипативних структур.

З цих проблем були опубліковані ряд наукових праць: "Математична модель коливачь струму при анодному розчиненні металів у потенціостатичних умовах", "Енергетичні затрати при електрохімічному осадженні міді у гальваностатич-

ному режимі за відсутності та при наявності просторових дисипативних структур" та ін.

Акад. Нечипорук В.В. взяв участь у 4 наукових конференціях.

Відділення фізики та астрономії

(заступник академіка-секретаря Шут М.І.)

У персональному складі Відділення відбулися організаційні зміни: відділилися від нього матеріалознавці. Ряд членів з власної ініціативи вийшли з Академії, окремі стали почесними академіками. Самовільно відійшов від керівництва Відділенням О.В.Вакуленко. Та, незважаючи на такі зміни, Відділення домоглося за звітний рік певних успіхів.

Так, акад. Мерісов Б.О. досліджував механічні та надпровідні властивості квазікристалів Ti-Zr-Ni. Знайшов ступінчастий характер нанодеформації, критичні параметри надпровідного стану цих матеріалів. Квазікристали цієї системи є перспективними матеріалами для накопичення водню.

Проблеми керованого термоядерного синтезу плазми та її стійкість, плазмової астрофізики та магнітної гідродинаміки досліджував акад. Лапшин В.І. Результати цього дослідження – підготовка до запуску стеларатора-торсатрона "Ураган-2М". Його застосування дозволить вирішити задачу проблеми керованого термоядерного синтезу.

Акад. Лапшин В.І. – керівник теми Державного фонду фундаментальних досліджень "Параметричні ефекти в магніто-активних пучково-плазмових системах".

Акад. Ступін О.Б. вивчав питання фізичної гідродинаміки й фізичної екології. Цим питанням присвячено його наукові праці, опубліковані у 2004 році:

"Науково-практичні аспекти організації навчально-методичної роботи в університеті", "Экологические проблемы автотранспорта в г. Донецке и Донецкой области" / Ступин А.Б., Жерякова Г.И., Лозовой В.М. "Система управления окружающей средой на предприятии" та ін.

У 2004 році розроблена проблемна фізична модель гідро-струменевої обробки конструкційних матеріалів, яка дозволяє

оптимізувати силові та технологічні параметри процесу для конкретного випадку її застосування.

Результати науково-дослідної роботи істотно розширюють обласні застосування гідроструменевої технології обробки різноманітних матеріалів. Це має економічні, екологічні та соціальні наслідки. З економічної точки зору кількість кінцевих користувачів гідроструменевого різання (вивід з експлуатації небезпечних об'єктів або обробка композиційних конструкційних матеріалів) збільшиться. Збільшиться також попит на гідрорізне обладнання і нарешті призведе до збільшення зайнятості в цьому технологічному напрямку. Тому проект також виконує соціальну спрямованість. Інша соціальна й в той же час екологічно спрямована – це реклама технології, що дозволяє робити екологічно чисте вилучення з експлуатації хімічних і енергетичних установок, як у населених, так і поза населених зонах на основі природних багатств (вода і пісок), збільшить цілість навколишнього середовища в порушеній області.

Передбачається впровадження одержаних результатів при створенні обладнання для гідроструменевої обробки матеріалів на підприємствах машинобудівної, металургійної, вугільної та хімічної галузей промисловості Донбасу.

Продовжується теоретичне та експериментальне дослідження механізму очистки вуглеводневих та водних систем з застосуванням флокулянтів та сорбентів. У ході виконання робіт з цього напрямку проведені теоретичні та експериментальні дослідження механізму очищення вуглецеводних і водних систем із застосуванням модифікованих коагулянтів, флокулянтів і сорбентів.

Виконання робіт з даного проекту дозволило не тільки вивчити механізм очищення вуглецеводних і водних систем, але і розробити наукові основи для утворення конкурентоздатних технологій реагентного очищення і знешкодження промислових стоків, по очищенню різних вуглецеводних рідин, включаючи технічні мастила, бензин, дизельне паливо та ін.

Розроблені у ході виконання проекту засоби дестабілізації гетерогенних водних вуглецеводних систем, склади коагулянтів і флокулянтів для очищення та вуглецеводних рідин нафтового походження, а також створенні на їхні основі технології знайдуть широке застосування для очищення промислових стоків (скидів) металургійних, хімічних, коксохімічних підприємств і шахт, а також при регенерації технічних мастил, які застосовуються у машинобудуванні, металургії, на залізничному, морському транспорті та ін.

Продовжується моделювання розсіювання викидів промислових підприємств в умовах складного рельєфу місцевості .

В ході виконання робіт розроблено математичну модель та програмне забезпечення для теоретичного дослідження впливу гідродинамічних особливостей потоку на розповсюдження газоаерозольних викидів промислових підприємств. Результати робіт з даної тематики можливо використати для підготовки фахівців в галузі охорони навколишнього середовища та забезпечення безпеки праці. Розроблені методики розрахунку полів концентрації забруднюючих речовин та програмне забезпечення доцільно впровадити на підприємствах металургійної, енергетичної та хімічної галузі, які розташовані в великих промислових центрах та в місцевості із складним рельєфом. Застосування результатів роботи дозволить більш точно оцінювати негативний вплив розсіювання забруднюючих речовин на життєдіяльність робітників цих підприємств, мешканців промислових регіонів та стан навколишнього середовища.

Проблеми теплофізики та молекулярної фізики, фізичних властивостей рідин досліджував акад. Руденко О.П. З цих проблем опублікував 20 наукових праць, був організатором і учасником 2 міжнародних конференцій, керівником 2 держбюджетних тем: "Дослідження впливу низькомолекулярних фізіологічно-активних речовин на структурно-динамічні властивості сироваточного альбуміну; "Вивчення молекулярних механізмів релаксаційних процесів методами акустичної спектроскопії на

етапах лікування онкологічного захворювання в організмі людини”.

Акад. Шимон Л.Л. досліджував проблеми фізики низькотемпературної плазми. Розроблена методика дослідження поперечного і повздовжнього високочастотних розрядів низького тиску на сумішах інертних газів з молекулами хлору. Проведені дослідження утворення монохлоридів аргону, криптону та ксенону на сумішах $\text{Ar}(\text{Kr})/\text{Xe}/\text{Cl}_2$, які збуджуються в різних типах високочастотного розряду. Встановлені оптимальні умови для максимальної яскравості випромінювання на смугах 175 нм ArCl (В-Х), 222 нм KrCl (D-Х), 308 нм XeCl (В-Х).

Розроблено ефективні високочастотні ультрафіолетові лампи на експериментальних молекулах з параметрами: середня потужність випромінювання 10-20 Вт, ККД $\geq 10\%$. Результати розробок захищені двома патентами на винахід.

Фізика електрон-атомних зіткнень. Отримано нові дані про ефективність збудження іонних ліній ксенону і виявлено роль внутрішніх оболонки у виникненні ВУФ (40-200 нм) випромінювання. Досліджена роль електронного збудження ВУФ ліній ксенону у потужному поперечному об'ємному розряді атмосферного тиску, який використовується для накачування імпульсно-періодичних ультрафіолетових ламп на музі 308 нм XeCl .

Збереження навколишнього середовища. Виконані експериментальні дослідження випромінювання кластерів, джерелом яких є рідина. Розроблено способи збудження різних водних розчинів. Отримано результати по збудженню 10% водних розчинів сполук атомів першої та другої груп з галогенами (наприклад NaCl , KCl , CuCl , BaCl_2 , SrBr_2 , CdI_2 , ...). В емісійних спектрах крім атомних ліній та молекулярних смуг виявлено численні смуги, які належать кластерам, що утворились та збудились у полум'ї. Найбільш інтенсивні емісійні смуги спостерігалися при збудженні постійним розрядом над поверхнею водного розчину. З розряду та прианодної ділянки розряду інтенсивно випромінює тільки смуга 308 нм OH , та лінії H_α та H_β атомів

водню. Систематичні дослідження випромінювання кластерів, як атомних так і молекулярних, раніше не проводилися. Їх ідентифікація проводиться в основному за спектрами поглинання, що не є достатнім. Тому результати експериментальних досліджень по випромінюванню кластерів, розробленими в нашій лабораторії медиками, представляють як наукову так і практичну цінність. Крім ідентифікації та систематизації смуг випромінювання від різних кластерів для встановлення їх будови та оптичних властивостей, розроблені способи можуть бути використані в експрес-аналізі різних водних розчинів, наприклад, на підприємствах хімічної, фармацевтичної, харчової промисловості та моніторингом чистоти води в навколишньому середовищі та різних промислових забруднень, які потрапляють в ґрунт.

Надруковано ряд наукових праць:

Широкополосный эксимерно-галогенный излучатель на основе бромида и иодида ксенона // Теплофизика высоких температур. – Т.42. – № 4. та ін.

Під його керівництвом у звітному році захищені 2 кандидатські і 1 докторську дисертації.

Закарпатською обласною державною адміністрацією акад. Шимон Л.Л. нагороджений знаком “За розвиток регіону”.

Акад. Пугачов А.Т. вивчав структури механічні, оптичні та інші властивості нових об'єктів, таких як фуллеріти C_{60} , квазікристали Ti-Zr-Nb.

Дослідив структуру та механічні характеристики (модуль пружності, нанотвердість) зразків Ti-Zr-Nb сплавів, отриманих методом швидкої закалки із розплаву, із значним переваженням ікосаедричної квазікристалічної фази. Встановлено особливості деформування в залежності від вмісту квазікристалічної фази і її досконалості. Запропоновано модель пластичної деформації кристалів.

Дослідив низькотемпературну фотолюмінісценцію (5-90 К) тонких плівок фуллериту C_{60} отриманих осадженням у вакуумі на нагріті підкладки зі слюди. Встановлені особливості світіння структурних X-пасток, що виникають за рахунок механі-

чних напружень при вигині плівок C_{60} різної структури. Провів дослідження температурного поведіння смуг фотолюмінесценції, обумовлених цими дефектами. Обговорюються процеси захоплення і транспорту електронних збуджень у низькотемпературній фазі C_{60} .

Результати можуть бути використані в галузі приладобудування.

Він є членом експертної секції “Фізико-технічні проблеми матеріалознавства” МОН України та членом спеціалізованих вчених рад по захисту кандидатських та докторських дисертацій.

Акад. Каретніков В.Г. очолював дослідження двох наукових тем:

- 1) з фізики малих тіл Сонячної системи;
- 2) космічні дослідження.

Продовжував дослідження будови і еволюції затемнених подвійних зірок на протизірковій стадії і стадії з компонентами типу Вольфа-Райе.

Взяв участь в організації міжнародних наукових конференцій, підготував до друку збірку “Сторінки історії астрономії в Одесі”.

Помітних успіхів домоглися і інші члени Відділення.

Відділення медицини

(академік-секретар – Р.Г.Процюк)

До Відділення входять 57 дійсних членів АН ВШ України, 5 – почесних академіків зарубіжних вчених з провідних університетів Європи та США, а також науковці і педагоги з асоційованих вищих медичних навчальних закладів (ВНМЗ) України 3-4 рівнів акредитації. Усі вони – доктори наук, професори – визнані в Україні та за її межами, які зростили вагомий внесок до національної та світової фундаментальних і прикладних наук медицини та педагогіки вищої школи.

Серед академіків-медиків 6 ректорів ВНМЗ України 3-4 рівнів акредитації, один з них Герой України, 2-директори НДІ, 9 проректорів, 2- декани факультетів, 1 – академік АМН України, 8 член-кореспондентів АМН України, 12 – академіків інших академій наук (Національного прогресу, Української академії наук, техніки і кібернетики, Нью-Йоркської академії та ін.), 20 Заслужених діячів науки і техніки, 2 Заслужених працівники вищої школи України, 5 Заслужених лікарів України, 11 Лауреатів Державної премії, 9 Лауреатів іноземних премій та нагород, 13 лауреатів Державних нагород і відзнак Президента України, 22 Лауреатів академічних Нагород АН ВШ України, з них 5 – Святого Володимира і 17 – Ярослава Мудрого. 56 академіків Відділення є членами спеціалізованих Вчених рад по захисту докторських та кандидатських дисертацій, 6 академіків – членами ВАК України.

Щорічно Відділення медицини поповнюються дійсними членами і почесними академіками АН ВШУ. У 2004 р. на Загальних зборах АН ВШ України обрано дійсним членом АН ВШУ по Відділенню медицини доктора медичних наук, професора, заслуженого лікаря України Біляєву О.О.

Коллективними членами АН ВШ України від Відділення медицини є Національний медичний університет ім. О.О.Богомольця, Медичний інститут Української асоціації народної медицини, Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького, Буковинська державна медична академія, Івано-Франківська державна медична академія.

Щороку новітніми здобутками й досягненнями поповнюється скарбниця наукового і творчого потенціалу Відділення медицини АН ВШ України, дедалі ширшим спектром виявляє вона себе у різноманітних галузях наукової, видавничої, педагогічної, лікувальної та громадської діяльності.

У звітному періоді академіками Відділення медицини проведена значна науково-організаційна і науково-методична робота, а також діяльність по підготовці кадрів високої кваліфікації.

Наукова діяльність. Наукова діяльність академіків Відділення медицини була спрямована на подальші експериментальні та клінічні дослідження з провідних напрямків теоретичної та клінічної медицини.

Академіки Відділення медицини брали участь у виконанні 47 проблемних науково-дослідних робіт, що мають провідне значення для подальшого розвитку фундаментальних медичних наук і впровадження в практику здоров'я.

За звітний період академіки Відділення медицини продовжували попередні і застосовували нові засади спеціальної наукової діяльності з науковцями далекого та ближнього зарубіжжя. В поточному році продовжують функціонувати 18 науково-творчих об'єднань.

У 2004 році академіки Відділення медицини були організаторами та учасниками 146 наукових конференцій, 24 з'їздів, 32 симпозіумів (в тому числі – 71 з міжнародною участю), зробили 236 доповіді на вітчизняних та зарубіжних наукових форумах.

У поточному році академіки Відділення медицини опублікували 12 підручників, 22 навчальні посібники, 19 моногра-

фій з різних проблем теоретичної та клінічної медицини. З них 8 у співавторстві з зарубіжними вченими-медиками, 34 методичні рекомендації, в тому числі 19 для педагогічного процесу і 15 для практичних лікарів. 23 інформаційних листів для практичних лікарів, виданий 1 атлас.

Академіками Відділення отримано 45 патентів на винаходи в галузі діагностики та лікування, 13 позитивних рішень на видачу патентів. Зокрема: акад. Біляєва О.О. – 5 патентів на винахід, акад. Парашук Ю.С. – 1 патент, акад. Циганенко А.Я. – 11 патентів.

Надруковано в національних наукових медичних журналах, матеріалах з'їздів, конгресів, конференцій, симпозиумах понад 456 наукових статей і тез. Акад. Циганенко А.Я. – 26 наукових праць, акад. Загорулько А.К. – понад 10, акад. Біляєва О.О. – 8 наукових праць, акад. Парашук Ю.С. – 12 наукових праць, в тому числі 47 публікацій в зарубіжних наукових виданнях.

36 академіків Відділення брали участь у міжнародних з'їздах, конгресах, симпозиумах, присвячених актуальним проблемам теоретичної і практичної медицини.

56 академіків Відділення медицини є членами спеціалізованих вчених рад по захисту докторських дисертацій, 6 академіків є членами ВАК України.

У наукових виданнях Академії друкувались академіки Щупіпенко І.М., Зозуля І.С., Мощич П.С., Процюк Р.Г., Загорулько О.К., Никула Т.Д., Влох І.Й., Ільницький І.Г., Аряєв М.Л. та ін.

У звітному періоді проводилась активна робота з підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації. Під науковим керівництвом академіків Відділення медицини захищені 13 докторських та 39 кандидатських дисертацій. На розгляді у спецрадах знаходяться 9 докторських та 21 кандидатська дисертація.

Значними успіхами позначилась діяльність академіків Відділення медицини і в педагогічній галузі. Академіки очолили педагогічні колективи вищої школи у звітному році було

опрацьовано 12 навчальних програм для студентів з теоретичної та клінічної медицини, затверджених МОЗ України. Академіки Відділення медицини взяли участь у 16 наукових конференціях з питань навчального та виховного процесів у вищій медичній школі. Під керівництвом та безпосередньою участю академіків Відділення медицини у вищих навчальних закладах (ВМНЗ) України 3-4 акредитації створено 6 комп'ютерних класів, 8 навчальних кінофільмів, підготовлено понад 100 макропрепаратів для навчання студентів з курсу паталогічної анатомії. Продовжено впровадження в навчальний процес в ВМНЗ України 3-4 рівнів акредитації попередньо опрацьованої програми “Крок – 1” та “Крок – 2”.

У 2004 році за активного сприяння та безпосередньої участі академіків встановлено зв'язки з зарубіжними медичними університетами різних рівнів акредитації – Росії, Канади, Польщі, США, Франції, Німеччини та ін. На основі цих зв'язків опрацьовані інтеграційні системи навчання, що впроваджені в педагогічний процес. Активно проводиться робота по створенню нових навчальних програм з урахуванням вимог Болонського процесу.

Значною була роль академіків і в роботі з підвищення професійної кваліфікації педагогічних кадрів. За звітний період під безпосереднім керівництвом академіків пройшли цикли підвищення кваліфікації по лінії ФПК більше 800 викладачів ВМНЗ України 1-2 та 3-4 рівнів акредитації. Безпосередньо академіками Відділення медицини організовано і проведено 64 цикли занять по лінії ФПК.

Лікувальна робота. У звітному році академіки-клініцисти виконали значний обсяг робіт у лікувально-консультативній галузі та у підготовці практичних лікарів високої кваліфікації. Надана лікувально-консультативна допомога понад 13 тисячам хворих, здійснено 968 хірургічних втручань з різноманітної патології, під керівництвом академіків підвищили професійну кваліфікацію понад 250 практичних лікарів,

впроваджено 39 нових методів діагностики та лікування, здійснено 45 виїздів по санавіації.

Академіки відділення підтримують наукові зв'язки з зарубіжними академіями: академіки Мошнич П.С., Никула Т.Д., Білинський Б.Т., Гжегоцький М.Р., Баринов Є.Ф., Синяченко О.В., Сіпінтий В.І., Циганенко А.Я., Загорулько О.К. є дійсними членами Нью-Йоркської академії наук; академік Вороненко Ю.В., Циганенко А.Я. – члени АМН Польщі й Міжнародної медичної ім. А.Швейцера; акад. Циганенко А.Я. – член Міжнародної комп'ютерних наук і систем.

За плідну працю і наукові здобутки в медицині ряд академіків Відділення медицини отримали міжнародні та вітчизняні почесні звання, нагороди та відзнаки.

Акад. Нікула Т.Д. отримав Золоту медаль і сертифікат “Міжнародний учений 2004 року” (Міжнародний біографічний центр у Кембриджі, Велика Британія), Почесне міжнародне звання “Людина 2004 року” (Американський біографічний інститут, США).

Акад. Циганенко А.Я. нагороджений Президентським орденом “За заслуги” 2-го ступеня. Він став Кавалером орденів “За заслуги” усіх 3-х ступенів.

Акад. Коляденко В.Г. – Почесною грамотою МОЗ України.

Акад. Туманов В.А. – орденом “Знак пошани”.

Акад. Зозуля І.С. – академічною нагородою АН ВШ України – Святого Володимира, Орденом Святого Рівноапостольного Володимира Великого III ст., відзнакою “Відмінник освіти України”, Почесною грамотою МОЗ України, Почесною грамотою Голови м. Києва.

Акад. Процюк Р.Г. відзнакою “Відмінник освіти України”, почесною грамотою МОЗ України, Почесною грамотою голови м. Києва.

Акад. Лупальцов В.І. – Президентським орденом “За заслуги” 2-го ступеня.

Акад. Дубенко Є.Г. нагороджений державним орденом Української православної церкви “Агапіта Печерського”.

Організаційна діяльність. За звітний період проведено 3 засідання бюро Центрального регіону і 8 засідань регіональних центрів Відділення медицини, на яких були заслухані питання діяльності центрального регіону та регіональних центрів, стану використання роботи Відділення медицини в поточному році, організації і проведення конференцій.

Академіки Відділення медицини плідно працюють в керівних органах Академії і Президії АН ВШ України: віцепрезидент – акад. Зозуля І.С., члени Президії – акад. Біляєва О.О., Горбатюк Д.А., Мошич П.С., Процюк Р.Г., Шуліпенко І.М.

Значний внесок у загальний здобуток Відділення медицини зробили академіки з різних регіонів України.

Плідною науковою педагогічною, лікувальною та громадською активністю відзначились у звітний період діяльність академіків Центрального регіону (керівник – акад. Никула Т.Д.), Західного регіону (керівник – акад. Влох І.Й.), Східного регіону (керівник – акад. Дубенко Є.Г.). Значною є роль творчих досягнень Південно-Західного регіону (керівник – акад. Євтушенко С.К.) і південного регіону (керівник – акад. Дука К.Д.).

Акад. Біляєва О.О. досліджувала проблеми хірургічної гастроентерології, перитоніту, патології імунітету, судинної патології.

За дослідження вона отримала 5 патентів.

Результати досліджень були озвучені на 4 наукових конференціях.

Акад. Парашук Ю.С. працював над проблемою стану фетоплацентозного комплексу у вагітних фінок з екстрогенетальною патологією.

Опублікував книгу “Фізична і психологічна підготовка вагітних до пологів” та ряд методичних посібників з цієї проблеми.

Отримав 1 патент. Брав участь в 5 наукових конференціях.

Указом Президента України йому присвоєне звання “Заслужений працівник освіти України”.

Акад. Загорулько О.К. досліджував і впроваджував в практику охорони здоров'я України замістну сульфактну терапію бронхолегеневих захворювань.

Надрукував близько 10 наукових праць.

Брав участь у 2 наукових конференціях, кількох семінарах.

Колектив кафедри мікробіології та дитячої хірургії, очолюваний акад. Циганенко А.Я. працював над дослідженням теми “Експериментально-клінічна розробка нових протимікробних засобів та способів селективної антибактеріальної терапії гнійно-септичних захворювань у дітей”.

У звітному році проведено мікробіологічне обґрунтування розробки та створення нових вітчизняних лікарських засобів на основі кліндаміцину: капсули кліндаміцину гідрохлорид та вагінальний крем кліндаміцину фосфат. Матеріали одержали позитивну рецензію Фармацевтичного центру МОЗ України і препарати направлені на клінічні дослідження.

Доведена висока ефективність ефірної олії чайного дерева *Melaleuca alternifolia* у відношенні до еталонних і клінічних штамів *S. aureus*, *S. epidermidis*, *S. pyogenis*, *E.coli*, *K. Pneumoniae*, *P. Mirabilis*, *P. Aeruginosa*. У порівняльних дослідженнях фунгіцидних властивостей олії чайного дерева і вітчизняних препаратів групи імідазолу, флюконазолу, кетоназолу, міконазолу, біфонал-гелю, еконазол-гелю доведено, що за своєю активністю по відношенню до грибів роду *Candida* олія чайного дерева перевершує сучасні протигрибкові препарати. Обґрунтована можливість створення нових вітчизняних лікарських засобів на основі олії чайного дерева.

Розроблена модель локалізованої гнійно-некротичної протейної інфекції з внутрішніми введеннями інфікуючої дози та додатковим введенням половини цієї дози через 20 годин у

інфільтрат, що утворився. Некротичний процес виникав на 3 добу і був підтверджений у зворотному розвитку на 16 добу.

Установлена виражена тропність ліпосомальних препаратів (“Ліпін”) до тканин легенів та інших органів і показано, що “Ліпін” після внутрішньовенного введення швидко накопичується в РЕС легенів.

Встановлено, що введення антибіотика після “Ліпіну” призводить до його значного поглинання ліпосомами. Максимальне насичення ліпосомів антибіотиком відбувається до кінця першої години після введення. Поглинання антибіотика ліпіном призводить до подовження строку його перебування у легенях, а також суттєво знижує токсичні властивості антибактеріальних препаратів.

Результати дослідження знайшли відбиток в 26 науково-практичній конференції, зокрема: “Пріони і пріонні хвороби”, “Досягнення та перспективи розвитку антибіотикотерапії гнійно-септичних захворювань” та ін.

Акад. Циганенко А.Я. взяв участь в 5 конференціях, 2 семінарах, що проходили в Києві, Харкові, Лондоні.

СЕКЦІЯ ТЕХНІЧНИХ НАУК

**(керівник секції –
віце-президент акад. Кузнєцов Ю.М.)**

До складу секції входять 7 відділень: загальнотехнічне; енергетики та ресурсозбереження; військових наук; матеріалознавства; механіки і машинобудування; будівництва та архітектури; морських наук і технологій.

Відділення механіки та машинобудування

(академік-секретар – Александров Є.Є.)

У 2004 році вченими Відділення виконувались угоди з промисловими підприємствами України:

– з Державним підприємством “Завод імені Малишева” на загальну суму 200 тис. грн. на тему “Модернізація корпусів легкоброньованої гусеничної техніки” (керівник – акад. Александров Є.Є.);

– з ВАТ “Харківський тракторний завод ім. С.Орджонікідзе” на загальну суму 60 тис. грн. на тему “Підвищення водохідних якостей плаваючого транспортера-тягача МТ-ЛБ” (керівник – академік Александров Є.Є.);

– з НВО “МОНОЛІТ” на загальну суму 60 тис. грн. на тему “Розробка апаратури паливоподавання транспортних дизелів” (керівник – академік Александров Є.Є.);

– з Львівським науково-дослідним радіотехнічним інститутом на тему “Розробка системи наведення танкового зенітного кулемету” (керівник – академік Александров Є.Є.);

– з науково-дослідним інститутом машин і систем на загальну суму 46 тис. грн. на тему “Удосконалення вітчизняних ДВЗ” (керівник – академік Марченко А.П.).

– з Держаним підприємством ХМЗ “ФЕД” на загальну суму 25 тис. грн. на тему “Удосконалення технологічних процесів виготовлення корпусних деталей при зміні об’єктів виробництва шляхом впровадження ГВС та методів перекомпонування агрегатних верстатів” (керівник – акад. Тимофєєв Ю.Б.).

У 2004 р. вченими Відділення виконувались держбюджетні угоди з Міністерством освіти і науки України:

– Держбюджетна тема М2227 “Создание теории и методики моделирования на основе многопараметрических аффинных отображений” (науковий керівник – акад. Грабченко А.І.).

Загальне фінансування – 45 000 грн.

За 2004 р. – 26200 грн.

– Держбюджетна тема М1306 “Керування динамічною системою роторних систем металорізального устаткування за допомогою пружних опор керованої жорсткості” (науковий керівник – акад. Гапонов В.С.).

Загальне фінансування – 80 000 грн.

За 2004 р. – 26 200 грн.

– Держбюджетна тема М2305 “Розробка теорії механічної обробки композиційних та керамічних матеріалів, та створення на їх підставі узагальненої математичної моделі” (науковий керівник – акад. Тимофєєв Ю.В.).

Загальне фінансування – 110 000 грн.

За 2004 р. – 9000 грн.

– Держбюджетна тема “Розробка 3D моделювання процесів обробки конічних зубчатих коліс з круговим зубом” (науковий керівник – акад. Внуков Ю.М.).

У 2004 р. вченими відділення виконувалися роботи за державними замовленнями:

– Державне замовлення ДЗ/30-2003 “Розробка наукових основ, методів параметричного синтезу, алгоритмічних і програмних засобів систем керування і зв’язку колісних та гусеничних машин соціального призначення” N держ. реєстр. 0103UO07474 (науковий керівник – акад. Александров Є.Є.).

Загальне фінансування – 110 000 грн.

За 2004 р. – 54 000 грн.

– Державне замовлення ДЗ/286-2003 “Підвищення екологічних властивостей дизелів вітчизняного виробництва” (науковий керівник – акад. Марченко А.П.).

Загальне фінансування – 120 000 грн.

За 2004 р. – 65 000 грн.

Під егідою Відділення механіки та машинобудування видаються всеукраїнські науково-технічні журнали:

– “Механіка та машинобудування” (головний редактор – акад. Александров Є.Є.);

– “Двигуни внутрішнього згоряння” (головний редактор – акад. Марченко А.П.);

– “Новые материалы и технологии в металлургии и машиностроении” (головний редактор – акад. Внуков Ю.М.);

і всеукраїнські збірки наукових праць:

– «Резание и инструмент» (головний редактор – акад. Грабченко А.І.);

– «Вестник НТУ «ХПИ». Колесные и гусеничные машины специального назначения» (відповідальний редактор – академік Александров Є.Є.).

У 2004 р. вченими Відділення видані підручники та монографії:

– Товажнянский Л.Л., Александров Е.Е., Бесов Л.М., Александрова И.Е. Танкоград: история, люди, события. – Харьков, 2004. – 236 с.

– Марченко А.П., Шеховцов А.Ф. (ред.) Двигуни внутрішнього згоряння. Т. 1-6. – Харків, 2004. – 160 с.

Члени Відділення були організаторами і учасниками науково-технічних конференцій:

– MicroCAD’2004, квітень 2004, м. Харків (голова оргкомітету – акад. Грабченко В.І.);

– Інтегровані технології та енергозбереження, травень 2004, м. Алушта (голова оргкомітету – акад. Товажнянський Л.Л.);

– 4 Международный конгресс двигателестроителей, вересень 2004, м. Рибальче (голова оргкомітету – акад. Марченко А.П.).

– 10 Міжнародна конференція “Технології XXI сторіччя”, вересень 2004, м. Алушта, (голова оргкомітету – акад. Захаров М.В.);

– Науково-практична конференція, присвячена 100-річчю з дня народження О.О. Морозова “Від танку Т-34 до сучасних бойових машин, жовтень 2004, м. Харків (голова оргкомітету – акад. Александров Є.Є.);

– «Повышение ресурса деталей ГТД методами поверхностного пластического деформирования», вересень 2004 р., м. Запоріжжя (голова оргкомітету – акад. Внуков Ю.М.).

Вчені Відділення механіки та машинобудування беруть активну участь у підготовці кадрів вищої кваліфікації – докторів і кандидатів наук.

У 2004 р. в цих радах захищені 12 докторських і 26 кандидатських дисертацій.

Академіки Відділення механіки та машинобудування Гапонов В.С., Тимофеев Ю.В. та Внуков Ю.М. є членами експертних рад Вищої Атестаційної Комісії України.

Загальнотехнічне відділення

(академік-секретар Цурнал І.А.)

У 2004 р. членами Відділення виконувались наукові роботи за такими напрямками: прикладна геометрія і комп'ютерна графіка; основи створення механізмів та обладнання багатофункціонального призначення; високоенергетична обробка матеріалів; хвильові процеси; напівпровідники; мікроелектроніка, біоелектроніка; технологія, обладнання, електропостачання і електромережі гірничих комплексів; молекулярна фізика; охорона об'єктів інтелектуальної власності; методичні розробки по розрахунку деталей і конструкцій із нових композитних матеріалів в сільськогосподарському машинобудуванні; біомеханіка, живі конструкції як найбільш оптимальні по масі, міцності та надійності; госпдоговірна тематика по проблемах надійності і довговічності машин, споруд, конструкцій сільськогосподарського призначення.

В 2004 р. за участю академіків загальнотехнічного відділення підготовлено до друку і видано ряд підручників, навчальних посібників, монографій, серед яких:

– Крижанівський В.А., Кузнєцов Ю.М., Валявський І.А., Склярів Р.А. Технологічне обладнання з паралельною кінематикою. Навч. посібник для ВНЗ. – Кіровоград, 2004. – 499 с.

– Кузнєцов Ю.М. Патентознавство та авторське право. Підручник. – К.: Кондор, 2004. – 388 с.; Кузнєцов Ю.М. Промислові зразки: охорона та оформлення. – Черкаси: ЧНУ ім. Б.Хмельницького, 2004. – 214 с.; Кузнєцов Ю.М., Склярів Р.А. Прогнозування розвитку технічних систем. Навч. посібник. – К. – Тернопіль, 2004. – 323 с.

– Поляков В.М. Класичний університет. Монографія. – К., 2004; Ракета как объект управления. Учебник. – К., 2004.

– Цурнал І.А. Механіка матеріалів і конструкцій. Підручник. – К.: Вища школа, 2004. – 20 д.а.

Підготовлено навчальну програму “Механіка матеріалів та конструкцій” для інженерів спеціальностей “Механізація сільськогосподарського виробництва”; “Механіка матеріалів і конструкцій” для інженерів-конструкторів.

Опубліковано декілька десятків наукових статей.

Академіки загальнотехнічного Відділення беруть активну участь у підготовці наукових кадрів вищої кваліфікації. Вони є як безпосередніми керівниками чи консультантами дисертаційних робіт, так і членами спеціалізованих вчених рад по захисту дисертацій.

Особливо слід звернути увагу на міжнародне співробітництво у цій сфері. Так, у 2004 р. під керівництвом акад. Кузнецова Ю.М. громадянка Болгарії Неделчева П.М. захистила кандидатську дисертацію на тему “Створення високоточних цангових патронів з пружним фланцем для металорізальних верстатів”.

Членами Відділення проведено ряд Міжнародних конференцій та симпозіумів. Серед них Міжнародна науково-практична конференція «Екологізація технології: проблеми и решения», Москва: Курган, 2004 г. (акад. Кузнецов Ю.Н. – член програмного комітета).

Акад. Поляков В.М. був організатором і учасником наукових конференцій: ІСТАМ-04 (Poland); “Проблеми математического модифицирования” (м. Дніпродзержинськ).

За участю акад. Цурпала І.А. проведені міжнародні конференції та симпозіуми в таких містах, як Мелітополь (учасники з України, Польщі, Білорусі), Вінниця (учасники з України, Росії, Молдови, Естонії), Тернопіль (учасники з України, Польщі, Білорусі, Росії), Дніпропетровськ (учасники з України, Білорусі, Росії), Київ (2 конференції).

Акад. Поляков М.В. у звітному році працював над проблемою розвитку ефективних чисельних та числово-аналітичних методів розрахунку для задач про течії з вільною межею та межами рідин, що не зміщуються, а також над розв’язуванням автотельних задач гідродинаміки з невідомо-

мою межею та чисельним аналізом задач дозвукової аеродинаміки літальних апаратів.

Видав у звітному році монографію “Класичний університет”, підручник “Ракета как объект управления”, ряд наукових статей (4) тощо.

Акад. Дронь М.М. працював над теоретично-експериментальним обґрунтуванням пристроїв, визначення параметрів руху на основі нового пристрою вимірювання.

Розробив методики, моделі, рекомендації.

Опублікував 7 статей та подав 4 заявки на патенти.

З опублікованих статей найбільш важливі: “Інтеграція науки, промисловості і освіти”, “Взаємодія ДКБ “Південне” та ДНУ”, “Аналітична оцінка балістичних можливостей КА і орбітальних буксирів з ЕРД”.

Акад. Ковальов С.М. працював над дослідженням проблеми дискретно-геометричного моделювання багатовимірних об’єктів геометричного моделювання багатопараметричних процесів.

Надрукував 3 наукові статті та у співавторстві видав підручник “Інженерна графіка”.

Акад. Кондратенко П.О. у звітному році досліджував радіаційно-фізичні процеси в твердих розчинах галогенідів ртуті.

Розробив також фотохімічні характеристики молекулярних систем.

Результати дослідження виголосив і поширив на 3-х наукових конференціях та надрукованою статтею в журналі “Фізика і хімія твердого тіла”.

Акад. Кравець С.В. працював над розробкою і створенням техногенно-екологічних тягачів бурштину з родовищ.

Розробив безпечний спосіб підйому бурштину за рахунок гідромеханізму розпушування ґрунту і доведення його до суспензійного стану.

Він також працював над розробкою теоретичних засад роботи біохімічно-синтезованих підземно-рухомих пристроїв для безтраншейного влаштування інженерних комунікацій.

Цікавою розробкою було створення багатоярусних агро-меліоративних енергозберігаючих засобів розпушення ґрунтів.

Розроблені проблеми стали предметом виступу на 3 наукових конференціях та 2 семінарах.

Акад. Кругляк Ю.О. працював над нейромережевим моделюванням в кібернетиці, прикладній математиці та геофізиці.

Досліджував застосування нових методів обчислювальної математики та математичної фізики в задачах класичної квантової електродинаміки.

Взяв участь в 4 міжнародних наукових конференціях. Надрукував ряд праць.

Акад. Михайленко В.Є. продовжував розробку геометричного моделювання та оптимізації поверхонь в архітектурі, працював над проблемами архітектурної біоніки, досліджував теоретичні проблеми технічної естетики.

Видав 2 посібники “Основи композиції”, “Інженерна графіка” та підручник “Нарисна геометрія”.

Акад. Прохоров Е.Д. працював над дослідженням розігріву електронів в напівпровідниках та напівпровідникових структурах. В результаті отримав енергетичні та частотні характеристики спільної роботи діода Ганья з резонансно-тунельним діодом; енергетичні та частотні характеристики діодів з МПЕ з резонансно-тунельним катодом в діапазоні частот 100...1000 ГГц; а також смугу перестроювання частоти широкосмугових GaAs генераторів ~ 23 ГГц в діапазоні частот ~ 50...70 ГГц.

Відділення енергетики та ресурсозбереження

(академік-секретар Говоров П.П.)

До Відділення входить 13 членів Академії. 5 з них стали почесними членами.

В поточному році робота Відділення була направлена на розширення НДР, пов'язаних з розробкою нової сучасної техніки та новітніх технологій, направлених на енергозбереження та ресурсозбереження в енергетиці та електротехніці. Робота проводилась в рамках двох секцій: енергетичної та теплоенергетичної.

Членами **Енергетичної секції** досягнуті такі основні результати:

– проаналізовані існуючі методи і підходи до математичного моделювання технологічних процесів в основному і допоміжному тепломасообмінному устаткуванні енергоустановок електростанцій. Розглянуто розроблені ведучими вітчизняними і закордонними організаціями різні математичні моделі тепломасообмінних процесів, що протікають у котельних установках, системах конденсації пари, системах регенеративного підігріву живильної води, як окремо, так і в складі теплової схеми енергоустановки.

– проаналізовані існуючі методи моніторингу параметрів і систем автоматизованої діагностики технічного стану різного енергетичного устаткування.

З метою розробки нових методів побудови діагностичних моделей технологічних процесів в ньому були проведені теоретичні дослідження. Крім автоматизованої параметричної діагностики сучасним підходом до створення перспективних і удосконалення функціонування вже діючих енергогенеруючих комплексів є розробка нових технологій підвищення паливокористання за рахунок глибокої утилізації низько потенційної теплоти відхідних газів у котельних установках індивідуальних

і централізованих систем теплопостачання за допомогою теплоутилізаторів.

– Важливим напрямком розвитку енергозберігаючих технологій в енергетиці є розробка більш удосконалених теплообмінників, в основу яких покладені сучасні інтенсифіковані тепло технології, зокрема, компактних регенеративних повітропідігрівників з рухомими насадками, що періодично нагріваються і охолоджуються, роблячи цикл регенерації.

Погіршення екологічної ситуації, пов'язана з цим жорсткість вимог і нормативів по шкідливим викидам стимулюють широке застосування в енергетиці технологічних методів зниження викидів оксидів азоту. Тому було проведено аналітичний огляд сучасних методів зменшення шкідливих викидів у навколишнє середовище за рахунок спалювання низькосортного палива в киплячому шарі.

Отримана в результаті досліджень інформація класифікована по напрямках використання з метою розвитку методів системного аналізу технологічних процесів, існуючих в теплоенергетичному устаткуванні, які входять до складу енергогенеруючих комплексів.

До цих напрямків відносяться: підвищення надійності, безпеки та ефективності енергетичного устаткування ТЕС та АЕС за рахунок застосування у складі АСУ ТП енергоблоків ТЕС і АЕС автоматизованих систем параметричної діагностики енергетичного устаткування, заснованих на математичному моделюванні технологічних процесів; удосконалення і розвиток нової концепції теплообмінного обладнання енергогенеруючих комплексів, у першу чергу для поглибленої утилізації теплоти відхідних газів паливовикористовуючих енергетичних об'єктів з переходом у перспективі через “точку роси” і використання скритої теплоти паротворення водяних парів, які вміщуються у димових газах, подальший пошук шляхів для глибокого придушення NO_x за допомогою удосконалених методів системного аналізу, основних положень теорії і існуючих засобів математичного моделювання технологічних процесів і натурно-

імітаційних експериментів, направлених на захист навколишнього середовища від шкідливих викидів, які мають місце на енергогенеруючих об'єктах.

Розроблені нові і розвинуті методи системного аналізу технологічних процесів, існуючих в теплоенергетичному устаткуванні, які входять до складу енергогенеруючих комплексів, на основі принципів і положень сучасних концепцій створення високоефективного теплоенергетичного устаткування нового покоління.

На основі принципів і положень сучасних концепцій створення високоефективного теплоенергетичного устаткування нового покоління були сформульовані основні принципи і положення теорії імітаційного моделювання на базі математичних теорій графів та імовірності, удосконалення засобів імітаційного моделювання технологічних процесів в енергогенеруючих комплексах багатоцільового призначення.

Розроблені та впроваджені в проектну та виробничу практику науково-технічні основи підвищення надійності та економічності роботи місцевих електричних мереж 6-10/0,38 кВ.

Створені наукові основи компенсації реактивній потужності у розподільних електричних мережах. Розроблено критерії та параметри оптимізації режимів мереж.

Впровадження розробок забезпечує зниження втрат електроенергії в мережах на 10-15 % та її втрат у споживачів на 20-30 %.

Розроблені методологічні основи підвищення надійності роботи вимірювальних трансформаторів напруги на основі врахування ферорезонансних процесів. Розроблена та впроваджена у виробництво нова серія нерезонуючих трансформаторів напруги, яка забезпечує більш вищі показники надійності, роботи елементів контролю та управління. Тим самим забезпечується умови надійнішого та якіснішого енергопостачання споживачів.

Розроблені наукові основи енергозбереження та освітлення міст. Запропоновані енерго- та ресурсозберігаючі технології передачі та розподілу електроенергії, методи та технічні

засоби корекції параметрів режиму мереж, критерії та параметри їх оптимізації. Впровадження результатів розробки забезпечило економію понад 5 млн. тонн умовного палива та підвищило строк дії енергетичного та технологічного обладнання на 20-30 %.

Розроблені методологічні основи розрахунку термобіметалевих виконавчих механізмів на основі яких створений тепловий розчіплювач для автоматичних вимикачів типу АЕ2056ММ на Черкеському заводі НВА (Росія).

На основі більш повного врахування фізичних процесів у асинхронній машині визначились нетривіальні варіанти їх виконання, які дозволяють покращити характеристики ряду типорозмірів. Вперше з'ясована фізична сутність зміни зовнішнього магнітного поля та вібрації на подвійній частоті живильної мережі при реверсі.

З використанням винаходів та результатів цих робіт, а також праць з вітроенергетики спроектовані генератори для вітроелектроенергетики, серії асинхронних двигунів загальнопромислового призначення, а також для кораблів Військово-Морського Флоту та літаків АН-148, АН-74ТК300 і Бе-200. Розроблені у 2004.:

- методика розрахунку характеристик вентильних двигунів з урахуванням перехідних процесів;

- методика розрахунку моменту інерції маховика, при якому забезпечується статична механічна характеристика асинхронного двигуна при запуску.

Акад. Говоров П.П. продовжував дослідження з енергетичних та ресурсозберігаючих технологій у світлотехніці та комунальній енергетиці.

Він – член Енергетичної комісії при Харківській облдержадміністрації, співавтор програми розвитку енергетичного комплексу Харківської області.

В звітному році брав участь в 5-х науковотехнічних конференціях . Оpubлікував 8 наукових праць.

Акад. Терьошин В.М. у звітному році розробив методологічні основи розрахунку термобіметалічних виконавчих механізмів, на основі яких створив тепловий розчіплювач для автоматичних вимикачів. Розробка втілена в серійне виробництво (Росія).

Видав 2 наукові праці, взяв участь у 2 наукових міжнародних конференціях.

Акад. Драганов Б.Х. у звітному році працював над використанням методу ДИВЭ в біогазових установках та над енергоекономічною оптимізацією енергетичних систем.

Взяв участь у 6 наукових конференціях, 5 симпозіумах.

Акад. Курінний Е.Г. у звітному році розробив методи розрахунку доз флікера напруги, нові показники несиметрії несуюдальності напруги, їх метод розрахунку. Ці розробки передано в Державний комітет з технічного регулювання.

Він також отримав 9 патентів, 2 авторських свідоцтва, підготував 9 кандидатів наук.

Акад. Тодорцев Ю.К. у звітному році займався науково-методичними дослідженнями з проблем вищої школи.

Акад. Журахівський А.В. працював над дослідженням та практичним втіленням нерезонуючих трансформаторів напруги, пристроїв захисту від ферорезонансних процесів та пристроїв блокування хибної роботи земляних захистів генераторів.

В 2004 р. академіками Відділення енергетики та ресурсозбереження академії були проведені такі науково-технічні конференції та наукові семінари:

Міжнародна науково-технічна конференція “Фізичні та технічні проблеми світлотехніки та електроенергетики” (м. Харків); Міжнародна наукова конференція “Автоматика” (м. Сімферополь); п’ять засідань семінару “Імовірнісні процеси в електричних системах”; науково-практична конференція НАУ (м. Київ); “Нетрадиційна енергетика у ХХ столітті” (м. Гурзуф); “Сучасні проблеми світлотехніки і гідродинаміки” (м. Алушка); “Problems le energetic” (м. Кишинеу); науковий семінар “Енергетика сьогодні і завтра” (м. Київ); Міжнародна конференція

“Поновлена енергетика” (м. С-Петербург); Міжнародна конференція “Нові технології в енергетиці” (м. Харків); науково-технологічна конференція “Силова електроніка та енергоактивність” (м. Харків); Міжнародний симпозіум “Siema 2003” (м. Харків).

В звітному році академіки Відділення керували докторськими і кандидатськими дисертаціями. Захистилися доктори наук – Данилюк О.В., Кожушко Г.М., Жаркін А.Ф. та кандидат наук Комар В.О., Нагорний П.Д., Кацев С.Ш., Танкевич Є.М., Камінський А.В.

Загалом членами Відділення проведено 12 конференцій, 6 симпозіумів, 14 з міжнародною участю.

В поточному році академіками Відділення видано: підручників – 5, навчальних посібників – 9, монографій – 3, методичних рекомендацій – 46, отримано авторських свідоцтв – 10, патентів – 12, позитивних рішень – 6, статей, тез (в т.ч. закордонні видання та у зарубіжних виданнях) – 64.

Надруковано в наукових виданнях Академії наук вищої школи України 3 (академік Говоров П.П., Фінкельштейн В.Б., Рябченко І.М.).

Обов’язки в системі АН ВШУ виконували: академік Говоров П.П. – академік-секретар Відділення, член Президії, голова Харківського регіонального Відділення АН ВШУ, академік Терьошин В.М. – секретар Відділення, академік Артюх С.Ф. – голова секції, академік Єфімов О.В. – голова Секції, Говоров П.П., Жежеленко І.В. – керівники інститутів Академії наук вищої школи України, Тодорцев Ю.К. – учений секретар Південного наукового центру АН ВШУ, Шутенко Л.М. – керівник Східного наукового центру АН ВШУ.

Академіки Відділення підтримують тісні взаємини з зарубіжними академіями: Молдови, Академією енергетики Росії (комплексні розробки по енергозбереженні).

Відділення матеріалознавства

(академік-секретар Новіков М.М.);

Це Відділення складалося із частин Відділення фізики і астрономії та частини членів Відділення металургії, які не відійшли від матірньої Академії.

У звітному році у Відділенні матеріалознавства працювало 10 академіків. Ці вчені виконували дослідження в традиційних для Відділення напрямках. Зокрема, вивчалися структурні особливості металевих, іонних та напівпровідникових речовин, зміни в структурі, які виникають при бомбардуванні матеріалу ядерними частинками, взаємодії бомбардуючих поверхню матеріалу іонів з атомами металу, процеси дефектоутворення в складних кристалах при їх вирощуванні, дифузійні процеси в об'ємі і на поверхні матеріалу, структурні фазові переходи як в простих кристалах напівпровідників, так і в складних сегнетоелектриках, сегнетоеластиках та кристалах з неспівмірною модульованою структурою тощо.

Спостерігалось поступове розширення тематики у напрямку вивчення нетрадиційних для відділення матеріалів.

Зокрема, акад. Вакуленко О.В. почав досліджувати вплив надвисокочастотного випромінювання дециметрового діапазону на біологічні об'єкти (гідробіонти). Ним визначені величини смертельних доз радіації та можливі варіанти захисту.

Акад. Новіков М.М. практично закінчив рентгенодифракційні дослідження розпаду твердого розчину кисню в кремнії в результаті чого була розроблена і запатентована експресна методика рентгенодифракційного визначення ступеня структурної досконалості напівпровідникових матеріалів і та ін.

Акад. Большаков В.І. продовжував досліджувати проблеми фізичного матеріалознавства високоміцних будівельних

сталей, реконструкції житлового фонду масової забудови 60-х років, розвитку галузі будівельних матеріалів.

Всього по відділенню за звітний період опубліковано близько 50 наукових робіт, зроблено 29 доповідей на наукових конференціях, отримано декілька патентів.

Вчені Відділення написали 8 підручників, навчальних посібників та монографій. Практично всі члени Відділення брали активну участь в підготовці наукових кадрів. Вони керували багатьма аспірантськими роботами і були членами кваліфікаційних рад.

У 2004 році у співавторстві опублікував 2 навчальні посібники та понад 56 наукових статей, зокрема:

В.И.Большаков, Л.Н. Дейнеко, Д.В. Лаухин, В.И.Куксенко. Исследование механических свойств после автоматической и полуавтоматической сварки толстолистовой стали 10Г2ФБ, обработанной на различные уровни прочности. – Матеріалознавство та термічна обробка металів, № 1 (24), 2004, с. 25-33.

В.И.Большаков, С.В.Бобырь, Н.И. Репина. О механизмах формирования структуры низколегированного валкового чугуна. – Матеріалознавство та термічна обробка металів, №1 (24), 2004, с. 55-62.

В.И.Большаков, В.Н.Волчук, Ю.И.Дубов. Разработка и исследование метода определения механических свойств металла на основе анализа фрактальной размерности его микроструктуры. – Матеріалознавство та термічна обробка металів, №1 (24), 2004, с. 43-55 та ін.

Отримав 11 патентів, підготував одного кандидата наук, взяв участь у 4 наукових конференціях, 2 семінарах, з них з Міжнародною участю 5.

У 2004 році отримав нагороду: лицарський орден “Святий Князь Володимир” IV ступеня.

Акад. Большаков В.І. – голова Дніпропетровського територіального Відділення Академії будівництва України, член Ради президентів Міжнародної інженерної академії (Москва), Го-

лова Придніпровського Відділення Міжнародної інженерної академії (ПВ МІА), директор-організатор міжгалузевих інституту будівельних матеріалів та конструкцій при ПВ МІА, головний редактор науково-практичного журналу “Новини науки Придніпров’я”, головний редактор наукового та інформаційного журналу “матеріалознавства та термічна обробка металів”.

Акад. Куцова В.З. продовжувала досліджувати фазові перетворення властивості сплавів на основі заліза, алюмінію, титану, напівпровідників. В результаті цих досліджень розроблені оптимальні режими термічної обробки ЕШН композитних валків. Результати роботи будуть впроваджені на ОАО “НКМЗ”.

В результаті багаторічних пошуків вона відкрила і багатьма дослідженнями довела наявність фазового перетворення в чистому кремнії і залежність його температури від домішок.

У 2004 році надрукувала:

Алюміній і сплави на його основі. Навчальний посібник (140 с.);

Фазовые вращения в кремнии (80 с.);

Полупроводниковый кремний: теория и технология производства (286 с.).

Акад. Куцова В.В. – член спеціальної вченої ради Д08.084.02, редакційної колегії наукових часописів “Металознавство та обробка металів”, “Наукові новини Придніпров’я”, член міжнародного товариства матеріалознавців.

Під її керівництвом захищена 1 кандидатська дисертація. Взяла участь у 4 Міжнародних наукових конференціях.

Основними напрямками науково-дослідної роботи акад. Роянова В.О. стали дослідження нанесення зноестійкого покриття на дресувальні валки стану холодного прокату металургійного прокату металургійного комбінату ім. Ільча м. Маріуполя; розроблені матеріали, підтверджена можливість застосування економічних покриттів замість електролітичного нанесення чистого хрому.

Надрукував у 2004 р. монографію “Виникнення дефектів при зварюванні і газотермічному накалинні” (204 с.) та понад 50 статей.

Взяв участь у 3 науково-практичних конференціях; під його керівництвом захищена 1 кандидатська дисертація.

Акад. Харлашин П. С. досліджував прогресивні процеси металургії сталі і сплавів – теплообмін у високотемпературних окислювально-відновлювальних середовищах. З цих проблем опублікував понад 25 наукових праць.

Він взяв участь у ряді наукових конференцій. Зокрема, “Образование, наука, производство и управление в XXI веке” (м. Старий Оскол); “Современные проблемы теории и практики производства качественной стали” та ін.

У 2004 р. під керівництвом акад. Харлашина П.С. захищена 1 кандидатська дисертація.

Акад. Баранов О.О. звітному році працював над розробкою фізичних основ термотехнічного способу удосконалення багатофазових металів сплавів.

Внаслідок чого надрукував в закордонних і національних видавництвах 3 статті.

Отримав 1 патент.

Взяв участь в 3 міжнародних конференціях.

Акад. Бажин А.І. Предметом його дослідження було втілення моделювання методом молекулярної динаміки процесів взаємодії іонів низьких та середніх енергій з монокристалами металів і бінарних сплавів.

Внаслідок чого розвинув дифузійну модель, що описує процес осадження багатокомпонійних плівок іонними пучками та їх використання для рошарового аналізу елементів твердотільних мішеней.

Ці роботи він виконував разом з Віденських технічним університетом та інститутом електроніки АН Узбекистану.

Результати дослідження були оголошені на 3 міжнародних конференціях.

Відділення будівництва та архітектури

(академік-секретар Є.В.Горохов)

Науково-дослідна робота академіків була спрямована на вирішення сучасних проблем підвищення ефективності галузі будівельної індустрії України на основі перспективних наукоємних технологій, а саме:

- надійність і довговічність будівель і споруд – академіки Є.В. Горохов, В.С. Шибанін, Є.М. Бабич, С.Л. Фомін;
- реконструкція гідротехнічних споруд – академік Л.В. Мазуренко;
- ресурсозбереження та утилізація відходів, ефективні композиційні будівельні матеріали – академіки М.А. Саницький, Ю.І. Орловський;
- охорона навколишнього середовища – академік В.Г. Погребняк;
- матеріалознавство і хімічний опір матеріалів – академіки В.Д. Александров, Ф.В. Недопьокін;
- скорочення ручної праці у будівництві – академік О.Г. Онищенко.

Протягом звітного року виконувались такі державні науково-дослідні роботи (замовник: Міністерство освіти і науки України):

1. “Розвиток фізико-хімічних основ зародкоутворення переохолоджених розплавів при їх кристалізації під дією електромагнітних полів” (фундаментальна НДР, № 0103U000583) – керівник акад. Александров В.Д. Робота присвячена розробці структурної та електричної схем установки та пристроїв для термографічного аналізу кристалізації розплавів у електромагнітному полі. За результатами досліджень підготовлено заявку на патент “Спосіб термічного аналізу кристалізації в електромагнітному полі.”

2. “Вивчення нелінійної фільтрації розчинів полімерів з метою розробки екологічної технології створення полімерних водозахисних екранів під землею” (фундаментальна НДР, № 0103U000587) – керівник акад. Погребняк В.Г. Визначено закономірності проявлення ефектів пружних деформацій при течії розчинів полімерів. Розроблено еколого-технологічні критерії впровадження методу створення полімерних водозахисних екранів під землею. Розроблений метод може використовуватися при будівництві різних споруд, а також у випадках ліквідації наслідків аварій та катастроф (у разі попадання отруйних та радіоактивних речовин у ґрунтові води).

3. “Розробка програми забезпечення надійності конструкційних систем для попередження й усунення аварійних ситуацій і техногенних ризиків” (керівник акад. Горохов Є.В.). В межах теми створюється інформаційна база даних щодо моніторингу технічного стану будівель, споруд та інженерних мереж аварійно небезпечних об’єктів. Розроблюються ДБН “Протикорозійний захист будівельних матеріалів та конструкцій”. Протягом року на Полігоні випробувань електромережних конструкцій та баштових споруд ДонДАБА, що становить національне надбання, проводилися випробування принципово нових конструкцій мобільних металевих опор ліній електропередач. Ці випробування виконувалися в межах комплексу робіт на замовлення Державного підприємства “Національна енергетична компанія “Укренерго”. Мобільні опори, конструкцію яких розроблено спеціалістами ДонДАБА, дозволяють дуже в короткий термін (60-80 хвилин) відновлювати пошкоджені в результаті різного роду стихійного лиха електрокомунікації. Указом Президента України від 16 грудня 2002 року № 1171/2002 за наукову роботу “Розробка наукових основ та принципів побудови експлуатаційно-надійних конструкцій магістральних електромереж, освоєння їх виробництва та впровадження” колективу авторів на чолі з академіком Гороховим Є.В. присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки за 2002 рік.

4. “Розробка теоретичних основ розрахунку статично невизначених конструкцій з композиційних матеріалів при різних системах навантажень” (прикладна НДР, № 0101U001892) – керівник акад. Бабич Є.М. За результатами виконання теми видані рекомендації “Розрахунок згинальних залізобетонних елементів при дії малоциклових знакозмінних навантажень”. Розроблено новий підхід до розрахунку статично невизначених залізобетонних конструкцій, виходячи з деформаційної моделі перерізів, сформульовано граничні умови розрахунку статично невизначених систем.

5. “Розробка методів оцінки, розрахунку та прогнозу властивостей компонентів бетону та роботи сталезалізобетонних конструкцій з урахуванням дії температурного фактору” (фундаментальна НДР, №0103U003440) керівник акад. Фомін С.Л. Виконано аналітичний огляд конструктивних рішень сталезалізобетонних конструкцій, методів їх розрахунку, нової нормативної бази в Україні, гармонізованої з Європейськими нормами (Єврокод 4), результатів досліджень нових класів арматури, що використовуються в Єврокоді 2. Огляд методів розрахунку вогнестійкості сталезалізобетонних конструкцій, конструктивних рішень захисту від пожежі.

6. “Моделювання гідрофізичних та тепломасообмінних процесів в проміжному ковші” (фундаментальна НДР, № 01-1 вв/26) – керівник акад. Недопьокін Ф.В.

7. “Ефективні технології переробки промислових відходів органічного і мінерального походження в високоякісні дорожні бетони” (прикладна НДР, № 0103U000588) – виконавці акад. Висоцький Ю.Б., учений секретар Зайченко М.М. Визначено закономірності формування структури і властивостей органічних в’язучих на основі другорядних кубових залишків фенольно-ацетонового виробництва. Розроблено малоенергоємний спосіб активації дисперсних компонентів (наповнювачі з відходів виробництва) будівельних сумішей у високовольтному електричному полі. Отримано Деклараційний патент України

на винахід “Спосіб виробництва керамічної цегли” (М.М. Зайченко).

8. “Розробка теоретичних основ та програмного забезпечення для проектування покриттів у вигляді оболонок довільної форми на підставі принципів будівельної інформатики” (прикладна НДР, № 0103U000586) – виконавець акад. Балу́ба І.Г.

Академіками відділення за звітний період проведено значну організаційну роботу за різними напрямками. Так, у навчальному процесі при підготовці інженерів—будівельників Донбаська державна академія будівництва і архітектури першою в Україні отримала сертифікат Міжнародного інституту інженерів-будівельників МІБ (Великобританія), яким визнається відповідність рівня підготовки спеціалістів в ДонДАБА рівню закінчено вищої освіти – ВEng (Hons). Академією подано заявку на проведення акредитації на новий термін спеціальностей “Промислове та цивільне будівництво”; “Автомобільні дороги та аеродроми”; “Міське будівництво і господарство”; “Архітектура” (акад. *Є.В. Горохов*).

Під керівництвом академіків організовано і проведено науково-технічні конференції різного рівня.

Наукові досягнення академіки відділення активно впроваджували у виробництво та навчальний процес, опублікували значну кількість наукових та методичних робіт, монографій. Так, вийшли з друку монографії академіка Є.М. Бабича “Тривало пресований бетон”; академіка Є.В. Горохова, проф. В.П. Мушанова “Конструкции стационарных покрытий над трибунами стадионов”; навчальні посібники – 2 (акад. *Ф.В. Недопьокін*), 2 (акад. *В.Г. Погребняк*), 1 (акад. *Є.В. Горохов*).

Члени Відділення АН ВШУ брали активну участь у наукових та методичних конференціях, в тому числі у дальньому зарубіжжі. Академік Ю.Б. Висоцький зробив 12 доповідей на міжнародних та українських конференціях (в.т.ч. в Росії, Іспанії; Угорщині); В.Г. Погребняк – 8 доповідей, в т.ч. на трьох міжнародних конференціях, В.Д. Александров – 7 доповідей,

А.Я. Найманов – 4 доповіді, М.І. Лобов – 4 доповіді (в. т.ч. в Росії); Є.М. Бабич, С.Л. Фомін, Ф.В. Недопьокін, І.Г. Балюба – по три доповіді.

Відділення морських наук і технологій

(академік-секретар Романовський Г.Ф.)

За участю відділення морських наук і технологій, Миколаївського регіонального відділення проведені: науково-технічна конференції професорського та викладацького складу УДМТУ, ОГМУ та ЗДПУ, ОГМА, ОГА, Загальні збори АНСУ з науковою сесією.

Акад. Романовським Г.Ф. організовано та проведено міжнародну науково-практичну конференцію „Сучасні проблеми газотурбобудування”, присвячену 40-річчю очолюваною їм кафедри турбін УДМТУ, на якій заслухано більш 30 доповідей. Матеріали конференції повністю увійшли до збірника наукових праць УДМТУ „Енергетика”.

За замовленням Міносвіти України відділенням через морські вузи виконано понад сорок комплексних наукових робіт; 20 робіт увійшли в Державні та регіональні науково – технічні програми.

До найбільш суттєвих наукових результатів, слід віднести роботу центрів екології, енергозбереження та підводної техніки при УДМТУ; розвиток теорії плазмово-хімічного горіння та теплообміну у двофазних плазмових потоках (акад. Романовський Г.Ф.); розвиток багатоцільових телекерованих підводно-технічних нежилых комплексів та принципово нових технологій виконання різноманітних підводно-технічних робіт, розробку мастиловідділювачів для суднових ГТД 4 покоління (акад. Рижков С.С.), гіперпоглинання світла у неоднорідних середовищах, розвиток теорії та практичного впровадження екологічних та енергозберігаючих технологій по уловлюванню аерозолів; очистки нафтовмістних та обеззараження промислових стічних вод, розвиток наукової бази котлів подвійного призначення – промислових та суднових, переробки термопластичних полімерів шляхом піролізної деструкції під дією високих температур у присутності каталізаторів, теоретичних основ розраху-

нку міцності, довговічності, гідродинаміки, остійності, нелінійної хитавиці, та безпеки суден нових типів, розробку нових матеріалів та технологій зварювання і споріднених процесів стосовно морських об'єктів, суднового обладнання, енергетичних установок та ін. продовжувались дослідження з питань інвестицій в енергозбереженні, проблем розбудови державності України та нового змісту освіти. Розроблено практичні рекомендації за результатами досліджень механізму виникнення, розвитку та вирішення конфліктів у вищій школі, формування та підготовки резерву науково-педагогічних кадрів для вищої школи по галузях технічних наук.

Вченими відділення виконані держбюджетні і госпрозрахункові роботи, які розділяються на фундаментальні, пошукові, прикладні, проектно-конструкторські. Значну долю складають міжвузівські проекти в різноманітних напрямках, які склались у відповідних вищих навчальних закладах.

Академіками відділення за звітний період надруковано понад 60 наукових праць, з них 5 монографій та навчальних посібників з грифом Міністерства освіти та науки України (Романовським Г.Ф. – 1 монографія та 11 наукових статей, 3 патенти України; Квасницьким В.Ф. – 7 статей; Рижковим С.С. – 4 наукові статті, 1 навчальний посібник з грифом Міносвіти та 5 навчальних посібників з грифом УДМТУ, готується підручник з грифом Міносвіти; іншими академіками надруковано три монографії та більш 25 публікацій (Воробйовим Ю.Л., Бардачовим Ю.М. – 5; Степаненко С.М. – 5; Цимарним В.О. – 3). Також академіками виконано 10 комплексних науково-дослідних робіт обсягом більш 800000 грн.

Академіки Романовський Г.Ф., Воробйов Ю.Л., Бардачов Ю.М.; Степаненко С.М. є головами спеціалізованих рад з захисту докторських дисертацій, академіки Квасницький В.Ф., Рижков С.С., заступниками голови та вченим секретарем спеціалізованих рад з захисту докторських дисертацій. Акад. Романовський Г.Ф. є Президентом Академії наук суднобудування України, а акад. Рижков С.С. її вченим секретарем.

Акад. Квасницький В.Ф. разом з Національним університетом науки і технології Китаю закінчив тему “наукові основи з’єднання жароміцних сплавів та інших матеріалів”.

Опублікував 3 наукові праці.

Отримав 14 патентів.

У 2004 р. продовжував роботу за держбюджетним фінансуванням. “Наукові основи технології з’єднання жароміцних сплавів, туготопких, керамічних та композиційних матеріалів стосовно газових турбін і енергетичних пристроїв спеціального призначення” та госпрозрахункову тему “Розробка технології плазмового різання стосовно машин “Кристал”.

За темами закінчено 2 кандидатські дисертації і 20 наукових статей та матеріалів доповідей на конференціях, в тому числі і на міжнародних. Наприклад, на міжнародній конференції “Математическое моделирование и информационные технологии в сварке и родственных процессах” (м. Кацівелі, 13-17 вересня 2004) було представлено 4 доповіді.

У жовтні 2004 р. доповідав в Китаї.

За матеріалами досліджень ведеться підготовка монографії “Сварка и родственные технологии в судовом и стационарном газотурбостроении” та навчального посібника з грифом МОНУ “Паяння матеріалів”.

Акад. Романовський Г.Ф. працював над темою “Удосконалення опорних підшипників ковзання”.

Опублікував 10 наукових статей.

Взяв участь у 4 міжнародних конференціях.

Отримав 2 патенти.

Відділення військових наук

(академік-секретар С.І.Мірошніченко)

У звітному році члени Відділення здійснювали роботу і дослідження в таких напрямках: видали монографій –2; навчальних посібників – 7; опублікували наукових статей – 25; підготували докторів наук –2; кандидатів наук –7; взяли участь в Міжнародних конференціях –4; впровадили в заклади Міністерства охорони здоров'я України понад 100 цифрових рентгєнівських систем.

На таких системах обстежили близько 1,5 млн. громадян України.

Загальний обсяг виконаних робіт складає понад 17 млн. грн.

Якщо б результати цих досягнень знайшли вихід на експорт, то в казну держави надійшло б понад 34 млн. грн.

Акад. Зубок М.І. досліджував проблеми банківської діяльності. Видав монографію “Безпека банків” (300 с.). Керував підготовкою магістрів та взяв участь у роботі 3 наукових конференцій.

Акад. Шакун В.І. поряд з великою організаційно-педагогічною діяльністю видав капітальну монографію “Суспільство і злочинність” (783 с.), опублікував у періодиці близько 10 наукових та науково-популярних статей, написав ряд проектів документів, довідок тощо. Взяв участь у різного плану нарадах, наукових конференціях.

Акад. Корольчук М.С. у звітному році продовжував дослідження психологічних проблем, вивчав проблеми емоційності юнацького віку, опублікував підручник для вищих навчальних закладів України.

Акад. Муковський І.Т. працював над новими матеріалами з історії Другої світової війни, опублікував з цієї тематики 4 статті.

РЕГІОНАЛЬНІ ВІДДІЛЕННЯ

У звітному році регіональні відділення, окрім Чернівецького, Чернігівського та Черкаського, працювали злагоджено і провели значну науково-організаційну роботу. Стосується це передусім Уманського (керівник – акад. З.М.Грицаєнко), Львівського (керівник – акад. І.Й.Влох), Хмельницького (керівник – акад. О.М.Завальнюк), Рівненського (керівник – акад. С.В.Кравець), Волинського (керівник – акад. І.Д.Олексеюк), Житомирського (керівник – акад. В.М.Положенець), Одеського (керівник – акад. В.П.Малахов) та ін.

Київське регіональне відділення

(керівник – акад. В.Є. Михайленко)

До складу відділення входять 83 академіки. За поточний рік Відділення не втратило жодного з них.

У 2004 році членами Відділення проведено 5 Міжнародних конференцій з проблем машинобудування, динаміки та міцності, а також з біотехнології.

Підготовлений підручник “Механіка матеріалів та конструкцій”. Вийшли з друку дві навчальні програми з “Патентознавство та авторське право”, навчальний посібник акад. Ю.М.Кузнецов, Р.А. Скляров “Прогнозування розвитку технічних систем”; навчальний посібник акад. Ю.М.Кузнецов, Г.В.Косенюк “Промислові зразки: охорона та оформлення”; навчальний посібник за ред. Ю.М.Кузнецова “Технологічне обладнання за паралельною кінематикою”/ В.А.Крижанівський, Ю.М.Кузнецов, І.О. Валявський, Р.А.Скляров/.

У складі Відділення активно працює Українська асоціація з прикладної геометрії /президент-академік В.Є.Михайленко). Велика робота проводиться в галузі написання підручників та

навчальних посібників. Тільки у звітному році вийшли в світ за редакцією В.Є.Михайленка 3 підручники: “Нарисна геометрія”, “Інженерна та комп’ютерна графіка”, “Інженерна графіка”. Для дизайнерів та архітекторів видано навчальний посібник “Основи композиції” (автори В.Є. Михайленко, М.І.Яковлев).

Щорічно проводяться міжнародні науково-практичні конференції, присвячені сучасним проблемам геометричного моделювання. В 2004 р. такі конференції відбулися в Мелітополі та Сімферополі. Акад. В.Є. Михайленко взяв участь у 11-й всесвітній конференції з геометрії та графіки в Гуанчжоу (Китай).

Проводиться велика робота з підготовки докторів та кандидатів наук. У Києві при КНУБА працює єдина в Україні докторська спецрада з двох спеціальностей: “Прикладна геометрія та інженерна графіка” та “Технічна естетика” (голова рад-акад. В.Є.Михайленко). Кандидатські ради працюють у Донецьку та Мелітополі. В Україні виходять з прикладної геометрії три фахові міжвідомчі науково-технічні збірники (в Києві, Харкові та Мелітополі), та збірник “Технічна естетика і дизайн” (в Києві). З метою кращої підготовки кандидатського екзамену підготовлений до друку посібник з прикладної геометрії (спеціальні розділи). Сьомий рік при КНУБА раз на квартал працює докторантський семінар (керівник-акад. В.Є.Михайленко), на якому декілька разів виступали докторанти з України.

Уманське регіональне відділення

(керівник – акад. З.М.Грицаєнко)

У 2004 році академіками Уманського регіонального Відділення проведена значна робота з різних напрямків діяльності: навчальної, наукової, методичної, виховної, видавничої, організаційно-господарської а також громадсько-культурної.

У науковій роботі основні зусилля вчених спрямовувались на дослідження найактуальніших проблем підвищення продуктивності сільського господарства, розвитку біологічної, сільськогосподарської, економічної науки, вдосконалення технологій вирощування сільськогосподарських культур, створення нових сортів і гібридів, розробок з питань організації й функціонування реформованих агропромислових формувань нового типу в ринкових умовах. Особливо заслуговує на увагу робота таких академіків Відділення.

Так, акад. Копитко П.Г., як ректор Уманського державного аграрного університету, підготував і провів святкування 160-річчя університету, брав активну участь в організації та проведенні міжнародної наукової конференції за участю вчених Росії, Молдови, Польщі, США, двох міжнародних семінарів з тематики: “Інтенсивні технології – в садівництво”; у виданні буклетів, календаря до 160-річчя університету. Акад. Копитко П.Г. був учасником V міжнародного симпозіуму Україна-Австрія. Опублікував “Збірник наукових праць Уманського державного аграрного університету” присвячені 160-річчю навчального закладу, підготовлений до видання “Вісник Уманського ДАУ”.

Був організатором другого етапу української олімпіади з плодоовочівництва, де два перших місця вибороли студенти Уманського ДАУ. На високому рівні проведений заключний етап загальноукраїнського фестивалю колективів художньої творчості аграрних вищих навчальних закладів “Софіївські зорі”, де виступило понад 1600 учасників.

Протягом року акад. Копитко П.Г. здійснював керівництво проблемною науково-дослідною лабораторією з оптимізації родючості ґрунту в садах, керував підготовкою чотирьох аспірантів, двох здобувачів, двох аспірантів, виконував обов'язки голови спеціальної вченої ради Д 74.844.01.

Він перевіряв умови проходження стажування й практики студентами університету в фермерських господарствах Англії. Підготував до друку підручник "Загальне землеробство" та навчальний посібник з методики дослідної справи. Ним опубліковані три наукові статті й дві підготовлені до публікації.

За активну участь у роботі в 2004 році нагороджений: Почесним званням "Заслужений працівник освіти в Україні", Почесною Грамотою Верховної Ради України, Почесною Грамотою Міжнародної Академії Аграрної Освіти, відзнакою Мінагрополітики України "Відмінник аграрної освіти" I ступеня.

Акад. Грицасенко З.М. виступила організатором засідання Уманського обласного регіонального Відділення АН ВШУ з участю виїзного засідання членів Президії АН ВШУ, на якому виступили з питань реорганізації навчального процесу у ВНЗ Президент АН ВШУ, академік Дубина М.І., віце-президент – акад. Рудик С.К., головний учений секретар АН ВШУ акад. Литвин В.П.

Брала активну участь у підготовці й проведенні 160-річчя УДАУ, в Міжнародній науковій, присвяченій цій події, у Міжнародній конференції "Онтогенез рослин у природному та трансформованому середовищі. Фізіолого-біохімічні та екологічні аспекти" (Львівський національний університет ім. Івана Франка).

Проводила наукові дослідження з вивчення дії гербіцидів і ріст регулюючих речовин на фізіолого-біохімічних й мікробіологічні процеси в рослинах і ґрунті. Керувала проблемною науково-дослідною лабораторією від Міністерства аграрної політики України з розробки науково-обґрунтованих, екологічних безпечних, енергозберігаючих систем боротьби з бур'янами і підвищенням продуктивності рослин польової сівозміни.

На основі теоретичних, фундаментальних досліджень розроблені шість науково-обґрунтованих новітніх технологій застосування хімічних препаратів у боротьбі з бур'янами в посівах сільськогосподарських культур (озимої пшениці, ярого ячменю, кукурудзи, ярої пшениці, гороху, сої).

Здійснювала керівництво науково-дослідною роботою 3-х аспірантів і 3 докторантів. Підготовлені до захисту дві кандидатські дисертації.

Здано до друку навчальний посібник (30 друк. арк.) “Гербициди і продуктивність сільськогосподарських культур”. Опубліковані 9 статей і 4 підготовлені до публікації.

Виконувала обов'язки члена Президії Академії наук ВШУ, голови Уманського обласного регіонального Відділення АН ВШУ, голови Черкаського Відділення товариства фізіологів України, ректора народного університету УДАУ, члена Вченої ради плодоовочевого факультету, завідувача кафедри біології.

За активну участь у розвитку Міжнародна Академія наук екології і безпеки (МАНЕБ) присвоїла акад. Грицаєнко З.М. почесне звання “Заслужений діяч науки” і нагородила титулом “Зірка Вченого”. У 2004 році Грицаєнко З.М. нагороджена Знаком Мінагрополітики України “Відмінник аграрної освіти і науки” I ступеня, Почесною грамотою Міжнародної Академії аграрної освіти (МАО).

У жовтні 2004 року нагороджена Почесною Грамотою Верховної Ради України за заслуги перед Українським народом.

Акад. Зінченко О.І. організував і провів на базі Уманського державного аграрного університету Всеукраїнський науково-практичний семінар завідувачів і провідних викладачів кафедр кормовиробництва.

Виступав з доповіддю на Міжнародній науковій конференції, присвяченій 160-річчю Уманського державного аграрного університету. Брав участь у роботі міжнародних наукових конференцій: Київ, інститут землеробства, УААН; Вінниця, інсти-

тут кормів, УААН, Дніпропетровськ, Миколаїв, (Державні аграрні університети).

Акад. Зінченко О.І. брав участь в обласних спецрадах із захисту дисертацій в інституті зернового господарства УААН (м. Харків), в інституті землеробства (м. Київ). З метою обміну досвідом в науковій сфері і педагогічній роботі Зінченко О.І. провів зустріч на кафедрі рослинництва з науковцями Японії, Польщі, Росії, Білорусії. Протягом звітного року виконував науково-дослідну роботу з питань біологічного рослинництва і кормовиробництва .

Акад. Зінченко О.І. керував роботою двох аспірантів і трьох співшукачів. Підготовлена до захисту кандидатська дисертація. Ним здано в редакцію друге, перероблене і доповнене видання підручника “Кормовиробництво” (30 друк. арк.) і завершується підготовка нового видання практикуму з рослинництва. Зінченко О.І. в 2004 р. нагороджений почесним званням “Заслужений працівник освіти України”; “Заслужений професор Уманського державного аграрного університету” та одержав диплом академіка міжнародної Академії Аграрної Освіти (МА-АО).

Академіки Білоус В.І. та Мороз П.І. опублікували монографію “Гібридизація дуба в лісах України”, підручник для студентів плодоовочевого факультету “Декоративне садівництво” (500 с.), “Природа Шевченківського краю” (800 с.). Акад. Мороз П.І. брав участь у рецензуванні проекту “Лісовий кодекс України” для розгляду на Верховній Раді України. Він нагороджений Міністерством освіти і науки Знаком “Відмінник освіти України”.

Закарпатське регіональне відділення

(керівник – акад. В.І.Ніколайчук)

У звітному році Відділення значно поліпшило роботу. Особливо слід відзначити роботу самого керівника, який видав у співавторстві монографію “Екологічний стан Закарпаття. Проблеми і перспективи”, навчальний посібник “Ґрунтознавство (частина 2)”. Генезис, класифікація та сільськогосподарське використання”. Посібник рекомендовано Міністерством освіти і науки України.

Він є членом експертної ради з біологічних наук ВАКУ спеціальної вченої ради К 35.051.14 по захисту дисертацій у Львівському національному університеті ім. І.Франка, головою Закарпатського відділення товариства фізіології рослин, членом Президії товариства фізіологів рослин України, членом наукової ради секції “Біологія, біотехнологія, харчування” Міністерства освіти і науки України, членом секції “Екологія, загальна біологія та охорона природи” при державному Західному Науковому центрі НАН України, членом правління Всеукраїнської Асоціації біологів рослин України і членом Товариства клітинної біології і біотехнології. Під його керівництвом успішно захистили кандидатську дисертацію старший викладач та м.н.с. Фекета І.Ю.

Здійснював керівництво двома держбюджетними науководослідними роботами з тем: “Науково-практичні основи та оптимізація загальної схеми селекції високопродуктивних гетерозисних лядвенця і виробництво насіння новостворених систем для очистки стічних вод від хімічних та бактеріологічних забруднень”.

Організував та провів конференцію професорсько-викладацького складу біологічного факультету УжНУ та студентську наукову конференцію.

Як головний редактор, брав участь у підготовці та виданні журналу “Науковий вісник УжНУ. Серія біологія” та в роботі редколегії журналу “Фізіологія і біохімія культурних рослин” і “Мікробіологічного журналу”.

Результати наукової роботи представлені на трьох конференціях. Опубліковано 13 наукових праць, з яких десять статей в наукових журналах.

Доктор фізико-математичних наук, професор, академік АН ВШУ Шимон Л.Л. за 2004 рік здійснював наукове керівництво дослідженнями в трьох основних напрямках:

1. експериментальне вивчення елементарних процесів взаємодії електронів, іонів і фотонів з атомами і молекулами, що знаходяться у вільному стані;
2. вивчення елементарних процесів у газових ОКГ і пошук активних середовищ для нових лазерів та джерел некогерентного випромінювання;
3. дослідження явищ емісії фотонів при взаємодії електронів та іонів з поверхнею твердого тіла.

За результатами досліджень представлено й зроблено 5 доповідей на Всеукраїнській та міжнародних конференціях: Харків, Прага (Чехія), Техас (США). Опубліковано в співавторстві 11 статей в журналах, отримано 4 патенти на винаходи.

У межах функціональних обов'язків декана відповідав за хід виконання наукової роботи семи випускаючих кафедр, проведення щорічних підсумкових наукових конференцій викладачів та співробітників, окремо студентської наукової конференції, здійснював контроль за виконанням договорів про співдружність УжНУ з університетами м. Бая-Маре (Румунія), Пряшівським університетом (Словаччина), Ніредьгазьким педінститутом та Будапештським університетом ім. Етваша Лоранца (Угорщина), сприяв престижним і плідним міжнародним зв'язкам факультету з вузами та науковими центрами країн СНД та західних країн: Угорщини, Словаччини, Чехії, Румунії, Польщі, Литви, Німеччини, Швейцарії, Англії, Франції, Австрії, Сирії, Японії.

Був членом оргкомітету Всеукраїнської науково-методичної конференції “Формування національних та загальнолюдських цінностей спеціаліста у контексті його професійної підготовки у ВНЗ”, керував роботою секції. До червня 2004 – заступник голови спеціалізованої вченої ради К 61.051.0 по захисту кандидатських дисертацій, пізніше виконуючим обов’язки голови. 20 вересня 2004 року нагороджений нагрудним значком Закарпатської ОДА “За заслуги перед регіоном”, представлений довідково-біографічною статтею в книжці “Лауреати нагород. 1992–2004” серії “500 впливових особистостей” (Східно-Український біографічний інститут, м. Харків) за Міжнародною іміджевою програмою “Лідери 21 століття”.

Доктор філологічних наук, професор, академік АН ВШ України Сюсько М.І. протягом року брав участь у проведенні (організації) двох наукових зібрань: науково-практичної конференції “Україна – Польща: історія, сучасність, перспективи” (Ужгород, 24-25 червня 2004 р.) та Всеукраїнських наукових читань, присвячених 80-річчю з дня народження проф. Добоша В.І. (Ужгород, 28-29 жовтня 2004 р.).

За звітний період (вересень 2004 р.) під його науковим керівництвом успішно захистила кандидатську дисертацію аспірантка Попович Н.Ф. Одноосібно підготував протягом року п’ять відзвітів на автореферати кандидатських та докторських дисертацій. Продовжував керувати комплексною темою кафедри української мови “Історія української мови та мовознавства на Закарпатті в загальноукраїнському контексті”.

Доктор біологічних наук, професор, академік АН ВШ України Комендар В.І. у співавторстві з Я.П. Пекар завершили написання рукопису другого видання конспекту лекцій з курсу “Географія рослин” для студентів-ботаніків 4 курсу біологічного факультету.

Брав участь у роботі таких форумів: Всеукраїнська науково-практична конференція “Освіта для сталого розвитку” м. Ужгород 4-7 липня 2004 р.; Екологічна конференція “Довкілля-2004. Закарпаття. Проблеми і перспективи” м. Ужгород 27 квіт-

ня 2004 р.; Міжнародна конференція “Оптимізація меж та поліпшення функціонування Карпатського біосферного заповідника”. 10-12 травня 2004 р. Організація Об’єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО). Національний комітет України з програмою ЮНЕСКО “Людина і біосфера” Рахів, 2004 р.; Міжнародний семінар. Визначення потенційних об’єктів всесвітньої природної спадщини. Національна Комісія України у справах ЮНЕСКО, м. Мукачево 5-7 жовтня 2004 р. За звітний період опубліковано 7 статей в журналах.

Харківське регіональне відділення

(керівник – акад. Говоров П.П.)

Відділення в звітному році проводило роботу, яка була спрямована на розширення НДР, пов'язаних з розробкою нової сучасної техніки і новітніх технологій, направлених на енергозбереження й ресурсозбереження в енергетиці та електротехніці. Робота проводилась у рамках двох секцій: енергетичної та теплоенергетичної.

Членами енергетичної секції проаналізовані існуючі методи й підходи до математичного моделювання технологічних процесів в основному та допоміжному тепломасообмінному устаткуванні енергоустановок електростанцій; розглянуті розроблені ведучими вітчизняними і закордонними організаціями різні математичні моделі тепломасообмінних процесів у котельних установках, системах конденсації пари, системах регенеративного підігріву живильної води, як окремо, так і в складі теплової схеми енергоустановки.

Також проаналізовано існуючі методи моніторингу параметрів і систем автоматизованої діагностики технічного стану різного енергетичного устаткування.

З метою розробки нових методів побудови діагностичних моделей тепломасообмінного устаткування та ідентифікації математичних моделей технологічних процесів в ньому були проведені теоретичні дослідження.

Крім автоматизованої параметричної діагностики сучасним підходом до створення перспективних і удосконалення функціонування вже діючих енергогенеруючих комплексів є розробка нових технологій підвищення паливовикористання за рахунок глибокої утилізації низько потенційної теплоти відхідних газів у котельних установках індивідуальних і централізованих систем теплопостачання за допомогою тепло утилізаторів.

Важливим напрямком розвитку енергозберігаючих технологій в енергетиці є розробка більш удосконалених теплообмінників, в основу яких покладені сучасні інтенсифіковані теп-

ло технології, зокрема, компактних регенеративних повітропідігрівників з рухомими кулеподібними насадками, що періодично нагріваються і прохолоджуються, роблячи цикл регенерації.

Погіршення екологічної обстановки, пов'язане з цим жорсткість вимог і нормативів з шкідливих викидів стимулює широке застосування в енергетику технологічних методів зниження викидів оксидів азоту. Тому було проведено аналітичний огляд сучасних методів зменшення шкідливих викидів у навколишнє середовище за рахунок спалювання низькосортного палива в киплячому шарі.

2) Уся отримана в результаті досліджень інформація класифікована за напрямками використання з метою розвитку методів системного аналізу технологічних процесів, існуючих в теплоенергетичному устаткуванні, які входять до складу енергогенеруючих комплексів.

До цих напрямків відносяться:

- підвищення надійності, безпеки та ефективності енергетичного устаткування ТЕС і АЕС за рахунок застосування у складі АСУ ТП енергоблоків ТЕС і АЕС автоматизованих систем параметричної діагностики енергетичного устаткування, заснованих на математичному моделюванні технологічних процесів;

- удосконалення й розвиток нової концепції теплообмінного обладнання енергогенеруючих комплексів, у першу чергу для поглибленої утилізації тепло відхідних газів паливо-використовуючих енергетичних об'єктів з переходом у перспективі через «точку роси» і використання скритого теплопаротворення водяних парів, які вміщуються у димових газах.

- Подальший пошук шляхів для глибокого придушення NO_x за допомогою удосконалених методів системного аналізу, основних положень теорії і існуючих засобів математичного моделювання технологічних процесів і натурно-імітаційних експериментів, направлених на захист навколиш-

нього середовища від шкідливих викидів, які мають місце на енергогенеруючих об'єктах.

Розроблено нові й розвинуто існуючі методи системного аналізу технологічних процесів, існуючих в теплоенергетичному устаткуванні, які входять до складу енергогенеруючих комплексів, на основі принципів і положень сучасних концепцій створення високоефективного теплоенергетичного устаткування нового покоління.

На основі принципів і положень сучасних концепцій створення високоефективного теплоенергетичного устаткування нового покоління були сформульовані основні принципи й положення теорії імітаційного моделювання на базі математичних теорій графів та імовірності, удосконалення засобів імітаційного моделювання технологічних процесів в енергогенеруючих комплексах багатоцільового призначення.

Розроблено та впроваджено проектну та виробничу практику науково-технічні основи підвищення надійності та економічності роботи місцевих електричних мереж 6-10/0,38 кВ.

Створені наукові основи компенсації реактивній потужності в розподільних електричних мережах. Розроблені критерії та параметри оптимізації режимів мереж.

Упровадження розробок забезпечує зниження втрат електроенергії в мережах на 10-15% та її витрат у споживачів на 20-30%.

Розроблено методологічні основи підвищення надійності роботи вимірювальних трансформаторів напруги на основі врахування ферорезонансних процесів. Розроблено та впроваджено у виробництво нова серія не резонуючих трансформаторів напруги, яка забезпечує більш вищі показники надійності роботи елементів контролю та управління. Тим самим забезпечуються умови більш надійного та якісного енергопостачання споживачів.

Розроблені наукові основи енергозбереження та освітлення міст. Запропоновані енерго- та ресурсозберігаючі технології передачі та розподілу електроенергії, методи та технічні засоби

корекції параметрів режиму мереж, критерії та параметри їх оптимізації. Впровадження результатів розробки забезпечило економію понад 5 млн. т умовного палива та збільшило термін дії енергетичного та технологічного обладнання на 20-30%.

Розроблені методологічні основи розрахунку термобіметалевих виконавчих механізмів, на основі яких створено тепловий розчіплювач для автоматичних вимикачів втілено його у серійне виробництво автоматичних вимикачів типу АЕ2056ММ на Черкеському заводі НВА (Росія).

На основі більш повного врахування фізичних процесів у асинхронній машині визначились нетривіальні варіанти їх виконання, які дозволяють покращити характеристики ряду типорозмірів. Вперше з'ясована фізична сутність зміни зовнішнього магнітного поля та вібрації на подвійній частоті живильної мережі при реверсі.

З використанням винаходів та результатів цих робіт, а також праць з вітроенергетики спроектовані генератори для вітроелектроагрегатів, серії асинхронних двигунів загальнопромислового призначення, а також для кораблів Військово-Морського Флоту та літаків АН-148, АН-74ТК300 і Бе-200. розроблені у 2004р.:

- методика розрахунку характеристик вентильних двигунів з урахуванням перехідних процесів;

- методика розрахунку моменту інерції маховика, при якому забезпечується статична механічна характеристика асинхронного двигуна при запуску.

Академіками Відділення **проведені**

- 12 конференції,
- 6 симпозіумів,
- 14 з міжнародною участю.

В поточному році академіками Відділення видано

- 8 підручників,
- 15 навчальних посібників,
- 5 монографій,
- 46 методичних рекомендацій,

- отримано 10 авторських свідоцтв,
- 12 патентів,
- 6 позитивних рішень,
- 64 статі, тези.

Надруковано в наукових виданнях Академії 3 статті (академік Говоров П.П., Фінкельштейн В.Б., Рябченко І.М., Александров Е.Е.)

Академік Говоров П.П. та Александров Е.Е.- академіки-секретарі Відділень, член Президії, Говоров П.П.- голова харківського регіонального відділення АН ВШУ, акад. Терьошин В.М. – секретар Відділення, академік Артюх С.Ф. – голова секції, академік Єфімов О.В. – голова секції, Говоров П.П., Жежеленко І.В. – керівники інститутів Академії наук вищої школи України, Тодорцев Ю.К. – керівник південного наукового центру АН ВШУ, Шутенко Л.М. – керівник Східного наукового центру АН ВШУ

Комплексні розробки по енергозбереженню здійснюються з НАН Молдови й Академії Енергетики Росії.

У 2004 році академіками Відділення енергетики та ресурсозбереження академії були проведені такі науково-технічні конференції та наукові семінари:

- Міжнародна науково-технічна конференція «Фізичні та технічні проблеми світлотехніки та електроенергетики» (м. Харків);
- Міжнародна наукова конференція «Автоматика» (м. Севастополь);
- П'ять засідань Семінару «Імовірнісні процеси в електричних системах»;
- Міжнародна наукова конференція «Проблеми економії енергії»;
- Науково-практична конференція НАУ (м. Київ);
- Нетрадиційна енергетика у ХХ столітті (м. Гурзуф);
- Сучасні проблеми теплофізики і гідродинаміки (м. Алупка);

- Problems le energetic (м. Кишинів);
- Науковий семінар Енергетика-сьогодні і завтра (м. Київ);
- Міжнародна конференція «Поновлена енергетика» (м. С-Петербурґ);
- Міжнародна конференція «Нові технології в енергетиці» (м. Харків);
- Науково-технологічна конференція «Силовая електроніка та енергоефективність» (м. Харків);
- Міжнародний симпозіум «Siema 2003»(м. Харків).

У звітному році захистилися: доктори наук Данилюк О.В., Кожушко Г.М., Жаркін А.Ф. та кандидати наук Комар В.О., Нагорний П.Д., Каців С.Ш., Танкевич Є.М., Камінський А.В.

Найбільш значущою публікацією академіків є праця Курінного Е.Г., Кузнецова В.Г. «Якість електроенергії у системах енергопостачання». – Київ: ТЕД, 2004.

У складі Харківського регіонального відділення працює кілька секцій. Серед них аграрна. Голова – Болотських О.С., академік, доктор сільськогосподарських наук, професор. Він читав лекції студентам та магістрам, здійснював керівництво навчальною та виробничою практикою студентів, керував підготовкою дипломних та курсових робіт. Був керівником НДР по держбюджетній темі «Розробка екологічно адаптованих і ресурсозберігаючих прийомів та елементів технології виробництва та зберігання овочів і плодів, що забезпечує мінімальний вміст шкідливих речовин у продукції». Є науковим керівником 2 аспірантів, 2 пошукачів і 1 докторанта. У 2004 р. обраний академіком Загальноросійської академії нетрадиційних та рідких рослин. Опублікував 16 наукових робіт, в тому числі 1 монографію, 5 методичних розробок та рекомендацій, 10 науково-виробничих статей в журналах та збірниках. Брав участь та виступав на двох міжнародних конференціях.

Акад. Фурман І.О. продовжив роботу з теоретичних основ будівництва високонадійних надшвидкодійних безпечних ке-

руючих автоматів паралельної дії(БАП). Розробив архітектуру БАП на основі програмованих логічних інтегральних схем (ПЛІС) у середовищі ПППІ MAX+PLUS II. Розроблена архітектура є оригінальною і не має аналогів у світі, захищена 5 патентами України.

Продовжив дослідження з питань технологічного візуального програмування мікропроцесорних контролерів. Відпрацював нову версію програми –транслятора TVP.2. Одержав 2 патенти України на винаходи.

Секція філології та мистецтвознавства Голова – Міхільов О.Д., академік, доктор філологічних наук, професор. Протягом року керував роботою над науковими темами: 1) розвиток та взаємодія художніх систем у сучасному літературному процесі; 2)комічне у світовому літературному процесі; 3)філософсько-культурологічні та навчально-професійні аспекти зарубіжної літератури у підготовці філологів.

З названих тем захищені 2 кандидатські дисертації, продовжують дослідження 7 аспірантів 10 здобувачів. Члени Секції взяли участь у роботі 7 наукових конференцій та 1 науковому семінарі.

Секція фундаментальних проблем медицини Голова – Циганенко А.Я., ректор, академік, доктор медичних наук, професор. У 2004р. отримав орден «За заслуги» I ступеня, почесну грамоту ВР України та Кабінету Міністрів України. Має 11 патентів; підготував 1 кандидата наук. Взяв участь у 5 наукових конференціях, 5 семінарах, 3 симпозіумах (1 з міжнародною участю). Члени Секції видали 26 наукових праць, зроблено 9 наукових доповідей, організували 6 науково-практичних конференцій для лікарів

Напрямок науково-дослідної роботи в 2004 р.: 1) Експериментально-клінічна розробка нових протимікробних засобів селективної антибактеріальної терапії гнійно-септичних захворювань у дітей (термін виконання 2003-2007рр., керівники-академік А.Я. Циганенко, проф.. В.Б. Давиденко). Здійснюються зв'язки з Лондонським університетом з теми «Антибіотики та

анатоксини в ліпосомах, кріоконсервація, застосування» та з Медичною академією Польщі з теми «Застосування нових хіміотерапевтичних препаратів».

Херсонське регіональне відділення

(керівник – акад. В.О.Ушкаренко)

За звітний період Херсонським регіональним відділенням АН ВШ України проведена велика наукова робота з удосконалення змісту і форм підготовки фахівців для аграрного сектора економіки України, виходячи з концепції Болонського процесу та науковому забезпеченню виробництва продукцією рослинництва й тваринництва. В 2004 році відділенням організовано і проведено міжнародну науково-практичну конференцію “Проблеми адаптивного землеробства на півдні України”, в якій взяли участь представники 8-ми наукових установ України і 3-х країн СНД. Проведено 3 студентських наукових конференції з питань агрономії, зоотехнії, економіки сільськогосподарських підприємств.

У 2004 році в університеті захищена одна докторська і 12 кандидатських дисертацій. Присвоєно звання професора 2 співробітникам. 4 викладачі університету нагороджені почесним знаком “Відмінник освіти України”. Вийшло 3 випуски фахового наукового видання “Таврійський науковий вісник” та 2 випуски студентських робіт, які доповідались на конференціях “Перспектива”. Опубліковано співробітниками університету 510 статей, отримано 25 патентів України на винаходи та інтелектуальну власність.

Продовжувалась комп’ютеризація навчального процесу, організовано 2 класи для підготовки фахівців агрономічного і зооінженерного профілю. Проведена перереєстрація спеціальностей діючої аспірантури. Ведеться підготовка докторантів з 2-х спеціальностей.

Членами відділення видано три монографії з питань екології, інформаційних технологій, інформатики, навчальні посібники з агрономічних та зооінженерних дисциплін. Загальний обсяг – 35 друкованих аркушів. Під керівництвом академіків відділення захищені 6 кандидатських дисертацій. У звітному

періоді продовжувалась робота з підготовки електронних варіантів підручників, навчальних посібників з основних освітніх напрямків підготовки бакалаврів, спеціалістів, магістрів.

Ведеться робота по створенню регіонального навчально-наукового центру “Херсонський агроуніверситет”, до складу якого входять науково-дослідні установи, коледжі, базові господарства і агрофірми.

Укладені угоди про науково-технічне співробітництво з Гродненським аграрним університетом (Республіка Білорусь) та науково-дослідними установами Польщі й Угорщини (з питань розвитку рибництва).

Академіки Відділення взяли участь в 5 міжнародних конференціях, а також в складі делегації ознайомились з діяльністю вищих навчальних закладів Швеції і США.

Херсонський державний аграрний університет у 2004 році було представлено на 2 республіканських і 3 обласних виставках, семінарах з питань інвестицій в сільськогосподарське виробництво. За участю співробітників університету розроблена програма соціально-економічного розвитку Херсонської області на 2005-2011 роки.

Рівненське регіональне відділення

(керівник – акад. С.В.Кравець)

У складі Рівненського регіонального відділення протягом звітного року працювали: акад. Кравець С.В. (Відділення загальнотехнічне), акад. Бабич Є.М. (Відділення будівництва та архітектури), акад. Зінь Е.А. (Відділення економіки), акад. Слюсарчук В.Ю. (Відділення математики), акад. Шульжук К.Ф. (Відділення філології та мистецтвознавства).

Виконання науково-дослідної роботи – здійснювалось у відповідності до обраних напрямків наукової діяльності.

Членами Відділення опубліковані підручники, посібники, монографії:

“Планування діяльності підприємства” (акад. Зінь Е.А., Турченко М.О.),

“Механіка ґрунтів. Лабораторний практикум” (акад. Бабич Є.М.);

“Абсолютна стійкість динамічних систем із післядією”, монографія (акад. Слюсарчук В.Ю.);

“Нестійкість розв’язку еволюційних рівнянь”, монографія (акад. Слюсарчук В.Ю.);

“Синтаксис української мови”, підручник (акад. Шульжук К.Ф.).

Надруковано 19 статей в т.ч. акад. Кравець С.В. – 3, акад. Бабич Е.А. – 4, акад. Зінь Е.А. – 4, акад. Слюсарчук В.Ю. – 9.

Члени Відділення взяли участь у наукових та науково-технічних конференціях. Рівненським Регіональним відділенням проведено 3 конференції: “Проблеми управління регіональними економічним і соціальним розвитком” (Всеукраїнська наукова конференція), “Водне і комунальне господарство України – шляхи вирішення проблем” (Всеукраїнська науково-технічна конференція), “Проблеми і механізми відтворення ресурсного потенціалу України в контексті Євроінтеграції” (Міжнародна наукова конференція).

У конференціях взяли участь представники 35-40 вищих навчальних закладів України, представники органів державної влади, підприємств, організацій.

Отримано позитивне акредитаційне рішення МОН України стосовно підготовки фахівців за 4-м рівнем акредитації за спеціальністю “Організація перевезень та управління на автомобільному транспорті” – відповідальний академік Зінь Е.А.

Здійснюється підготовка фахівців відповідно до напрямів діяльності Національного університету водного господарства та природокористування та Рівненського державного гуманітарного університету. У цьому процесі беруть участь всі члени Рівненського регіонального відділення.

Хмельницьке регіональне відділення

(керівник – акад. О.М.Завальнюк)

У звітному році відбулося чотири засідання, на яких розглядалися питання підготовки й проведення наукових конференцій. Протягом звітної року членами Відділення проведено 9 конференцій:

Міжнародна наукова конференція “Філософська спадщина І. Канта у контексті української культури” (27-28 квітня 2004 р.);

Міжнародна наукова конференція “Тарас Шевченко у контексті національної та світової культури” (18-19 травня 2004 р.);

Всеукраїнська наукова конференція “Літописний Губин у контексті історії Болохівської землі XII-XIII ст. До 800-річчя міста” (25-26 червня 2004 р.);

Міжнародна наукова конференція “Володимир Січинський – діяч і вчений української діаспори XX ст. (до 110-річчя від дня народження)” (5-6 липня 2004 р.);

Друга літня Міжнародна школа молодих істориків України і Російської федерації “Україна, Росія і Захід. 1991-1999 рр.” (2-16 червня 2004 р.);

Міжнародна наукова конференція “Вірність” – “Зрада” у сприйнятті середньовічних і ранньомодерних соціумів” (6-7 жовтня 2004 р.);

Семінар деканів історичних факультетів України “Сучасні проблеми історичної освіти” (8-9 жовтня 2004 р.);

Всеукраїнська наукова конференція “Велика Вітчизняна війна (До 60-річчя визволення України від німецько-фашистських загарбників)” (15-16 жовтня 2004 р.);

Всеукраїнська XI-та Подільська історико-красознавча конференція (25-26 листопада 2004 р.).

Члени Хмельницького регіонального Відділення АН ВШУ групувалися навколо вивчення проблем історії, археології та філософії. Під керівництвом академіка І.С.Винокура були про-

довжені стаціонарні археологічні дослідження літописного давньоруського міста Губин XII-XIII ст., що входив до складу Болохівської землі. У літньому сезоні 2004 р. були відкриті три порожні кліти господарського призначення у внутрішній частині валу, а також залишки двох жител і двох господарських споруд. Під час розкопок виявлено великий речовий матеріал (кераміка, вироби із заліза, бронзи, кістки, каменю, скла і т.п.).

Акад. П.І. Свідер продовжив досліджувати теми “Рід, родовід, покоління в українському художньому слові”.

Діяльність академіків і професорів Хмельницького регіонального Відділення АН ВШУ знаходить визнання у наукових колах України та за рубежом (Польща, Словаччина, Болгарія, Росія, США та ін.)

За звітний період (2004 р.) підготовлені і опубліковані підручники, монографії, збірники наукових праць. Найголовніші з них:

І.С.Винокур, Д.Я.Телегін. Археологія України. – Тернопіль, 2004. – 480 с. Підручник для студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів (Затверджений Міністерством освіти і науки України).

О.М.Завальнюк, І.В.Рибак. Новітня аграрна історія України. – Навчальний посібник. – Кам’янець-Подільський, – 2004, 288 с.

І.С.Винокур, О.І.Журко, В.П.Мегей, В.І.Якубовський. Літописний Губин XII-XIII ст. Болохівська земля. – Вип. I. За матеріалами археологічних досліджень 1997-2003 років. – До 800-річчя Губина. – Київ – Кам’янець – Подільський – Хмельницький – Старокостянтинів, – 2004, 210 с.

В.В.Нечитайло. Селянське господарство фермерського типу в Україні: Історія і сучасність. – Кам’янець – Подільський, 2004. – 433 с.

І.В.Рибак, А.Ю. Матвеев. Історія України. – Навчальний посібник – коментар, – Хмельницький, 2004. – 196 с.

П.Я.Слободянюк, І.В.Рибак. Місцеве самоврядування на Хмельниччині. – Віньковецький район. – Хмельницький, 2004, 364 с.

І.В.Рибак. Історія рідного краю, – Навчальний посібник для учнів 7-9 класів. Від найдавніших часів до новітньої доби. Кам'янець – Подільський, 2004, 123 с.

І.В.Рибак. Історія рідного краю новітньої доби для учнів 10-11 класів. Кам'янець – Подільський. – 2004, 120 с.

Кам'янець – Подільський у контексті українсько-європейських зв'язків: історія і сучасність. – Збірник наукових праць за підсумками Міжнародної науково – практичної конференції. – Кам'янець – Подільський. – 2004, 188 с.

Наукові праці Кам'янець – Подільського державного університету. – Історичні науки, – Т. 12. – Кам'янець – Подільський, 2004. – 512 с.

Літописний Губин в контексті історії Болохівської землі XII-XIII // Збірник наукових праць. – Київ – Хмельницький – Кам'янець – Подільський – Старокостянтинів, 2004. – 198 с.

Академіки І.С.Винокур і П.І. Свідер опублікували 2004 році по 5 статей.

Академіки і професори Хмельницького обласного регіонального Відділення АНВШУ І.С.Винокур, П.І.Свідер, О.М.Завальнюк, А.Г.Філінюк, Л.В.Баженов, як керівники аспірантів, сприяли підготовці до захисту 5-ти кандидатських дисертацій з історії та філології.

Житомирське регіональне відділення

(керівник – акад. Положенець В.М.)

У звітному році відбувся обмін досвідом серед вищих навчальних закладів м. Житомира з навчальної роботи на базі Житомирського державного університету, виховної роботи на базі Державного агроекологічного університету, наукової роботи на базі Житомирського державного технологічного університету.

У цих заходах взяли участь академіки АН ВШУ: Положенець В.М., Грабар І.Г., Саух П.Ю. та наукові співробітники ДАУ, доктори наук, професори: завкафедрою менеджменту організації Смаглій О.Ф., завкафедрою агроекології Стрельченко В.П., завкафедрою ґрунтознавства і землеробства; Лось Л.В. – професор кафедри машиновикористання; Житомирського державного університету: доктори наук, професори Стадніченко А.П., декан природничого факультету Віскушенко А.П.; Житомирського державного технологічного університету, доктори наук, професори Бакка М.Т., Мельничук П.П. З усіх питань були прийняті відповідні рішення.

Житомирське обласне відділення Академії наук ВШ України взяло участь у роботі 10 з'їду Товариства мікробіологів України, присвяченого пам'яті академіка НАН України В.В.Смирнова (Одеса 15-17 вересня 2004 року).

Крім того, Житомирське обласне відділення АН ВШУ надало методичну допомогу в проведенні міжнародної конференції на тему “Перспективи забезпечення фітосанітарної безпеки в Україні”, яка відбулася в м. Чернівці.

На своєму черговому засіданні члени Відділення рекомендували для участі в конкурсі на заміщення посади академіка Мельничука П.П., ректора Житомирського технологічного університету, доктора технічних наук, професора.

Досі працювало чотири наукові центри, які згідно зі Статутом Академії об'єднали і відділення і вищі навчальні заклади певного регіону. Вони здійснювали організацію та координацію їх науково-дослідної діяльності.

Найбільш продуктивною і ефективною була у цьому році діяльність Південного та Східного наукових центрів, якими керують академіки В.П.Малахов та Л.М.Шутенко, короткі Звіти яких друкують нижче.

Південний науковий центр

Південний науковий центр АН ВШУ створений в травні 1996 року. Він об'єднує науковців 12 ВНЗ Одеської, Херсонської та Миколаївської областей.

Нині в його складі налічується 31 академік, з них 6 ректорів ВНЗ.

Робота Південного наукового центру проводилась згідно з планом роботи і була спрямована на підвищення ролі і ефективності наукової діяльності вищої школи в регіоні.

Організаційні заходи:

1. Обговорення та затвердження планів роботи наукових відділень центру.

2. Інформування про роботу академіків в експертних науково-технічних радах за фаховими напрямками МОН України.

3. Залучення членів АН ВШ України в проведенні спільних науково-практичних розробок для їхнього подальшого використання в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях.

4. Організація та проведення науково-практичних семінарів, конференцій, виставок.

5. Визначення першочергових та довгострокових державних пріоритетів і програм регіону.

6. Підготовка до узагальнення звітів про науково-педагогічну діяльність академіків Південного наукового центру за 2004 рік.

Відповідно до структури наукових відділень АН ВШ України в Південному науковому центрі організована робота 13 відділень, які працюють на базі ВНЗ.

Аграрне відділення	Херсонський державний аграрний університет, Миколаївський державний аграрний університет
<i>Відділення енергетики і ресурсозбереження</i>	Одеський національний політехнічний університет, Одеська національна академія харчових технологій
<i>Відділення фізики і астрономії</i>	Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова
<i>Фізико-технічне відділення</i>	Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова
<i>Відділення філології та мистецтвознавства</i>	Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова, Одеська державна консерваторія, Херсонський державний університет
<i>Загальнотехнічне відділення</i>	Одеський національний політехнічний університет
<i>Відділення механіки і машинобудування</i>	Одеський національний політехнічний університет
<i>Відділення морських наук та технологій</i>	Одеський національний морський університет, Миколаївський національний

	університет кораблебудування ім. акад. Макарова
<i>Відділення хімії та хімічної технології</i>	Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова, Одеська національна академія харчових технологій
<i>Відділення математики та кібернетики</i>	Одеський національний політехнічний університет
<i>Відділення економіки</i>	Одеський державний економічний університет, Одеська національна академія зв'язку ім. О.С.Попова
<i>Відділення екології</i>	Одеський державний екологічний університет, Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова

Найбільш суттєві результати досліджень та розробок, отриманих ВНЗ полягають в наступному:

В Одеському національному університеті ім. І.І.Мечникова

– розроблено більш досконалий спосіб, технологія, установки, призначені для очистки стічних вод промислових підприємств від важких металеві нафтопродуктів, що передбачають створення системи оборотного водопостачання. Процес відбувається у послідовно працюючій багатокамерній імпелерійній флотаційній машині і пневматичній флотаційній колоні в реагентному або безреагентному режимі.

– створено гединамічну модель північно-західного узбережжя та прилеглого шельфу Чорного моря, яка враховує тектонічні та інші фактори, що дозволяє зробити довгострокові і короткотермінові прогнози геологічного розвитку регіону.

– На виконання Комплексної програми подальшого розвитку інфраструктури та впровадження господарської діяльнос-

ті на о. Зміїний і континентальному шельфі, затвердженої Кабінетом Міністрів України, науковцями ОНУ ім. І.І.Мечникова, які протягом поточного року працювали у вахтово-експедиційному режимі, проводилась робота по вивченню еколого-біоцентричних параметрів острова зміїний та прилеглих до нього акваторій.

– В рамках Програми комплексного розвитку Українського Придунав'я на 2004-2010 роки проводиться вивчення екологічного становища території Придунав'я та його впливу на подальший розвиток життєдіяльності населення.

В Одеському національному політехнічному університеті

– розроблено фізичну модель процесу алмазного шліфування важкооброблювальних металів і методу розрахунку температурних полів при переривчастому шліфуванні.

– Виконано розробку методів підвищення економічності енергоінтенсивних систем у різних галузях промисловості – енергетиці, теплотехніці, хімічній технології – на підставі їх термодинамічного аналізу на графах.

– Опрацьовано основи матричної теорії акустичної тензометрії, розроблено методи нелінійної акустодіагностики напружено-деформованого стану елементів конструкцій.

– Одержано нові наукові дані щодо механізмів формування основних і поверхневих фізико-хімічних властивостей молекулярних рідин, які використовують у хімічній технології як розчинники та реагенти.

Науковцями Одеського державного економічного університету:

– Підготовлені пропозиції щодо концептуальних підходів до визначення принципів розробки національної моделі ринкових перетворень на базі соціально-економічної та культурно-історичної специфіки сучасної України, які надіслані Комітетам Верховної Ради України: з питань промислової політики і під-

приємництва і з питань економічної політики управління народним господарством, власності і інвестицій.

–Одержані результати впроваджені в практику оцінки стратегічних змін підприємницької діяльності ВАТ “Сталькант”, ВАТ “Краян”, ВАТ “Укртелеком”, ВАТ “Одессільмаш”, ВАТ “Трансхім”.

–За матеріалами досліджень розроблено: концепцію інвестиційної привабливості Одеського регіону; стратегічну Програму підвищення ефективності міжнародних економічних зв’язків Одеської області в системі єврорегіонів; концепцію реформування податкової системи України; концепцію управління офшорним бізнесом в Україні.

–Розроблено практичні рекомендації з макроекономічного прогнозування; зі шляхів подолання трансформації кризи; з вдосконалення моделі соціального захисту в Україні; щодо оптимізації структури акціонерного капіталу в Україні; з підвищення ефективності функціонування окремих галузей та підприємств.

–Запропоновано рекомендації щодо поліпшення ринку праці села, підвищення рівня зайнятості сільського населення, обґрунтовано кластерний механізм мобілізації рекреаційно-туристичного потенціалу Одеської області.

Одеський державний медичний університет

–Доведено діагностичну ефективність методу лазерної кореляції спектроскопії при увеїтах. Вивчено клініко-епідеміологічні особливості офтальмохламідозу. Запропоновано схеми діагностики та лікування цього захворювання.

–Запропоновано спосіб диференційної діагностики гострої хірургічної патології живота за допомогою лазерної кореляції спектроскопії.

–Науково-практична робота в університетах була спрямована на виконання лікувально-медичних програм боротьби з захворюваннями туберкульозу, СНІДу, серцево-судинної системи.

–Продовжується розробка науково-дослідної теми: “Діагностика, імунокорекція, імунопрофілактика та оцінка ефективності розробки нових молекулярно-генетичних і біофізичних технологій”.

Одеський державний екологічний університет

–Запропонував методику прогнозування і розрахунку дощових паводків в Карпатах, яка базується на території руслових ізохрон. Головні висновки виконавців використовуються у практичній діяльності виборчих підрозділів Держкомітету по водному господарству України, Мінекології, Держкомітету та Міністерства з надзвичайних ситуацій.

–Результати спостережень річок півдня України та басейну р. Сейм використані Одеським управлінням по водному господарству та Українським Гідрометцентром починаючи з 2004 року.

–Відслідковано тенденції сучасного клімату і тропосферної циркуляції на менших часових масштабах в районі Антарктичного півострова.

–Розроблені методи регіональної оцінки і районування агрокліматичних ресурсів з урахуванням мікроклімату з метою оптимізації розміщення однорічних і багаторічних культур в межах адміністративної області, району, окремого господарства.

В Одеській національній академії харчових технологій

–розроблено програму енергозбереження виробництва харчової промисловості, яка передана для впровадження на підприємстві ОАТ “Одеса-харчокомбінат”.

–Науковці академії взяли участь у розробці регіональної програми розвитку тваринництва та виробництва комбикормів в Одеській області на період до 2007 року.

–Впроваджена технологія енергетично-ефективного сушіння зерна в зерносушарках, які випускаються Карловським машзаводом.

–Розроблена енергозберігаюча технологія для зерносушилок А-1 ДСП-50.

Основна тематика фундаментальних та прикладних досліджень ВНЗ у звітному році виконувалась по 7 пріоритетних напрямках розвитку науки і техніки, затверджених постановою Верховної Ради України та основними положеннями програми “Регіональна ініціатива 2002-2006”.

В межах цієї програми в Одеському національному політехнічному університеті розроблені технологія та малогабаритне устаткування з ультразвукової ударної обробки наплавного металу, впроваджено систему адаптованої підготовки фахівців для машинобудівного комплексу Одещини. Разом з виробничими підприємствами створюються студентські бюро по розробці нових поколінь техніки, зокрема пресів.

В національній академії харчових технологій на основі аналізу стану виробництва комбікормів в регіонів був зроблений прогноз зростання поголів'я сільськогосподарської птиці, тварин та відповідних потреб у комбікормах.

Науковці Академії холоду запропонували ряд інженерних проектів систем охолодження холодильних пристроїв для переробної промисловості. Видана книга “Хранение фруктов, овощей и зерна”, яка може бути віднесена до довідкового керівництва технологам.

В економічному університеті розроблені плани санації та адаптації реструктуризації декількох виробництв переробної промисловості, серед яких Балтійський молочноконсервний комбінат дитячого харчування, торгова марка “Ласуня”, тощо.

В Одеській національній академії зв'язку завершені наукові роботи по оптимізації мереж об'єктів поштового зв'язку України.

Проведення робіт за програмою дозволяло перейти від ініціативної до планової організації роботи ВНЗ продовжується плідна робота над виконанням проектів у рамках міжнародних наукових програм. Виконується дослідна програма за грантами програми INTAS.

В травні 2004 року на презентації Одеської області в Європарламенті, яка проходила в Бельгії, на англійській та фран-

цузьких мовах представлені найсуттєвіші результати досліджень та розробок, які отримані в вищих навчальних закладах впродовж 2003 року.

Аналогічна презентація відбулась в вересні 2004 р. в Парижі.

З 3 по 5 червня в м. Одесі проводився I Міжнародний форум інвестицій та інновацій. Серед 90 проектів, представлених для інвестування і впровадження у провідні галузі промисловості, енергетику, туризм та комунальне господарство, значна частина розроблена ВНЗ.

Наведені приклади свідчать про значні потенціальні можливості наукового регіону, спроможність вирішення питань державної науково-технічної політики та стратегічних напрямках розвитку фундаментальних знань, техніки і технології. Запорукою цьому – видатні наукові школи, які склались у вищих навчальних закладах Одеської області і поєднують, як досвідчених вчених так і наукову молодь.

Це – “Системи автоматизованого проектування приладів і систем управління та обчислювальної техніки”, – керівник – акад. Малахов В.П., д.т.н., професор.

–“Біологія, генетика і біохімічна генетика”, – керівник акад. Тоцький В.М., д.б.н., професор.

–“Проблеми фізичних напівпровідників”, – керівник акад. Сминтина В.А., д.ф.-м.н., професор.

–“Мішані задачі математичної фізики” – керівники акад. Попов Г.Я., д.ф.-м.н., професор.

–“Дослідження фізичних параметрів стаціонарних зірок, штучних небесних тіл та астрономічні спостереження”, – керівник акад. Каретніков В.Г., д.ф.-м.н., професор.

–“Фундаментальні та прикладні дослідження геофізичного граничного шару”, – керівник акад. Степаненко С.М., д.ф.-м.н., професор.

–“Наукова та прикладна гідрологія”, – керівник акад. Гопченко Є.Д., д.т.н., професор.

Наукова діяльність академіків центру

–Завершено виконання 15 наукових тем.

9 монографій (академіками: Малаховим В.П., Сминтиною В.А., Гопченком Є.Д., Салатенком В.Н., Кругляком Ю.О., Квасницьким В.Ф., Карпенком Ю.О.).

9 методичних посібників (академіками: Салатенком В.Н., Гопченком Є.Д., Кругляком Ю.О., Мазуренком А.С., Тоцьким В.М.).

Академіками Південного наукового центру прийнято участь в 30 Всеукраїнських та 25 міжнародних конференціях.

3 академіки: Сминтина В.А., Степаненко С.М., Тодорцев Ю.К. – є членами експертної Ради ДАК.

11 академіків є головами спеціалізованих Вчених Рад по захисту докторських та кандидатських дисертацій при ВНЗ.

Акад. Салатенко В.Н. в 2001 р. отримав Першу премію в номінації “Підручник” Президії Академії наук вищої школи України.

Указом Президента України від 1.03.04 р. акад. Соколу О.В. присвоєне почесне звання “Заслужений діяч мистецтв України” за значний особистий внесок у соціально-економічний та культурний розвиток України, вагомі досягнення у професійній діяльності.

Акад. Кругляк Ю.О. став переможцем V міжнародного форуму “Мир високих технологій”, та отримав диплом в номінації “Общественный и/или гуманитарный проект”.

Акад. Сминтина В.А. отримав в 2004 р. орден “За заслуги III ступеню”.

Акад. Малахов В.П. у звітному році був нагороджений орденом “За заслуги II ступеню”, орденом “Святого князя Володимира”, й ому було присвоєно звання Почесного громадянина м. Одеси.

Педагогічна діяльність

Академіки Південного наукового центру АН ВШУ опубліковано 4 навчальних посібників:

–Малахов В.П., Богатова О.А., Богданова Л.А. “Цифрова схемотехніка”, 2004 р.

–Гопченко Є.Д., Шаркіданова Ж.Р. “Навчальний посібник з гідрохімії України”, 2004 р.

–Квасницький В.Ф., Костін О.М. “Заварювальні матеріали”, 2004 р.

–Кругляк Ю.О., Глушков О.В., Чернякова Ю.Г. “Лінійна алгебра”, 2004 р.

–Рижков С.С. “Екологічний менеджмент та аудит”, 2004 р., “Методи та засади очищення повітря”, 2004 р.

Акад. Мазуренком А.С. підготовлено до видання підручник “Турбіни ТЕС та АЕС. В 2004 р. опублікований фаховий науковий вісник Одеської державної музичної академії ім. А.В.Нежданової “Музичне мистецтво і культура” під редакцією акад. Сокола О.В.

У Варшаві та Кракові в цьому році опубліковано другий том “Енциклопедії слов’янської ономастики” над якою працював акад. Карпенко Ю.О.

Академіками Південного наукового центру у звітному році опубліковано 50 наукових статей та 16 монографічних посібників.

Серед відділень Південного наукового центру АН ВШУ слід відмітити відділення “Фізики і астрономії”, Одеського національного університету очолюваного акад. Сминтиною В.А., який встановив генезис формування центрів світіння в кристалах сульфату кадмію при переході від нанокристалів до монокристалів, що дуже важливо при розробці приладів оптоелектроніки.

Виконуючи обов’язки директора НДІ “Астрономічна обсерваторія” акад. Каретніков В.Г. поєднував науково-дослідну роботу з організацією та громадсько-корисною діяльністю.

А саме:

–працював над головним редактором журналу “Odessa Astronomical Publication”. В 2004 р. опублікував т.16 (2003 р.) та підготував до видавництва т.17 (2004 р.), також Одеський астрономічний календар – 2005, збірник “Сторінки історії астрономії в м. Одесі”.

–Постійно проводив науково-методичні конференції для вчителів астрономії міста та області.

–Читав цикл популярних лекцій в Планетарії кафедри для різних категорій громадян.

–Взяв участь в організації Міжнародної наукової конференції “Взаємодіючі двійні зорі”.

Південний науковий центр Академії АН ВШУ існує вже 8 років. За ці роки накопичений досвід в роботі його відділення. На жаль, на сьогодні існує низка перешкод із-за яких гальмується розвиток науки вищої школи.

Ця сфера діяльності потребує значного поліпшення матеріально-технічного та інформаційного забезпечення, покращення експериментальної бази досліджень.

Східний науковий центр

Харківське відділення

В поточному році робота Центру була направлена на розширення НДР, пов'язаних з розробкою нової сучасної техніки, та новітніх технологій, направлених на енергозбереження та ресурсозбереження в енергетиці та електротехніці. Робота проводилась в рамках двох секцій: енергетичної та теплоенергетичної.

Членами енергетичної секції досягнуті такі основні результати.

Проаналізовано існуючі методи і підходи до математичного моделювання технологічних процесів в основному і допоміжному тепломасообмінному устаткуванні енергоустановок електростанцій. Розглянуто розроблені ведучими вітчизняними і закордонними організаціями різні математичні моделі тепломасообмінних процесів, що протікають у котельних установках, системах конденсації пари, системах регенеративного підігріву живильної води, як окремо, так і в складі теплової схеми енергоустановки.

Також проаналізовано існуючі методи моніторингу параметрів і систем автоматизованої діагностики технічного стану різного енергетичного устаткування.

З метою розробки нових методів побудови діагностичних моделей тепломасообмінного устаткування та ідентифікації математичних моделей технологічних процесів в ньому були проведені теоретичні дослідження.

Крім автоматизованої параметричної діагностики сучасним підходом до створення перспективних і удосконалення функціонування вже діючих енергогенеруючих комплексів є розробка нових технологій підвищення паливовикористання за рахунок глибокої утилізації низько потенційної теплоти відхідних

газів у котельних установках індивідуальних і централізованих систем тепlopостачання за допомогою тепло утилізаторів.

Також важливим напрямком розвитку енергозберігаючих технологій в енергетиці є розробка більш удосконалених теплообмінників, в основу яких покладені сучасні інтенсифіковані тепло технології, зокрема, компактних регенеративних повітропідігрівників з рухомими кулеподібними насадками, що періодично нагріваються і прохолоджуються, роблячи цикл регенерації.

Погіршення екологічної обстановки, зв'язане з цим жорсткість вимог і нормативів по шкідливим викидам стимулює широке застосування в енергетику технологічних методів зниження викидів оксидів азоту. Тому було проведено аналітичний огляд сучасних методів зменшення шкідливих викидів у навколишнє середовище за рахунок спалювання низькосортного палива в киплячому шарі.

2) Вся отримана в результаті досліджень інформація класифікована по напрямкам використання з метою розвитку методів системного аналізу технологічних процесів, існуючих в теплоенергетичному устаткуванні, які входять до складу енергогенеруючих комплексів.

До цих напрямків відносяться:

- підвищення надійності, безпеки та ефективності енергетичного устаткування ТЕС і АЕС за рахунок застосування у складі АСУ ТП енергоблоків ТЕС і АЕС автоматизованих систем параметричної діагностики енергетичного устаткування, заснованих на математичному моделюванні технологічних процесів;

- удосконалення і розвиток нової концепції теплообмінного обладнання енергогенеруючих комплексів, у першу чергу для поглибленої утилізації теплоти відхідних газів паливовикористовуючих енергетичних об'єктів з переходом у перспективі через «точку роси» і використання скритої теплоти паротворення водяних парів, які вміщуються у димових газах.

- Подальший пошук шляхів для глибокого придушення NO_x за допомогою удосконалених методів системного аналізу, основних положень теорії і існуючих засобів математичного моделювання технологічних процесів і натурно-імітаційних експериментів, направлених на захист навколишнього середовища від шкідливих викидів, які мають місце на енергогенеруючих об'єктах.

3) розроблено нові і розвинуто існуючі методи системного аналізу технологічних процесів, існуючих в теплоенергетичному устаткуванні, які входять до складу енергогенеруючих комплексів, на основі принципів і положень сучасних концепцій створення високоефективного теплоенергетичного устаткування нового покоління.

4) На основі принципів і положень сучасних концепцій створення високоефективного теплоенергетичного устаткування нового покоління були сформульовані основні принципи і положення теорії імітаційного моделювання на базі математичних теорій графів та імовірності, удосконалення засобів імітаційного моделювання технологічних процесів в енергогенеруючих комплексах багатоцільового призначення.

Розроблено та впроваджено проектну та виробничу практику науково-технічні основи підвищення надійності та економічності роботи місцевих електричних мереж 6-10/0,38 кВ.

Створено наукові основи компенсації реактивній потужності у розподільних електричних мережах. Розроблено критерії та параметри оптимізації режимів мереж.

Впровадження розробок забезпечує зниження втрат електроенергії в мережах на 10-15% та її витрат у споживачів на 20-30%.

Розроблено методологічні основи підвищення надійності роботи вимірювальних трансформаторів напруги на основі врахування ферорезонансних процесів. Розроблено та впроваджено у виробництво нова серія не резонуючих трансформаторів напруги, яка забезпечує більш вищі показники надійності. Роботи елементів контролю та управління тим самим забезпечуються

умови більш надійного та якісного енергопостачання споживачів.

Розроблено наукові основи енергозбереження та освітлення міст. Запропоновані енерго- та ресурсозберігаючі технології передачі та розподілу електроенергії, методи та технічні засоби корекції параметрів режиму мереж, критерії та параметри їх оптимізації. Впровадження результатів розробки забезпечило економію понад 5 млн. т умовного палива та підвищило строк дії енергетичного та технологічного обладнання на 20-30%.

Розроблені методологічні основи розрахунку термобіметалевих виконавчих механізмів на основі яких створений тепловий розчіплювач для автоматичних вимикачів, який втілений у серійне виробництво автоматичних вимикачів типу АЕ2056ММ на Черкеському заводі НВА (Росія).

На основі більш повного врахування фізичних процесів у асинхронній машині визначились нетривіальні варіанти їх виконання, які дозволяють покращити характеристики ряду типорозмірів. Вперше з'ясована фізична сутність зміни зовнішнього магнітного поля та вібрації на подвійній частоті живильної мережі при реверсі.

З використанням винаходів та результатів цих робіт, а також праць з вітроенергетики спроектовані генератори для вітроелектроагрегатів, серії асинхронних двигунів загальнопромислового призначення, а також для кораблів Військово-Морського Флоту та літаків АН-148, АН-74ТК300 і Бе-200. розроблені у 2004 р.:

- методика розрахунку характеристик вентильних двигунів з урахуванням перехідних процесів;

- методика розрахунку моменту інерції маховика, при якому забезпечується статична механічна характеристика асинхронного двигуна при запуску.

Полтавське відділення

Секція аграрна

Голова – Жемела Григорій Пимонович, академік, доктор сільськогосподарських наук, професор. У 2004 р. було проведено науково-дослідну роботу з двох тем державного фінансування, керівником яких є акад. Жемела Г.П.:

№54/11 «Розробка ефективних та екологічно безпечних прийомів вирощування продукції рослинництва та виробництва продуктів дитячого і дієтичного харчування (в межах завдання Національної програми «Діти України»);

№13/3 «Створення високопродуктивних і високоякісних сортів озимої пшениці і гібридів кукурудзи та розробка і впровадження технології поліпшення посівних якостей насіння».

Вивченні адаптивний потенціал нових сортів озимої пшениці і ярого ячменю, їх екологічна стійкість до антропогенного навантаження агробіоценозу та асортимент природних розчинів і мінералів, які замінюють використання гербіцидів.

Занесено до Державного реєстру сортів України 3 сорти озимої пшениці Українка полтавська, Коломак 3 і Коломак 5, автором яких є акад. Жемела Г.П. Одержано патент на сорт Українка полтавська і 3 авторських свідоцтва.

Розроблена технологія поліпшення посівних якостей насіння озимої пшениці, яка забезпечує вирощування насіння не лише з хорошими посівними кондиціями, а й з високими урожайними властивостями. Проведена міжнародна науково-практична конференція «Методи, шляхи та способи поліпшення якості продукції рослинництва» (Полтава, 16-19 листопада 2004 р.).

Опубліковано 4 наукові праці, з них 1 навчальний практикум «Технологія зберігання та переробітки продукції рослинництва» (Дніпропетровськ, 250 с.).

Сумське відділення

Філології та мистецтвознавства. Голова – Швачко Т.О., професор Національного Університету Внутрішніх справ (філія в м. Суми)

За 2004 р. опублікувала 12 статей, брала участь в 11 міжнародних та всеукраїнських конференціях. Є членом редколегії «Сумського Вісника», «Харківського Вісника» (ХНУ ім. В.Н. Каразіна), «Київського Вісника» (КНУ ім. Т.Шевченко), постійних видавничих збірників та перемінних збірників. У 2004 р. була відповідальним редактором «Сумського Вісника», №3, №4 (49 статей, 289 с.)

Підготувала до захисту 2 кандидатські дисертації (Ємельянової О.В., Литвиненка О.А.).

Виступила з доповідями та опублікувала одностемні статті:

- «Етимологічні витяги номінацій легалізованого досвіду / Збірник «Право і лінгвістика». Сімферополь, 23-26.2004.

- «Статус культури в театрах малого жанру» – / Харківського Вісника ХНУ ім. В.Н.Каразіна – 2004.

- «Полиаспектность и полифункциональность английских числительных» – / Ювілейний випуск Харківського Вісника ХНУ ім. В.Н.Каразіна – 2004.

- Вивчення квантитативних одиниць в лінгвістичних курсах ВУЗів України// Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес// – Чернівці, факультет іноземних мов Чернівецького університету – 2004 р.

Еволюція квантитативних слів / науково-практичний семінар «Практичні та теоретичні питання сучасної прикладної лінгвістики» – Луцьк – 22-23.10.2004.

Член двох спеціалізованих рад КНЛУ та ХНУ.

У 2004 році Американський біографічний інститут присвоїв їй звання «Жінка 2004 року».

Член оргкомітету Першої Міжнародної конференції з проблем сучасного перекладу (під егідою АН ВШ України).

РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

У звітному році щоквартально Президія затверджувала “Інформаційні вісники”, які продовжили знайомити з новими публікаціями академіків та інформацією про перебіг подій в Академії та у вищій школі України за 2004 р.

Перший випуск “Інформаційного вісника” був здебільшого присвячений проведеним 31 січня 2004 р. Загальним зборам. В ньому подається Звітна доповідь Президії, Ухвала Загальних зборів АН ВШ України, додаток до цієї Ухвали, Звернення Загальних зборів до педагогічної та наукової громадськості України, заява АН ВШ України щодо утвердження в Україні української мови як державної, хроніка про перебіг Загальних зборів 2004 р., а також наведено списки новообраних академіків, лауреатів академічних нагород та переможців конкурсів. У цьому ж віснику започатковано нову рубрику “Забуті імена”, в якій акад. С. Рудик підняв із забуття ім’я проф. Ф.І. Розгіна.

Другий номер “Інформаційного випуску” знайомить читача із “Зверненням учасників науково-практичної конференції “Вищі навчальні заклади – Києву” до Київського міського Голови О.О. Омельченка”, із планом реалізації ухвали та пропозицій, висловлених на Загальних зборах АН ВШ України на 2004 р. Різкій критиці піддано усі відповідні державні установи, що ігнорують велетенський потенціал науковців вищої школи, у добірці з роздумів академіків АН ВШУ під назвою “Без уваги до інтелекту”. У Хроніці наведено інформацію про чергові засідання Президії, про конференції Лікарської комісії НТШ у м. Львові, по колегії МОН’у в м. Одесі. Вісник продовжує рубрику “Забуті імена” постаттю проф. С.Ю. Ярослава.

У третьому випуску “Інформаційного вісника” подаються добірки зі статті В.Г. Кременя про Болонський процес та з ма-

теріалів виступу Президента АН ВШ України М.І. Дубини на парламентських слуханнях про вищу школу, Пропозиції АН ВШ України до ВР України, плани роботи деяких регіональних Відділень.

У Хроніці висвітлюються основні питання, розглянуті на чергових засіданнях Президії. До вісника також введено нові рубрики: “Нове з забутого”, де наведено інформацію про видатних діячів України – Івана Пулюя та Йосипа Тимченка, та “Поетична сторінка”. У контексті оголошення чергового конкурсу на здобуття академічних нагород та на кращі наукові педагогічні видання у повному вигляді надруковано “Положення про нагороди АН ВШ України”. В заяві Президії Академії наук вищої школи України під назвою “Метастази брехні і фарисейства” гострій критиці піддається позиція й діяльність експрезидента Академії М.І. Дробнохода. Послідовно і на основі численних документів доводиться безпідставність та неправдивість поширюваної Дробноходом “інформації”.

У четвертому номері “Інформаційного вісника” можна ознайомитися зі “Зверненням до науковців, професорів, доцентів, викладачів, аспірантів та студентів ВНЗ України, усіх громадян України”, у зв’язку з виборами Президента України. Звернення, до речі, було надруковано у газеті “Літературна Україна” за 29 листопада 2004 р.

Серед офіційних матеріалів подається велика кількість листів, що стосується лобювання інтересів АН ВШ України, її статусу. Наводиться також Постанова Президії від 25 червня 2004 р. про контрзаходи стосовно антистатутної та протизаконної діяльності Дробнохода.

Назріле й злободенне питання про усталену десятиріччями ситуацію із захистом дисертацій порушує у своїй статті “Розберімося з ВАК’ом” Президент АН ВШ України акад. М.І. Дубина. Він задається питанням: допоки науковці витрачатимуть найпродуктивніший свій творчий вік на підготовку та захист дисертацій, на поневіряння з метою їхнього “проштовхування” нескінченими коридорами комісій, рад, різних відді-

лів, кафедр, інститутів і т. д.? ВАК давно вже потребує ґрунтового реформування і скорочення аби й надалі не гальмувати розвиток вітчизняної науки.

Президія друку такі академічні видання: “Науковий вісник. № 28” (19 березня 2004 р.), “Науковий вісник. Серія: економіка. № 2” (21 травня), “Наукові записки. Випуск № 6” (12 листопада) та “Академія наук вищої школи України. Довідник (адреси і телефони) 2004 р.” (17 грудня).

У 28-му номері “Наукового вісника” вміщено 18 різнопланових статей, з яких 14 належать академікам АН ВШ України. З них найбільше впадають в око статті, що належать перу акад. І. Винокура “Археологічні дослідження літописного Губина”, акад. Л. Оляндер “Діалог поетів: світоглядні мотиви у творчості Р.М. Рільке і Б. Пастернака (спроба інтерпретації)”, акад. Л. Краснової “Текст-переклад-перегуки. Ліна Костенко – Марина Цветаєва”, акад. М. Дубини “Не для розваг пишу за словом слово...”, акад. О. Зінченка “Деякі проблеми викладання рослинництва та кормовиробництва в аграрних вузах України”, акад. В. Найченка “Галузь технології зберігання і переробки садівництва в сучасних умовах виробництва”, акад. Ю. Дупленка “Бібліографічний інструментарій досліджень з історії медицини України”, акад. І. Даценко та акад. М. Гжегоцького у співавторстві з В. Федоренко та О. Мельниковим “Пріоритетні особливості у формуванні структури сучасного підручника для медичних навчальних закладів III- IV рівнів акредитації”, акад. Ю. Кузнецова та О. Шевченка “Прогресивний метод токарної обробки з використанням спеціального інструментального оснащення”, акад. О. Загорулька та Р. Процюка у співавторстві з Б. Івашковським, І. Знаківською, О. Донцовою.

У економічному “Науковому віснику” серед 12 статей – 3 належать академікам АН ВШ України, а інші – кандидатам та докторам економічних наук. У віснику акад. В. Марцин розкрив “Умови виникнення та показники оцінки факторів, що формують конкурентоспроможність підприємства”. Акад. Е. Зінь у співавторстві з А. Валюхом докладно розглянули “Механізм

розвитку регіональної інноваційної діяльності”. Акад. Т. Дудар і Р. Волошин ґрунтовно з графіками та таблицями підійшли до з’ясування “Проблем формування ринку зерна в Україні”.

До “Наукових записок” увійшли 17 кращих статей року. Серед них статті академіків П. Масляка (“Популяційний надлишок як геополітичний чинник ХХІ століття”), В. Лизанчука (“Феномен невмирущості нації”), К. Шульжука (“Проблеми мовознавчої освіти у вищій школі України”), М. Дубини (“Євген Коновалець – воїн, політик, борець за незалежну Україну”), В. Андрущенко та В. Лутая (“Філософія освіти в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку”), В. Андрейцева (“Механізм гарантування права власності на землю”), О. Алексеєвої (“Культура гречки *fagorum esculentum mill*”), А. Опальчука (“Критерії оцінки та стан надійності сільськогосподарської техніки в Україні”), І. Даценко (“Актуальність проблеми хронічної інтоксикації оксидом вуглецю”), І. Зозулі (“Пріонові захворювання людини”).

Під егідою АН ВШ України, Академічних домів та інших установ при АН ВШУ у 2004 р. вийшло чимало видань, серед яких журнал “Механіка та машинобудування”. Це збірник наукових та науково-практичних статей з питань механіки, машинобудування та сучасних технологій різноманітних галузей промисловості. Редагує його акад. Є.Є.Александров, як і вся редколегія – академіки АН ВШУ. Те саме можна сказати і про міжнародний науково-технічний журнал “Світлотехніка та електроенергетика”, головним редактором якого є акад. Говоров П.П. В журналі друкуються наукові праці, дослідження, пов’язані з розробкою нової сучасної техніки і новітніх технологій, направлених на енергозбереження й ресурсозбереження в енергетиці та електротехніці.

Питання наукових досягнень, інформатики, безпеки регіону в сучасних умовах висвітлені у Збірнику наукових праць Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля. Цей збірник вийшов також під егідою АН ВШ Украї-

ни, як і книги акад. С. Рудика “Курс лекцій з порівняльної анатомії”, акад. В. Лизанчука “Кайдани ще кують”, акад. Д. Горбатюка у співавторстві “Нація і мова”, серія праць акад. В. Удалова “Критика методу Декарта”, “Типи образів в літературі”, ““Вишневий сад” А.П. Чехова: конфлікт, сюжет, “підводна течія””; Чапленка Ф.А. “Ультразвук в аналітичній хімії”, “Сучасна аналітична хімія” (2004 р.); Божидарника В.В. “Елементи теорії пластичності та пружності”, “Методика розв’язування і збірник задач з теоретичної механіки (2003 р.); Бабюка І.А. «Алкогольная зависимость у подростков», Шахбазова В.Г. “Екологічна і біофізична генетика”; Ванханена В.В. “Учение о питании”; Алексеевої О.С. “Кафедра – основна ланка вищого навчального закладу” (2004 р.); «Гречиха зеленоцветная – настоящее и будущее»; Грінченка В.Ф. “Кристаллографія”; Зубка М.І. “Безпека банків”; І.Г.Ільницького “Туберкульоз позалегенової локалізації”; Юрія М.Ф. “Політологія. Соціологія. Історія України”; Мороза П.І. “Екологічні проблеми раціонального природокористування”; Шемавнєва В.І. “Овочівництво”; Михайлина І.Д. “Основи журналістики”, “Історія української журналістики”; Сербенської О.А. “Культура усного мовлення”, Ю.Ярмиша “Жанри сатиричної публіцистики”, П.Масляка “Економічна і соціальна географія світу”, “Географія України”; В.Марцина “Економічна торгівля”; А.Загнітка “Науково-практичні аспекти організації навчальної і методичної роботи в університеті”; К.Шульжука “Синтаксис української мови”, В.Кононенко “Концепти українського дискурсу”, М.Дубини “Юрій Липа – поет, публіцист, геополітик, громадський діяч та лікар”, В.Литвина “Загальна епізоотологія”; М.Мартиненка “Елементарна математика”, В.Некоса “Фізика геосфер”; М.Полякова “Ракета як об’єкт керування”; І.Цурпала “Механіка матеріалів і конструкцій”; І.Даценко “Профілактична медицина” та десятки інших.

В грудні вийшов із друку і такий вже звичний академікам щорічний “Звіт АН ВШ України. 2004 р.” В якому у відповідних розділах прозвітували за виконану роботу голови секцій

(суспільствознавчих, природничих та технічних наук), академіки-секретарі фахових Відділень, голови регіональних Відділень та Наукових центрів.

* *
*

Таким чином, Академія наук вищої школи України, незважаючи на несприятливі зовнішні і внутрішні умови, виконала величезний обсяг наукової і організаційної діяльності, що й дало їй підстави ставити питання про державний статус.

Зміст

I. Вступ.....	3
II. Основні результати наукових досліджень.....	24
1. Суспільствознавчі науки.....	24
Відділення історії, філософії та права.....	24
Відділення історії та методології освіти, науки і техніки.....	27
Відділення масової комунікації.....	35
Відділення українознавства.....	40
Відділення економіки.....	42
Відділення філології та мистецтвознавства.....	46
Відділення педагогіки і психології.....	57
2. Природничі науки.....	61
Відділення аграрне.....	61
Відділення біології.....	74
Відділення математики та інформатики.....	76
Відділення наук про Землю.....	81
Відділення хімії та хімічної технології.....	85
Відділення фізики, астрономії.....	89
Відділення медицини.....	95
3. Технічні науки	103
Відділення механіки і машинобудування	103

Відділення загальнотехнічне.....	107
Відділення енергетики та ресурсозбереження.....	111
Відділення матеріалознавства.....	117
Відділення будівництва і архітектури	121
Відділення морських наук і технологій	126
Відділення військових наук.....	129
4. Регіональні відділення	130
5. Наукові центри	156
6. Редакційно-видавнича діяльність.....	173

**Звіт про діяльність Академії
наук вищої школи України
за 2004 рік**

Відповідальний за випуск – акад. Рудик С.К.

Редактор – І.І. Дейнега

Коректор – М.Ю. Караванська

Комп'ютерний набір і верстка – К.І. Штукерт

Підписано до друку 18.12.2004. Формат 60x84/16.

Папір друк. №   Офс. друк. Умовн. друк. арк. 8,2.

Зам. №   . Обл.-вид. арк. 10,19.

Тираж – 300 прим.
